

20—25 april

Debatter m. m.

Fredagen den 20 april

Sid.

Anslag under elfte huvudtiteln:

Statens sinnessjukhus	5
Vanförestalter m. m.	8
Barnmorskeläroanstalten i Stockholm	9
Statens sjuksköterskeskola i Stockholm	10
Länsstyrelserna	11
Anordnande av allmänna skyddsrum m. m.	27
Avdragsrätt för kostnader för stenröjning m. m.	29
Vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner	31
Skattefrihet för stiftelser för främjande av nordiskt samarbete	41
Avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.	43
Anslag till lindring i kostnader för djursjukvård	45
Interpellation om förbättrade sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet	47

Onsdagen den 25 april

Svar på interpellation av herr Osvald ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.	54
Vissa anslag under åttonde huvudtiteln:	
Uppsala universitet	64
Lunds universitet	68
Göteborgs universitet	70
Karolinska institutet	71
Tandläkarhögskolan i Stockholm	75
Naturastipendier åt universitetsstuderande m. fl.	83
Licentiant- och doktorandstipendier	90
Klinisk forskning	93
Rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.	95
Återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor	107

	Sid.
Utlämnandet av garantilån m. m.	111
Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet	124
Konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m. . .	129
Interpellation av herr Svärd ang. vissa problem rörande biltrafi- ken genom Kungälv	135
Domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen	136
Registrering av vissa föreningar såsom ekonomiska föreningar ..	140
Höjning av vissa underhållsbidrag	141
Höjning av bidragsförskottens maximibelopp m. m.	143

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 20 april

Statsutskottets utlåtande nr 11, ang. utgifterna under elfte huvud- titeln (inrikesdepartementet)	5
— nr 74, ang. anslag till avlöningar vid statens rättskemiska la- boratorium	29
Bevillningsutskottets betänkande nr 26, ang. avdragsrätt för kost- nader för stenröjning m. m.	29
— nr 27, ang. avdragsrätt för kostnader i samband med skiftesför- rättning	30
— nr 28, ang. vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner	31
— nr 29, ang. fördelning mellan olika kommuner av skatt för in- komst av rörelse	41
— nr 30, ang. skattefrihet för stiftelser med huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete	41
Jordbruksutskottets utlåtande 18, ang. utredning av frågan om av- skrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.	43
— nr 19, ang. anslag till lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård	45

Onsdagen den 25 april

Statsutskottets utlåtande nr 75, ang. anslag till Aktiebolaget Atom- energi m. m.	63
— nr 76, ang. ändring av huvudmannskapet m. m. för garnisons- sjukhuset i Boden	63
— nr 77, ang. godkännande av avtal rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m.	63
— nr 78, ang. anslag till universiteten, den medicinska undervis- ningen m. m.	64
— nr 79, ang. uppförande av klinik för alkoholsjukdomar vid ka- rolinska sjukhuset	95
— nr 80, ang. anslag till skyddssympning mot polio	95
— nr 81, ang. anslag till Svenska sjukhuset i Korea	95

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 82, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: justitiedepartementet	95
— nr 83, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: kommittéer och utredningar genom sakkunniga under elfte huvudtiteln	95
— nr 84, ang. statsbidrag till Förbundet för sockersjukas rådgivningsverksamhet	95
— nr 85, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: socialdepartementet	95
— nr 86, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II: Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes ..	95
Bevillningsutskottets betänkande nr 31, ang. vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen	95
Jordbruksutskottets utlåtande nr 22, ang. reglering av sockernärningen i riket m. m.	107
Bevillningsutskottets betänkande nr 32, ang. reglering av sockernärningen i riket m. m.	107
— nr 33, ang. förslag till förordning med särskilda bestämmelser ang. insättning å skogskonto i vissa fall	107
Bankoutskottets utlåtande nr 19, ang. återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor m. m.	107
— nr 20, ang. utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner m. m.	111
— nr 21, ang. anslag till lån till jordbrukare m. fl.	124
— nr 22, ang. åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet	124
— nr 23, ang. inrättande av ett statligt byggnadskreditivinstitut ..	129
Första lagutskottets utlåtande nr 19, ang. utredning om Europarådets konvention ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.	129
— nr 20, ang. utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen	136
— nr 21, ang. beredande av möjlighet för vissa slag av föreningar att registreras såsom ekonomiska föreningar	140
— nr 22, ang. höjning av vissa underhållsbidrag m. m.	141
— nr 23, ang. ytterligare utgifter för fångvården	143
Andra lagutskottets utlåtande nr 22, ang. ändring i lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn	143
— nr 23, ang. höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp	143
— nr 24, ang. omreglering av vissa olycksfallsersättningar till fiskare m. m.	144
— nr 25, ang. införande av kontroll å hörapparater	144
Tredje lagutskottets utlåtande nr 13, ang. utarbetande av förslag till en stadga om allmänna vatten- och avloppsledningar	144
— nr 14, ang. ändring i folkbokföringsförordningen	144

Fredagen den 20 april

Kammaren sammanträdde kl. 13.00.

Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 178, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 73) med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebodelags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 179, till Konungen i anledning av väckta motioner angående placeringen av prästlönefondsmedel.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 181, till Konungen i anledning av väckta motioner om en översyn av förordningen angående förlagsinteckning.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30

Anslag till statens sinnessjukhus

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vid-

taga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1956 föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57, dels ock till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 107 042 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Snygg* och *Damström* (I: 83) och den andra inom andra kammaren av herrar *Jacobsson* i Sala och *Blidfors* (II: 142);

dels en inom andra kammaren av herr *Lundberg* väckt motion (II: 119);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Huss* (I: 84) och den andra inom andra kammaren av fröken *Höjer* m. fl. (II: 122), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att å befintliga sjukhus utöver departementschefens förslag skulle inrättas ytterligare 66 tjänster enligt i motionerna framförda förslag, och att härvid föreslagna lönegradsplaceringar måtte beaktas samt att för ändamålet erforderliga medel måtte anslås;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Gustaf Karlsson* m. fl. (I: 13) och den andra inom andra kammaren av herr *Thapper* m. fl. (II: 24).

Utskottet hade till behandling jämväl förehaft en redogörelse angående behovet av viss biträdes hjälp m. m. vid statens sinnessjukhus, som riksdagens år 1955 församlade revisorer lämnat under § 29 i sin berättelse.

Anslag till statens sinnessjukhus

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna, vad utskottet anför i anledning av riksdagens revisorers uttalande angående behovet av viss biträdeshjälp m. m. vid statens sinnessjukhus samt motionerna I: 84 och II: 122, såvitt de avsåge sådana biträdeshjälp;

II. med bifall till motionerna I: 13 och II: 24 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en utredning rörande vidgade befogenheter för direktionserna vid statens sinnessjukhus samt för 1957 års riksdag framlägga de förslag, vartill utredningen kunde ge anledning;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 83 och II: 142, II: 119 ävensom I: 84 och II: 122, samtliga motioner såvitt de avsåge personalförstärkningar för nästa budgetår,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1956 förordat;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Statens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 107 042 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet anförts bland annat:

»Såsom en åtgärd i syfte att öka vårdresurserna har riksdagens revisorer angivit förseendet av läkare med erforderlig biträdeshjälp m. m. I motionerna I: 84 och II: 122 har vad revisorerna härutinnan antytt preciserats till ett förslag om inrättande av åtta biträdestjänster i Cf 4—Ce 8 utöver dem som departementschefen föreslagit. Utskottet, som finner att särskilda organisationsundersökningar i nuvarande snabba utbyggnadsskede inte är påkallade, anser vad

revisorerna i övrigt anförts beaktansvärt. Utskottet förordar därför att riksdagen i anledning av vad revisorerna anförts och ifrågavarande motionsyrkande i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalar, att utbyggnaden av den för skriv- och kontorsgöromål avsedda biträdesorganisationen vid statens sinnessjukhus bör ske så snabbt, som statsfinansiella hänsyn och hänsynen till andra angelägna personalförstärkningar medger.»

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Jag uppträder på denna punkt inte så mycket som motionär, utan med hänsyn till de allmänna bekymmer som jag hyser över förhållandena vid våra statliga sinnessjukhus.

Kungl. Maj:t har under de senaste åren följt den politiken att visserligen tillgodose personalbehovet vid alla nytillkomna sjukhus och vårdavdelningar inom sinnessjukvården men däremot låta eftersläpningen inom de redan befintliga avdelningarna kvarstå, om än reducerad. Den förklaring som departementschefen anger härtill är den, att han anser att förhållandena på arbetsmarknaden är sådana, att man inte kan täcka det personalbehov som faktiskt föreligger och därför måste inskränka sig till ett mindre antal tjänster än medicinalstyrelsen föreslagit.

Nu är det ju så att förhållandena vid de statliga sinnessjukhusen nog i allmänhet har ansetts vara mera bekymmersamma än vid de stora städernas sinnessjukhus. Vad är nu förklaringen härtill? Jo, man måste säkert söka förklaringen just i statsmakternas personalpolitik. Personalen är alldeles för liten vid de statliga sinnessjukhusen. Man hämtar sakta igen den eftersläpning som föreligger men tar inte något verkligt krafttag för att med en gång få förhållandena förbättrade.

Kungl. Maj:t har här tillstyrkt att 143 nya tjänster får inrättas mot av medicinalstyrelsen begärda 292. Det är uppenbarligen svårt att göra gällande, att just dessa 143 tjänster skall kunna till sättas, medan däremot det ytterligare antal, som skulle erfordras för att nå

det antal som medicinalstyrelsen begärt, inte skall kunna tillsättas. Det är med andra ord enligt min uppfattning inte fullt riktigt att säga, att det är rekryteringsvårigheterna som gjort att man stannat vid ett visst, betydligt lägre antal tjänster än medicinalstyrelsen begärt. Tvärtom tror jag och övriga motionärer i denna fråga, att staten med en sådan politik försvårar rekryteringen. Det är nämligen klart att om man begär att folk skall arbeta på en sjukvårdsavdelning, där det är alldeles för litet personal anställd, kan arbetet där av naturliga skäl icke locka så många hågade spekulanter. Ingenstädes eljest i arbetslivet finner man det lämpligt att föreslå att två personer skall utföra ett arbete, som det behövs tre personer för att kunna verkställa på ett tillfredsställande sätt.

Jag tror alltså att det är olyckligt att följa den politik, som hittills förts, nämligen att visserligen tillgodose personalbehovet vid de nytillkomna sjukvårdsavdelningarna men låta antalet tjänster vid redan befintliga avdelningar släpa efter år efter år.

Visserligen har vi motionärer en sak att vara tacksamma för. Utskottet har tillstyrkt att 8 av de 66 tjänster, som vi har föreslagit, skall få inrättas. Å andra sidan utgör ju detta endast en liten del av vad som skulle behövas enligt vårt förslag. Och ändå har vi inskränkt oss till att begära mindre än hälften av skillnaden mellan medicinalstyrelsens förslag och departementschefens förslag.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag har velat uttala mina bekymmer över att personalförhållandena vid de statliga sinnessjukhusen alltjämt synes komma att släpa efter och att vården vid dessa sjukhus därigenom kommer att framstå såsom av betydligt sämre kvalitet än den som lämnas vid de av de stora städerna drivna sjukhusen. Utskottet har visserligen tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag men samtidigt gett uttryck för den uppfattningen, att såväl ekonomiska som humanitära hänsyn gör en ytterligare ökning av vårdresurserna till

Anslag till statens sinnessjukhus

nästa budgetår i hög grad påkallad. Jag vill livligt instämma i detta utskottets uttalande. Utskottet har visserligen redan tidigare gjort liknande uttalanden, som kanske inte blivit följda i någon högre grad, men jag hoppas att man vid framläggandet av förslag för budgetåret 1957/58 måtte följa utskottets uttalande i större utsträckning än vad som tidigare skett.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Herr Huss ställde inget yrkande, men han reagerade surt på något sätt, vilket jag tycker var oriktigt, inför det förslag som Kungl. Maj:t här framlagt för att rusta upp sinnessjukvården.

Här har, herr Huss, sedan några år tillbaka verkligen tagits krafttag, och vi hoppas att så skall ske även i fortsättningen. Jag vill slå fast, att det på detta område år efter år åstadkommits väsentliga förbättringar. Det är därför inte riktigt att påstå att här inte görs några verkliga ansträngningar.

Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag innebär inrättandet av 446 nya tjänster, varav 19 läkarbefattningar. Herr Huss säger visserligen att personalförbättringen koncentreras till de nya sjukvårdsinrättningarna, t. ex. vid det nya Gullberna sjukhus i Karlskrona, men, herr Huss, också vid de redan befintliga vårdavdelningarna redovisas här en rad nya tjänster — sammanlagt 143 stycken, därav 14 läkare, 12 kontorspersonal, 120 sjukvårdspersonal och 3 ekonomipersonal.

Denna utvidgning av personalen är icke dålig om man jämför med läget för några år sedan. Då statsmakterna — regeringen och riksdagen — nu beslutat sig för att förstärka och rusta upp sinnessjukvården, tas alltså verkliga krafttag. Jag beklagar att herr Huss tycks ha en annan mening, och jag är faktiskt ledsen över hans inställning. Jag hoppas att vad han här sade är fullt uppriktigt och att det inte ligger några biavsikter bakom. Man kan nämligen nästan misstänka

att det inte bara är medicinska synpunkter, som här förs till torgs, utan kanske också synpunkter av helt annan art.

Herr **HUSS** (fp):

Herr talman! Jag vill bara nämna ett par siffror för att visa skillnaden mellan vad medicinalstyrelsen har begärt och vad Kungl. Maj:t och utskottet har tillstyrkt. Medicinalstyrelsen begärde för redan befintliga vårdavdelningar 292 nya tjänster och har fått 143.

Jag kan acceptera herr Karlssons uttryck, att det här är fråga om ett krafttag, om man tillägger att medicinalstyrelsen har begärt ett dubbelt så stort krafttag. Vad som föreslås av Kungl. Maj:t och utskottet är ju faktiskt något mindre än hälften av vad som verkligen behövs.

Jag tillbakavisar bestämt påståendet att några »andra avsikter» skulle ligga bakom mitt inlägg. Jag har endast den önskan att det så småningom måtte bli ett slut på eftersläpningen i fråga om personalstyrkan vid de statliga sjuksjukhusen, så att man verkligen skall kunna tala om att där bjuds en vård, som är likställd med den som förekommer på de av de stora städerna drivna sjukhusen.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! På den punkten, att det är önskvärt att det skall bli slut på eftersläpningen, är herr Huss och utskottet alldeles överens. Utskottsmajoriteten har tolkat Kungl. Maj:ts och inrikesministerns propåer till riksdagen på det sättet att de är besjälade av en önskan att få slut på eftersläpningen. Förbättringar genomförs ju också i den takt som man orkar med.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 31—76

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 77

Anslag till vanförestalter m. m.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 90 och II: 128 till Bidrag till vanförestalter m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 11 400 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 90, av fru *Wallentheim* m. fl., och II: 128, av herr *Bengtsson* i Varberg m. fl., hade hemställts, att till Svenska vanförestaldens centralkommittés (SVCK:s) tekniska verksamhet måtte av statsmedel utgå ett bidrag avseende år 1956 av 35 000 kronor.

Fru **WALLENTHEIM** (s):

Herr talman! Genomläsningen av statsutskottets utlåtande på denna punkt ger ett starkt intryck av det intresse och den positiva inställning som statsutskottet har haft när det gäller de problem som har upptagits i de väckta motionerna. Min glädje över att statsutskottets ledamöter har funnit lämpligt att besöka verkstaden ute i Vällingby delas av många. Få torde vid ett besök där ute kunna undgå en stark känsla av det värde som ligger i det arbete som utföres på experiment, upplysningsverksamhet o. s. v. till förmån för de rörelsehindrade människorna. Jag vågar tro att statsutskottets mycket starkt positiva ställning till denna sak kommer att föranleda både de människor, som är drabbade, och dem, som arbetar på att hjälpa dessa, att med större tillförsikt se framtiden an.

Jag ber bara, herr talman, att få uttrycka min stora glädje över detta, och jag vågar hysa den förhoppningen att herr statsrådet, som jag vet redan förut är mycket intresserad för denna sak, med stöd av statsutskottets rekommendation skall finna möjligheter att ge Svenska vanförestaldens centralkommitté det stöd som den behöver för att kunna fortsätta sin gagnande verksamhet, intill dess hithörande frågor slutgiltigt

får sin organisatoriska och finansiella lösning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 78—89

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 90

Anslag till barnmorskeläroanstalten i Stockholm

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för barnmorskeläroanstalten i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

b) till Barnmorskeläroanstalten i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 113 300 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Ragnar Bergh*, som dock ej antytt sin mening.

Herr BERGH, RAGNAR, (h):

Herr talman! Vid den här punkten har jag tillåtit mig att foga en blank reservation för att få tillfälle att ta upp en liten budgetteknisk diskussion och via protokollet skicka en hälsning till finansdepartementet.

Den reservationen hade lika väl kunnat knytas till andra punkter i elfte huvudtiteln, och jag kan säga — eftersom jag inte har anledning att göra speciellt inrikesministern ledsen — att den med samma fog hade kunnat hakas upp på någon punkt i de flesta andra huvudtitlar, som statsutskottet har att göra med, och för all del även på vissa punkter i nionde huvudtiteln.

År 1940 biföll riksdagen en proposition, som innehöll vissa regler för anslagsbeteckningen på avlöningsanslagen. Den regel man fastställde 1940 innebar, att avlöningsposten för ordinarie befatt-

ningshavare inom statsförvaltningen fick karaktären av förslagsanslag. Riksdagens inflytande på medelsdispositionen var säkrad därigenom att grunderna för dispositionen av anslaget var klarlagda genom att riksdagen dels beslutar om vilka tjänster som skall finnas och dels beslutar vilka lönegrader tjänsterna skall vara placerade i.

Samma resonemang kan man föra då det gäller det andra förslagsanslaget på avlöningsposterna, nämligen anslaget till rörliga tillägg.

Men vad beträffar anslagen till icke ordinarie befattningshavare, innebar 1940 års beslut, att dessa anslag i regel skulle vara obetecknade. Om man ser frågan från riksdagens synpunkt, hänger detta givetvis samman med att i detta fall grunderna för anslagsdispositionen inte är angivna; det är inte riksdagen som beslutar från fall till fall, vilka och hur många befattningar som skall finnas, utan man har endast fastställt lönegraderna. Riksdagens inflytande på medelsdispositionen åstadkoms framför allt genom att anslagen är obetecknade.

Samtidigt skapade man emellertid två säkerhetsventiler att ta till för den händelse det skulle bli sådana variationer, att förvaltningen inte eljest skulle kunna löpa. Den ena består i att riksdagen på »För flera huvudtitlar gemensamma frågor» ger Kungl. Maj:t en finansfullmakt, som innebär att Kungl. Maj:t under vissa närmare angivna förutsättningar får överskrida även löneanslag för icke ordinarie. Den andra säkerhetsventilen ligger i det anslag för extra utgifter, som finns på varje huvudtitel. Detta var innebörden av 1940 års regel.

Sedan har det emellertid visat sig, att man i kanslihuset undan för undan gått ifrån regeln, att avlöningsanslag för icke ordinarie personal uppföres obetecknade. Man har i stigande utsträckning gjort även de anslagen till förslagsanslag. Det betyder, att riksdagen inte har kontroll över dessa anslags användning på samma sätt som när det gäller anslagen till ordinarie befattningshavare.

I vissa fall är det naturligtvis skäligt, att även anslagen till icke ordinarie be-

Anslag till statens sjuksköterskeskola i Stockholm

fattningshavare uppföres som förslagsanslag. Det kan gälla t. ex. fångvården, som på grund av varierande fångantal ibland kan få ökat behov av befattningshavare. Det kan också vara motiverat beträffande medicinalstaten, om det skulle inträffa epidemier eller någonting sådant. Det kan alltså finnas vissa fall, där det är befogat att anslagen är förslagsanslag. Men skall man hålla sig något så när till 1940 års regel, skall man i statsverkspropositionen för varje sådant fall ange vad som motiverar avvikelserna från 1940 års beslut. Att någon har någonting att invända mot denna regel i och för sig skulle jag väl knappast tro.

Jag har med det sagda velat framhålla, att för att riksdagen åtminstone formellt skall ha det inflytandet över budgeten, som ligger i begreppet »riksdagens finansmakt», så bör 1940 års regel efterlevas, och när avvikelser från regeln förekommer, skall det särskilt antecknas vad det är som motiverar detta.

Nu har jag vissa förhoppningar om att statsutskottet kommer att ta upp den här frågan vid behandlingen av statsverkspropositionen för budgetåret 1957/58. Men det vore mycket önskvärt, om man inom kanslihuset vid arbetet på nästa års budget påminde sig 1940 års regel i större utsträckning än vad som skett hittills och att man, när avvikelser från denna regel anses befogade, anger skälet härför i departementschefens yttrande.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 91—93

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 94

Anslag till statens sjuksköterskeskola i Stockholm

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen

förordad avlöningsstat för statens sjuksköterskeskola i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57, dels ock till Statens sjuksköterskeskola i Stockholm: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 292 800 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått en inom första kammaran av herr *Huss* väckt motion (I: 36), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om en utredning rörande frågan om inrättande av en statens sjuksköterskeskola i Malmö.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten — med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag — hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för statens sjuksköterskeskola i Stockholm, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

b) till Statens sjuksköterskeskola i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 292 800 kronor;

II. att motionen I: 36 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **HUSS** (fp):

Herr talman! I en motion har jag hemställt om en utredning rörande behovet av en statens sjuksköterskeskola i Malmö.

Till Malmö och Lund har ju koncentrerats en mycket stor del av sjukvården inom Malmöhus län. Den redan befintliga sjuksköterskeskolan i Lund, för övrigt av s. k. stiftelsekaraktär, är numera så stor att den inte längre kan ytterligare utvidgas, och det antal sjuksköterskor, som kan utbildas där, har visat sig vara otillräckligt för behovet, i varje fall i Malmö och Hälsingborg. Med hänsyn härtill har jag ansett det vara rimligt, att man åtminstone gjorde en närmare undersökning om inte förhållandena där nere, där dessutom en rätt betydande del av universitetsutbildningen av blivande läkare är förlagd, moti-

verade anläggandet av en tredje statlig sjuksköterskeskola.

Utskottet framhåller nu att inrättandet av de statliga sjuksköterskeskolorna i både Stockholm och Göteborg har föranletts av särskilda skäl och anser att några sådana skäl inte har anförts för att en statlig sjuksköterskeskola skall komma till stånd i Malmö.

Om det emellertid är uppenbart att det inom ett stort område av landet, nämligen den sydligaste delen, föreligger ett stort behov av utbildning av nya sjuksköterskor, med den kvalitet i utbildningen som betingas av att där finns städer med universitet, anser jag för min del att det i och för sig borde vara tillräcklig andel för att närmare undersöka frågan huruvida inte en statlig skola bör komma till stånd inom detta område.

Utskottet tycks ha utgått från att jag borde prestera de speciella skäl, som erfordras i detta fall, med andra ord göra en utredning i frågan. Jag kan inte riktigt förstå en sådan synpunkt, eftersom det ju här otvivelaktigt föreligger behov av en statlig insats vid sidan av den kommunala, som för övrigt redan är på väg.

Jag har, herr talman, inte något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 95—134

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 135

Anslag till länsstyrelserna

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länsstyrelserna, vilka erfordrades i anledning av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1956 föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. bud-

getåret 1956/57, dels ock till Länsstyrelserna: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 42 100 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehåft två av riksdagens revisorer i den av dem över 1955 års granskning avgivna berättelsen intagna uttalanden, nämligen dels § 12 angående länsbostadsnämndens i Skaraborgs län förläggning och dels § 30 angående länsadministrationen i Älvsborgs län.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länsstyrelserna, vilka erfordrades i anledning av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1956 förordad;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till *Länsstyrelserna: Avlöningar* för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 42 100 000 kronor;

II. att riksdagens revisorers uttalande rörande länsbostadsnämndens i Skaraborgs län förläggning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att riksdagens revisorers uttalande rörande länsadministrationen i Älvsborgs län icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anført bland annat:

»Vad angår Kungl. Maj:ts förslag innebär detsamma bl. a., att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län skall beredas tillfällig personalförstärkning för att viktiga frågor rörande kommunala indelningar samt vattenförsörjning och avlopp m. m. skall bringas till avgörande genom att medgivande lämnas till dubblering under högst två år av en länsassessorstjänst å landskansliet. Utskottet

Anslag till länsstyrelserna

tillstyrker den föreslagna personalförstärkningen men vill, med hänsyn till den speciella karaktären av arbetsuppgifterna och den begränsade tiden för förstärkningen, föreslå att Kungl. Maj:t bemyndigas att, efter särskild prövning, lösa denna fråga på så sätt, att ett belopp, högst motsvarande arvodet till en befattningshavare i länsassessors löneställning, under angivna tid ställs till länsstyrelsens förfogande. Genom en sådan anordning synes nämligen länsstyrelsens möjligheter att för den korta tid, varom här är fråga, förvärva en med de aktuella arbetsuppgifterna speciellt förtrogen befattningshavare kunna ökas.»

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Sundelin* och *Ragnar Bergh*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka, att länsbostadsnämnden i Skaraborgs län i enlighet med vad riksdagens revisorer anfört förflyttades från Skara till Mariestad, och att utskottets yttrande i enlighet härmed bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående länsbostadsnämndens i Skaraborgs län förläggning i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av reservanterna angivet syfte;

b) av herrar *Hesselbom*, *Sundelin*, *Ragnar Bergh* och *Elfvig*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte i anledning av riksdagens revisorers uttalande rörande länsadministrationen i Älvsborgs län i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av reservanterna angivet syfte;

c) av herrar *Ragnar Bergh*, *Widén* och *Cassel*, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Vad angår» och slutade med »kunna ökas», bort hava följande lydelse:

»Vad angår Kungl. Maj:ts förslag innebär detsamma bl. a., att länsstyrelsen

i Göteborgs och Bohus län skall beredas tillfällig personalförstärkning för att viktiga frågor rörande kommunala indelningar samt vattenförsörjning och avlopp m. m. skall bringas till avgörande genom att medgivande lämnas till dubblering under högst två år av en länsassessorstjänst å landskansliet. Utskottet tillstyrker den föreslagna personalförstärkningen och att den ges i den form, som departementschefen förordat.»

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande punkt skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. I

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Den reservation, som är betecknad med 2 c) och som ansluter sig till förevarande punkt, har avseende på en begäran från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län om en tillfällig förstärkning av den kvalificerade juristpersonalen. Framställningen innebär att länsstyrelsen skulle få dubblera en länsassessorstjänst någon tid framåt. Framställningen har enligt referatet i propositionen motiverats med den stora arbetsbörda, som råder på länsstyrelsen och främst på planerings- och socialsektionerna. Länsstyrelsen framhåller enligt referatet, att man till följd av brist på kvalificerade jurister inom länsstyrelsen inte kunnat tillfredsställande handlägga frågor som är aktuella med hänsyn till länets speciella struktur. Man nämner vissa ärendegrupper, såsom kommunala indelningsfrågor och ärenden som rör vattenförsörjning, avlopp och förbättring av de sanitära förhållandena i övrigt. Av detta referat framgår, att vad länsstyrelsen begär är en förstärkning av den kvalificerade juristpersonalen och att detta motiveras icke uteslutade, utan bland annat med de inom länet aktuella kommunindelningsfrågorna.

Departementschefen har för sin del biträtt länsstyrelsens framställning och föreslagit riksdagen att en assessorstjänst skall få dubbleras under högst två år. I motiveringen säger departementschefen,

Anslag till länsstyrelserna

att det är viktiga frågor rörande kommunala indelningar, vattenförsörjning och avlopp m. m. som bör bringas till avgörande. Uttrycket »m. m.» kan ju inte gärna läsas på annat sätt än att det hänför sig till resten av den motivering länsstyrelsen anfört.

Utskottet har för sin del tillstyrkt att anslaget ställes till förfogande, men har velat föreslå ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att, efter särskild prövning, lösa frågan på det sättet att en icke jurist anställs mot arvode som högst skall motsvara en assessorslön.

Den till denna punkt fogade reservationen innebär bifall till Kungl. Maj:ts hemställan på denna punkt. Det kan mycket väl tänkas, att en icke jurist skulle kunna utföra en hel del av det arbete som här är i fråga. Men uppenbart är ju, att redan de kommunala indelningsfrågorna och frågorna om vattenförsörjningen är av den beskaffenheten, att juridisk expertis måste till för att de skall bli formellt tillfredsställande handlagda, och det är självklart att de andra ärendegrupper, som länsstyrelsen i detta sammanhang pekat på, för sitt handhavande kräver en jurist.

Vi reservanter har alltså den mening, att Kungl. Maj:t inte bör få den av utskottsmajoriteten föreslagna fullmakten, utan att Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen skall bifallas i den form den har. Det innebär att, såsom Kungl. Maj:t begärt, pengar skall ställas till förfogande under högst två år framåt för att man skall kunna dubblera en länsassessorstjänst på kansliet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till detta reservationsvis framställda yrkande.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! En ouppmärksam lyssnare till herr Berghs anförande kunde möjligen få det intrycket, att utskottet här vill gå emot Kungl. Maj:ts förslag. Det är inte alls meningen. Men det har här för en gångs skull hänt, att utskottet liksom givit Kungl. Maj:t ett praktiskt uppslag att fundera på.

Herr Bergh har alldeles riktigt refererat innebörden av Kungl. Maj:ts framställning, som i sin tur grundar sig på en framställning av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, och reservanterna vill inte att riksdagen, om den nu bifaller utskottets hemställan, skall komma med ett sådant uppslag. Kungl. Maj:t är emellertid inte bunden av detta uppslag, som innebär att man i stället för att anställa en länsassessor för denna tidsbestämda och tillfälliga uppgift skulle kanske kunna få tag i en annan person, som har praktisk inriktning och tillräcklig kunnighet och auktoritet för att arbeta med dessa speciella ting. Jag skulle tro att detta är ett praktiskt uppslag, som skulle kunna genomföras vid länsstyrelserna när det gäller att fullgöra tillfälliga arbetsuppgifter, inte bara vid den länsstyrelse det nu är fråga om, utan också vid andra länsstyrelser. Jag har nog fattat reservanternas ståndpunkt vara den, att man är så angelägen om att tjänstemännen i länsstyrelsekarriären skall få utnyttja varje möjlighet att räkna sig till godo sådana här tjänstgöringar, att man inte vill avstå från detta.

Jag vill försäkra, att om utskottets förslag bifalles innebär detta inte något tvång för Kungl. Maj:t att gå den enligt min mening praktiska väg, som utskottet ger möjlighet till. Det är bara ett uppslag att fundera på. Är det inte praktiskt genomförbart, har ju Kungl. Maj:t bemyndigande att tillfälligt förordna den länsassessor det här gäller för fullgörandet av dessa arbetsuppgifter.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande momentet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid förevarande punkt avgivna, med e) betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och

Anslag till länsstyrelserna

förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh, Ragnar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 135 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid punkten avgivna, med c) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Mom. II

Herr **BERGH, RAGNAR**, (h):

Herr talman! Den reservation, som det nu är fråga om, avser förläggningen av länsbostadsnämnden i Skaraborgs län.

Riksdagens revisorer hade i sin berättelse år 1955 tagit upp frågan om bl. a. förläggningen av en del länsadministrativa organ i både Skaraborgs och Älvsborgs län. Den reservation, som det nu är fråga om, avser som sagt situationen i Skaraborgs län.

Revisorerna har i den delen framhållit, att länsbostadsnämnden liksom lantbruksnämnden i Skaraborgs län icke ligger i residensstaden utan i Skara och att man, när förläggningen dit skedde, menade att länsbostadsnämnden och lantbruksnämnden hade så pass mycket med varandra att göra, att de borde finnas på samma plats. Nu har det emellertid sedan dess enligt revisorernas mening visat sig, att länsbostadsnämnden för sin verksamhet visserligen har åtskilligt att göra med lantbruksnämnden men ännu mer att göra med andra länsorgan. Ef-

tersom dessa befinner sig i Mariestad, där länsstyrelsen ligger, skulle det för länsbostadsnämndens verksamhet vara fördelaktigare och mera praktiskt att nämnden förlades till Mariestad. Det hänger samman bl. a. med de allmänna samordnings- och planeringsuppgifter, som länsstyrelsen har sig ålagda, och det hänger samman med att där finnes överlantmätaren, där finnes länsarkitekten, där finnes distriktsingenjören för väg- och vattenbyggnadsfrågor, och där finnes inte minst det kartmaterial, som i sådana sammanhang är nödvändigt att ha. Slutsatserna av resonemanget blir, att även om det kan föreligga vissa skäl för att länsbostadsnämnden och lantbruksnämnden är förlagda till samma stad, så talar övervägande skäl för att länsbostadsnämnden placeras närmare länsstyrelsen.

Utskottets majoritet har för sin del inte velat vara med om detta för ögonblicket. Den vill ställa frågan litet på framtiden. Det antydes därav, att utskottet skriver, att utskottet har funnit att övervägande skäl talar för att förläggningsorten för länsbostadsnämnden i Skaraborgs län *nu* inte ändras. I varje fall kan vi vara överens om att därest det kan, såsom revisorerna menar, vara lämpligare med hänsyn till beredningsarbetet på tjänstemannastadiet att länsbostadsnämnden blir förlagd till samma ort som andra länsorgan, så bör man inte låsa fast länsbostadsnämnden i Skara genom exempelvis nybyggnader eller andra anordningar, som försvårar en mera rationell lösning i framtiden. Jag förmodar, att det var sådant som låg bakom utskottets mening att man *nu* inte bör företaga någon ändring.

Uttalandena hos remissorganen är så pass övervägande till förmån för den uppfattning som revisorerna intog, att vi, som på den här punkten har reserverat oss, inte hyser den minsta tvekan om att riksdagens revisorer på denna punkt bedömt läget rätt. Reservanterna vill fördenskull föreslå, att åtgärder vidtages för att länsbostadsnämnden förläggas till residensstaden så snart man där kan anordna erforderliga lokaler.

Detta är, herr talman, innebörden av den reservation vi avgivit och till vilken jag ber att få yrka bifall.

Häri instämde herr *Hermansson, Albert*, (s).

Herr **ANDERSSON, BIRGER**, (s):

Herr talman! Statsrevisorernas önskan att länsbostadsnämnden i Skaraborgs län flyttas från Skara till Mariestad har i statsutskottet, där det sitter 30 ledamöter, fått stöd allenast av statsrevisorerna Sundelin och Bergh. Detta tyder på att stämningen för denna av statsrevisorerna förordade förflyttning inte varit särskilt stark. Emellertid är det inte bara statsutskottet, som anser det olämpligt att nu rekommendera denna förflyttning. Även opinionen inom de kommunala representationerna i sex av de sju städerna inom Skaraborgs län, som är närmast berörda av denna sak, har uttalat sig för att det skall vara som det för närvarande är. I detta fall har dessa städer kunnat stödja sig på vad länsbostadsnämnden och bostadsstyrelsen har anfört. Det är nämligen så, att länsbostadsnämnden inte är det enda länsorganet som är placerat annorstädes än i residensstaden. Det är flera av länets myndigheter som har placerats i Skara och i Skövde. På grund av de geografiska förhållandena har det ansetts innebära en lättnad för människorna i länet, om just dessa organ förlagts till andra orter än Mariestad, som ligger i en utkant av länet.

Statsutskottet har emellertid inte varit alltför kallsinnigt emot statsrevisorerna utan sagt, att det endast är *nu* som ingenting bör åtgöras i detta avseende. Det skall inte slås fast för all framtid, att länsbostadsnämnden skall ligga i Skara, lika litet som att länsarbetsnämnden skall ligga i Skövde eller lantbruksnämnden i Skara, utan man skall kunna tänka sig förändringar, när så anses vara lämpligare än det är för närvarande.

Med detta korta inlägg ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med

Anslag till länsstyrelserna

de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande momentet hemställt samt vidare på godkännande av den av herrar Sundelin och Ragnar Bergh vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. III

Herr **HESSELBOM** (s):

Herr talman! Under denna punkt har utskottet till behandling upptagit vad riksdagens revisorer anfört i sin berättelse under § 30. Revisorerna har där påtalat de förhållanden som råder inom Älvsborgs län i vad avser länsadministrationen. Länsstyrelsen m. fl. länsorgan är nämligen förlagda till residensstaden Vänersborg, under det att bl. a. länsbostadsnämnden och länsarbetsnämnden är förlagda till Borås.

Revisorerna har i sitt uttalande bl. a. framhållit att denna anordning med olika länsorgan förlagda på så pass stort avstånd från varandra som avståndet mellan Vänersborg och Borås ändock är har medfört olägenheter, att det är kostsamt för statsverket och att det medför svårigheter för samarbetet mellan de olika länsorgan. De har också framhållit att detta förhållande är till direkt förfång för allmänheten. Revisorernas uttalande är ganska utförligt refererat i utlåtandet. Jag skall inte vidare uppehålla mig vid detta utan vill endast understryka några av de synpunkter som revisorerna har ansett böra komma till bedömning i detta sammanhang.

Länet har ju en ganska märklig geografisk utsträckning och är till ytinnehållet ett av de största i Götaland och Svealand. Befolkningsutvecklingen har medfört att Älvsborgs län, om man bortser från de län som innehåller storstäderna Malmö och Göteborg, är det näst folkrikaste länet i Sverige. Stockholms län har på grund av den starka bebyggelsekoncentrationen runt Stockholm på senare år gått förbi Älvsborgs län i fråga om folkmängd. Antalet invå-

Anslag till länsstyrelserna

nare i Älvsborgs län var den 31 december 1954 i runt tal 367 000, under det att Stockholms län hade 386 000.

Revisorerna har, som jag tidigare sade, framhållit olägenheterna för allmänheten av att länsorganen är förlagda på så stort inbördes avstånd, och de har exemplifierat detta genom att säga att många gånger kan det bli fråga om att personer från den norra länsdelen får sätta till två dagar för att exempelvis i byggnadsfrågor kunna resonera med såväl länsarkitekten i Vänersborg som länsbostadsnämnden eller arbetsmarknadsnämnden i Borås. Jag kan i det sammanhanget som en belysande sak nämna, att det inte går att från den norra länsdelen med järnväg komma till Borås utan att man antingen reser genom Skaraborgs län eller tar omvägen över Göteborg. Och vad min hemstad beträffar, är det ofta bekvämare att resa till Stockholm och tala vid bostadsstyrelsen där än att resa till Borås för att kontakta länsbostadsnämnden. Man kan resa från min hemstad på kvällen och vara i Stockholm på morgonen nästa dag. Man har då sju—åtta timmar till sitt förfogande under arbetstid och kan ändå komma tillbaka till hemstaden på kvällen samma dag. Skall man däremot fara till Borås, får man trassla och byta tåg på olika sätt. Ännu är det trots allt inte så, att alla människor i länet, allra minst i dess norra del, förfogar över det bekvämare kommunikationsmedel som personbilarna utgör.

Revisorerna slutar med att säga, att de anser att frågan om länsadministrationen i Älvsborgs län bör göras till föremål för utredning, och detta innan man låser fast nuvarande förhållanden genom att uppföra aktuella byggnader för länsadministrationens behov. Revisorernas utlåtande har varit på remiss till bland annat två statliga myndigheter. Kammarkollegiet säger, att det på grund av vad revisorerna anfört funnit det önskvärt att frågan om länsstyrelsens och de olika länsorganens förläggande till en och samma ort utredes, men kammarkollegiet tar också upp frågan om en eventuellt ändrad länsindelning och an-

ser att även den bör prövas i detta sammanhang. Också statskontoret tillstyrker i likhet med revisorerna en särskild utredning, och även det är inne på frågan om man kan få en rationellare administrativ ordning genom att ändra den nuvarande länsindelningen.

Vad den sistnämnda frågan beträffar är det klart att en länsindelning som kom till 1680 inte alltid motsvarar vad som kan vara rationellt och riktigt i våra dagar med den utveckling bland annat i form av befolkningsomflyttning som ägt rum i vårt land inte minst under de senaste årtiondena. Samma synpunkter framhåller också länsstyrelsen i Älvsborgs län, som inte har något att erinra mot den redovisning som revisorerna har gjort och vilken också tillstyrker att hela frågekomplexet blir föremål för en förutsättningslös utredning samt att frågan om en eventuellt ändrad länsindelning också upptas till prövning.

Bland remissinstanserna befinner sig också drätselkamrarna i de sex städerna i Älvsborgs län. Av dessa har ju residensstaden funnit, att det skulle vara till fördel, om en centralisering kunde ske till Vänersborg — en synpunkt som också drätselkammaren i Trollhättan har gett sin anslutning till. Drätselkamrarna i Borås och Åmål har ganska kraftigt understrukit de synpunkter som revisorerna har anfört, och de hemställer på det livligaste, att en utredning måste komma till stånd, under det att drätselkamrarna i Ulricehamn och Alingsås inte vill motsätta sig en utredning. Landstingets förvaltningsutskott finner, att det i stort sett nu inte föreligger så stora olägenheter ur landstingets synpunkt. Förvaltningsutskottet slutar dock med att det inte vill motsätta sig en utredning i frågan.

Statsutskottet har i sin motivering för att avböja revisorernas yrkande om en utredning bland annat tagit in i bilden storstadsbildningen Göteborg. Som jag ser denna fråga förutsätter jag, att problemet om Göteborg och dess närmaste omgivning kommer att bli akut inom en ganska snar framtid, och det talar ju för

att hela detta frågekomplex snarast möjligt blir föremål för en utredning.

Hur man framdeles skall ordna med länsadministrationen och med länsindelningen i denna del av landet vågar jag, herr talman, i dag inte ha någon uppfattning om. Jag vill endast konstatera, att de nuvarande förhållandena inte är tillfredsställande, att de medför ökade kostnader för statsverket och för länets invånare och att de medför andra stora olägenheter både för samhället som sådant och för dem som där bygger och bor. Men det är som sagt invecklade och intrikata problem man kommer in på i detta sammanhang. Det är klart, att en koncentration av länets administration till Vänersborg, såsom förordats från Vänersborg och Trollhättan, skulle vara en tillfredsställande lösning för den norra delen av länet, men den skulle förstora svårigheterna för Sjuhäradsbygden. Det är ju ingen tillfredsställande lösning, utan man bör undersöka, om andra vägar är framkomliga.

Hur som helst har jag den bestämda uppfattningen, att det är hög tid att en sådan här utredning kommer till stånd. Jag tycker att det skulle vara ganska anmärkningsvärt, om denna kammare — mot bakgrunden av vad som har anförts från olika kommuner och organ inom länet — skulle motsätta sig att en dylik utredning snarast igångsättes.

Herr talman! Jag får sluta med att yrka bifall till den med b) betecknade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Magnumsson* (h) och *Boo* (s).

Herr **JOHANSSON, ANDERS**, (fp):

Herr talman! Jag tillhör inte det utskott, som har behandlat föreliggande ärende, och jag har därför inte haft möjlighet att tidigare rent formellt deklarerat min anslutning till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande. Men i min egenskap av inbyggare i Älvsborgs län och framför allt såsom representant för den södra länsdelen kan jag inte underlåta att i detta sammanhang ge min mening till känna.

Anslag till länsstyrelserna

Efter herr Hesselboms anförande skall jag inte gå in på frågan om de olika länsorganens geografiska placering och de önskemål som därvid kan vara för handen. Självfallet är emellertid, att så länge Älvsborgs län har den onaturliga geografiska utformning som det nu har kommer man heller aldrig ifrån de olägenheter, som är förenade med en dubbelning av vissa institutioner med placering dels i Vänersborg, dels i Borås. Länets oformliga utseende — en deformerad åtta — tillåter inte att dess administrativa organ placeras på ett vettigt och ur alla synpunkter tillfredsställande sätt. Statsrevisorernas förslag om en utredning i syfte att åstadkomma en förnuftigare och mera ändamålsenlig länsindelning synes mig därför vara högst välmotiverat.

Det förvånar mig, att statsutskottets majoritet inte har kunnat biträda denna uppfattning, detta så mycket mera som de flesta omnämnda remissinstanserna kommit till den slutsatsen, att en sådan utredning är önskvärd.

Utskottets motivering för avstyrkandet synes mig i övrigt vara synnerligen knapphändig. Man påpekar exempelvis, att det inte torde föreligga någon enig opinion i denna fråga inom länet. Jag skulle då vilja fråga: Hur kan man förvänta en sådan med den allt annat än enhetliga utformning, som länet har, och för övrigt med de stora olikheter som numera såväl befolkningsmässigt som näringspolitiskt är rådande? Skall man i detta fall vänta på en entydig opinion, nödgas man nog vänta i det oändliga.

Jag är fullt införstådd med att en ny länsindelning inte kan begränsas enbart till Älvsborgs län. Den torde tvärtom komma att beröra ett par, tre andra av de västsvenska länen. Jag ger statsutskottet rätt, när utskottet förutsätter, att »storstadsbildningen Göteborg» med dess angränsande regioner framdeles kan komma att inverka på utformningen av ett nytt Älvsborgs län liksom även på de län, som i övrigt kan komma att beröras av en sådan länsjustering. Men när utskottet tar just denna omständighet till intäkt för sitt avstyrkande av

Anslag till länsstyrelserna

den föreslagna utredningen, tycker jag nog att man tagit väl lätt på uppgiften.

Med den snabba utveckling som kännetecknar Göteborg såväl befolkningsmässigt som i övrigt torde det väl endast vara en tidsfråga, kanhända på relativt kort sikt, då Stor-Göteborg måste avskiljas och bilda sin egen förvaltningsenhet, alltså fristående ifrån det nuvarande Göteborgs och Bohus län. Därmed kommer omedelbart den övriga länsindelningen för de omnämnda västsvenska länen att bli högaktuell. Nu menar tydligen statsutskottet att man i lugn och ro kan avvakta det tillfälle, då den här saken en gång blir aktuell. Alla vet vi emellertid att ju mer man dröjer och ju mer man avvaktar, desto mer förhalas en frågas lösning till men och hinder för en fortsatt utveckling.

Med den starka förskjutning, som under senare tid har ägt rum inom Älvsborgs län till dess södra del av såväl befolkningsökning som näringsliv med därav följande krav på länsstyrelse och länsorgan, hävdar vi att en omjustering av länsindelningen inte får skjutas på framtiden, i varje fall inte på den avlägsna och ovissa framtiden.

Man måste därför ge statsrevisorerna rätt när de hävdar att en förutsättningslös utredning snarast bör igångsättas. Tillräckligt med material som underlag för en sådan utredning torde för resten redan föreligga. Med ledning av detta material och de prognoser beträffande den framtida utvecklingen, som därav kan ställas, kan man förvisso redan nu åstadkomma ett klarläggande av hur en ny länsindelning i framtiden bör se ut.

Jag vill, herr talman, sluta med att understryka att det för väsentliga befolkningsgrupper inom Älvsborgs län — och inte minst i dess sydliga del — är förenat med ett stort intresse att frågan om en förutsättningslös utredning syftande till en justering av länsindelningen inte onödigt försenas.

Jag ber därför, herr talman, med det anförda få tillkännage min anslutning till den till föreliggande utskottsutlåtande vid denna punkt fogade reservationen.

I herr Anders Johanssons yttrande instämde herr Nilsson, Bror, (bf).

Herr NIKLASSON (bf):

Herr talman! Jag har, kanske av något missöde, kommit före utskottsmajoritetens talesman. Det var inte meningen att gripa honom i ämbetet, men också jag ville i dessa ting ge min mening till känna. Det är alldeles naturligt att det här blir en liten älvsborgslänsdebatt. Hittills har tydligen de föregående talarna här varit ense om att gå på reservationens linje. För min del vill jag anmäla att jag kommer att gå på utskottsmajoritetens linje.

Länets geografiska utformning är inte idealisk. Det har av olika anledningar fått en utformning som medför att avstånden för en del av länets invånare blir stora. Det har här påpekats att många av myndigheterna i länet har tillstyrkt en utredning, men vi bör observera att den myndighet som nog har det allra största intresset att bevaka denna fråga, nämligen landstingets förvaltningsutskott, visserligen inte motsatt sig en utredning av den administrativa indelningen men dock förutsätter att länsgränserna icke ändras. Det är detta, som reservanterna har tagit upp i sin framställning och som gör saken betydligt ömtåligare och svårare.

Som det har nämnts här kan man kanske vänta sig att vissa områden kommer att, skall vi säga, annekteras av Göteborg. Jag är för min del inte övertygad om att så blir nödvändigt. Jag anser inte att det skall vara nödvändigt att lägga stora landsbygdsområden under denna intressesfär. Det är just denna aspekt som gör att jag tycker att frågan för hela länets vidkommande är ganska ömtålig. Frågan om länsindelningen spelar naturligtvis en stor roll när det gäller planerande av vår sjukvårdsorganisation, och vi förstår att landstinget ställer sig frågande inför hur det skall bli med länets sjukvårdsorganisation om länsindelningen slås sönder.

Jag är nog rädd för att de svårigheter, som vi råkar ut för i detta avseen-

Anslag till länsstyrelserna

de, kanske mer än väger upp de fördelar beträffande bl. a. minskade avstånd, som vi eventuellt kan vinna med en ny länsindelning. Jag tycker inte att vi har någon anledning från länets sida att animera de intressen som andra kommuner, d. v. s. Göteborg, kan ha att träda fram, utan vi bör söka försvara våra läns gränser så gott vi kan.

Det är givet att de stora avstånden medför att det för vissa inbyggare är litet svårt att besöka vissa institutioner i länet, men det är också därför som länsorganen fått en viss spridning, vilken har tillkommit för att tillmötesgå önskemål från olika delar av länet. Skall man ha tag i flera länsorgan på en gång, kan det vålla en viss tidspillan, men det är väl ändå så att kommunikationsproblemen så småningom minskar i omfattning. Ju mer vårt trafikväsende utvecklas, dess kortare blir avstånden, och de svårigheter som avstånden för med sig blir därför med tiden mindre.

Emellertid tycker jag som sagt att dessa saker först och främst bör diskuteras inom länet, innan de tas upp till statlig utredning. Som herr Johansson i Borås säger, kan det hända att det inte är så lätt att få en enig inställning till dessa frågor, men det finns nog stora ekonomiska problem som kan klarläggas, innan saken tas upp på ett vidare plan. Jag är rädd för att en utredning som den här begärda kommer att rulla upp saker och ting som kanske ingen av oss i länet blir så glad åt. Därför vill jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Även utskottet anser att denna fråga är svår att få någon rationell lösning på. Även om man, som reservanterna önskar, skulle begära en förutsättningslös utredning, anser utskottet attt det måste finnas några riktlinjer, för hur man skall lösa denna fråga. Man kan väl inte bara begära en kartläggning av de olika åsikterna inom länet. Som den senaste talaren antydde och gav vittnesbörd om, finns en mycket rik flora av åsikter på älvborgslänsbänken.

Jag skall inte ta upp tiden med att tala om hur dessa åsikter skiljer sig från varandra. I utskottet har vi visserligen tagit hänsyn till detta, men vad som för statsutskottet och dess tredje avdelning varit avgörande, då vi ändå ansett oss böra avstyrka revisorernas förslag och ta upp detta problemkomplex, har varit förhållandena kring Göteborg.

Om man vill se denna fråga realistiskt, går det nämligen inte att komma ifrån, att utvecklingen i göteborgsregionen kan komma att framtinga gränsregleringar. Inom ett eller två år får man klart för sig i vilken riktning utvecklingen kan komma att gå, om Göteborg skall med sig införliva väsentliga områden där nere, eller om befolkningsutvecklingen skall ske efter andra linjer. Det får man alltså tämligen snart klarhet om, och under sådana förhållanden tycker vi verkligen, att har gränserna legat fasta i dessa trakter sedan 1680, händer ingen olycka om man låter dem ligga där ett par, tre år till.

Det är inte heller lämpligt att inte kunna ge något så när klara direktiv om vad som skall göras. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att revisorerna bara har talat om att man skall klara länsadministrationen på ett billigare och bättre sätt, och om man skall ha alla länsorganen förlagda till en enda stad, blir det en dragkamp mellan Borås och Vänersborg. Sedan har emellertid remissinstanserna fört fram den tanken, att detta nog inte går att klara, om inte länsgränserna ändras, och statskontoret säger, att när man talar om länsgränsreglering, menar man inte därmed att få någon ny länsstyrelse, vilket emellertid leker andra i hågen o. s. v. På det viset är frågan komplicerad.

Jag vill också fästa uppmärksamheten vid att när man nu på allvar talar om en gränsreglering, har visserligen länsstyrelsen i Älvsborgs län tillfrågats om vad den skulle säga om en sådan länsgränsreglering, och den säger att saken bör ordnas upp. Länsstyrelsen säger sig behöva nya lokaler, och man har frågat oss i utskottet hur vi skall göra med Älvsborgs läns lokalfråga, om vi

Anslag till länsstyrelserna

skjuter på det hela. På den frågan har vi inte svarat i utlåtandet, men det är min uppfattning att man får försöka lösa lokalfrågorna med något provisorium, tills man får klarhet i hur det nu skall bli. Det är många myndigheter som fått gå den vägen, när lokalfrågorna skulle lösas.

Men man har, som sagt, här bara talat om vad de på den ena sidan gränsen säger om en gränsreglering. De som ligger på andra sidan, Göteborgs och Bohus läns länsstyrelse och Skaraborgs läns länsstyrelse, har inte frågats om vad de skulle säga om att man reglerar länsgränserna. Det bör man väl ändå ta reda på. Eftersom man söker inhämta vad man anser på den ena sidan bör man enligt min mening ta reda på vad även den andra sidan anser, innan man yrkar på en förutsättningslös utredning.

Allt vittnar om, finner jag, när man granskar de olika argumenten, att denna fråga bör få vila ytterligare något. Men sedan går det inte att skjuta på den. Sedan man fått klarhet om hur det kommer att utveckla sig i göteborgstrakten är det min personliga uppfattning, att man måste ta upp frågan till lösning, hur svår den än är. Om Älvsborgarna under tiden kan ena sig om några huvudriktlinjer för hur den enligt deras mening bör lösas, kommer detta att vara nyttigt för Älvsborgarna själva, något som ju också den senaste talaren var inne på.

Här kunde verkligen, herr talman, finnas många argument och synpunkter att ta upp till granskning och många starka skäl som talar för att kammaren här bör biträda utskottets hemställan, men jag inskränker mig till dessa ord och ber att få sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **MANNERSKANTZ** (h):

Herr talman! Jag har inte mycket med denna sak att göra direkt, men har begärt ordet för att understryka, att det inte endast är i Älvsborgs län som det råder besvärliga förhållanden på grund

av länsindelningen, som ju nu är många hundra år gammal. Efter den utveckling som har skett i våra dagar med det merkantila livets omgestaltning, näringslivets fullständiga omdaning o. s. v. är det inte märkvärdigt, att den administrativa indelningen inte kan vara lika väl anpassad till näringslivets behov, som den var för några hundra år sedan.

Jag vill här kraftigt understryka, att det helt enkelt inte är möjligt att hur länge som helst underlåta att göra en översyn över den rådande länsindelningen. Kalmar län hör till de ganska tungskötta länen, detta inte på grund av sin befolkningensmängd utan kanske framför allt på grund av länets utsträckning och de bristfälliga kommunikationerna. Men även på andra håll i landet har man hört klagomål på länsindelningen. Länsindelningen i Skåne har t. ex. ofta påtalats såsom inte varande den mest praktiska.

Jag undrar om det helt enkelt inte är nödvändigt att modernisera den administrativa indelningen i landet efter den utveckling som skett sedan länsgränserna en gång i tiden uppdrogs. Då reservanternas förslag här måste anses utgöra ett steg i denna riktning kommer jag att ansluta mig till reservationen. Vi måste börja röra i dessa ting. Jag skulle heller inte tro att det vore så farligt som den ärade ordföranden på tredje avdelningen här söker göra gällande att nu verkställa en utredning. Om riksdagen i dag skulle besluta en skrivelse titl Kungl. Maj:t om en utredning, så känner vi väl alla till att det kommer att ta en viss tid innan den kommande utredningen blir klar. Jag misstänker att Kungl. Maj:t inte kommer att fatta något avgörande beslut snabbare än att man innan dess hinner få klarhet om göteborgsområdets framtid. Skall vi någonsin få denna fråga om länsindelningens modernisering löst är det ganska lagom att börja nu i dag, ty vi kan sannolikt inte vänta något resultat av en utredning förrän om en 10, 15 år — det brukar ju gå i den takten.

Anslag till länsstyrelserna

Herr **HESSELBOM** (s):

Herr talman! I anledning av de synpunkter som herr Niklasson anförde vill jag bara säga, att man ju ingalunda löser svårigheterna genom en spridning av länsorganen. Därigenom flyttar man ju bara på svårigheterna och skapar dessutom, som jag redan tidigare påpekat, nya svårigheter när det gäller samarbetet mellan de olika länsorganen.

Dessutom tyckte jag att herr Niklasson var smått spökrädd för att det vid en sådan här utredning skulle komma fram problem inom länet som kanske inte är så trevliga, eller hur han uttryckte sig. Jag kan inte förstå att man över huvud taget behöver hysa någon spökrädsla för att söka klarlägga problemställningarna och fixera de olika vägar på vilka frågan kan lösas.

Utskottets ärade talesman, herr Gustaf Karlsson, ansåg det ganska meningslöst med en utredning som skulle kartlägga de olika åsikterna inom olika delar av länet och inom olika grupper av befolkningen. Jag har för min del inte fattat saken så att utredningen främst skulle ha detta syfte. En utredning skall ju i stället kartlägga vilka möjligheter det finns att få till stånd en rimligare ordning när det gäller såväl länsadministrationen som övriga därmed sammanhängande problem. Sedan de olika möjligheterna och alternativen därvidlag kartlagts och man skaffat sig klarhet om konsekvenserna, är det tids nog att söka ta reda på vilka olika åsikter som möjligen kan finnas inom olika delar av länet angående lämpligaste sättet att lösa frågan.

Jag vill emellertid konstatera, att inte ens herr Gustaf Karlsson var främmande för tanken på att dessa problem måste komma upp till granskning på ett eller annat sätt. Han ansåg emellertid att frågan nu var för tidigt väckt, därför att man först borde avvakta och se vilken lösning storstadsproblemet Göteborg tenderar att få. Jag har i likhet med herr Mannerskantz en rakt motsatt uppfattning. Jag anser att just problemet Göteborg aktualiserar en utredning. Ty, min käre vän herr Gustaf Karlsson, inte blir

denna fråga om länsindelningen utredd på ett par tre år, utan vi får räkna med årtionden i stället, så komplicerade och invecklade som dessa problem är. Då är det emellertid angeläget att arbetet kommer i gång så snart som möjligt.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **KARLSSON, GUSTAF**, (s):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast när herr Mannerskantz gjorde ett inlägg i debatten och sade, att han tyckte att det fanns så starka skäl för reservanternas ståndpunkt att han anslöt sig till yrkandet om bifall till reservationen. Det må nu vara hans sak.

Jag vill erinra om att frågan om en mera generell revidering av länsindelningen behandlades av riksdagen år 1953. På förslag av samma utskott som i år haft att behandla det förslag, som kammaren nu har att ta ställning till, uttalade riksdagen den gången att man icke kunde finna en generell överarbetning av länsgränserna motiverad. Det skulle, fastslog riksdagen, bli en alltför stor och komplicerad sak att ta upp. Om länsgränserna skall revideras, måste man, fortsatte riksdagen den gången resonemanget, först från de olika delarna av landet konkretisera vad man önskar skall ske. Det framhölls också från utskottets sida, fast det kanske inte blev så tydligt utskrivet, att om det finns behov av en revidering av länsgränser, bör initiativet till en förändring tas nedifrån, d. v. s. från länsstyrelsen, landstinget och övriga myndigheter i länet, och inte uppifrån. Det borde väl ändå herr Mannerskantz, som så ofta brukar tala om centraldirigering och dess enligt hans mening olyckliga följder, hålla med mig om. Jag tycker att vi bör observera att i detta fall är det statsrevisorerna, som velat förenkla länsadministrationen. Den sanningen bör ni, mina vänner på älvborgsbänken, se i ögonen, men det gör ni inte utan går omkring detta som katten omkring het gröt. Borde ni inte konkretisera frågan och säga ifrån, om länsstyrelsen skall ligga i Borås eller i Vä-

Anslag till länsstyrelserna

nersborg? Vill ni stå upp och vittna på den punkten? Det kanske kan bli något stöd för inrikesministern, när han skall skriva sina direktiv för denna förutsättningslösa utredning. Ty så gott om pengar och utredare har vi inte här i landet, att vi kan begära att Kungl. Maj:t bara skall sätta i gång och utreda utan att det finns några fasta utgångspunkter, som gör att man kan komma till praktiska resultat. Vi har ännu inte några sådana fasta utgångspunkter.

Jag vidhåller, ärade kammarledamöter, att vi mycket väl kan vänta ett par år. Ty i göteborgsregionen kan det hända så avgörande ting, att vi kan få utgångspunkter för konkreta direktiv till en utredning, vilken kan leda till praktiska resultat. När den tiden kommer kanske inte jag är med här, men de som sitter här i kammaren då får fillfälle att på nytt ta upp dessa bekymmer och resonera om en utredning.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr NIKLASSON (bf):

Herr talman! Till herr Hesselbom vill jag säga att jag inte lider av någon sorts spökrädsla i detta fall. Men vi vet att när sådana här ömtåliga frågor rullas upp, kan det alltid komma in saker och ting som gör att vissa problemställningar inte alltid blir så angenäma.

I övrigt vill jag anknyta till vad herr Gustaf Karlsson sade, att sådana här förslag nog bör komma i första hand från det län, som det är fråga om. Givetvis ha dessa frågor i någon mån diskuterats inom länet, men det har inte skett så särskilt ingående. Jag tror att det vore nyttigt om frågan finge gnuggas inom länet, innan den tas upp på det sätt som det nu är fråga om.

Herr BOO (s):

Herr talman! Jag tänkte inte begära ordet i denna debatt, då jag redan instämt med herr Hesselbom. Men herr Gustaf Karlsson uppfordrade ledamöterna på älvborgsbänken att redovisa sin

inställning inför kammaren och för inrikesministern. Det är vi givetvis också beredda att göra. Vi trodde dock att det material som kommit från statsrevisorerna och som föreligger i övrigt skulle vara tillräckligt för att ge statsutskottet och dess tredje avdelning inblick i denna fråga. Men så tycks inte vara förhållandet.

Förhållandena är sådana i Älvsborgs län, att när statsrevisorerna kom dit för att ta upp frågan om huruvida länsbostadsnämnden skulle ligga på en annan ort än residensstaden, kom de ganska snart underfund med att problemet beträffande placeringen av dylika organ inom Älvsborgs län var så stort, att det var motiverat med en översyn av hela länsförvaltningen.

Vi har enligt den gamla ordningen själva länsstyrelsen förlagd till Vänersborg, men en del nya länsorgan, som tillkommit under senare tid, exempelvis länsbostadsnämnden, länsarbetsnämnden, länsnykterhetsnämnden o. s. v. har blivit förlagda till Borås. Man frågar sig varför? Jo, efter prövning här i riksdagen har man funnit den förläggningen vara den som bäst motsvarar de rådande förhållandena. Man har vidare i detta län funnit att man måste dela upp landstingets arbete på i realiteten två landstingsområden. Skall man göra någonting på sjukvårdens område, skapar man två centrallasarett, man inrättar två rättshjälpsanstalter, man har två innehållningssällskap och två lantbruksnämnder. Ja, hela vägen förfar man som om länet redan vore uppdelat i två enheter.

I den situationen är det väl rimligt att länsborna, i varje fall de som har olägenheter av den nuvarande ordningen, oavsett om de bor i norra delen av länet eller i den södra, säger att så kan det inte fortsätta. Man löser inte problemet, som herr Hesselbom sade, bara genom en centralisering, utan det måste krävas andra överväganden. På så sätt har man kommit fram till att här bör ske en utredning. Under det att statsrevisorerna kommit fram till detta och medan samtliga remissinstanser i varje fall inte

Anslag till länsstyrelserna

motsätter sig en utredning, så förklarar nu statsutskottets tredje avdelning att en sådan inte bör ifrågakomma. Statsutskottets majoritet delar denna uppfattning. I det läget befinner sig frågan nu. Herr Gustaf Karlsson i Munkedal erkänner i alla fall att frågan är så aktuell att det inte kan dröja mer än två eller tre år innan göteborgsproblemet kommer på dagordningen och hela spørsmålet rullas upp. Under sådana förhållanden är det väl, herr talman, inte orimligt att från Älvsborgslänsbanken yrka på att utredningen sättes i gång redan nu och att den genom direktiven får en sådan omfattning att den kan ta upp även de andra problemen.

Om nu upprinnelsen till utredningskravet är förhållandena i Älvsborgs län, så ger väl detta en naturlig förklaring till att inte problem berörts, som angår de angränsande länen och som under denna debatt har kommit in i bilden. Men om en utredning kommer till stånd och får tillräckligt vida direktiv, så tas ju även dessa frågor upp till övervägande, och då får de intresserade ge sin mening till känna.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr **HERMANSSON, ALBERT**, (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt deltaga i diskussionen, trots att jag har medverkat i riksdagens revisorers arbete under föregående år. Men det är några yttranden i de senaste anförandena som föranleder mig att såsom förutvarande statsrevisor ändå säga ett par saker.

Herr Gustaf Karlsson menade att om det skulle framställas önskemål om en ändring av de administrativa förhållandena i Älvsborgs län så borde det önskemålet »inte framföras uppifrån, såsom han sade, utan från länets egen befolkning». Ja, det var när statsrevisorerna reste i Älvsborgs län som vi kom i kontakt med dessa spørsmål, och jag vill påstå att vad revisorerna skrivit är önskemål som alldeles säkert omfattas av den största delen av länets befolkning.

Det är dock självklart att olika meningar råder om den här saken bland länets befolkning. De lokala förhållandena är ju sådana att olägenheterna av den nuvarande ordningen är olika stora på olika håll inom länet. Där olägenheterna är minst eller där inga olägenheter alls råder, har man anledning att i stort sett vara belåten med den nuvarande ordningen. Men det framgår framför allt av remissyttrandena från länsstyrelsen och de av länets kommuner, som har yttrat sig, att det råder ett ganska utbrett missnöje med denna ordning och att det är många som önskar en ändring.

Nu menar herr Gustaf Karlsson att om en utredning skall sättas i gång, bör denna också ha bestämda direktiv för sitt arbete. Men det är ju inte statsrevisorernas sak att ge sådana direktiv, det vet herr Gustaf Karlsson själv från sin tid som riksdagsrevisor. Därför har statsrevisorerna, som brukligt är, framställt förslag om en förutsättningslös utredning. Och jag anser för min del att vad som här har anförts från herr Karlssons sida i själva verket utgör det allra starkaste argument för att en utredning måste komma till stånd och för att den utredningen bör sättas i gång mycket snart, såsom också länsstyrelsen i Älvsborgs län har föreslagit.

Det har sagts här — jag tror det var av herr Niklasson — att det är så många ömtåliga problem som skulle komma att vidröras av en utredning. Jag tycker att just detta borde vara ett ytterligare skäl för att utredningen blir förutsättningslös, så att de, som skall verkställa den, inte i förväg är alltför hårt bundna av direktiv, utan har möjlighet att ta upp alla problem till undersökning som är av betydelse för frågans lösning.

Det är också alldeles självklart att frågan om en eventuell reglering av länsgränserna i så fall också måste tas upp till behandling. Jag kan inte förstå vad herr Karlsson egentligen menar med att han först vill ha reda på opinionen i grannlänen rörande denna sak. Sådant hör väl också till det som en blivande utredning finge skaffa sig kännedom om. Om herr Karlsson i sitt län har några

Anslag till länsstyrelserna

särskilda synpunkter på den här saken, får han ju tillfälle att framföra dem, till dem det vederbör. Men om ingen utredning kommer till stånd, vart skall han då vända sig för att få sina synpunkter framförda?

Givetvis måste en dylik utredning också ta hänsyn till det s. k. göteborgsproblemet. Det är väl ingen som har avsett något annat. Men även detta är ju ett argument för att en utredning bör företagas. Herr Gustaf Karlsson däremot gjorde gällande att just därför att detta problem existerar så skall man blunda för de rådande olägenheterna. Om en utredning, som föreslagits, kommer till stånd, får den naturligtvis även undersöka behovet av alla nödvändiga gränsregleringar, och ju tidigare den kan sättas i gång desto förr kan det också bli klart, vilka gränsregleringar det kan bli tal om. Här gäller det inte endast den underordnade frågan om i vilka städer i Älvsborgs län det eller det samhällsorganet bör ligga. Revisorerna har i varje fall menat att problemet i hela dess vidd bör upptagas till omprövning.

Jag skall nu inte upprepa vad flera representanter för Älvsborgs län har yttrat i debatten, men jag instämmer i det mesta som blivit sagt ifrån det hållet och ansluter mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om överseende för att jag återkommer och för att jag denna gång kanske blir litet mera långrandig än jag brukar vara. Jag brukar försöka göra så korta inlägg som möjligt, men de yttranden som här fällts föranleder mig att belysa för kammarens ledamöter hur det verkligen ligger till i fråga om de olika meningsriktningarna inom Älvsborgs län.

Herr Hermanssons ambitioner är naturligtvis att revisorernas propäer skall tas på allvar; jag hade själv samma ambitioner på den tid jag tillhörde statsrevisionen. Men det är ju ingenting ovanligt, att utskott och riksdag säger

om statsrevisorernas förslag, att på den och den punkten har det kommit fram nya synpunkter, och vi bör vänta och se hur det blir i fortsättningen. Sådant händer ju varje år.

Nu sade herr Hermansson, att han trodde att statsrevisorerna har majoriteten av befolkningen i länet med sig, när de föreslår att det skall bli en utredning. Det är mycket troligt att det är så. Jag träffade en aktad ledamot av andra kammaren från Älvsborgs län och frågade honom vad han anser om den här saken. Han svarade: »Jag vet inte vad jag vill ha, men jag vill i varje fall ha en utredning.» Det är säkerligen många som har den uppfattningen.

Men om man har följt denna fråga och försökt penetrera vad det egentligen gäller, finner man att det förekommer så många meningsriktningar och så många motsatta uppfattningar, att man måste fråga sig, hur det i nuvarande läge skall gå att få någon ordning på det hela.

Vi har först boråsintressena. Till denna grupp skulle man kunna hänföra två meningsriktningar. Den ena riktningen hävdar, att Borås är den största staden i länet och att man därför bör förlägga länsadministrationen dit. Den andra riktningen, som kanske är litet mera nyanserad, säger att man bör dela Älvsborgs län i två delar, så att man får en länsstyrelse i Borås och en i Vänersborg.

Vidare har vi vänersborgsintressena. Den riktningen hävdar, att den enklaste lösningen av hela problemet vore, att alla länsorgan förlades till Vänersborg. Av de remisshandlingar, som reservationerna åberopat, framgår det, att man i Vänersborg anser att problemet bör lösas på det viset.

En annan grupp anser att älvsborgslänsgränsen i anslutning till flyttningen av samtliga länsorgan till Vänersborg ändå bör regleras på något sätt, och man antyder att Bohuslän här kommer in i bilden. Det kan tänkas att delar av Bohuslän skulle kunna ingå i Norra Älvsborgs län, eller vad det nu skulle komma att heta. Då skulle man alltså

Anslag till länsstyrelserna

ha länsstyrelsen i Vänersborg. Men då kommer några bohuslänningar och säger, att skall man dela Bohuslän, så finns det en fin stad, som heter Uddevalla, och där vore det bra att ha en länsstyrelse.

Det är, som kammarens ledamöter finner, redan nu fem olika meningsriktningar som man skulle försöka sammanjämka. Men därtill kommer detta problem, som utskottet har fört fram och som enligt min uppfattning är det avgörande, nämligen det som sammanhänger med göteborgsrådjongens utveckling. Denna utveckling är avgörande för hur det kommer att bli, och den vet man ännu ingenting om. Regionsplane-kommittén arbetar med denna fråga, och man räknar med att få det hela klart om två år eller kanske redan om ett år. Det är i varje fall en relativt kort tid man behöver för att bringa klarhet i denna fråga. Nu säger man, att vi kan sätta i gång en utredning redan nu och avvakta utvecklingen. Här ber jag att få anmäla en bestämt motsatt uppfattning. Riksdagen skall åtminstone i grova drag veta vad den begär och vad den vill ha utrett. Så har det åtminstone varit förr i tiden, och det tycker jag är en god och praktisk sed. Först under sådana förhållanden kan riksdagen begära att Kungl. Maj:t tar upp frågan på allvar. Jag vet att Kungl. Maj:t har syndat många gånger; utredningar, som begärs alltför lättvindigt, har efter närmare prövning lagts åt sidan i kanslihuset. Det systemet anser jag inte alls vara tillfredsställande. Riksdagen skall komma med väl genomtänkta förslag, och Kungl. Maj:t skall effektuera dem.

Det är dessa synpunkter, som ligger bakom utskottets ställningstagande, och jag förmodar att kammarens ledamöter efter närmare begrundan skall finna att det är lämpligt att vi vilar på hanen, tills vi får se vad man bör begära för utredning.

Det kan bli mycket genomgripande förändringar. Det har nämnts från älvborgslänsbänken, att Göteborg skulle kunna tänkas bilda ett eget län. Om det vet vi ingenting nu, men vi kan, som sagt,

få klarhet i saken om relativt kort tid. Jag tycker då att man bör vänta till dess.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr BOO (s):

Herr talman! Herr Gustaf Karlssons senaste anförande är enligt min mening den utförligaste och bästa motiveringen i denna debatt för en utredning. Och om inrikesministern behöver direktiv och anvisningar från riksdagen för denna utredning, så tror jag att herr Karlssons anförande även har gett ganska utförliga sådana.

Felet är bara, att herr Karlsson i sin uppläggning säger, att riksdagen måste veta först och begära utredning sedan, medan vi säger att det väl är vanligt att man begär utredning först och sedan tar ställning till problemet.

Därför vidhåller vi utredningskravet.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Jag är ledsen över att herr Boo inte riktigt har fattat vad jag sagt i mina inlägg. De har faktiskt gått ut på att visa, att tidpunkten icke är inne för att begära en sådan utredning, och det hoppas jag att alla andra i kammaren har förstått!

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Herr Boo sade till herr Gustaf Karlsson, att vad denne särskilt i sitt sista anförande hade yttrat var en god motivering för utredning. Ja, herr talman, det är nog så att hela denna debatt i kammaren har redovisat ett problemkomplex i Västsverige, som under de närmaste decennierna kan komma att allvarligt poeka på en lösning.

Men frågan är väl, om Älvsborgs län i detta fall ändå utgör det största problemet. För min del har jag nog av överläggningarna i statsutskottet och här i kammaren fått det intrycket, att den avgörande frågan i första hand gäller göteborgsområdets framtida status, och därvidlag måste man bättre än nu veta hur

Anslag till länsstyrelserna

administrationen för storstadsområdet Göteborg skall ordnas. Här har ju upplysts att en regionplaneutredning för göteborgsområdet är i gång, och jag tror att det är nödvändigt både för kammare, regering och blivande utredare att före sitt ställningstagande veta något om vad denna regionplaneutredning kommer att resultera i. Jag har för min personliga del fått den känslan, att älvborgsproblemet är ett andraplansproblem och att göteborgsproblemet kommer i första planet.

Vi är väl alla på det klara med att hela detta komplex av problem bör bli föremål för en utredning, men jag tror inte att den skall börja med Älvsborgs län utan vid kusten — det gäller att först komma till klarhet om den slutliga administrativa utformningen för Göteborgs stad och dess omgivningar. Denna indelning har dock varat i århundraden, sedan slutet av 1600-talet, och den utformning, som skall komma att ges Västsverige i administrativ väg, skall väl också tänkas komma att vara i århundraden framöver. Och då är det nog en alltför smal bas att här rekommendera en utredning på. Jag tror därför att det är bäst, om kammaren i dag följer den rekommendation, som statsutskottet på tredje avdelningens förslag givit och som innebär att utredningen bör anstå ännu ett par tre år, till dess göteborgsförhållandena mera klarnat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad statsutskottets majoritet föreslagit.

Herr **HERMANSSON, ALBERT**, (s):

Herr talman! Under den fortsatta debatten har framförts ett nytt moment, nämligen regionplanen för Göteborg, som skulle utgöra hinder för en utredning beträffande Älvsborgs län.

Den siste talaren ansåg att basen skulle bli alltför smal för den utredning, som statsrevisorerna föreslagit. Jag kan för min del irte förstå, att det finns något hinder för att då bredda denna bas genom att också ta med den ifrågasatta gränsregleringen beträffande göteborgslänet. Det har redan blivit sagt, att stat-

liga utredningar inte brukar komma fram så hastigt, och jag vet av erfarenhet att det brukar ta sin tid, först innan en utredning sättes i gång och sedan innan den blir färdig. Men ingenting hindrar ju att det kan åstadkommas en samordning mellan regionplaneringen för Göteborg och dess omgivningar och den planering, som reservanterna i statsutskottet och riksdagens revisorer har föreslagit.

Herr Gustaf Karlsson sade att det fanns så många olika riktningar och uppfattningar inom Älvsborgs län beträffande denna fråga. Det är möjligt att så är fallet, och vi har ju här hört, att det i varje fall finns mer än en uppfattning, även om det största antalet av representanterna från Älvsborgs län tycks vara ganska ense om att någonting bör göras. Men om det nu är så många olika meningar och riktningar, så talar väl detta mer än någonting annat för att den föreslagna utredningen bör komma till stånd och att den bör sättas i gång så fort som möjligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Hesselbom m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hesselbom* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11 punkten 135 mom. III, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Anslag till anordnande av allmänna skyddsrum m. m.

Vinner Nej, godkännes den av herr Hesselbom m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hesselbom* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 63;
Nej — 40.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 136—179

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 180**Anslag till anordnande av allmänna skyddsrum m. m.**

Under punkten 197 av elfte huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 11 831 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjalmar Nilsson* (I: 91) och den andra inom andra kammaren av fröken *Löwenhielm* (II: 139), hade hemställts, att riksdagen måtte vid behandling av punkten 197 under elfte huvudtiteln besluta att till kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 12 619 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 91 och

II: 139 till Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 11 831 000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört rörande handläggningen av ärenden, avseende statsbidrag till merkostnader för utförande av kommunala tekniska verk i fullträffsäkert skick.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»I motionerna har anförts att Härnösand med hänsyn till vad som förekommit i ärendet ansett sig våga påräkna statsbidrag till den bergrumsanläggning, som är i fråga. Ehuru utskottet tar för givet att civilförsvarsstyrelsen inte bidragit till att inge staden en sådan förhoppning, finner utskottet önskvärt, att Kungl. Maj:t — för att liknande missförstånd i framtiden skall kunna undvikas — anmodar styrelsen att vid handläggning av ärenden rörande utförandet av kommunala tekniska verk alltid framhålla, att ett godkännande från styrelsens eller andra statsmyndigheters sida av ett utförande i fullträffsäkert skick inte innebär någon utfästelse om att statsbidrag skall kunna erhållas.»

Herr NILSSON, HJALMAR, (s):

Herr talman! Jag har under denna punkt väckt en motion, vari hemställes att det belopp det här gäller skall höjas till 12 619 000 kronor. Denna motion är föranledd av att Härnösands stad trots upprepade framställningar icke kunnat få statsbidrag till sin bergrumsanläggning — staden har nämligen placerat sin transformatorstation i en bergrumsanläggning.

Denna fråga kom upp i Härnösand redan år 1949, och i samarbete med civilförsvarsmyndigheterna — både de centrala och de lokala — och även andra myndigheter kom man överens om att denna transformatorstation för mottagning av elektrisk energi skulle förläggas i ett bergrum. Så har skett; arbetet färdigställdes 1954 och kostnaderna är uppe i över 1,1 miljoner kronor.

Anslag till anordnande av allmänna skyddsrum m. m.

Kungl. civilförsvarsstyrelsen föreslog 1953 att under denna punkt skulle tas upp ett belopp, som skulle innebära att Härnösands stad fick sitt statsbidrag — två tredjedelar av kostnaderna. Detta har också i år föreslagits, men Kungl. Maj:t har inte bifallit denna framställning från civilförsvarsstyrelsen.

Av statsutskottets skrivning framgår, att utskottet tvivlar på att civilförsvarsstyrelsen skulle ha givit Härnösand något löfte om statsbidrag. Jag tycker att svaret på den frågan borde framgå därav att civilförsvarsstyrelsen själv hemställt om att få ge statsbidrag till Härnösand för denna bergrumsanläggning.

Sedan må jag säga att en stad av Härnösands storlek knappast spränger in ett bergum för en transformatorstation för 1,1 miljoner kronor, om staden kan lösa frågan på ett enklare sätt och för en tiondel av kostnaderna. Staden måste på ett eller annat sätt ha bibringats den uppfattningen, att den skulle få statsbidrag. Om sedan inte den vänstra handen vet vad den högra gör, innebär det att en kommun får sitta emellan, därför att det inte funnits klara bestämmelser på detta område. Den här gången gäller det Härnösand — det kan kanske en annan gång bli fråga om en annan stad eller en annan kommun, som kommer att råka precis lika illa ut.

Här är det väl egentligen inte bara fråga om pengar, utan fråga om hur rättvist man anser att ärendet skall handläggas. Har en myndighet avgivit ett löfte — även om det bara är ett halvt löfte eller antydningar om statsbidrag till en anläggning — bör myndigheterna se till, att man infriar löftet på det ena eller andra sättet. Härnösand är inte någon stor stad och även om den försökt att sanera sin ekonomi, har den inte så god ekonomiställning att den kan dra på sig sådana här kostnader utan att de blir kännbara för kommunen och eventuellt även för den kommande utdebiteringen.

Det kan ju sägas, att även statsutskottet har under handläggningen av ärendet kommit underfund med att förhållandena inte varit riktigt bra. Detta framgår ju av den skrivning, som statsutskottet

gjort på s. 154 och 155 i utlåtandet, där statsutskottet föreslår att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet tidigare sagt om att det borde bli klarare bestämmelser på detta område och att Kungl. Maj:t skall ge kommunerna besked, om statsbidrag kan utgå eller inte. I så fall har ju ändå motionen fyllt en uppgift, nämligen att det efter detta kan bli klarare bestämmelser, så att inte städer och kommuner råkar i svårigheter i framtiden vid anordnandet av skyddsrum.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan med den ändringen, att under a) bifalles motionerna nr 91 i första kammaren och nr 139 i andra kammaren.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Det förhåller sig på det sättet, som herr Nilsson relaterat, att man i Härnösand trodde att man skulle få statsbidrag till det skyddsrum det här gäller. Om man emellertid försöker utreda, hur det verkligen förhåller sig med den saken, har vi kunnat fastslå, att det råder delade meningar om vad som sagts i detta hänseende. Det har för utskottet betraktats såsom en väsentlig uppgift i sammanhanget att utforma utlåtandet så, att sådana här misstag i framtiden kan undvikas.

Utskottet har inte kunnat ta ståndpunkt till frågan om Härnösands stad partout skall få statsbidrag — detta har vi inte kunnat göra på grundval av de handlingar, som vi haft till förfogande — utan vi har sagt, att det här råder delade meningar om vad som sagts såväl på den ena sidan som på den andra sidan, och utskottet har som sagt velat förhindra att sådana här misstag uppkommer i fortsättningen.

Jag yrkar bifall, herr talman, till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den änd-

Om avdragsrätt för kostnader för stenröjning m. m.

ring beträffande anlagsbeloppet, som påyrkats i de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 181—203

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 204

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid statens rättskemiska laboratorium, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om avdragsrätt för kostnader för stenröjning m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av väckta motioner om rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för kostnader för stenröjning och andra grundförbättringar.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 297 av herr *Fritiof Karlsson* m. fl. och II: 228 av herr *Börjesson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande avdrag vid taxering till statlig och kommunal inkomstskatt för kostnader för stenröjning och andra grundförbättringar i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet anført bland annat:

»I likhet med tidigare års bevillningsutskott finner utskottet spörsmålen om avdrag för kostnader för stenröjning och andra grundförbättringsåtgärder vara av den art, att de faller inom ramen för den genomgång av kommunalskattelagen, vilken förutsatts skola verkställas av 1950 års skattelagssakkunniga. Utskottet, som i annat sammanhang fram-

fört vissa synpunkter rörande utredningen av de frågor, vilka ligger under prövning av 1950 års skattelagssakkunniga, får under hänvisning till vad därvid uttalats understryka angelägenheten av att ställningstagandet till nu förevarande spörsmål icke uppskjutes någon längre tid. Då spörsmålen sålunda kan förväntas bli föremål för utredning av 1950 års skattelagssakkunniga eller i annan ordning, anser sig utskottet icke böra i anledning av motionerna förorda skrivelse till Kungl. Maj:t.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att de likalydande motionerna I:297 av herr *Fritiof Karlsson* m. fl. och II: 228 av herr *Börjesson* m. fl. om rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för kostnader för stenröjning och andra grundförbättringar, måtte, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anført, av riksdagen lämnas utan åtgärd.»

Herr KARLSSON, FRITIOF, (bf):

Herr talman! Jag vill i anledning av föreliggande betänkande i denna fråga framföra några synpunkter.

Utskottet är så till vida välvilligt inställt till motionen, att det förutsättes att 1950 års skattesakkunniga skall vid genomgång av kommunalskattelagstiftningen ta upp frågan till behandling, samtidigt som man understryker angelägenheten av att ställningstagandet till nu förevarande spörsmål icke uppskjutes någon längre tid. I själva sakfrågan har man emellertid undvikit att göra något uttalande.

I vad det gäller speciellt yrkandet om avdrag vid taxering för kostnader för stenröjning vill jag framhålla några av de de skäl som föranlett motionen såväl i år som tidigare år 1952. För de landsdelar, där man har en stenbunden åkerjord, har ärendet en ganska stor betydelse särskilt när det gäller mindre jordbruk, vilka är dominerande inom sådana områden. För att en stenbunden gård inte skall sjunka i värde eller rent av bli värdelös i brukningshänseende, på grund av nyare brukningsmetoder och

Om avdragsrätt för kostnader för stenröjning m. m.

nödvändigheten av att använda maskiner i jordbruksdriften, är det angeläget att röja bort stenen. Detta arbete anses av taxeringsmyndigheterna som grundförbättring, men fråga är om man kan säga, att gården genom arbetet stiger i värde. Man kan nog i stället säga, att den bibehåller sitt värde därigenom att åkern kan brukas, vilket under andra förhållanden inte kunnat ske till rimliga kostnader. Det är därför enligt mitt förmenande ett underhållsarbete som bedrivs.

Tidigare, innan man gått in för maskinell stenröjning, blev inte heller det arbete, som nedlades på stenröjning, beskattat. Jordbrukarna hade då att för hand borra stenen samt spränga och bortföra densamma. Härigenom användes en del av gårdarnas arbetskraft för detta arbete med given följd att de inkomster, som redovisades för beskattning, blev mindre än om arbetskraft hade använts i den egentliga produktionen. Det förekom emellertid inte, att skattemyndigheterna fördenskull värdesatte arbetet som en grundförbättring och påförde vederbörande en inkomstökning. Då jordbrukarna genom den maskinella stenröjning, som nu äger rum, måste göra stora kontanta utlägg, i många fall så stora, att man kunde köpa lika god stenfri jord för samma belopp som stenröjningen kostar, förstår man, att stenröjning aldrig kan bli någon ekonomiskt lysande affär.

Det kan under sådana förhållanden kanske frågas, varför man då stenröjer. Ja, saken är den att i ett jordbruk är investerat så stort kapital i byggnader m. m., att man för att ej åsamkas ännu större förluster måste underkasta sig dessa kostnader. Det har därför från det allmännas sida ansetts som en rationaliseringsåtgärd av första ordningen att lämna mindre brukare med begränsade tillgångar statligt stöd för att genomföra en sådan här i sig själv mindre lönande åtgärd.

I utskottets betänkande finnes angivet, att man inte kan få både skattefrihet och statsbidrag. Detta har inte heller avsetts

i motionen. Dels är dessa anslag så begränsade, att långt ifrån alla kan få sådana, dels är de begränsade till jordbruk med mindre än 20 hektar åker, dels ock är de beroende av sökandens inkomst- och förmögenhetsförhållanden.

Jag talade häromdagen med en mindre jordbrukare, som hade stenröjt en areal av något mindre än en hektar. Kostnaderna härför hade uppgått till 1 500 kronor. Härutöver hade han själv fått köra jord och fylla hålorna efter stenen. I statsbidrag hade han erhållit 500 kronor. Det synes mig inte ha varit orätt, om han vid inkomsttaxeringen fått göra ett avdrag av 1 000 kronor, d. v. s. den summa som de kontanta utgifterna översteg det erhållna statsbidraget.

Det kan slutligen framhållas, att för 30 à 40 år sedan var det ingen större prisskillnad mellan en gård som var stenbunden och en som var fri från sten. Då användes oxar som dragare och lie för skörden, och olägenheterna med stenen hade inte samma omfång som nu för tiden.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter på problemet. Jag skulle ha varit tacksam, om utskottet hade uttalat sig litet mer positivt i själva sakfrågan. Då man väl emellertid kan antaga, att med utskottets skrivning ärendet kommer att prövas av skattelags-sakkunniga, har jag i detta läge inte något yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckt motion om ändring av 22 § kommunalskattelagen avseende avdrag vid inkomsttaxeringen för kostnader i samband med skiftesförrättning, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskingsplan.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 298 av herrar *Magnusson* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 221 av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Nilsson* i Bästekille, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning om att vid beräkningen av den skattepliktiga intäkten av jordbruksfastighet värdeminskingsavdrag enligt bunden avskrivningsplan måtte medgivnas för kostnader för maskiner och redskap, som användes i jordbrukets drift, även då redovisningen av nettointäkten skedd efter den s. k. kontantprincipen; samt

2) de likalydande motionerna I: 299 av herrar *Wolgast* och *Herbert Hermanson* samt II: 226 av herr *Adolfsson* m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte besluta, att en jordbrukare, som deklarerade efter den s. k. kontantprincipen, skulle ha rättighet att göra avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskingsplan.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet hemställt, att

1) de likalydande motionerna I: 299 av herrar *Wolgast* och *Herbert Hermanson* samt II: 226 av herr *Adolfsson* m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) de likalydande motionerna I: 298 av herrar *Magnusson* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 221 av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Nilsson* i Bästekille, i den mån motionerna icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i betänkandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Beträffande yrkandet i motionerna I: 298 och II: 221 om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om skyndsamt utredning av frågan får utskottet erinra om att 1951 års bevillningsutskott sagt sig icke ha något att invända mot att 1950 års skattelagssakkunniga upptog frågan till behandling. Utskottet får vidare erinra om att under senare år motionsvis framställts åtskilliga yrkanden rörande olika spörsmål inom området för beräkning av inkomst av jordbruksfastighet. Sålunda har hemställts om ändrade regler för avskrivning å byggnad å jordbruksfastighet, om införande av rätt till avskrivning å täckdikningsanläggningar, fruktkulturer m. m. samt om rätt till avdrag i någon form för kostnader avseende åtgärder av grundförbättrings natur, t. ex. anläggande av skogsbilvägar. Vissa av dessa frågor har överlämnats till 1950 års skattelagssakkunniga för utredning; beträffande andra frågor har vederbörande bevillningsutskott förutsett att de skulle komma att av de sakkunniga upptas till övervägande i samband med pågående översyn av skattelagstiftningen. Då det kan förväntas att vid en sådan översyn även det i förevarande motioner upptagna spörsmålet och övriga hithörande frågor kommer att behandlas, anser utskottet sig icke i anledning av motionerna böra förorda skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.»

Vid betänkandet hade reservationer avgivits

I. av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Söderquist*, *Velander*, *Nilsson* i Svalöv, *Sjölin* och *Strandh*, vilka under hänvisning till innehållet i de likalydande motionerna I: 298 av herrar *Magnusson* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 221 av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Nilsson* i Bästekille ansett, att utskottet bort under punkten 2 hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om införande av rätt att vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet enligt den s. k. kontantprincipen avdraga kostnad för anskaffande av maskiner och redskap ge-

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

nom värdeminskingsavdrag enligt avskrivningsplan;

II. av herr *Werner*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **WOLGAST** (bf):

Herr talman! I motion nr 299 har jag hemställt att jordbrukare, som deklarerar enligt kontantprincipen, också skulle erhålla avdrag för värdeminskning av maskiner enligt avskrivningsplan. I samband med införandet år 1951 av bestämmelserna om rätt för jordbrukare att deklarerera enligt bokföringsmässiga grunder behandlades motioner med begäran att även den som inte deklarerade efter bokföringsmässiga grunder utan enligt kontantprincipen skulle äga rätt till avskrivning enligt en plan. Frågan hänsköts till 1950 års skattelagssakkunniga, och där har den nu legat i fem år utan någon åtgärd. I en motion, nr 298 i denna kammar, har yrkats på en skrivelse med begäran om en utredning. Såväl i en 1951 avgiven motion som i den nu nämnda motionen nr 298 har man fäst sig vid att det skulle verka befordrande för jordbrukets rationalisering om jordbrukaren fick göra avskrivningar efter en värdeminskingsplan. Jag tror nog att detta kan ha sin riktighet. I min motion har jag dock velat framhålla en helt annan synpunkt.

Alla som deklarerar inkomst, av vad slag det vara månne, äger nämligen rätt att få avdrag för de omkostnader, som har varit förenade med inkomsternas förvärvande. En sådan omkostnad är värdeminskning av inventarier, och rätt till avdrag därför har också tillkommit alla som deklarerat inkomst vid vars intjänande inventarierna förslitits, utom i ett enda fall, nämligen när en jordbrukare deklarerar efter kontantprincipen.

Vad jag här skulle vilja framhålla för kammaren är just detta, att man har infört en rätt och sedermera förmenar en viss kategori denna rätt, som man ger åt alla andra. Jag vet att riksdagen är ganska lyhörd för att var och en må åtnjuta sin lagliga rätt, men jag vill påvisa, att här har vi ett fall, där dessa jordbrukare

inte äger den lagliga rätten. Det är ju, som utskottet framhåller så, att då man inköper jordbruksinventarier, får man — vid deklaration enligt kontantprincipen — inte göra något avdrag, men då man gör byte, får man dra av byteskostnaden, såvitt utrustningen är likvärdig o. s. v. Men här måste ihåggkommas, att hur man än har gjort bytet, så får dock aldrig en jordbrukare, när han lämnar jordbruket och försäljer inventarierna, tillbaka vad maskinerna kostat i inköp. Om han köper en traktor för 10 000—12 000 kronor, kan den under den tid han innehar gården bytas ut mot en ny, men den gången han säljer traktorn får han aldrig tillbaka de 10 000—12 000 kronor som den en gång i tiden har kostat, och han erhåller alltså inte det avdrag för värdeminskning som han skulle ha haft.

Jag vill vidare påvisa en annan ganska allvarlig sak. Om en ung jordbrukare, som sätter upp en gård med inventarier, köper sådana exempelvis för 20 000 kronor — och det är ingen stor summa — och om vi tänker oss en förslitningstid av tio år, så blir det 2 000 kronor om året. Dessa 2 000 kronor skulle han ha fått dra av varje år, om han haft avdrag enligt avskrivningsplan. Vid deklaration efter kontantprincipen får han emellertid inte göra sådant avdrag och därav följer, att han varje år skattar för ett belopp av 2 000 kronor, som skulle ha varit skattefritt. Låt oss säga att hans marginalskatt är 30—35 procent. Då får han varje år betala 600 à 700 kronor mer i skatt, och under de tio år detta varar erlägger han 6 000—7 000 kronor i skatt, vilket jag anser vara oriktigt.

Nu har det sagts, att lagen har bestämt ett visst förfarings sätt, och det har naturligtvis fog för sig. Man resonerade på den tiden, då lagen tillkom, så, att vid nyinköp fick man inte göra något avdrag och vid den slutliga försäljningen slapp man ta upp någon inkomst. Dessa två saker tog ut varandra. Det gällde på den tiden, då de inköpta inventarierna och de till sist försålda hade ungefär samma värde, och det kunde ju gå för sig, särskilt då jordbrukets inventarier hade ett lågt värde. Men i dag, då inventarievär-

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

det är mycket högt, stämmer inte reglerna. Det blir således nu ett fullständigt felaktigt resultat, och därför bör de ändras.

Nu säger utskottet, att det inte finns någon anledning att göra en ändring, ty vederbörande kan ju övergå från konstantprincipen till att beräkna sin inkomst av jordbruket enligt bokföringsmässiga grunder. Då får han det avdrag han vill ha. Det är nog riktigt. Men man skall komma ihåg, att det är en ganska omtvistad åtgärd att övergå till att deklarerar efter bokföringsmässiga grunder och att det i flertalet fall är ogörligt. Jordbrukarna i gemen är inte kompetenta att deklarerar enligt bokföringsmässiga grunder. Jag har rätt stor erfarenhet på detta område, och jag kan säga, att jordbrukarna som regel tillämpar konstantprincipen. Möjligheten att tillåta avskrivningar enligt en värdeminskingsplan blir mer eller mindre värdelös av det enkla skälet, att det inte är någon jordbrukare som använder möjligheten att deklarerar enligt bokföringsmässiga grunder.

I utskottets betänkande säger man vidare att det kommer att bli rätt krångligt, om man skulle medge sådan avdragsrätt. Precis som om inte det nuvarande systemet var förenat med krångel! Jag kan försäkra, att taxeringsmyndigheterna och andra, som sysslar med dessa ting, har fått erfara, att det finns en rik flora av bestämmelser. Om en man har köpt en traktor och sedan skaffat sig en ny traktor i stället för denna, kan han inte utan vidare få skatteavdrag. Det förutsättes, att traktorn var likadan som den ursprungligen inköpta, att den var av samma märke, hade samma antal hästkrafter och så vidare i all oändlighet. Jag kan inte se annat än att det vore klokt med en sådan här ändring, så att man slapp ifrån allt detta krångel.

Sedan skall vi inte försumma att tala om de verkligt delikata spörsmål som kan uppkomma. Jag har varit med om att en person hade en självbindare. Den blev gammal och dålig, och han köpte då en ny. Avdrag förvägrades honom av det skälet, att den gamla självbindaren fanns

kvar på gården. Vi lyckades emellertid lösa saken på det sättet, att han satte in en annons i tidningen och bjöd ut den gamla till salu. Den var av gammalt märke, och ingen människa svarade på annonsen. Först när man på detta sätt kunde bevisa, att den gamla självbindaren var värdelös, lyckades vederbörande erhålla avdrag. »Annars», sade jag till honom, »vore det nog lika bra att han skaffade sig en slägga och slog sönder självbindaren till en skrothög och sedan övertygade taxeringsmyndigheterna om skrothögens existens. Då kunde det hända att han fick avdrag.» Som sagt, det är mycket krångel på denna punkt, och allt detta krångel kommer att försvinna i och med att man övergår till att bevilja det föreslagna avdraget.

Man säger, att det är så besvärligt att göra denna ändring. Jag har aldrig funnit annat än att det är ganska lätt. Jag kan inte se vilka svårigheter som skulle vara förenade med att upprätta en värdeminskingsplan. Den är synnerligen enkel och lättfattlig, den används av alla andra. Jag kan inte heller förstå, varför det skall behövas en utredning för att man skall vara säker på att det hela går i lås. Motsvarande tillåtelse finns ju när det gäller deklaration enligt bokföringsmässiga grunder. Man kan göra exakt på samma sätt här; man behöver inte alls göra någonting annat. Just så skall lagstiftningen utformas. Men vederbörande jordbrukare får väl vänta ännu många år på att erhålla den rätt som jag menar bör tillkomma dem.

Jag förstår, att det är ganska utsiktslöst att yrka bifall till min motion. Jag skall i stället nöja mig med att yrka bifall till reservationen, där en utredning begärs. Men jag måste ju säga, att utskottet har tillmötesgått motionärerna genom att i viss mån hänskjuta frågan till 1950 års skattelagssakkunniga och samtidigt påpeka, att utskottet förutsatt att de sakkunniga skulle ta upp även andra problem. På det sättet är utskottets utlåtande rätt positivt.

Jag skall, herr talman, som nämnts nöja mig med att yrka bifall till reservationen.

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Den föregående ärade talaren har ju vältaligt motiverat sitt yrkande om bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen. Vad han därvid anförde föranleder inte någon erinran från min sida. Men det kan väl vara på sin plats, att några ord sägs även från reservanternas sida såsom motivering för deras ståndpunkt.

Såsom framgick av herr Wolgasts anförande, förhåller det sig så, att, därest inkomst av jordbruksfastighet vid taxering redovisas enligt kontantprincipen, erhålles inte något som helst avdrag för kostnad för anskaffning av maskiner, andra driftsinventarier, levande eller döda, samt för redskap av olika slag, vilka använts eller är avsedda att användas i jordbrukets drift. Inte heller erhålles något värdeminskningsavdrag på grund av slitning av dessa inventarier och redskap eller nedgång av annan anledning i deras värde. Först om dessa inventarier och redskap utrangeras eller förslites samt nyanskaffning i dessas ställe sker, inträder rätt till avdrag för anskaffningskostnaden. Men av vad jag har sagt och av vad herr Wolgast anförde följer uppenbarligen, att det i många fall blir en avdragsrätt som stannar på papperet. Det är ju inte sagt, att den som anskaffar inventarierna är med om jordbruksdriften så länge, att de blir förslitna, eller att han går in för en utrangering därav av annan anledning. Det kan också hända, att när inventarierna är förslitna, har det på grund av utvecklingen blivit nödvändigt att anskaffa helt andra redskap.

Den ordning, som sålunda gäller, måste betecknas såsom obillig. Det förefaller mig för resten som om man skulle kunna gå så långt, att man betecknar den såsom helt orimlig. Det är därför anmärkningsvärt, att utskottsmajoriteten funnit sig förhindrad att klart deklarerat, att en annan ordning måste eftersträvas. Det räcker inte med att säga, såsom 1951 vid behandlingen av denna fråga, att man har intet att erinra mot att 1950 års skattelagssakkunniga upptar frågan till behandling, eller, såsom nu, att det

kan förväntas, att den tillika med en hel del andra spörsmål kommer att behandlas i samband med pågående översyn av skattelagstiftningen. I vilket tempo detta kommer att ske — därom vet vi ingenting. Vi bör inte heller vara alltför förhoppningsfulla, ty frågan var aktuell redan 1951 och har sedan dess lösningen därav inte fortskridit längre än till det skede, där den befinner sig i dag.

Man kan inte heller när det gäller denna fråga förebära hinder av teknisk eller annan natur. Det förefaller i varje fall mig, som om man inte skulle möta några sådana hinder, om man fullföljer de önskemål som motionärerna och reservanternas företrädare. Deklarations- och taxeringsförfarandet kan därigenom inte heller komma att kompliceras. Den, som till äventyrs är av annan mening, bör dock inte motsätta sig utredningen, ty genom en sådan blir ju klarlagt om reservanternas och motionärerna har rätt eller ej, när de hävdar, att här möter varken tekniska eller praktiska hinder med hänsyn till taxeringsarbetet eller eljest för en lösning i positiv riktning, som här avses.

Det talas ofta om jordbrukets rationalisering och angelägenheten därav. Det är klart, att denna rationalisering förutsätter en mekanisering, och det är väl också genom en fortsatt mekanisering, som man kan hoppas på ett nedbringande av omkostnaderna i jordbruket. Att så kan ske måste vara en angelägenhet av synnerlig betydelse både när det gäller jordbrukarna själva och när det gäller konsumenterna.

Jag vill också understryka, vad som sägs i motionen 221, där det heter, att man genom avskrivningsplanen erhåller kontroll på storleken av avskrivningarna, och »vid försäljning av ifrågavarande redskap och maskiner kan eventuella återvunna avskrivningar bli föremål för beskattning». Det är en ordning som man har att räkna med, ty om jag får igen någonting vid en utrangering av inventarier och redskap av vad jag redan avskrivit, är det väl klart att jag bör skatta därför.

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

Det sägs ock i motionen, att en avskrivningsrätt enligt bunden plan skulle bidra till att skapa en viss resultatutjämnning mellan olika beskattningsår. Det är en mycket viktig synpunkt, särskilt om det gäller mindre jordbrukare. Om det gäller exempelvis en traktor som utranteras, som kan kosta 10 å 15 tusen kronor, och fråga är om ersättningsanskaffning med rätt till avdrag för anskaffningskostnaden, är det därmed inte sagt att vederbörande har utrymme för denna avdragsrätt i det aktuella fallet.

I likhet med den föregående ärade talaren hemställer jag, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Denna fråga avser, som kammaren av de föregående anförandena säkert fått klart för sig, huruvida man vid all taxering av jordbrukets inkomster skall införa en rätt att göra avdrag för värdeminskning av maskiner. Kammarens ledamöter har väl också fått klart för sig att detta, att man inte får göra avdrag för värdeminskning av maskiner vid deklaration enligt den s. k. kontantprincipen, inte betyder att man inte får göra avdrag för kostnaderna för inköp av maskiner under förutsättning att det är fråga om ersättningsanskaffning. Och det mesta, som en jordbrukare hittar på att köpa, är nog inte nyanskaffningar av någonting som han inte förut haft motsvarighet till, utan det mesta som vederbörande köper, i denna näringsgren som i andra, är ersättning för förutvarande redskap och inventarier. Allt han köper såsom ersättning, får han göra avdrag för omedelbart. Detta sammanhänger med att avdrag här får göras för kostnad för inventarier som är ersättning för sådana som är utrangerade, försålda eller avyttrade. På denna punkt finns det ju en mycket stark avdragsrätt.

Vidare är det ju så, att om man köper ett inventarium, t. ex. en maskin som ersätter en äldre maskin men som är av en annan art, eller förbättrad konstruktion av den tidigare, får han av de flesta

förnuftiga taxeringsnämnder — vi skall väl väsentligen räkna med dem — avdrag, motsvarande kostnaden för anskaffningen av ett nytt exemplar av den äldre maskinen. Men det uppstår ett belopp, som han inte får dra av med detsamma. Det avdrag han får göra är ett initialavdrag, som i många fall är mycket större än det avdrag som numera tillåtes vid taxering efter bokföringsmässiga grunder, då man aldrig kan få dra av mer än en tredjedel av anskaffningskostnaden enligt de nya bestämmelserna på denna punkt.

Jag vill erkänna att det finns byråkratiska taxeringsnämnder och mindre byråkratiska taxeringsnämnder, men det finns också en hel del som är rätt förnuftiga. Jag misstänker att en hel del av kammarens ledamöter sitter i dessa förnuftiga taxeringsnämnder, där de prövar sakerna och låter vederbörande göra avdrag, när så finnes skäligt. Om man följer herr Wolgasts rekommendationer och ger sig ut med släggan o. s. v., finns det uppenbarligen stora framkomstmöjligheter. Men, herrar och damer ledamöter av denna kammare, här infördes, förmodligen på begäran av jordbrukarna — det var säkerligen ingenting som påpressades dem — år 1951 en möjlighet att upprätta deklaration och sedermera bli taxerad på bokföringsmässiga grunder. Det utsågs jordbrukstaxeringsakkunniga. Jag känner endast en av dem. Han var en framstående jordbrukare och tillhörde högerpartiet och inte bondeförbundet. Han framlade emellertid ett förslag om att genomföra deklaration efter bokföringsmässiga principer obligatorisk för alla jordbrukare. Detta tycktes vara alltför hårt, förmodligen av jordbrukarna själva, och så infördes i stället möjlighet att välja mellan de bägge metoderna. Det är sannerligen inte många som får välja mellan olika system, när man skall deklarera, men här fick jordbrukarna välja antingen taxering efter bokföringsmässiga grunder eller efter den gamla beprövade metoden, kontantmetoden. Det passade tydligen de flesta, efter de uppgifter jag har fått, att i fortsättningen använda kontantmetoden.

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

Nu har man förskaffat sig vissa erfarenheter om taxering efter bokföringsmässiga grunder. Den lockar tydligtvis inte jordbrukarna — den andra metoden lockar dem mera. Den är fördelaktigare för det stora flertalet jordbrukare. Med den utomordentliga undervisning, som de nu får av lantmannaskolor och andra av ytterst framstående lärare, vilkas pedagogiska talanger vi emellanåt i denna kammare kan iakttaga, skulle det förvåna mig, om inte jordbrukarna så småningom skulle kunna begagna denna metod. Eljest måste det vara någon brist på pedagogiken.

Vare sig det nu är det ena eller det andra, står här två vägar öppna.

Antingen prövar man metoden med taxering efter bokföringsmässiga grunder och ser till, om den inte kan göras mera användbar, i vilket fall man får göra värdeminskningsavdrag vid inköp av maskiner, eller också, vilket utskottet inte endast antytt utan t. o. m. funnit angeläget, granskar man kontantmetoden för att försöka avhjälpa de eventuella brister som den har.

Det är uppenbart att jordbruket har blivit ett annat nu än det var på farfars dagar. Därför måste nog också deklARATIONEN och taxeringen bli något annat nu än då. Detta tog man hänsyn till, då man införde möjligheten till taxering efter bokföringsmässiga grunder, men tydligtvis var det alltför många söner som inte hunnit över farfars ståndpunkt, varför de i fortsättningen måste använda kontantprincipen. Det får man bara konstatera och se till, om man inte skulle kunna möjliggöra detta. Det kan man naturligtvis genom att i en eller annan form bota de mer framträdande bristerna. Vi kan emellertid inte åstadkomma det på det sätt som föreslås i herr Wolgasts motion, alltså genom ett enkelt beslut i riksdagen. Här gäller det bland annat frågan, om det är lämpligt att begränsa denna avskrivningsrätt till vissa inventarier. Enligt vad som framskyttat i tidigare debattinlägg tänker ju förslagsställarna här närmast på vissa bestämda inventarier i jordbruket. Samtidigt måste vi emellertid också undersöka möjlighe-

ten, om denna nya avdragsrätt skall införas vid sidan av de avdragsregler som nu gäller vid taxering enligt kontantmetoden. Man måste givetvis också pröva frågan om nödvändigheten att beskatta inkomst vid försäljning av sådana inventarier för vilka tidigare avdrag medgivits.

Jag vill understryka, att utskottet ingalunda motsatt sig denna prövning utan tvärtom. Utskottet har heller inte skjutit saken ifrån sig såsom något som till äventyrs kan tas upp längre fram, om så skulle befinnas önskvärt. Utskottet säger att det är *angeläget* att pröva hela denna sak. Det finns emellertid många andra spörsmål på detta område som det också är angeläget att få prövade. Vi hörde nyss en talare på smålandsbanken utveckla, hur angeläget det enligt hans uppfattning är att få till stånd en prövning av avdragsrätten vid stenröjning. Nyss passerade här en motion som gällde kostnaderna vid lantmåteriförrättningar, för vilka motionären ville ha avdragsrätt. I den debatten nöjde sig emellertid vederbörande talare med att allt detta kommer under prövning vid den allmänna översynen av reglerna för jordbrukets inkomstbeskattning.

Utskottet har med sin skrivning icke avvisat den fråga som det nu närmast gäller. Utskottet erinrar om att riksdagen redan skrivit till Kungl. Maj:t rörande de skattelagssakkunnigas arbete. De har en hel del frågor överlämnade till sig. Utskottet förutsätter att de skattelagssakkunniga under sitt arbete skall behandla vissa andra frågor. I fråga om det problem, som vi här diskuterar, skriver utskottet, att riksdagen finner det *angeläget* att de sakkunniga skall ta upp denna sak. Det innebär ju att riksdagen därmed faktiskt gjort en framstöt i detta fall. Utskottet har emellertid ansett att vi bör nöja oss med att sticka in denna fråga i den stora bunten av frågor som rör inkomstbeskattningen inom jordbruket och behandla alla dessa problem i ett sammanhang. Vi har inte velat ge något slags förtursrätt vare sig åt frågan om avdrag för kostnaderna vid stenröjning eller lantmåteriförrättningar eller åt dessa av-

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

skrivningsbekymmer. Varje motionär vill naturligtvis helst ha förtursrätt för sitt eget förslag. Vi har tagit alla dessa frågor och buntat ihop dem så att säga för att få dem prövade i ett sammanhang.

När reservanterna nu anhåller om en skyndsam utredning av frågan om den här aktualiserade avdragsrätten, begär de därmed ytterst förtursrätt för lösningen av detta problem. Jag undrar, om inte de andra motionärerna i fråga om jordbrukets beskattningsregler hellre skulle önska förtursrätt för sina speciala krav som de i jämförelse med detta finner vara mer angelägna.

Det är, herr talman, enligt min mening riktigtast och bäst att låta hela detta komplex av frågor prövas på en gång. Det här framförda problemet bör behandlas i sammanhang med övriga frågor rörande jordbrukets inkomstbeskattning. Utskottet har, upprepar jag, uttalat att det är angeläget att denna fråga behandlas, och detta bör enligt utskottets mening ske i detta större sammanhang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **VELANDER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjödahl var angelägen att tala om för oss, att han och utskottsmajoriteten i själva verket hade en mycket positiv inställning till denna fråga. Han menade också, att denna positiva inställning kom till uttryck i utskottets betänkande. Jag är dock inte så säker på att man, om man närmare studerar utskottets betänkande, får det intrycket, och det fick man för övrigt inte heller av herr Sjödahls anförande.

Herr Wolgast har anfört, att det, enligt vad han känner till, är mycket få fall, där jordbrukarna taxeras enligt bokföringsmässiga grunder. I motionen II: 221 konstateras, att jordbrukarna nu visserligen har möjlighet att redovisa nettointäkten av sina fastigheter efter bokföringsmässiga grunder, varefter det heter: »De bestämmelser som legat till grund för en sådan redovisning har emellertid i vissa avseenden blivit så utformade, att jordbrukarna därvidlag kommit i sämre

ställning än andra företagare, som redovisar sin intäkt efter bokföringsmässiga grunder. Detta har medfört att jordbrukarna ej anser sig kunna övergå till denna redovisningsmetod.» Alltså herr Sjödahl, trots att jordbrukarna, om de redovisar sina intäkter enligt bokföringsmässiga grunder, får denna avdragsrätt, som vi här talar om och som måste vara av stor vikt för dem, har de dock inte i någon större utsträckning övergått till sådan redovisning, fastän de därmed går miste om densamma. Detta faktum säger oss åtskilligt. Sedan ligger det väl i sakens natur, att herr Sjödahl inte gärna kan räkna med att det stora antalet små jordbrukare i detta land skall vara märkliga att övergå till redovisning av sina intäkter efter bokföringsmässiga grunder.

Jag vill vidare erinra om att, då man här kräver, att även jordbrukare, som redovisar sina intäkter enligt kontantprincipen, skall få göra avdrag för sina omkostnader för inventarieanskaffning enligt avskrivningsplan, så är detta faktiskt en ordning, som tillämpas på stora avsnitt av beskattningsområdet. Hur är det t. ex. beträffande enskilda rörelseidkare samt jordbrukare, som deklarerar efter bokföringsmässiga grunder? Kan man inte säga, att det i de fallen föreligger avskrivningsplaner? När det gäller fastigheter av annan fastighets natur i enskild ägo tillämpas ock kontantprincipen, och där har man rätt till avskrivning enligt avskrivningsplan. Det gäller fastighetens maskinella utrustning såsom hissar, värmeanläggningar och sådant. Detta är således inte någonting nytt.

Jag är benägen att tolka herr Sjödahls uttalanden på det sättet, att han gärna skulle vilja tvinga utövarna av det svenska jordbruket att gå in för en bokföringsmässig redovisning av sina intäkter med allt det besvär, som därmed följer. Annars vore det väl inte någon anledning för herr Sjödahl att tala så högt om denna metod i sammanhanget.

Herr **WOLGAST** (bf):

Herr talman! Det förefaller mig, som om det råder en viss oklarhet i fråga om

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

avdrag vid ersättande av maskiner. Den föregående talaren menade att det var märkvärdigt, att vederbörande fick avdrag vid ett byte.

Jag vill då framhålla, att när en person köper en maskin för, låt mig säga 10 000 kronor, så sker i allmänhet samtidigt ett byte. Om köpesumman vid bytet är 6 000 kronor, får han dra av detta belopp. Men det inverkar ju inte på något sätt på de första 10 000 kronorna; även om han får dra av de 6 000 kronor, som han betalt i mellanskillnad, så berör inte den avdragsrätten initialbeloppet, 10 000 kronor, som fortfarande inte är avdragsgillt och på vilket han inte heller tidigare erhållit något avdrag.

Sedan säger herr Sjödahl att det ju här gäller ett val för jordbrukarna. Ja, ett val är ju alltid besvärligt. De har att välja mellan att följa bokföringsmässiga grunder eller kontantprincipen. Vilken metod de skall välja, vill jag för min del inte uttala mig om, ty jag har inte någon deciderad åsikt därvidlag. Om jag skulle bli tillfrågad, skulle jag inte vara så oförsiktig att jag skulle säga till vederbörande att den eller den metoden *skall* han följa, utan han bör ha valfrihet. Jag tror att de flesta kommer att föredra att inte övergå till taxering efter bokföringsmässiga grunder av den anledningen att det är enklare enligt kontantprincipen. Då kan man väl knappast säga: »Du har valt kontantprincipen, och det medför att du inte får något avdrag enligt någon värdeminskningssplan.» Det skulle således vara ett straff, som man får, för att man inte väljer att övergå till bokföringsmässiga grunder. Jag tycker inte att det är riktigt.

Sedan vill jag säga till herr Sjödahl att jag förut givit uttryck för min tacksamhet till det värderade utskottet för dess skrivning. Jag tycker inte alls att det var en oäven skrivning, utan tvärtom att den var ganska bra.

Till sist vill jag bara till herr Sjödahl säga — vilket väl han i egenskap av lektor känner till — att man kanske inte alltid är så lyckad som pedagog. Jag tror också att när det, såsom i detta fall, gäller ekonomiska frågor skall man vara

mycket försiktig och inte använda någon pekpinne. Man bör inte söka fastslå för vederbörande, att det eller det valet är det riktiga. Man har nog alla skäl, när man uppträder som pedagog på detta område, att vara litet försiktig och överlämna till den enskilde att själv träffa sitt avgörande.

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! I sak har herr Wolgast rätt. Jag skulle vilja förenkla resonemanget, för att det skall vara lättare att förstå, genom att ge ett exempel.

När en jordbrukare köper en traktor första gången, har han ingen avdragsrätt. Det är vi överens om. Det är ju där fråga om kapitalplacering. Antag, att han säljer den efter sex à sju år och då får tillbaka hälften eller en tredjedel eller en fjärdedel eller ingenting alls av den utlagda kostnaden. Han beslutar då kanske av ekonomiska eller andra skäl att inte köpa någon ny traktor utan i stället kanske anlita maskinstationen. Den förlust han gör vid försäljningen är en driftkostnad under de år han haft traktorn, men en driftkostnad som han inte får göra ett öres avdrag för. Det är en orättvisa, som vi menar måste rättas till.

Sedan vill jag säga att det avdrag, som vi ifrågasatt, är ingenting nytt. Det är ju på det sättet många gånger när det gäller skatteförfattningarna, att praxis går före lagstiftningen. Det gällde i fråga om taxering efter bokföringsmässiga grunder. Det hade godkänts i praxis i många år, innan det blev lagfäst. Jag vågar säga att praxis har också i många år godkänt värdeminskningssavdrag för jordbrukare, som deklarerat enligt kontantmetoden. Men taxeringsnämnderna och skattemyndigheterna över huvud taget ville givetvis inte gärna att detta skulle fortsätta, sedan riksdagen så uttryckligt uttalat sin mening år 1951. För min del ansåg jag då — jag vill minnas att jag deltog i utskottets behandling den gången — att det uttalandet innebar en mycket olycklig utveckling. Det hade varit bättre, om riksdagen icke så ut-

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

tryckligt slagit fast den ståndpunkten, utan att praxis fått tillfälle att utveckla sig därvidlag. Det blir här också fråga om en svår gränsdragning. Om t. ex. en småbrukare skaffar sig en traktor och kör för grannarna, så kan han deklarerat det som inkomst av rörelse, och då får han värdeminskningsskatt, men det kan hända att taxeringsnämnden säger, att eftersom han bara kör för två eller tre grannar, så är det ingen rörelse, utan en binäring till jordbruket, medan man däremot betraktar det som rörelse, om han kör för åtta eller tio grannar. På det sättet blir det ingen likformig taxering mellan olika jordbrukare.

Nu sade herr Sjödahl, att taxering efter kontantprincipen skulle vara synnerligen förmånlig för jordbrukarna. Nej, ingalunda, det är nog tvärtom så, att taxering efter bokföringsmässiga grunder med full rätt anses mera förmånlig. Tyvärr är det dock en mycket liten procent av de blivande jordbrukarna, som fått den förmånliga utbildningen, i lantmannaskolor och folkhögskolor, att de kan föra böcker, som fyller de fordringar som uppställs för att de skall få taxeras efter bokföringsmässiga grunder.

Det nuvarande avdraget vid ersättningsköp kan ju aldrig innebära en överkompensation. I bästa all kan hela avdraget utnyttjas, nämligen om jordbrukaren det året verkligen har så stor inkomst. Om inkomsten inte räcker — om det inte finns utrymme för denna avskrivning, såsom herr Velander sade — blir det en förlust. Där har alltså den jordbrukare, som deklarerar efter kontantprincipen, en sämre ställning.

Nu kan man ju säga, att skillnaden mellan utskottet och reservanterna inte är så himmelsvid och att man inte skall blåsa upp den skillnaden. Utskottet har skrivit välvilligt, såsom herr Wolgast sade, men när vi reservanter har begärt en skrivelse till Kungl. Maj:t har anledningen helt enkelt varit den, att det har gått fem år och att vi tycker att det är en lagom lång period. Det är ju den period som ligger mellan t. ex. varje fastighets-taxering, och då kan det kanske vara

lämpligt att också skriva till Kungl. Maj:t vart femte år!

Jag instämmer i herr Wolgasts yrkande.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Det är väl ändå på det sättet, att när man för rörelseidkare, i varje fall för det stora flertalet, har taxering efter bokföringsmässiga grunder, så har jordbrukarna samma möjligheter och samma rättigheter. Men dessutom har jordbrukarna av gammalt denna möjlighet att bli taxerade efter kontantprincipen, och det har visat sig att de i allmänhet väljer detta, kanske därför att det är enklare eller kanske — vi människor är ju ändå inte mer än människor — därför att det är fördelaktigare för dem. Den som finner det fördelaktigt för sig ur det övervägande antalet synpunkter, han väljer att deklarerat efter bokföringsmässiga grunder, och den som finner det ur olika synpunkter fördelaktigt för sig att välja taxering efter kontantprincipen, han väljer den. Vilka är det annars, som står inför det valet och den möjligheten? Den stora massan löntagare har sannerligen inget val.

Nu är frågan den: Vill man, när nu flertalet lantbrukare väljer kontantprincipen, göra något för att den metoden skall bli ännu fördelaktigare för dem? Det är ju faktiskt det, det gäller. Förutsättningen är naturligtvis, att det kan vara förenligt med rättvisa. På den frågan svarar utskottet ja. Kan vi göra det fördelaktigare för lantbrukarna, och kan vi desslikes göra det så att det blir rättvist, jämfört med andra deklaranter, så skall vi göra det, och utskottet har ansett det angeläget, att den saken tas upp till omprövning.

Det där att skriva till Kungl. Maj:t vart femte år är ju något som man kan roa sig med, men jag vill erinra herr Spetz om att vi i år har brutit med den seden genom att göra en framställning till Kungl. Maj:t om att alla de frågor, som har hopats just hos skattelagsakkunniga till följd av riksdagsskrivelser eller beroende på riksdagens »förutsättningar» vid avsläande av motioner o. d.,

Om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner

nu måtte tagas upp och avverkas. Det är inte fråga om att man skall vänta i fem år, t. ex. med den fråga om stenröjning, som herr Fritiof Karlsson talade om. Den frågan ligger hos skattelagssakkunniga, och därmed nöjde sig herr Fritiof Karlsson. Även den nu diskuterade frågan ingår i hela detta utredningsbeslut, som redan ligger hos Kungl. Maj:t, och det finns ingen anledning att rycka ut den.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **VELANDER** (h) kort genmäle:

Herr talman! Endast en kort replik!

När herr Sjödahl förmenar, att den föreliggande frågan inom kort tid kommer att bli föremål för utredning och bringas till avgörande, vill jag erinra om att det dock ligger till på det sättet, att utskottet i ett annat aktuellt betänkande har talat om en mångfald av uppslag och önskemål, som skattelagssakkunniga har att utreda, och att utskottet också i samband därmed har inlåtit sig på vissa anvisningar eller rekommendationer för att skattelagssakkunniga skall bli i stånd att effektuera riksdagens beställningar om utredning för en lösning av de där frågorna. Vad beträffar den här diskuterade frågan, nämns den i samband med en hel del andra frågor, utan att det talas om någon förtursrätt för den.

Då denna fråga har varit aktuell i varje fall sedan år 1951 och den, åtminstone enligt reservanternas uppfattning, inte är av komplicerad eller svårlöst natur, tycker nog jag, att man knappast kan känna sig tilltalad av eller tacksam för någon utskottets välvilja, när utskottet faktiskt skjuter undan densamma på mycket obestämd tid.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag vill bara erinra om att utskottet har hemställt bland annat om ändrade regler för avskrivning å byggnad å jordbruksfastighet, om införande av rätt till avskrivning å täckdikningsanläggningar, fruktkulturer m. m.,

om rätt till avdrag i någon form för kostnader avseende åtgärder av grundförbättringsnatur, t. ex. anläggande av skogsbilvägar, o. s. v. Riksdagen har genom den ifrågavarande skrivelsen begärt att en hel rad sådana frågor, som berör inkomstbeskattningen av jordbruk, skall upptagas till snar behandling. Utskottet har funnit det angeläget att också denna fråga behandlas i detta sammanhang.

Jag skulle helst vilja säga att jag inte förstod herr Velander. Herr Wolgast begriper utskottets välvilliga skrivning, herr Spetz begriper utskottets välvilliga skrivning. Den ende, som inte begriper den, är herr Velander.

Herr **VELANDER** (h):

Det är, herr Sjödahl, alldeles riktigt: jag har inte förstått utskottets välvilja i själva skrivningen, och jag har inte förstått, att herr Sjödahls inlägg här i debatten har andats någon särskild välvilja eller förståelse i fråga om angelägenheten av att lösa detta spörsmål.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Då begriper inte herr Velander vad välvilja är!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställa med den ändring, som förordats i den av herr Kristensson i Osby m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställa, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Om skattefrihet för stiftelser för främjande av nordiskt samarbete

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Kristensson i Osby m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 38.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 29, i anledning av väckta motioner om ändrade regler rörande fördelningen mellan olika kommuner av skatt för inkomst av rörelse, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om skattefrihet för stiftelser för främjande av nordiskt samarbete

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 30, i anledning av väckta motioner om skattefrihet för stiftelser med huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 307 av herr *Ohlon* och II: 223 av herr *Edberg* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av gällande skatteförfattningar, att stiftelse med huvudsakligt ändamål att

främja nordiskt samarbete befriades från skattskyldighet.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet yttrat bland annat:

»Utskottet vill erinra om att vid genomförandet år 1942 av nu gällande lagstiftning i ämnet densamma givits en restriktiv utformning och att kulturella ändamål i allmänhet inte ansetts motivera skattefrihet. Det bör givetvis inte ifrågakomma att utsträcka skattefriheten så att man bryter mot de principer verdpå 1942 års lagstiftning är uppbyggd. En skattebefrielse för stiftelser av nu ifrågavarande slag torde emellertid kunna åstadkommas utan en genomgripande ändring av den nu gällande lagstiftningen med hänsyn till att stiftelsernas ändamål är av i viss mån speciell karaktär. Utskottet är icke berett att på föreliggande material angiva de närmare villkoren för den ifrågasatta skattebefrielsen. Här för erfordras bl. a. en närmare kännedom om arten av den verksamhet som utövas av stiftelserna i fråga. Utskottet, som anser det angeläget att en utredning i ämnet kommer till stånd, får med hänsyn härtill föreslå att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådan utredning. Denna torde lämpligen kunna verkställas i samband med prövningen av det likartade spörsmålet om skattebefrielse för Letterstedtska föreningen.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 307 av herr *Ohlon* och II: 223 av herr *Edberg* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i det avseende som berörts i detta betänkande samt för riksdagen framlägga de förslag, som må av utredningen föranledas.»

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Den motion, som ligger bakom detta ärende, väcktes av herr *Edberg* i andra kammaren och mig vid riksdagens början. Det kan ju hända, att klämman i denna motion blev en smula alltför vitt formulerad. Det begäres, att

Om skattefrihet för stiftelser för främjande av nordiskt samarbete

riksdagen måtte besluta sådan ändring av gällande skatteförfattningar, att stiftelse med huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete måtte befrias från skattskyldighet.

Bevillningsutskottet har yttrat sig mycket välvilligt om motionen, och jag ber att till bevillningsutskottets ledamöter få uttala ett tack för den välvilliga behandlingen. Utskottet begär en utredning hos Kungl. Maj:t. Men nu hänger det på Kungl. Maj:ts välvilja, hur snart en sådan utredning kan komma till stånd, och med de erfarenheter, som vi har gjort, kan man befara att ärendet blir liggande utan vidare åtgärd en tid framåt i Kungl. Maj:ts kansli.

Jag nämnde att formuleringen i klämman till vår motion kanske blev något olycklig. Vi siktade på en bestämd fond, nämligen Clara Lachmans fond, stiftad av en dansk-svensk dam år 1920. För stiftelsen finns en styrelse, som består av fem ledamöter och tre suppleanter. Av ledamöterna skall två vara svenska undersåtar, två danska undersåtar och en norsk undersåte. Av suppleanterna skall en tillhöra vart och ett av de tre skandinaviska länderna.

Stiftelsens tillgångar uppgår för närvarande till omkring 2,1 miljoner danska kronor. Huvudparten av pengarna, 1 379 000 kronor, finns i Danmark, ungefär hälften så mycket, närmare bestämt 665 000 kronor, i Sverige och en obetydlig summa i Norge — omkring 51 000 kronor. Det gör inalles i grova siffror 2,1 miljoner kronor.

Styrelsen har sitt säte i Göteborg. Därför anses stiftelsen, som ju egentligen är interskandinavisk, vara svensk, och den beskattas enligt svensk lag. Det är en ganska avsevärd del av inkomsten, som bortgår i form av skatt. Om inte fonden vore beskattad, kan man räkna med att omkring 40 procent mer skulle kunna utdelas per år än som nu sker. Regeringsrätten fastställde nämligen år 1929, att stiftelsen inte lagligen kunde anses befriad från skattskyldighet. Med anledning därav gjordes häromåret en utredning angående stiftelsens ställning i fiskaliskt hänseende genom rektorn vid

Lunds universitet, juris professorn Ragnar Bergendal och f. d. kammarrättsrådet Eric Rosenqvist, i avsikt att utvärdera möjligheten att nedbringa skattebelastningen, eventuellt genom att flytta stiftelsens huvudsäte från Sverige till annat nordiskt land. Av utredningen framgick, att om stiftelsens säte flyttades från Göteborg till Köpenhamn, skulle omedelbart skattebefrielse inträffa. Att inte stiftelsen beslöt en sådan överflyttning från Sverige till Danmark sammanhänge med att en överflyttning av stiftelsens domicil till Danmark kanske endast kunde ske mot risken att den i Danmark utfallande avkastningen icke finge transfereras till Sverige och Norge, och en sådan risk ville stiftelsen inte ta.

Genom tillkomsten av Nordiska rådet är läget annorlunda. Nu vore det nog möjligt att överföra stiftelsen till Danmark, erhålla skattebefrielse där och även ernå transferering. Det vore ju inte roligt för oss svenskar, om så skulle bli nödvändigt, och jag hoppas att Kungl. Maj:t därför beaktar den sidan av saken.

Det är högst avsevärda belopp, som ur denna stiftelse utgått för nordiskt samarbete, inte mindre än två miljoner danska kronor. När det bildades nordiska föreningar i de nordiska länderna omkring år 1920, finansierade denna fond väsentligen verksamheten i Sverige. Den har bidragit till att upprätthålla befattningar för språkassistenter i Sverige från Danmark och Norge under en tid, innan den svenska statsmakten så starkt engagerade sig därför. Den har genom anslag bidragit till bildandet av nordiska folkhögskolan i Kungälv, som ju alltmer kommit att bli en gemensam nordisk angelägenhet, och likaså Bohusgården i närheten av Uddevalla. Och under de allra senaste av dessa dagar har utkommit ett mycket förnämligt samlverk, ett uppslagsverk i 30 delar, omfattande inte mindre än 8 000 sidor, som kommer att bli ett äreminne över nordisk kultur och den forskning på området, som har bedrivits under innevarande generation. Det finns många ändamål som denna stiftelse skulle kunna tillgodose i det nordiska samarbetets tjänst, men för att den skall gö-

Ang. avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.

ra det fullt ut, är det angeläget att från svensk sida verkligen en skattebefrielse beviljas.

Jag har givetvis intet yrkande, herr talman, utan har endast velat framhålla dessa synpunkter, till den kraft och verkan det hava kan hos Kungl. Maj:t.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt.

Ang. avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare, m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 390 av herr *Franzén* och herr *Andersson, Lars*, samt II: 322 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av dels frågan om avskrivning i skälig utsträckning av amorteringar å under åren 1952—1955 beviljade stödlån, dels frågan om en fondering av återstående amorteringar för åstadkommande av en fond för fortsatt stödlånegivning och i samband därmed en omprövning av beskattningsreglerna för sådana amorteringar i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att motionerna I: 390 och II: 322, i vad de avsåge hemställan om utredning av frågan om avskrivning i skälig utsträckning av amorteringar å under åren 1952—1955 beviljade stödlån, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionerna I: 390 och II: 322, i vad de avsåge hemställan om utredning av frågan om en fondering av återstående amorteringar för åstadkommande av en särskild skördeskadefond och i samband därmed en omprövning av beskatt-

ningsreglerna för sådana amorteringar, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrarna *Franzén* och *Pettersson* i Dahl, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr FRANZÉN (bf):

Herr talman! Till grund för detta utlåtande ligger en motion som väckts av några bondeförbundare, och jag är för min del inte helt tillfreds med utskottets utlåtande, utan har tillsammans med herr *Pettersson* i Dahl fogat en blank reservation till utlåtandet.

Under de senaste fem åren har till jordbrukare och trädgårdsodlare utlämnats s. k. stödlån till ett belopp av cirka 150 miljoner kronor. I vissa delar av landet har en och samma jordbrukare erhållit stödlån både två och tre gånger på grund av dåligt skördeutfall, vissa år beroende på att det blivit för litet nederbörd och andra år på att det regnat för mycket.

När nu dessa människor skall börja amortera och betala ränta på sina stödlån, blir det givetvis en mycket stark belastning, inte minst för de mest skuldsatta och dem som nyligen startat. Vi har i motionen nr 390 i första kammaren och nr 322 i andra kammaren påpekat vissa möjligheter till lättnad. Först och främst kan man tänka sig avskrivning i en del fall, på samma sätt som skedde i början av 1930-talet och även under 1940-talet. Riksdagen hade även då beviljat medel till s. k. stödlån och krislån, och dessa lån avskrevs helt eller delvis, om jordbrukaren förband sig att utföra lämpliga förbättringsarbeten på sin fastighet; det gällde bl. a. reparation av byggnader, dikning och grundförbättring av åkerjorden.

En annan fråga, som enligt vår mening borde utredas, är beskattningen av erhållna stödlån. Någon tänker kanske: »Blir det skatt på lån som vederbörande erhåller för att klara sig ur en besvärlig ekonomisk situation, som uppstått på grund av utebliven skörd?» Ja, den gången lånet skall amorteras, blir det

Ang. avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.

beskattningsbart, men enligt vår uppfattning är detta inte alldeles rättvist. Om jordbrukaren haft en god skörd i stället för missväxt just det år han erhållit stödlån, så skulle hans utgifter för exempelvis utsäde, gödnings- och fodermedel varit avdragsgilla poster vid taxeringen såsom utgifter för inkomstens förvärvande. Men nu blir det i stället så, att vederbörande får låna upp pengar till de utgifter, som under ett gott skördeår skulle ha varit avdragsgilla, och när sedan lånet skall amorteras, blir amorteringarna beskattade. Vi har ansett att det borde övervägas, om inte stödlånen i fortsättningen kunde betraktas som skattepliktig inkomst det år lånen erhålles, medan amorteringar under senare år skulle vara skattefria.

Slutligen har i motionen framförts tanken på en fond för fortsatt stödlånegivning till jordbruks- och trädgårdsnäringsarna, om behov därav i framtiden kommer att finnas. Jag skall inte säga så mycket om denna sak; den har blivit uppmärksammas vid underhandlingarna om den framtida prissättningen på jordbrukets produkter. Bland myndigheter och organisationer, som yttrat sig positivt om motionens syfte, finner man lantbruksstyrelsen, Lantbruksförbundet och Riksförbundet Landsbygdens folk.

Som ett bevis för hur små möjligheter det finns att avskrika lånen i nämnda fall tar jag mig friheten att citera följande ur landbruksstyrelsens yttrande: »Det är att märka, att man genom lånens utlämnande ytterst syftat till att låntagarna med hjälp av lånen skulle kunna stanna vid jordbruket. Stödlån har i stor utsträckning utlämnats även utan säkerhet till jordbrukare med undergrävd ekonomi. Skulle en sådan låntagare, sedan till buds stående möjligheter att få lättnad i återbetalningsskyldigheten genom anstånd med inbetalning av amorteringar och förlängning av amorteringstiden, likväl icke kunna fullgöra sina skyldigheter, torde ofta endast återstå att vidtaga åtgärder för lånets indrivning. Konsekvensen härav måste många gånger bli, att låntagaren drives från jordbruket. Syftet med lånet skulle

i dylika fall förfelas. Enligt styrelsens mening är det angeläget, att härmed sammanhängande frågor blir utredda, och styrelsen vill därför föreslå, att en sådan utredning kommer till stånd. I detta sammanhang förtjänar påpekas, att nuvarande möjligheter att avskrika stödlån endast avser rutinmässig avskrivning av oguldna lånefordringar efter upprepade resultatlösa utmätningsförsök.»

Utskottet anser, att någon särskild utredning i nämnda fråga icke behöver tillsättas. Utskottet skriver som följer: »Enligt vad utskottet inhämtat har frågan om avskrivning å ifrågavarande stödlån redan varit föremål för överväganden inom skördeskadeutredningen.» Utskottet påpekar vidare, att med anledning av de motioner angående stödlån, vilka behandlades av 1955 års höstriksdag och som utskottet hänvisade till skördeskadeutredningen menar utskottet att frågan om stödlånen på det sättet skulle utredas.

Jag hade givetvis önskat, att utskottet hade varit något mer positivt inställt till de i motionerna framförda synpunkterna. Jag hoppas, att skördeskadeutredningen kommer att inom ramen för sina direktiv pröva dessa frågor.

Herr talman! Jag har intet särskilt yrkande.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Herr Franzén framställde ju inte något yrkande, varför det kanske är onödigt att jag tar till orda, men då jag redan tidigare begärt ordet ber jag att ändå få säga något i anledning av vad herr Franzén anförde.

I de motioner, som föreliggande utskottsutlåtande behandlat, har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av *dels* frågan om avskrivning i skälig utsträckning av amorteringar å under åren 1952—1955 beviljade stödlån, *dels* frågan om en fondering av återstående amorteringar för åstadkommande av en fond för fortsatt stödlånegivning och i samband därmed en omprövning av be-

skattningsreglerna för sådana amorteringar i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Jag vill först försäkra herr Franzén och hans medmotionärer, att det inom utskottet fanns ganska starka sympatier för vad som i motionerna hade yrkats. Då utskottet emellertid inte ansåg sig böra tillstyrka motionerna, berodde detta närmast på — såsom framgår av utskottets motivering, som delvis redan citerats av herr Franzén och som jag därför inte behöver upprepa — att de i motionerna berörda frågorna antingen varit, är eller kommer att bli föremål för utredning. När viss fråga eller vissa frågor redan är föremål för utredning, brukar ju riksdagen inte fatta ett nytt beslut i ärendet. Det är på den grunden vi inte ansett oss böra tillstyrka motionerna.

Jag tror inte, att det är nödigt att yttra mer i denna sak, utan jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Anslag till lindring i kostnader för djursjukvård

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor.

I samband med denna anslagspunkt hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna I: 28 av herr *Spetz* m. fl. och II: 36 av herr *Staxäng* m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl.

Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning rörande vissa i motionerna närmare angivna ändringar av gällande bestämmelser på området samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning;

b) de likalydande motionerna I: 366 av herr *Persson, Johan*, m. fl. och II: 308 av herr *Åhman* m. fl., vari yrkats, att riksdagen ville besluta, att maximigränsen för taxerad inkomst för djurägare, som finge komma i åtnjutande av bidrag av förevarande anslag, måtte höjas till 7 000 kronor samt att anslaget måtte uppräknas i enlighet härmed.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 366 och II: 308, såvitt nu vore i fråga, till Lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 700 000 kronor;

2) att motionerna I: 366 och II: 308, såvitt däri yrkats ändring av bidragsbestämmelserna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3) att motionerna I: 28 och II: 36, såvitt anginge yrkandet om utredning av möjligheterna att lämna statsbidrag även i sådana fall, då sjuka djur intoges för vård vid djursjukhus och provinskliniker, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4) att motionerna I: 28 och II: 36, såvitt anginge yrkandet om utredning angående ändrat förfarande vid beviljandet av statsbidrag från förevarande anslag, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Johan Persson*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **PERSSON, JOHAN**, (fp):

Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande, jordbruksutskottets utlåtande nr 19, har jag liksom herr Franzén i föregående ärende avgivit en blank reser-

Anslag till lindring i kostnader för djursjukvård

vation, som jag kanske borde något motivera.

Enligt detta utlåtande, som gäller Kungl. Maj:ts hemställan om anslag till lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård, har väckts två olika motioner, och det är den ena av dem, nämligen nr 366 i första kammaren — likalydande med nr 308 i andra kammaren — som jag skulle vilja något motivera. Yrkandet i den angivna motionen är, att riksdagen ville besluta, att maximigränsen för taxerad inkomst för djurägare, som må komma i åtnjutande av bidrag ur förevarande anslag, måtte höjas från för närvarande 4 500 kronor till 7 000 kronor samt att anslaget måtte uppräknas i enlighet därmed.

Då kan det kanske frågas: Finns det någon motivering för en sådan höjning? Därpå torde jag nog våga svara ja; djursjukvården kan i många fall vara verkligt betungande för de mindre bemedlade jordbrukarna, inte minst i vissa trakter av vårt land — särskilt Norrland — där många djurägare har långt till distriktsveterinärens stationsort och där resekostnaderna kan bli rätt stora. Jag — och jag skulle tro de övriga riksdagsledamöter, som skrivit under nämnda motion — är av den uppfattningen, att när riksdagen år 1952 fastställde den nuvarande maximigränsen, 4 500 kronor, var detta en alltför låg gräns. Och efter det att den senaste ändringen trätt i kraft har penningvärdeförsämringen gjort sig gällande ytterligare och antalet bidragsberättigade avsevärt reducerats. Detta visar ju också anslagsbeloppen på denna punkt, nr 89 i nionde huvudtiteln. Anslaget var för budgetåret 1954/55 en miljon kronor, för 1955/56 800 000 kronor och för 1956/57 700 000 kronor. Belastningen av anslaget har under de sist förflutna fyra budgetåren minskat från 990 000 kronor 1951/52 till 637 000 kronor 1954/55.

Nu är frågeställningen den: Har antalet mindre bemedlade djurägare reducerats i motsvarande grad som efterfrågan på bidrag blivit mindre? Ja, man kan medge, att både antalet djurägare och antalet djur minskat under de senaste åren,

kanske främst på grund av jordbrukets rationalisering. Men i detta fall vill jag framhålla, att den största anledningen till att allt färre kommer i åtnjutande av förevarande statsbidrag är att maximigränsen för taxerat belopp är så låg som 4 500 kronor.

Jag har gjort en undersökning i ett taxeringsdistrikt över hur stort antal jordbrukare det fanns som hade mindre än 4 500 kronor till statlig inkomstskatt taxerad inkomst. Undersökningen visade att av 360 personer var det ca 10 procent som hade taxerat belopp under 4 500 kronor, men det är väl att märka, att av dessa 10 procent var det över hälften som inte hade några djur alls och som alltså inte berördes av dessa förhållanden.

Hushållningssällskapens förbund har i sitt yttrande över motionen framhållit, att en höjning av inkomstgränsen kan anses mycket berättigad. Jordbruksutskottet har emellertid för närvarande inte velat vara med om någon ändring av bidragsbestämmelserna utan hemställer, att ifrågavarande motioner icke må föranleda någon riksdagens åtgärd. Jordbruksutskottets motivering är bl. a., att det är relativt kort tid sedan den senaste ändringen av inkomstgränsen trädde i kraft, och utskottet säger sig ha beaktat den omständigheten, att den pågående utredningen om ny veterinärtaxa skulle komma att beröra jämväl frågan om möjligheten att förbilliga djursjukvården för avlägset boende djurägare. Utskottet förväntar, att därvid också de i motionerna omförmälda synpunkterna skulle komma att övervägas.

Vad beträffar utskottets motivering, att det är kort tid sedan den senaste ändringen av inkomstgränsen beslutades, skulle jag vilja påpeka, att det inte heller varit några långa tidsintervaller mellan de tidigare ändringarna. Sålunda har maximigränsen för den inkomst, till vilken en jordbrukare skulle vara taxerad för att komma i åtnjutande av bidrag till djursjukvården, av riksdagen fastställts till 2 200 kronor taxerat belopp år 1946, till 3 500 kronor år 1949 och till 4 500 kronor år 1952 — alltså treårsperioder.

Interpellation om förbättrade sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet

Nu ser det ju ut att gå minst fem år, innan vi kan hoppas att få en ändring till stånd på detta område.

Jag kommer inte, herr talman, att ställa något yrkande, men jag har med det anförda velat påvisa, att skall det bli någon hjälp till dem, som anslaget avser, nämligen till mindre bemedlades kostnader för djursjukvård, bör en ändring av bidragsbestämmelserna ske och en höjning av maximigränsen för taxerad inkomst beslutas av riksdagen. Vi motionärer hoppas nu, att veterinärtaxeutredningen, som skall avge förslag till veterinärtaxa, jämväl beaktar och tar under övervägande de i motionerna I: 366 och II: 308 framförda synpunkterna.

Häri instämde herr *Nilsson, Bror*, (bf) och herr *Johansson, Anders*, (fp).

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt samt kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök m. m.; samt

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Fiskerilånerefonden jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 182, i anledning av väckt motion angående rätt för lärare vid statsunderstödda utlandssvenska skolor att tillgodoräkna tjänstgöring vid skolor för svenska barn i utlandet som om den fullgjorts vid folkskola i Sverige;

nr 183, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbäring av vissa skattebelopp, m. m.; och

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 186, till Konungen i anledning av väckta motioner om skattefrihet för stiftelser med huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkandet nr 30 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 170, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräkning beträffande direkta skatter, m. m.

Interpellation om förbättrade sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet

Herr **FRANZEN** (bf) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Frågan om bättre sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet har tidigare diskuterats i riksdagen vid olika tillfällen. Gotlandskommittén, som framlade sitt betänkande år 1951, förordade en helt ny trafikorganisation, ägd av gotländska företag, organisationer och institutioner. För de investeringar, som en sådan lösning skulle medföra, avsågs statlig hjälp i form av lån. Några mera betydande praktiska resultat har det emellertid inte blivit av det förslaget. Naturligtvis skall det erkännas, att gotlandsbolaget i viss utsträckning under senare år rationaliserat transporterna mellan Gotland och

Interpellation om förbättrade sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet

fastlandet. Men det måste dock konstateras, att öns förbindelser med fastlandet inte tillfredsställer de anspråk, som ur befolkningens och näringslivets synpunkt måste ställas på ett modernt kommunikationssystem. Gotland måste i kommunikationshänseende sägas vara starkt handikappat i jämförelse med övriga delar av landet.

Jordbruket är den gotländska befolkningens huvudsysselsättning. Länet har stort överskott på jordbruksprodukter, som måste fraktas från ön främst till Stockholm, som är det viktigaste avsättningsområdet. Men transportförhållandena är härvid synnerligen otidsenliga. Detta gäller framför allt färskvaror som t. ex. kött och fläsk. Varorna måste omlastas för hand till båten i Visby och från båten i Nynäshamn. Transportkostnaderna blir härigenom alltför höga. Därtill kommer, att möjligheten att nedkyla varorna under transporten är begränsade, vilket särskilt under den varma årstiden måste medföra nedklassning av varorna och därmed ett lägre pris på desamma. Man kan jämföra detta med förhållandena i andra delar av landet, där sådana färskvaror kan lastas direkt i kylvagnar för transport utan omlastning till avsättningsområdena. SJ har gjort ganska betydande investeringar i kylvagnar. Det gotländska jordbruket och livsmedelsindustrin kan emellertid inte få någon nytta härav. Det synes vara ett rimligt anspråk, att sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet skall upprätthållas med sådana båtar, att varorna kan transporterats i kylvagnar direkt från Visby utan omlastning till avsättningsområdet.

Gotlands näringsliv har inte den mångsidighet, som man finner i andra delar av landet. Den gotländska kalkstensindustrin har under senare år fått försämrade möjligheter. En viss industri finns, baserad på jordbruks- och trädgårdsproduktionen. Under senare år har en betydande avflyttning av arbetskraft från Gotland till fastlandet ägt rum, som lett till en faktisk befolkningsminskning på Gotland. Detta måste bedömas som en synnerligen allvarlig utveckling. Na-

turligtvis bör det finnas förutsättningar för utökad industriell och hantverksmässig verksamhet på Gotland. Åtskilliga försök har gjorts i detta syfte, dock utan större framgång. Ett väsentligt hinder för en önskvärd utveckling av det gotländska näringslivet är otvivelaktigt de kostsamma, tidsödande och ofta även kvalitetsförsämrande transportererna över havet. Det finns inte möjligheter att få till stånd en önskvärd utveckling av industri och hantverk på Gotland, så länge transportkostnaderna i så hög grad belastar näringslivet.

Även för passagerartrafikens vidkommande måste det konstateras, att sjöfartsförbindelserna inte motsvarar de krav, som man måste ställa. Gotland har mycket att bjuda på ur turistsynpunkt, och turismen bör kunna bli av åtskilligt större betydelse än hittills. Men förutsättningen härför är att sjöfartsförbindelserna kan ordnas på ett mer tillfredsställande sätt. Det kan väl konstateras, att en viss förbättring skett beträffande båtmateriellen. Men önskvärt är, att ytterligare förbättring kan uppnås, om den särskilt under sommaren starka resandeströmmen skall kunna tagas emot på tillfredsställande sätt.

Särskilt måste emellertid kostnaderna för transporter av motorfordon mellan Gotland och fastlandet anses vara alltför höga. En bilägare får betala 100 å 150 kronor för att få sin bil övertransporterad med båt. Om man t. ex. för en sällskapsresa skall föra över en buss, får man betala en fraktavgift av 700 å 800 kronor och ofta ännu mer. Dessa dryga avgifter, som gotlänningarna måste erlagga innan riksvägnätet på fastlandet över huvud taget kan användas, är en tung börda för bilismen, den yrkesmässiga såväl som den icke yrkesmässiga. Det måste särskilt betraktas som en orättvisa mot de gotländska bil- och bussägarna, som betalar fordonsskatt i samma utsträckning som andra men därutöver har att bära så dryga kostnader för att få sina fordon transporterade över till fastlandet.

Man måste säga, att det är synnerligen angeläget, att sjöfartsförbindelserna mel-

Interpellation om förbättrade sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet

lan Gotland och fastlandet snarast möjligt kan få en kapacitet, som svarar mot vår tids krav. Det är nödvändigt att skapa sådana sjöfartsförbindelser, att transporter och trafik inte ställer sig dyrare för gotlänningarna än för befolkningen i andra delar av landet på en sträcka av motsvarande längd, t. ex. per järnväg. Detta synes inte kunna uppnås under nuvarande förhållanden. Enligt min mening fordras det en helt ny trafikorganisation, varvid det allmänna måste ta ansvaret för att det kapital, som erfordras för att en önskvärd trafikkapacitet skall kunna uppnås, investeras på samma sätt som sker i landet i övrigt. Gotlandstrafiken har alltför länge varit missgynnad. Det är ju inte bara ett intresse för befolkning och näringsliv på Gotland, att kommunikationerna i nämnda avseende förbättras — det är i stor utsträckning också ett intresse för hela landet.

För närvarande arbetar den under socialdepartementet tillsatta ö-utredningen bl. a. med frågan om hur sysselsättningsproblemen på Gotland skall kunna lösas. Utredningen skall enligt direktiven främst ta sikte på att utvärdera vilka möjligheter som finns för en utökad industriell verksamhet på Gotland. Däremot har utredningen, såvitt man kan döma av direktiven, inte att sysselsätta sig med frågan om kommunikationerna. Men den väsentligaste förutsättningen för att näringslivet på Gotland skall kunna utvecklas i önskvärd riktning är enligt min mening, att sjöfartsförbindelserna blir effektiva och billigare. Det är nödvändigt, att man nu snarast möjligt och skyndsamt låter verkställa en ny utredning av dessa problem och framför allt av frågan i vilken utsträckning och på vilket sätt det allmänna kan medverka till förbättrade kommunikationsförhållanden för Gotland. Det kan synas lämpligt, att ö-utredningen får utreda även dessa frågor, då de otvivelaktigt hänger samman med de problem, som denna utredning har att pröva.

Med anledning av vad jag här har anfört får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för

handelsdepartementet ställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de otillfredsställande förhållanden, som kännetecknar sjöfartsförbindelserna mellan Gotland och fastlandet, och har herr statsrådet i så fall för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att skapa en sådan trafikorganisation, att transporter mellan Gotland och fastlandet kan utföras till samma kostnader som på sträckor av motsvarande längd i andra delar av landet?

Vill herr statsrådet medverka till att ö-utredningen får direktiv att i samband med pågående utredning angående sysselsättningsproblemen på Gotland även pröva frågan om förbättrade sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 569, av herr *Anderson, Carl Albert*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 96 och 99—101 §§ regeringsformen;

nr 570, av herr *Anderberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till taxeringsförordning, m. m.;

nr 571, av herr *Holmqvist* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608); och

nr 572, av herr *Anderberg* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi m. m.;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av huvudmannskapet m. m. för garnisonssjukhuset i Boden;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till universiteten, den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av klinik för alkoholsjukdomar vid karolinska sjukhuset;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till skyddsympning mot polio;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till Svenska sjukhuset i Korea;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser ytterligare medel till kommittéer och utredningar genom sakkunniga under elfte huvudtiteln;

nr 84, i anledning av väckt motion om bidrag av statsmedel till Förbundet för sockersjukas rådgivningsverksamhet;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser

anslag till Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 31, i anledning av väckta motioner om vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämnning vid beskattningen;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärningen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner dels om översyn av formerna för den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri samt återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor, dels ock om viss ändring av bestämmelserna angående industrigarantilån;

nr 20, i anledning av väckta motioner angående utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner m. m.;

nr 21, i anledning av väckta motioner om anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare;

nr 22, i anledning av väckta motioner angående vissa åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet; samt

nr 23, i anledning av väckt motion om inrättande av ett statligt byggnads-kreditivinstitut;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om utredning för fastställande i vad mån svensk rätt strider mot de förpliktelser, som Sverige åtagit sig enligt Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.;

nr 20, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen;

nr 21, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för vissa slag av föreningar att registreras såsom ekonomiska föreningar;

nr 22, i anledning av väckta motioner om höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.; samt

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II för budgetåret 1955/56;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 7 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn;

nr 23, i anledning av väckta motioner om höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar på grund av statsunderstödd olycksfallsförsäkring för fiskare, m. m.; samt

nr 25, i anledning av väckta motioner om införande av kontroll å hörapparater;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående utarbetande av förslag till en stadga om allmänna vatten- och avloppsledningar; samt

nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring i folkbokföringsförordningen; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.07.

In fidem

G. H. Berggren

Tisdagen den 24 april

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande månad.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogat läkarintyg får undertecknad anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tid intyget anger.
Eskilstuna den 21 april 1956

Gustaf Fahlander

Folkskolinspektören, riksdagsman *Gustaf Ragnar Fahlander*, född den 1 maj 1892, är på grund av sjukdom förhindrad fullgöra sitt uppdrag som riksdagsman under tiden 22 april—1 maj 1956, vilket härmed på begäran intygas.

Eskilstuna den 20 maj 1956

O. Sandström,
Överläkare

Till riksdagens första kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg anhålles härmed om ledighet från riksdagsarbetet t. o. m. den 7 maj 1956.

Huskvarna den 23 april 1956

Göran Karlsson

Härmed intygas, att riksdagsman *Göran Karlsson* född den 14 juli 1914, Huskvarna, på grund av sjukdom (parotitis ep.) är förhindrad delta i riksdagsarbetet under minst 14 dagar framåt från dato räknat.

Huskvarna den 23 maj 1956

Gösta Nord

De begärda ledigheterna beviljades.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades vidare herr *Bergman* för tiden från och med den 24 till och med den

27 i denna månad för studieresa till Tyskland.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.; och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid statens rättskemiska laboratorium.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 170, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den av herr *Anderson, Carl Albert*, m. fl. väckta motionen nr 569.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Anderbergs* motion nr 570.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 571, av herr *Holmqvist* m. fl.; och nr 572, av herr *Anderberg* m. fl.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 75—86, bevillningsutskottets betänkanden nr 31—33, bankoutskottets utlåtanden nr 19—23, första lagutskottets utlåtanden nr 19—23, andra lagutskottets utlåtanden nr 22—25, tredje lagutskottets utlåtanden nr 13 och 14 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 22.

På framställning av herr talmannen beslöts att jordbruksutskottets utlåtande nr 22 skulle på föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras närmast före bevillningsutskottets betänkande nr 32.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.;

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner om ändring i förordningen om automobilsbaskatt m. m.;

nr 35, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar beträffande garantibeskattningen m. m.;

nr 36, i anledning av väckta motioner om införande av enhetligt ortsavdrag för hela riket; och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av förordningen den 1 juni 1951 (nr 440) med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog

vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 24, angående regleringen för budgetåret 1956/57 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1956/57 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 21, i anledning av väckt motion om viss ersättning för lidna förluster till J. Rasmusson och hans maka;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergivande av viss återbetalningsskyldighet till statsverket; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgiftsfri upplåtelse av kronoegendomen 3 mantal Arnö 1⁴ (Biskops-Arnö) i Övergrans socken till stiftelsen för föreningen Nordens institut.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 573, av herr *Huss* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tjänstgöringstiden för tandläkare inom folktandvården;

nr 574, av herr *Niklasson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till taxeringsförordning, m. m.;

nr 575, av herrar *Spetz* och *Söderquist*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till taxeringsförordning, m. m.;

nr 576, av herr *Sunne* och herr *Johansson, Anders*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608);

nr 577, av herr *Birke*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608);

nr 578, av herrar *Ohlon* och *Lindblom*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i

lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m.;

nr 579, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m.;

nr 580, av herr *Ewerlöf* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m.;

nr 581, av herr *Norling*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m.; samt

nr 582, av herrar *Ohlson* och *Lindblom*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän prisregleringslag, m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.08.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 25 april förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med hänvisning till närslutna läkarintyg får jag anhålla om fortsatt sjukledighet t. o. m. den 24 maj 1956.

Fjäle den 23 april 1956

Jon. N. Jonsson

Härmed intygas, att riksdagsman *Jonas Jonsson* född den 1/10 1892, Fjäle, Bollnäs, på grund av sjukdom (hjärtinfarkt) fortfarande minst t. o. m. den 24/5 1956 är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet.

Bollnäs den 23/4 1956

E. Segerdahl
Lasarettsläkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Osvalds* interpellation angående det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m., erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Ledamoten av första kammaren herr *Osvald* har till mig riktat två frågor. Dels spörjes huruvida jag är beredd att för riksdagen lämna en utförlig redogörelse för det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien. Dels frågas vad från svensk sida gjorts för att få Förenta Nationerna att ingripa i syfte att trygga Israel-statens fortsatta tillvaro.

I motiveringen till den första frågan framhåller interpellanten, att Sverige är bland de länder, som bidragit till att rubba maktbalansen i Mellersta Östern genom medverkan till uppförande av ett fabriks- eller verkstadsföretag i Egypten för tillverkning av handvapen och kulsprutor. Vidare ut-

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrin m. m.

att det statliga gevärsfaktoret i Eskilstuna levererat verktygsuppsättning till den egyptiska fabriken och att egyptisk personal fått tillfälle till praktik och utbildning i eskilstunafabriken. Interpellanten anser, att man kan tänka sig lämpligare uppgifter för svensk industri och svensk företagsamhet än de nu nämnda.

Vad först beträffar fakta i saken så är det riktigt, att olika svenska industriföretag efter kriget mottagit uppdrag att utrusta Egypten med egen krigsmaterielindustri inom vissa områden. Ett flertal svenska företag har sålunda samverkat till uppförandet av den i interpellationen åsyftade fabriken. Härom innehöll svenska pressen utförliga meddelanden i februari och september 1952. Kontrahent på svensk sida var i fråga om fabriken AB Sveaexport i Stockholm. Andra svenska företag, bland dem det statliga gevärsfaktoret i Eskilstuna, var underleverantörer. Eftersom det här gäller affärskontrakt, vari såväl en främmande stat som åtskilliga enskilda svenska företag deltagit, torde det inte tillkomma mig att lämna någon närmare redogörelse för kontraktens innehåll. En sådan redogörelse synes för övrigt sakna allmänt intresse.

Den springande punkten i interpellationen är givetvis den politiska sidan av denna export. Anmärkningen att Sverige medverkat till att rubba maktbalansen i Mellersta Östern vilar tydligen på den tankegången, att Sverige vid utformandet av sin politik beträffande krigsmaterielexport bort ha till riktlinje att inte rubba maktbalansen i den ifrågasvarande regionen. Och interpellanten antyder, att regeringen har ansvaret för vad som skett, eftersom åtgärderna icke kunnat företagas utan regeringens vetskap och gillande.

Det skall från min sida till en början konstateras, att den svenska krigsmaterieltillverkningen över huvud utgör ett politiskt problem. Som bekant är denna industri i vissa sektioner högt utvecklad. En betingelse för dess höga standard är otvivelaktigt, att en betydande

tillverkning sker för export. Om krigsmaterielproduktionen skulle inskränkas till vad som erfordras för svenska behov, kunde den inte hållas på tillnärmelsevis samma tekniska nivå som för närvarande. Det brukar framhållas, särskilt från militärt håll, att en omfattande inhemsk krigsmaterielproduktion är av stor betydelse ur beredskapssynpunkt.

Men export av krigsmateriel från Sverige är förenad med åtskilliga olägenheter av politisk art. Det kan alltid göras gällande, att vi därmed »rubbar maktbalansen» såsom interpellanten säger, att vi bidrager till ökningen av det importerande landets militära styrka. Särskilt under perioder av internationell spänning eller inbördeskrig eller öppna krigshändelser blir krigsmaterielexport en politiskt känslig fråga.

De svenska statsmakterna har hittills inte ansett sig böra undvika de politiska olägenheterna av krigsmaterielexport genom att intaga den radikala ståndpunkten, att ingen export bör tillåtas eller att tillverkningen bör starkt begränsas. De militära, beredskapsmässiga skälen för en betydande inhemsk produktion torde härvid ha varit bestämmande i högre grad än de ekonomiska och handelspolitiska skälen. Den enskilda krigsmaterielindustrin har i stort sett samma ställning inom vårt näringsliv som andra enskilda företag. Vi har också en tillverkning i statlig regi, bl. a. det statliga faktoret i Eskilstuna. Även detta företag arbetar såväl för det svenska försvaret som för export. Skälen till att export medgives är desamma som nyss anförts i fråga om krigsmaterielindustrin över huvud.

Om vi sålunda i vårt land med öppna ögon tagit konsekvenserna av att denna industri arbetar även för export, har vi dock ansett det nödvändigt att utöva kontroll över exporten. Denna kontroll är så anordnad, att ett allmänt exportförbud införts och att varje sändning till utlandet av krigsmateriel kräver tillstånd av chefen för handelsdepartementet eller av Kungl. Maj:t. En särskild

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

krigsmaterielinspektör är anställd i handelsdepartementet för att bl. a. noga följa dessa licensärenden.

Licenspolitiken har inte tillämpats på det sätt, att vi sökt undvika rubbning av balansen på detta område mellan stater som varit kunder. En dylik princip för exporten är först och främst föga förenlig med Sveriges allmänna politik att söka hålla sig utanför andra länders stridigheter. En sak är att efter rekommendation av Förenta Nationerna föra en diskriminerande exportpolitik. En helt annan sak är att utan sådan internationell samverkan grunda exportpolitiken under kritiska lägen på ett ställningstagande i en föreliggande konflikt.

Vidare skulle en sådan diskriminerande exportpolitik vara föga effektiv för vinnande av balans, om den inte fördes i samverkan med andra exporterande stater. En stat som förvägrades köpa krigsmateriel från vårt land skulle i regel utan svårigheter få sina beställningar placerade i ett annat land.

I stället har svenska regeringen i allmänhet tillämpat principen att över huvud vägra licenser till stater, som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter, eller i vilka inbördeskrig är rådande eller där det internationella eller interna läget är så hotande, att fara för oroligheter eller krig föreligger. Någon skillnad har sålunda inte gjorts mellan den ena eller andra sidan i ett konfliktläge vid prövning av licensansökningar.

Den kontroll som sålunda införts är begränsad till exporten av vad enligt författningarna utgör krigsmateriel. Däri ingår dels vapen, ammunition, delar av vapen etc., dels också i viss utsträckning verktyg och maskiner, nämligen om de är speciellt konstruerade för tillverkning av vapen eller ammunition. Kontrollen avser däremot icke sådana åtgärder som t. ex. medverkan från svenska företags sida vid uppförande av vapenfabriker, uppgörande av ritningar, anställande av experter eller personal i övrigt. Något ingripande för hindrande av svenska företags medverkan vid grundandet av fabriker eller vid ex-

port av maskiner och verktyg, som inte är exportförbjudna, torde inte ha förekommit och skulle sakna laglig grund. Beträffande det statliga faktoriet i Eskilstuna finns visserligen konstitutionell möjlighet för regeringen att uppdra snävare linjer för dess verksamhet på exportmarknaden än som gäller för enskilda företag, men faktoriet har ansetts böra i allmänhet ha samma rörelsefrihet som enskilda företag.

De kontrakt, som avsåg uppförandet av eldhandvapenfabriken i Egypten och därmed sammanhängande frågor, har på sin tid underställts Kungl. Maj:t, tydligen därför att ett statligt företag var en av underleverantörerna, och kontrakten i fråga har lämnats utan erinran. Oavsett kontrakten har licenspliktig krigsmateriel, däribland maskiner och verktyg speciellt konstruerade för tillverkning av vapen o. d., under vissa perioder icke fått exporteras till Egypten på grund av oroligheter inom landet eller på grund av den spänning, som rådde i förhållande till England, innan överenskommelse träffats mellan England och Egypten om evakuering av kanazonen.

Dessa temporära exportstopp för leveranser till Egypten har ägt rum i enlighet med vår allmänna politik på detta område. Det har däremot icke varit regeringens ståndpunkt att genom permanent exportstopp i fråga om verktyg och maskiner eller på annan, indirekt väg söka hindra svenska företags medverkan över huvud till grundande av industrianläggningar i Egypten på detta område. Enligt uppgifter på sin tid från de intresserade svenska företagen erhöles uppdraget att bygga eldhandvapenfabriken under hård konkurrens från särskilt belgisk och schweizisk sida. Från samma håll meddelades, att en rad rustningsfabriker 1952 var under uppförande i Egypten med hjälp från England, Frankrike, Schweiz och andra länder.

Vid tiden för de svenska kontraktens tillkomst var förhållandet mellan Egypten och Israel icke oroande. I juli 1949 hade stilleståndsavtal slutits mellan Israel och resp. arabstater under FN:s

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

förmedling. I maj 1950 hade de tre västliga stormakterna enats om den bekanta tremaktsdeklarationen. Däri förklarades att västmakterna var beslutna att främja upprättandet och bevarandet av fred och stabilitet i det arabisk-israeliska konfliktsområdet, att ingripa mot den eller de stater som beredde sig att kränka gränser eller vapenstillståndslinjer och förhindra en kapprustning mellan Israel och arabstaterna. Den underförstådda meningen var att Israel och arabstaterna skulle tillåtas köpa vapen från de tre västmakterna på grundvalen av ett jämviktsförhållande. Något permanent exportstopp var det icke fråga om. Det förefaller dock som om krigsmaterielexporten från de tre länderna knappast samordnats så som deklarationen synes avse.

En ny oroande faktor i läget är de överenskommelser som träffats förra året mellan Egypten — kanske också andra arabländer — och en av staterna i östblocket, nämligen Tjeckoslovakien, om krigsmaterielexport m. m. Härigenom har västmakternas föresats att upprätthålla en viss balans i sin exportpolitik helt omintetgjorts.

Den exportpolitik som Sverige följer på krigsmaterielområdet torde vara strängare än den som i allmänhet tillämpas av andra länder. Icke desto mindre vill jag ge interpellanten rätt däri att det under intrycket av dagens läge i Mellersta Östern känns olustigt att krigsmateriefabriker byggts upp i Egypten under medverkan från svenskt håll. Det synes böra övervägas huruvida icke en skärpning av vår politik på detta område lämpligen bör genomföras genom lagstiftning. Den verksamhet som består i att svenska företag åtar sig uppbyggnad och utrustning av fabriker för tillverkning av krigsmateriel synes knappast ha betydelse ur svensk beredskapsynpunkt utan är att betrakta som en rent kommersiell verksamhet. Regeringen är beredd att låta verkställa en utredning angående möjligheten att förbjuda eller begränsa sådan verksamhet på detta fält som icke för närvarande är underkastad kontroll.

Interpellantens andra fråga besvarar jag så, att svenska regeringen inte har gjort någon hemställan till Förenta Nationerna om ingripande i syfte att trygga Israels fortsatta tillvaro som stat.

Det torde vara interpellanten bekant att Israel, som är medlem av FN, själv är behörig att begära FN:s ingripande om Israels regering finner ett sådant ingripande ändamålsenligt.

För övrigt har vissa sidor av palestinaproblemet alltsedan staten Israels tillkomst varit anhängiggjorda antingen hos säkerhetsrådet eller hos församlingen. För åstadkommande av uppgörelse mellan Israel och respektive arabiska grannstater rörande olösta tvistefrågor finns en förlikningskommission i Palestina, vari ingår ombud för USA, Frankrike och Turkiet. Denna kommission har tillkommit enligt församlingens beslut. Vidare finns en militär vaktstyrka, bildad enligt säkerhetsrådets beslut, vilken har till uppgift att söka förebygga och stoppa gränsintermezzon och fastställa fakta när sådana inträffat. I denna vaktstyrka ingår också en grupp svenska officerare. Under de gångna åren har flera allvarliga gränsintermezzon ofta anmälts till säkerhetsrådet och blivit föremål för behandling av rådet. Nu senast har på amerikanskt förslag säkerhetsrådet anmodat generalsekreteraren att resa till Mellersta Östern och söka bilda sig en mening om vad som kan göras för stilleståndsavtalens respekterande.

Församlingen har årligen på sin dagordning frågan om understöd åt de cirka 900 000 arabflyktingarna, som lever i läger inom några av de arabiska grannländerna till Israel. Majoriteten av dessa flyktingar har förut varit bosatta inom det nuvarande Israel.

Det verkliga kruset i palestinaproblemet är att någon fredsuppgörelse ej hittills kunnat träffas mellan arabländerna och Israel. De förra vägrar att godtaga de nuvarande, i vapenstillståndet överenskomna gränserna, och erkänner överhuvud icke Israel såsom självständig stat. Arabländernas primära krav är att Israels gränser skall uppdragas i överensstämmelse med Förenta Nationernas för-

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

samlings resolution 1947, men man får ofta intrycket att starka krafter i arabländerna sätter som sitt mål Israels upplösning som stat. Från Israels sida åter anses 1947 års plan ej längre aktuell, eftersom den icke accepterades av arabstaterna utan dessa i stället gick till angrepp mot Israel. Någon revision av de gränser som sedan uppdrogs i stilleståndsavtalen och som faktiskt för närvarande är gällande, vill Israel ej finna sig i. Härvid hänvisas bl. a. till de talrika judiska flyktingar som Israel fått mottaga och bereda plats för och av vilka en stor del kommer från arabländer.

Förutom den territoriella frågan utgör problemet om de arabiska flyktingarnas öde en svårlöst tvistefråga.

En tredje punkt i ett blivande förhandlingsprogram är frågan om garanti för gränserna. Genom den av mig redan omnämnda tremaktsdeklarationen av 1950 har en provisorisk garanti utlovats för stilleståndsavtalens gränser. Men först i samband med en fredsuppgörelse kan garantifrågan få en definitiv lösning.

I september förra året togs ett initiativ av USA:s utrikesminister för åstadkommande av förhandlingar om en definitiv fredsuppgörelse, och vissa antydningar om tänkbara riktlinjer för en sådan lämnades. Senare på hösten anslöt sig den brittiske premiärministern till det amerikanska initiativet och erbjöd brittisk medling.

Vid det nordiska utrikesministermötet den 18—19 april i år gjordes följande uttalande: »Under mötet gavs uttryck för det bekymmer och den allvarliga oro som gör sig gällande i de nordiska länderna över utvecklingen i den arabisk-israeliska konflikten. Ministrarna gav uttryck för den uppfattningen att det måste vara en livsviktig uppgift för Förenta Nationerna att enas om åtgärder som kan bidra till att avlägsna detta allvarliga hot mot freden i Mellanöstern och därmed trygga Israels självständighet. Man uttalade i detta sammanhang förhoppningen att den personliga undersökning av läget som nu företagits av Förenta Nationernas gene-

ralsekreterare efter anmodan av säkerhetsrådet kan föra till ett närmare klargörande av problemet. Man underströk betydelsen av att vapenstilleståndsavtalen hålles, som en utgångspunkt för förhandlingar med sikte på en varaktig lösning av de olika tvistefrågorna, och man var ense om att initiativ till sådana förhandlingar vid en lämplig tidpunkt borde kunna tagas inom Förenta Nationerna.»

Den svenska allmänheten är med skäl starkt oroad av det nuvarande läget i palestinaområdet. Staten Israel har tillkommit under medverkan av Förenta Nationerna, och det vore katastrofalt för organisationen om Israels existens skulle äventyras genom angrepp utifrån. Vi tvivlar inte på att de i palestinafrågan engagerade västliga stormakterna ivrigt söker efter utvägar att få förhandlingar till stånd. Om emellertid de hittills gjorda sonderingarna inte givit några resultat av betydelse, förefaller det nödvändigt att palestinafrågan i dess helhet upptages i FN. Parterna har hittills såvitt känt är icke accepterat några förslag från enstaka regeringar om medling i någon form. Säkerhetsrådet har alltid i sin makt att kalla parterna till förhandlingsbordet. Om erforderlig majoritet ej vinnes härför, kan församlingen med 2/3 majoritet inbjuda parterna till förhandlingar inför en medlingskommision. På sådant sätt kunde en bredare opinion mobiliseras till stöd för en fredlig och förnuftig uppgörelse.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Först ber jag att till hans excellens herr statsministern få framföra mitt tack för det svar som jag nu fått och för att jag i god tid i förväg har fått taga del av det. Men låt mig omedelbart säga, att jag inte kan finna svaret tillfredsställande som ett försvar för regeringens åtgärder i fråga om vapenhjälpen till Egypten.

Vad först beträffar fakta så måste jag konstatera, att svaret icke innehåller den redovisning för det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

som jag hade väntat mig. Herr statsministern glider undan och kryper bakom den enskilda industriens rygg genom att hänvisa till att gevärsfaktoriets endast har varit underleverantör och att det inte tillkommer honom att redogöra för affärskontraktens innehåll — alltså de affärskontrakt som upprättats mellan huvudleverantören i Sverige och främmande makt. Det kunde emellertid enligt min mening ha varit av intresse att få veta t. ex. hur pass stor andel gevärsfaktoriets i Eskilstuna haft i den samlade svenska vapenhjälpen till Egypten och att få en redogörelse för vad det betydtt för Egypten, att ett stort antal egypter tillbragte ett helt år i Eskilstuna för instruktion i fråga om de problem som var förknippade med vapentillverkningen.

Den springande punkten är, säger statsministern, den politiska aspekten. Och gärna det, särskilt som herr statsministern säger att under perioder av internationell spänning eller öppna krigshändelser »blir krigsmaterielexport en politiskt känslig fråga». Ja, *känslig* är verkligen det minsta man kan säga!

I slutet av svaret framhåller herr statsministern, att Israel uppkommit under medverkan av Förenta Nationerna och att »det vore katastrofalt för organisationen, om Israels existens skulle äventyras genom angrepp utifrån». Såvitt jag förstår har vi genom den ensidiga hjälpen till Egypten handlat svekfullt mot den stat, för vars existens vi genom vårt medlemskap i Förenta Nationerna är ansvariga, och vi har bidragit till en för Förenta Nationerna katastrofal utveckling i Mellersta Östern.

Herr statsministern säger nu, att regeringen har tillämpat principen att vägra licenser till de stater, som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter eller i vilka inbördeskrig är rådande. Däremot säges det, att det är fullt i sin ordning att uppföra vapenfabriker och utbilda personal för att utnyttja dessa fabriker. Kontraktet beträffande vapenfabriken i Egypten har emellertid, som det nu meddelats, underställt Kungl. Maj:t, men under vissa

perioder har licenspliktig krigsmateriel icke fått exporteras till Egypten. Så var t. ex. fallet, som statsministern säger i svaret, under vissa perioder, t. ex. då spänning rådde i förhållande till England innan överenskommelse hade träffats mellan England och Egypten om evakuering av kanalzonen. Denna spänning mellan Storbritannien och Egypten gav alltså anledning till att man stoppade leveranserna, men spänningen mellan Egypten och Israel har inte föranlett någon liknande åtgärd från regeringens sida.

En förklaring härtill får man genom det uttalande som statsministern gör, då han säger, att vid tiden för de svenska kontraktens tillkomst var förhållandet mellan Egypten och Israel icke oroande. Jag måste säga, att jag har svårt att föreställa mig att den svenska utrikesledningen skulle ha haft den uppfattningen, att situationen i Mellersta Östern vid den tidpunkten icke var oroande, ty allt sedan den israeliska staten bildats hade det rått en mycket skarp konflikt mellan Israel och arabstaterna. Det krig, som avslutades 1949, visade Israels styrka, men Israel fick icke fred efter det kriget; det blev ett stillestånd, men ingen fred. Den ekonomiska blockaden fortsatte, gränsstörningar var vanliga och hörde under vissa perioder till ordningen för dagen. Man kan inte säga, att detta tillstånd icke var oroande. Israels grannar höll spänningen vid makt uteslutande i väntan på att själva få den styrka som krävdes för att krossa Israel, vilket de inte lyckades med vid sitt första angrepp.

Då enades tre stormakter om en garantiförklaring. Jag tycker att denna borde man snarare ha tolkat som en signal till större varsamhet än till motsatsen, eftersom det var en åtgärd, som tydde på en verkligt stark oro och spänning.

Då nu Sverige i alla fall uppträtt som vapenleverantör och leverantör av vapenfabriker med vad därtill hör, har Sverige onekligen bidragit till att störa maktbalansen. Herr statsministern säger, att en ny oroväckande faktor i läget är den överenskommelse, som träffats mel-

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

lan Egypten jämte andra arabländer och vissa stater i östblocket. Även om den svenska åtgärden inte var av samma storleksordning som den nu åberopade, så var i alla fall vårt land ett av dem som redan vid en tidigare tidpunkt bidrog till att störa maktbalansen. Men nu skyller man delvis på andra och säger, att om vi inte hade exporterat vapen och byggt fabriker, hade andra länder gjort det, Schweiz, Belgien eller eventuellt några andra. Jag tycker att det är ett dåligt försvar för en handling, som man inte anser sig kunna gilla.

Jag har inte någon anledning att gå in på vilka motiv andra stater skulle kunna ha för ett eventuellt ingripande, men om vi hade avstått från att ingripa, hade vi åtminstone sluppit att uppträda i en föga hedrande roll, en roll som för många år sedan, inte minst från socialdemokratiskt håll, brukade betecknas som »dödens grosshandlare».

Beträffande den första delen av svaret vill jag till slut säga, att jag har det intrycket att ändock samvetets röst talar, då statsministern säger att han vill ge mig rätt i att det under intrycket av dagens läge i Mellersta Östern känns olustigt att krigsmateriefabriker byggs upp i Egypten under medverkan från svenskt håll. Då han sedan säger, att regeringen är beredd att låta verkställa en utredning angående möjligheten att förbjuda eller begränsa sådan verksamhet på detta fält, som icke för närvarande är underkastat kontroll, innebär detta också ett löfte för framtiden, som jag gärna vill ta fasta på. Men jag kan inte underlåta att säga, att det hade varit bättre om den insikten hade kommit tidigare.

Vad sedan beträffar svaret på den andra frågan, som jag hade ställt, skall jag fatta mig mycket kort. Jag tycker att det är beklagligt, att man inte från svenskt eller nordiskt håll tidigare har gjort någonting för att söka stimulera Förenta Nationerna att åstadkomma en fredlig lösning i Mellersta Östern. Men det är samtidigt naturligtvis glädjande att de nordiska utrikesministrarna nu i

april månad har beslutat att göra det uttalande, som ingår i statsministerns svar.

Det är emellertid nödvändigt, menar jag, att man också fullt klart ser situationens allvar. Statsministern säger, att arabländernas primära krav är att Israels gränser skall uppdragas i överensstämmelse med Förenta Nationernas församlings resolution 1947 men att man ofta »får intrycket» att starka krafter i arabländerna sätter som sitt mål Israels upplösning som stat. Detta kan man verkligen säga är ett typiskt exempel på understatement. Man »får det intrycket», när man vet att ledarna för arabländerna gång på gång efter ett känt historiskt föredöme liksom upprepat satsen: »För övrigt anser jag att Israel bör förstöras!» När man vet detta, tycker jag att man skulle kunna finna andra uttryck för att beskriva verkligheten än att säga, att man »får intrycket» att starka krafter vill förstöra Israel.

Situationen är så allvarlig, att det finns all anledning för oss både att beakta dess allvar och att försöka bidra till att göra någonting för att åstadkomma en fredlig lösning, genom vilken så otroligt stora värden skulle kunna vinnas för denna del av världen. Kan den svenska regeringen i samarbete med de övriga nordiska regeringarna — såsom i interpellationssvaret ställts i utsikt — göra någonting för att åstadkomma en sådan lösning, har man verkligen gjort en stor insats.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER**:

Herr talman! Jag beklagar att herr Osvald inte ansåg sig vara tillfredsställd med det svar som lämnats. Jag kan nämligen inte finna — inte heller efter herr Osvalds anförande nyss — att skiljelinjerna mellan honom och mig är så stora, att han behövt uttrycka ett missnöje med svarets innehåll.

Herr Osvald har anmärkt, att svaret på ett par punkter var så formulerat, att det inneburit ett understatement. Jag har ingenting emot om man använder var-

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

mare och starkare ord för att uttrycka samma sak, men graden av intensiteten i ordvalet är väl inte mycket att tvista om.

Beträffande den andra punkten i interpellationssvaret, som gällde frågan vad som kan göras för en fredlig biläggning av tvisten Egypten—Israel, fanns såvitt jag kunde upptäcka vid åhörandet av herr Osvalds anförande icke skymten av en skiljaktig uppfattning. Vi har redovisat vår syn på läget. Den överensstämmer med herr Osvalds. Vi har sagt att om man inte kommer fram på de vägar, som man nu prövar, bör Förenta Nationerna ingripa. Vi har också anvisat på vilket sätt Förenta Nationernas medverkan kan aktualiseras: av de två parterna — det vill de tydligen inte —, av vilken medlemsstat som helst, av rådet och — om tillräcklig majoritet inte erhålles i rådet — av förbunds församlingen.

Vad finns det för anledning att på denna punkt över huvud taget ta upp en polemik i en fråga, där jag tror att hela svenska opinionen står fullkomligt på samma linje som interpellanten och samma linje, som uttryckts i interpellationssvaret?

Beträffande vapenleveranserna förklarade herr Osvald, att regeringen först nu vaknat till insikt om att det krävdes en annan politik och andra möjligheter. Men den anklagelsen kan väl riktas mot oss alla; det avtal som diskuteras här är ju ingen nyhet för dagen utan omtalades i pressen redan 1952. Under fyra år har alltså vem som helst haft möjlighet att slå larm. Emellertid är det väl för litet var av oss — både herr Osvald och regeringen — händelseutvecklingen just under den senaste tiden, som har fäst uppmärksamheten vid detta avtal, som varit känt sedan fyra år tillbaka. Under sådana förhållanden tycker jag verkligen att det inte finns anledning vare sig för herr Osvald eller någon annan att framföra anklagelser mot andra för bristande vaksamhet.

Jag känner mig fortfarande förhindrad att till offentligheten lämna ut innehållet i ett affärskontrakt mellan en privat firma och en främmande stat.

Det fanns en passus i herr Osvalds anförande — jag föreställer mig att jag hörde fel — där han sade att vi hade varit känsliga vid Egyptens konflikt med England, men att vi handlat på ett helt annat sätt i samband med striderna mellan Israel och Egypten. Om jag inte har missuppfattat herr Osvald, så måste jag verkligen be om en förklaring. Ingen annan stat har väl farit fram så strängt som Sverige med den krigsmaterielexport som varit kontrollerad av regeringen. Det är ju inte herr Osvald obekant, att vi redan i november förra året, i motsats till övriga länder, stoppade vapenleveranserna även i fråga om sådana ting som var kontrakterade och fullständigt klara för utskeppning. Sedermera har vi sagt oss — på samma sätt som man gjort i många andra länder — att dessa avtalade och klara leveranser inte borde stoppas, och mindre sändningar har avgått. Men i huvudsak gäller fortfarande ett stopp för vapenleveranserna. Jag kan därför inte förstå — om det inte var ett hörfel — hur herr Osvald kan göra gällande att vi här förfarit på ett annat sätt.

Men vad jag försökt visa i interpellationssvaret är ju, att vi när det gäller byggandet av en vapenfabrik i ett främmande land inte hittills haft samma kontrollmöjligheter och inte heller ansett oss kunna tillämpa samma stränghet som när det har gällt direkta vapenleveranser. Jag har utvecklat detta utförligt i mitt interpellationssvar, och eftersom herr Osvald fått ta del av svaret i förväg, tänker jag mig att han också lagt märke till detta. I svaret säger jag sedan, att denna politik måhända är felaktig; det är kanske nödvändigt att införa en lagstiftning, som gör det möjligt för oss att uppträda lika strängt i detta fall som när det gäller vapenleveranser och leveranser av maskiner för krigsmateriefabrikation. Vore jag interpellanten, skulle jag här förklara mig fullt tillfredsställd. Och jag tycker att man skulle kunna kosta på sig att säga, att vi alla har varit för legära härvidlag.

Jag framför ett särskilt skäl som talar för att man i fortsättningen borde vara strängare när det gäller dessa ting än

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m.

när det gäller vapenleveranserna. Det är ju ett intresse för det svenska försvaret och med hänsyn till vår beredskap, att en relativt stark vapenindustri finns inom landet, och en stark vapenindustri kan icke byggas upp utan vapenexport. Därför finns det naturligtvis en intressekonflikt mellan å ena sidan försvarets behov av en tillräckligt kraftig vapenindustri inom landet och å andra sidan de politiska obehag, som alltid kommer att följa med en vapenexport. Denna intressekonflikt föreligger enligt regeringens mening icke när det gäller byggandet av fabriker i främmande land. Därför ger jag själv en anvisning om att vår hittills tillämpade praxis inte varit så väl motiverad. Det är ett ingrepp mot den enskilda företagsamheten, när vi nu överväger en undersökning huruvida man skall tillämpa ett strängare förfaringsätt i fortsättningen, och detta tycker jag verkligen att interpellanten borde kunna uttrycka i något varmare ordalag — om jag får kritisera hans uttryckssätt på samma vis som han kritiserade interpellationssvaret — än med de tämligen grinniga uttryck för tillfredsställelse som han använde.

Det var också ett annat yttrande av interpellanten som jag inte riktigt förstod. Han talade på ett sätt som tycktes innebära att han var emot *alla* vapenleveranser till utlandet. Jag respektar den synpunkten, även om den betyder ett avbräck för det svenska försvaret. Men jag skulle gärna vilja ha ett besked: Var detta bara en allmän fras, eller menar han att *alla* vapenleveranser till främmande land skall förbjudas? Det är som sagt en klar och renhårig ståndpunkt, som skulle befria oss från många politiska bekymmer, men den innebär ett medvetet försvagande av den svenska beredskapen och det svenska försvaret.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Jag skall gärna börja med att svara på den sista frågan, som herr statsministern ställde till mig.

Jag anser visst inte, att *alla* vapenleveranser till främmande länder är för-

kastliga, men jag anser, att de är förkastliga i ett sådant fall, då man stöder fienden till en stat, som man såsom medlem i Förenta Nationerna har lovat att garantera. Det är detta som jag menar är det allvarliga. Dessutom tillkommer, att man här försvarar för den enda verkligt demokratiska statsbildningen i Mellersta Östern att uppodla och utveckla det land, där dess folk för närvarande gör en så storslagen insats.

Sedan vill jag gärna understryka, herr statsminister, vad jag tidigare sade, nämligen att avslutningen i herr statsministerns uttalande i svaret på min första fråga var ett glädjande uttryck för att man nu menar, att politiken i fråga om vapenhjälp bör ändras. Då herr statsministern säger, att man inte kan motsätta sig uppbyggandet av industrier t. ex. i ett sådant fall som i Egypten, så blir det väl ändå fråga om vad det är för slags industri och i vilken form hjälpen ges. I detta fall har det inte bara gällt att bygga upp själva husen, utan här har det varit fråga om leverans av utomordentligt viktiga verktygsmaskiner, som varit av avgörande betydelse för vapenframställning. Om sedan denna vapenframställning äger rum i Sverige och går i form av vapenleveranser eller om det är verktygsmaskinerna, som går till Egypten, anser jag vara en härfin skillnad.

Herr statsministern säger nu, att i fråga om vapenexport intet land tillämpar en så sträng politik som Sverige. Det är möjligt. Jag har inte någon möjlighet att bedöma, hur övriga länder sköter sin politik. Vad jag har anmärkt på är endast, att *vi* enligt min mening inte har skött oss så som vi borde. Jag har också fattat herr statsministerns svar så, att det finns anledning för oss att överväga en förändring.

I fråga om den redovisning av gevärsfaktoriets insatser, om vilken jag talade, hänvisar herr statsministern nu till tidningsartiklar år 1952 och säger, att det ju då inte var någon som slog larm här i Sverige. Ja, jag vågar inte säga, hur det var här hemma, när dessa artiklar publicerades, vilket enligt herr

Ang. det svensk-egyptiska samarbetet inom vapenindustrien m. m. statsministern skedde i februari 1952. Jag råkade vid den tidpunkten händelsevis befinna mig i Israel, varför jag inte såg någonting av artiklarna. Under mitt besök i Israel hade jag emellertid ett bestämt intryck av att det då rådde en mycket intensiv spänning längs gränserna. Även om det svenska folket inte hade detta klart för sig, tycker man i alla fall, att Sveriges regering borde ha haft kännedom om den verkligt allvarliga situationen i Mellersta Östern.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER:**

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse, att vi nu även beträffande uttryckssätten har närmat oss varandra högst väsentligt. Det var en betydligt lugnare och mer förståelsefull ton i herr Osvalds sista anförande än i hans första, där han, om jag fattade honom rätt, använde sådana uttryck som att Sverige uppträtt »svekvullt» mot Förenta Nationerna i dessa ting.

Jag noterar detta med tillfredsställelse.

Jag noterar också med tillfredsställelse, att herr Osvald inte är beredd att avstyrka vapenexport från den svenska vapenindustrien. Då återstår sålunda, att vi på ett tidigare stadium skulle ha hindrat svenska privata firmor att anlägga vapenfabriker i främmande länder. För att det inte skall bli några missförstånd vill jag fästa uppmärksamheten på, att om det i dessa kontrakt ingår leveranser av maskiner, som är specialtillverkade för tillverkning av vapen, så är kontrakten underkastade vapenlicenslagstiftningen. Den passus i herr Osvalds anförande, som berörde detta förhållande, måste således bero på ett missförstånd.

Striden i diskussionen mellan oss gäller alltså om svenska regeringen på ett tidigare stadium skulle ha skaffat sig en kontrollrätt över enskilda firmors anläggande av fabriker i andra länder. Vi har förklarat, att mot bakgrunden av vad som inträffat på sistone vi är beredda att undersöka den saken, och där-

med borde väl interpellanten vara helt tillfredsställd.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Huss* m. fl. väckta motionen nr 573.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner: nr 574, av herr *Niklasson*; samt nr 575, av herrar *Spetz* och *Söderquist*.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 576, av herr *Sunne* och herr *Johansson, Anders*;

nr 577, av herr *Birke*;

nr 578, av herrar *Ohlon* och *Lindblom*;

nr 579, av herr *Ewerlöf* m. fl.;

nr 580, av herr *Ewerlöf* m. fl.;

nr 581, av herr *Norling*; samt

nr 582, av herrar *Ohlon* och *Lindblom*.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 6, 87 och 88, bevillningsutskottets betänkanden nr 23 och 35—37, bankoutskottets utlåtande nr 24 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 20, 21, 23 och 24.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi m. m.;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av huvudmannaskapet m. m. för garnisonssjukhuset i Boden; samt

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anslag till Uppsala universitet

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till universiteten, den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Anslag till Uppsala universitet**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1956 anför, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 12 405 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* (I: 95) och den andra inom andra kammaren av herr *Nestrup* (II: 113), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta inrätta en laboratoriefattning i elektronik i lönegrad Ca 34 vid Uppsala universitet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 513);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 518), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte be-

sluta inrätta två docentbefattningar vid Uppsala universitets medicinska fakultet;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf* m. fl. (I: 427) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. (II: 529).

Utskottet hade i den nu föredragna punkten avfattat sin hemställan i fyra särskilda, med I—IV betecknade moment. I mom. I hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 95 och II: 113 samt I: 426 och II: 518, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anför;

b) godkänna under momentet införd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 12 405 000 kronor;

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»Av den medicinska fakultetens docentbefattningar är för närvarande endast en avsedd att företrädesvis stå till förfogande för kliniskt ämne. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skall ytterligare en dylik docentbefattning komma till stånd från och med nästa budgetår, medan i motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här är i fråga, påyrkats inrättandet redan från och med budgetåret 1956/57 av två nya docentbefattningar för kliniskt ämne. Utskottet, som utgår från att Kungl. Maj:t i den mån förhållandena så medgiva vidtager åtgärder av här ifrågasatt slag för ett successivt förstärkande av den kliniska forskningens resurser, är emellertid icke berett att biträda det i motionerna framställda yrkandet utan avstyrker bifall till detsamma.»

Anslag till Uppsala universitet

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon, Boman, Sundelin* och *Malmberg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga. I enlighet härmed hade reservanternas ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 95 och II: 113,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad i det av reservanternas föreslagna yttrandet anförts;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 12 426 500 kronor.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Antalet motioner under åttonde huvudtiteln rörande universiteten är i år anmärkningsvärt litet. Det sammanhänger tydligen med att en ny universitetsutredning kommit till stånd och att den enligt sina direktiv har till uppgift att framlägga förslag inte bara om en mer rationell organisation av universitetet och högskolorna utan även om förstärkning av dessa högskolors utrustning i vad gäller materiella anslag och anslag till ökade personalkadrer.

Hösten 1954 beslöt riksdagen att genomföra en nyordning i fråga om den medicinska undervisningen och samtidigt en förstärkning av forskningen för medicinska ändamål. Kammarens ledamöter kan i föreliggande aktstycke ta del av vilka konsekvenser detta beslut dragit med sig. Det föreslås en hel rad av

nya befattningar inom våra olika medicinska lärosäten, allt i överensstämmelse med vad som år 1954 principiellt beslöts.

Det finns emellertid en lucka i förslaget. Det gäller docenturer i kliniska ämnen. Som kammarens ledamöter nog torde ha klart för sig, är professorerna i de medicinska ämnena så upptagna av sjukvård vid sidan av sin undervisning, att det inte alltid blir mera avsevärd tid över till forskning. Nu har universitetsmyndigheterna — alla de fyra medicinska lärosätena och kanslern — föreslagit en förstärkning av docentinstitutionen beträffande kliniska ämnen. För närvarande finns det en docentur vid vart och ett av dessa lärosäten med undantag av Göteborgs universitet, där det inte finns någon. Kungl. Maj:t har föreslagit, att det skulle inrättas ytterligare docenturer i dessa ämnen, vid vardera av Uppsala och Lunds universitet och karolinska institutet en docentbefattning och vid Göteborgs universitet två befattningar. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle det alltså finnas två docentbefattningar i vart och ett av de kliniska ämnena vid de medicinska fakulteterna. Universitetsmyndigheterna och kanslern har, som sagt, begärt ytterligare docentbefattningar vid respektive lärosäten, så att det skulle finnas tre befattningar vid vart och ett av dessa lärosäten. Förslaget innebär en konsekvens av det principbeslut, som riksdagen fattat hösten 1954.

Värdet med dessa befattningar skulle vara, att innehavarna inte skulle ägna sig så mycket åt undervisning som fastmer åt forskning. Vidare skulle befattningarna vara rörliga och kunna appliceras på de ämnen, där det händelsevis finns framstående och lovande unga forskare, eller på gränsområden mellan de discipliner, som finnes företrädda vid universitetet. Detta är ju ingen stor sak, herr talman, men det är av vikt, att de unga forskarna stannar kvar vid universitetet, och förutsättningen härför är att de får sådana villkor att de kan försörja sig.

Under punkt 1) föreligger en reserva-

Anslag till Uppsala universitet

tion i anslutning till Uppsala universitets och kanslerns förslag, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation. Jag återkommer senare med motsvarande yrkanden beträffande Lunds universitet under punkten 7), beträffande Göteborgs universitet under punkten 14) och beträffande karolinska institutet under punkt 21).

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Anslag för kliniska forskningsändamål är ju företrädda i detta utlåtande på två olika ställen, nämligen dels under denna punkt och motsvarande punkter för Lund och Göteborg, dels också under punkt 52, där det är tal om gemensamma universitetsändamål i form av klinisk forskning.

För de kliniska docentbefattningar som det är fråga om i de tidigare punkterna är ju forskningen avsedd att vara kombinerad med kliniskt arbete, alltså arbete på vårdavdelningar, medan de rena forskningsbefattningarna inte är kombinerade med obligatorisk sjukvård utan lämnar större utrymme åt vederbörande docent att utföra sina forskningar vid olika kliniker. Det är naturligtvis ett speciellt intresse att inte bara den rena forskningen här blir tillgodosedd. Vi måste ju erinra oss att det, som herr Ohlon också antydde, är av största vikt att de unga kliniskt arbetande docenterna inte i förtid lämna universiteten utan kan hållas kvar och kan delta i utbildningen av de unga medicine kandidaterna. Ju färre väslavlönade kliniska docenter vi har, desto mindre är sannolikheten för att utbildningen blir av högsta klass. Jag måste därför av rent praktiska skäl instämma i herr Ohlons yrkande och fäster uppmärksamheten på att vi för de rena forskningsuppgifterna, som förvisso är av stor betydelse, inte får glömma bort även de blandade kliniska och vetenskapliga uppgifter som de kliniskt arbetande docenterna har.

Jag instämmer alltså i herr Ohlons yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! När årets statsverksproposition lades fram skrev de flesta tidningarna, att i år hade ecklesiastikministern lyckats mycket bra i upprustningen av våra universitet. Om vi först håller oss till Uppsala universitet finner vi att anslagshöjningen där är inte mindre än 1 455 000 kronor. När totalsumman är 12 miljoner kronor så betyder denna anslagshöjning enligt mitt sätt att se ett mycket stort belopp. Vi är väl allesammans glada över detta. Vi har väntat på denna upprustning, och nu har den kommit. Herr Ohlon nämnde att det var osedvanligt få motioner i år, och jag förmodar att herr Ohlon då menade att detta berodde på att de flesta var relativt nöjda med det förslag som Kungl. Maj:t har kommit med.

Här föreslås inrättande av ett 35-tal nya tjänster, en rad nya kurser o. s. v., såsom kammarens ärade ledamöter kan se på sidorna 2, 3 och 4 i utskottsutlåtandet. Vi vågar väl ändå säga att det är en kraftig upprustning. Det hindrar ju inte att man på vissa punkter kan hysa önskemål om en ännu större förbättring. Jag tror att vi är överens om att det hade varit önskvärt om vi hade kunnat öka denna upprustning ytterligare något, så att vi hade kunnat säga att nu står vi på det plan vartill vi har strävat.

Men alla vet att vi har begränsade resurser, och detta liksom andra förhållanden gör att vi inte kan lösa alla dessa problem på en gång. Vad t. ex. gäller juristutbildningen har ju Kungl. Maj:t i stort sett godtagit kanslerns förslag, men beträffande den samhällsvetenskapliga utbildningen skriver Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t väntar sig kunna framlägga förslag till 1957 års riksdag. Med hänsyn till vad som tidigare har förekommit tror jag att detta är ett verkligt krafttag, och jag är också övertygad om att herr Ohlon är glad över de framsteg som har gjorts på dessa områden.

Om vi ser på kostnadsökningarna för universiteten i Uppsala, Lund och Göteborg samt för karolinska institutet fin-

Anslag till Uppsala universitet

ner vi att på detta enda år föreslås en anslagshöjning med 5 297 000 kronor, och detta tycker jag är en mycket glädjande sak. Vi är väl ändå överens om att vi på dessa områden får lov att hålla oss framme i den internationella konkurrensen. Kan vi utbilda de personer med goda förutsättningar, som här åsyftas, såsom vi alla önskar, så tror jag också att vi rätt snart skall ha kommit fram till ett tillstånd där vi kan vara belåtna allesamman.

Jag är väl medveten om att det på vissa punkter kan finnas önskemål om ytterligare utveckling. Så är det väl i de allra flesta anslagsfrågor som riksdagen behandlar.

Herr Ohlon vidrörde framför allt de kliniska ämnena. Beträffande dem har ju utskottet skrivit: »Utskottet, som utgår från att Kungl. Maj:t i den mån förhållandena så medgiva vidtager åtgärder av här ifrågasatt slag för ett succesivt förstärkande av den kliniska forskningens resurser, är emellertid icke berett att biträda det i motionerna framställda yrkandet utan avstyrker bifall till detsamma.» Utskottet är emellertid fullt på det klara med betydelsen av de ifrågavarande åtgärderna.

Om jag fattade herr Ohlon rätt, yrkade han nu bifall till reservationerna på de olika punkterna i vad det gäller de olika lärosätena. Då kanske också jag, herr talman, nu på samma sätt får framställa ett yrkande om bifall till utskottets förslag på dessa punkter.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Jag vill skingra ett missförstånd. Herr Näsström gjorde gällande, att det ringa antalet motioner rörande anslagen till universitetet och högskolorna i år skulle bero på att riksdagens ledamöter är nöjda med vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Det är nog inte alldeles riktigt. Snarare torde återhållsamheten få förklaras med att man förbidar vad universitetsutredningen kommer att föreslå. Därför har man menat, att vi i år får lugna oss.

Vad det nu gäller är — såsom framgick, hoppas jag, av både mitt anförande och herr Näsströms — en mycket liten förstärkning av våra medicinska undervisningsanstalter. Det gäller endast att få tre forskardocentbefattningar vid var och en av de medicinska utbildningsanstalterna. Dessa forskardocenturer skulle täcka en hel rad av ämnen. Vi är väl alla medvetna om vilken fundamental betydelse grundforskningen har på medicinens område. Den nuvarande generationen har ju på detta område fått uppleva exceptionella resultat, beroende på en sådan grundforskning. Vår sjukvård kommer inte att kunna hålla sig i främsta frontlinjen, om den inte får stöd i form av forskning vid de medicinska utbildningsanstalterna.

Nu kan man ställa frågan: Finns det unga människor att tillgå för dessa uppgifter? Ja, det finns det. Det förhåller sig nämligen så att knappast några högre utbildningsanstalter har lockat till sig en sådan elit av studenter som de medicinska högskolorna och fakulteterna har gjort under de senaste åren. Detta har satt spår efter sig i form av en hel kader unga forskare. Det gäller att tillvarata dessa forskare.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag beklagar, att jag har missuppfattat herr Ohlon. Jag trodde, att han tillhörde den grupp av människor, som är medvetna om våra ekonomiska möjligheter, och jag trodde, att han tagit intryck av departementschefens krafttag på detta område. Nu visar det sig, att så inte var fallet, och då har jag alltså misstolkat herr Ohlon.

Men vi är fullt överens om — i utskottet har det inte rätt några delade meningar på denna punkt — vikten och betydelsen av denna forskning och av utbyggnaden av våra lärosäten. Men här som alltid får vi lov att laga efter läglighet. Vad jag har velat framhålla är den kraftiga ekonomiska upprustning, som vi dock har varit i stånd att företaga vid detta års riksdag.

Anslag till Lunds universitet

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Statens ekonomi torde inte väsentligen rubbas av att det inrättas fyra docentbefattningar utöver vad Kungl. Maj:t har begärt.

Dessutom vill jag understryka en sak. Vad som här föreslås är ett fullföljande av det principbeslut, som riksdagen fattade rörande den medicinska undervisningen och forskningen så sent som i december 1954.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande varje moment av utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 1 mom. I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 27.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i mom. II—IV hemställt.

Punkterna 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7

Anslag till Lunds universitet

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anført, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 11 630 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmqvist* m. fl. (I: 96) och den andra inom andra kammaren av herr *Netzén* m. fl. (II: 96);

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Huss* (I: 97) och den andra inom andra kammaren av herr *Rimmerfors* och fröken *Liljedahl* (II: 107), i vilka hemställdes, att riksdagen måtte besluta uppräknade anslaget till avlöningar vid universitetet i Lund med 60 188 kronor för inrättande av en professur i socialmedicin i enlighet med ett av konsistoriet avgivet förslag;

Anslag till Lunds universitet

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Anderberg* och *Huss* (I: 98) och den andra inom andra kammaren av herr *Blidfors* m. fl. (II: 108), i vilka hemställdes, att riksdagen — därest förslag i ärendet ej av Kungl. Maj:t framlades för årets riksdag — måtte besluta, att en personlig professur i medicin, särskilt njursjukdomar, skulle från och med den 1 juli inrättas vid Lunds universitet för forskardocenten i praktisk medicin Nils Alwall samt att anvisa medel till personal, materiel och ombyggnadsarbeten som föranleddes av professurens inrättande;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av fru *Gärde Widemar* och herr *Aastrup* (I: 240) och den andra inom andra kammaren av herr *Rylander* m. fl. (II: 419);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 518), i vilka hemställdes, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta inrätta tre docentbefattningar vid Göteborgs universitets medicinska fakultet.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten proposition, nr 84, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 10 februari 1956 bland annat anmält frågan om inrättande av en personlig professur i medicin, särskilt njursjukdomar, vid Lunds universitet för forskardocenten N. Alwall.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 96 och II: 96, I: 97 och II: 107, I: 98 och II: 108, I: 208, I: 240 och II: 419 samt I: 426 och II: 518, sistnämnda fyra motioner såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds

universitet, som föranleddes av vad departementschefen anförte;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 11 630 000 kronor.

Reservation hade anmälts av, utom andra, herrar *Ohlon*, *Boman*, *Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga, samt med avslag å motionerna I: 96 och II: 96, I: 97 och II: 107, I: 98 och II: 108 samt I: 240 och II: 419, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad i reservationen anförts;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 11 651 500 kronor.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag sade under punkt 1 rörande ytterligare en docentbefattning i kliniskt ämne yrkar jag bifall till reservationen b) under denna punkt.

Herr **HUSS** (fp):

Herr talman! Herr Näsström har förvisso rätt i att det finns åtskilliga punkter, där det kvarstår önskemål som hade varit värda att tillgodoses men där me-

Anslag till Göteborgs universitet

ningarna kan vara delade. Själv har jag i anslutning till denna punkt i propositionen avgivit en motion med yrkande att en professur i socialmedicin vid Lunds universitet måtte upprättas redan från och med nästa budgetår. Speciella omständigheter gör att detta önskemål är av betydande vikt. Det är nämligen här fråga om ett alldeles nytt ämne, och man vet varken hur undervisningen skall läggas upp eller hur samarbetet med övriga discipliner i fakulteten skall gestaltas. Därtill kommer att det torde bli nödvändigt att börja planerandet av en ny institution redan innan professuren tillsättes.

På grund av alla dessa omständigheter hade det givetvis varit fördelaktigt om professuren hade kunnat inrättas i så god tid att den kommande innehavaren av professuren hade före undervisningens påbörjande kunnat dels upptaga det nödvändiga samarbetet med kliniker och dels organisera undervisningen, om vars allmänna struktur man ännu inte vet så mycket — åtminstone inte från praktisk synpunkt — och även hade kunnat delta i de förberedande åtgärderna för tillkomsten av en ny institution.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag har med dessa ord velat motivera den av mig vid denna punkt väckta motionen. I övrigt instämmer jag med herr Ohlon i hans yrkande.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag vill erinra om att anslaget till Lunds universitet i år har bevägrats höjt till 11 630 000 kronor, vilket utgör en höjning i förhållande till föregående år med inte mindre än 1 760 000 kronor. Jag kan mycket väl förstå herr Huss' önskemål här och vill beklaga att vi inte på alla punkter har kunnat tillgodose de önskemål som framkommit. Jag tycker att herr Huss' motivering är stark, det är inte fråga om annat. Saken är bara den, att vi måste väga det ena mot det andra. Så har Kungl. Maj:t fått göra, och så har statsutskottet fått göra.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 8—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14

Anslag till Göteborgs universitet

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Göteborgs universitet, som föranleddes av vad departementschefen anförde, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Göteborgs universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Göteborgs universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 4 475 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom andra kammaren av herr *Henriksson* väckt motion (II: 548);

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 518), i vilka hemställdes, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta inrätta tre docentbefattningar vid Göteborgs universitets medicinska fakultet.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på åberopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Ma:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga,

Anslag till karolinska institutet

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag och samtidigt erinra om att detta förslag innebär en anslagsökning med över 20 procent.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande momentet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid förevarande punkt avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. II

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 15—20

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 21***Anslag till karolinska institutet**

Under punkten 97 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 5 520 000 kronor.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 84, såvitt här var i fråga, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 10 februari 1956 — med ändring i vissa hänseenden av nyssberörda förslag — föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämp-

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Göteborgs universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för Göteborgs universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Göteborgs universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 4 475 000 kronor;

II. att motionen II: 548 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar Ohlön, Boman, Sundelin och Malmborg i Skövde, fröken Elmén, fröken Vinge samt herr Helén, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Göteborgs universitet, som föranleddes av vad i reservationen anförts;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för Göteborgs universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Göteborgs universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 4 497 000 kronor.

På framställning av herr talmannen beslöts att punkten skulle företagas till avgörande momentvis.

Mom. I

Herr OHLÖN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Anslag till karolinska institutet

ning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtagna de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranledes av vad departementschefen under punkten 97 i statsrådsprotokollet för den 4 januari 1956 och i nyssnämnda utdrag av statsrådsprotokollet för den 10 februari 1956 anfört, dels godkänna av departementschefen i sistnämnda statsrådsprotokoll angiven avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 5 582 200 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 518), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte besluta inrätta två nya docentbefattningar vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Aastrup* och fru *Hamrin-Thorell* (I: 285) och den andra inom andra kammaren av fru *Ewerlöf* m. fl. (II: 430), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta inrätta en professur i barnpsykiatri från och med budgetåret 1956/57 med placering vid Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Franzon* m. fl. (I: 287) och den andra inom andra kammaren av herr *Olsson* i Gävle m. fl. (II: 434), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta inrättandet från och med den 1 juli 1956 av en ordinarie forskningsprofessur i kardiologi vid karolinska institutet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med av-

slag å motionerna I: 285 och II: 430, såvitt de avsåge medelsanvisning, I: 287 och II: 434 samt I: 426 och II: 518, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtagna de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranledes av vad departementschefen under punkten 97 i åttonde huvudtiteln och i propositionen 84 anfört;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 5 582 200 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 285 och II: 430, såvitt de icke behandlats under I, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet under punkten anfört.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ohlson*, *Boman*, *Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* samt herr *Helén* ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 285 och II: 430, såvitt de avsåge medelsanvisning, samt I: 287 och II: 434,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtagna de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranledes av vad i reservationen anförts,

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

Anslag till karolinska institutet

c) till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 5 605 000 kronor.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen a) under denna punkt.

Herr **FRANZON** (s):

Herr talman! Tillsammans med ett par andra ledamöter i denna kammare har jag väckt en motion om inrättande av en professur i kardiologi vid karolinska institutet. Denna fråga är inte ny. Samma fråga har väckts vid både 1953 och 1954 års riksdagar, då statsutskottet behandlade frågan mycket välvilligt men förordade, liksom vi gjorde i motionerna, att det skulle göras en vidare utredning om kostnaderna, att man skulle förhandla med Stockholms stad om platserna på hjärtkliniken vid södersjukhuset och att man skulle invänta resultaten av utredningen och förhandlingarna. Det var så välvilligt skrivet, att vi motionärer tog för givet, att när alla dessa förutsättningar var uppfyllda, skulle statsutskottet nu tillstyrka bifall till den motion som väckts i år igen.

Men denna välvillighet från statsutskottets sida har undergått en stor förändring. Det måste, efter vad jag förstår, bero på att det tidigare var tredje avdelningen, som behandlade motionerna, men att det nu är andra avdelningen av statsutskottet, som haft frågan uppe.

I statsutskottets utlåtande hänvisades också till att frågan varit uppe tidigare. Jag vill emellertid i detta sammanhang peka på vad man har skrivit från karolinska institutet. Därifrån har man vid upprepade tillfällen hemställt hos Kungl. Maj:t om inrättande av en personlig professur i hjärt- och kärlsjukdomar och om att denna professur skulle överlåtas till docenten Nylin, under vars ledning en klinik för sagda sjukdomar skapats vid södersjukhuset i Stockholm. Även universitetskanslern tillstyrkte en sådan professur för docent Nylin under förut-

sättning att en överenskommelse kunde träffas med Stockholms stad.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet beslöt i april 1954 att förordade inrättandet av en ordinarie forskningsprofessur i kardiologi med professorn Gustav Nylin som förste innehavare. Den 13 maj 1955 lämnades till inrikesdepartementet förhandlingskommissionens redogörelse för dittills vidtagna åtgärder. Allt detta har vi redovisat i motionen liksom även det förhandlingsresultat, som uppnåts under förutsättning av Kungl. Maj:ts och Stockholms stads godkännande. Hela avtalsförslaget syftar till att få denna professur inrättad.

Men nu säger statsutskottet till min förvåning i sitt utlåtande på s. 34: »Anmärkas må i detta sammanhang att i avtalsförslaget med Stockholms stad saknas täckning för anordnande av en personlig professur för Nylin.» Jag vill då gärna hänvisa till motionen i år, där vi inte talar om någon personlig professur, utan där vi liksom lärarkollegiet föreslår, att det skulle bli en ordinarie forskningsprofessur i kardiologi från den 1 juli 1956, dock utan att nämna vem som borde bli den förste innehavaren.

Man har ju förut hemställt om utredningar och har då skrivit på det sättet, att vi fått den uppfattningen att man menat att bara allt detta bleve klart torde också frågan vara klar, i synnerhet som man påpekar att den sammanlagda kostnaden utgör cirka 140 000 kronor. I en annan motion, II: 434, har också hemställts om detta belopp. Den motionen redovisas inte här, beroende på att det är tredje avdelningen som handhar den, och avdelningen inväntar väl dagens beslut i denna fråga.

Jag torde inte här behöva yttra mig om betydelsen av denna professur. Den saken har kraftigt understrukits i de andra motionerna. Jag fattar också utskottets utlåtande så, att även utskottet anser den vara behövlig. Utskottet gör emellertid en ganska egendomlig skrivning, då det förklarar att man har funnit att det finns andra som kanske förr kommer i fråga till denna professur än den man som i många år har troget tjä-

Anslag till karolinska institutet

nat på detta område. Två professorer i medicin vid karolinska institutet skall nu tillsättas, fortsätter utskottet, och förhandlingarna har fortskridit så långt att man måste överväga om inte någon av de sökande till dessa befattningar är kompetent att inneha den professur som det här närmast gäller. Utskottet konstaterar att docent Nylin på grund av åldersskäl skall avgå år 1959 och således inte har så många år kvar att tjänstgöra. Detta resonemang om konkurrensen från andra sökande känner vi väl till, men utskottet borde kanske ha berört det litet tidigare innan det ställt sig så välvilligt som man tidigare gjort. Nu använder utskottet denna motivering för att få frågan lagd på en annan bog med tanke på att docent Nylin enligt utskottets mening tjänat ut. Jag vill då bara erinra om det arbete som docent Nylin nedlagt på hjärt- och kärlsjukdomarnas område. Det vore väl mot denna bakgrund inte mer än rimligt om han finge sluta sin aktiva bana med denna professur, som för honom skulle innebära att han får ägna sig åt den undervisning som så väl behövs i detta ämne.

Herr talman! Jag har velat säga detta i anslutning till de i år väckta motionerna. Jag är mycket besviken över att statsutskottet har ändrat sin inställning till frågan, men jag hoppas att frågan ändå skall återkomma. Det finns ingen reservation vid denna punkt, och jag vill således ej framställa något yrkande, utan nöjer mig, herr talman, med det anförda.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Franzon har ett stort intresse för att få till stånd denna professur.

Utskottet har i sin motivering gjort en ganska utförlig skrivning. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa upp allt vad utskottet skriver, utan inskränker mig till att citera ett par meningar: »Vidare ha enligt vad utskottet har sig bekant under tiden efter avtalsförslagets framläggande de faktiska förhållandena med avseende å inrättande av en sär-

skild permanent professur i hjärt-kärlsjukdomar i vissa avseenden förändrats. Sålunda har tillsättningsproceduren i fråga om den ena av karolinska institutets professorer i medicin fortskridit så långt, att det har kunnat konstateras att två sökande, vilka båda vitsordats äga framstående kompetens inom hjärt-kärlsjukdomarnas område, intaga de båda främsta rummen å förslaget. Härtil kommer att från karolinska institutet framställts yrkande på inrättande av en tredje professur i medicin, vars verksamhet skulle bindas till den nya medicinska tuberkuloskliniken. Till detta kan läggas, att inom en näraliggande framtid även den andra av institutets nuvarande professorer i medicin blir ledig på grund av innehavarens pensionering.»

Det är dessa synpunkter som har gjort att vi trots att såväl avdelningen som utskottet i dess helhet har stort intresse för de argument, som herr Franzon här framfört, inte kunnat föreslå annat än vad vi gjort.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Eftersom jag ett föregående år lämnat in en motion i samma ärende som kammaren nu diskuterar, må det kanske vara berättigat att även jag säger några ord.

Jag instämmer i vad herr Franzon här sagt om att utskottets i viss mån förändrade inställning på det livligaste måste beklagas. Det torde inte vara kammarens ledamöter obekant att hjärtsjukdomarna under senare år har ryckt upp till att bli den åtminstone ur mortalitets-synpunkt viktigaste invärtesmedicinska sjukdomen.

Utskottets motivering går ut på att det inom kort kommer att tillsättas en professur i medicin. Bland de två som närmast torde kunna komma i fråga att utnämnas till denna professur märks, säger utskottet, läkare med speciell utbildning i fråga om hjärt- och kärlsjukdomar. Detta resonemang innebär ju ett bestämt avståndstagande från den ursprungliga

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

synpunkten att de viktiga hjärt- och kärlsjukdomarna skulle få en speciell klinik med en föreståndare som endast sysslade med dessa forskningsproblem, som ju ännu till stor del inte är fullt klarlagda. Utskottets motivering går ut på att den ene och kanske bägge av de två blivande professorerna i medicin vid karolinska institutet torde komma att ha speciminerat framför allt på detta område, men detta innebär å andra sidan att dessa professurer måste syssla med och undervisa i förutom hjärt- och kärlsjukdomar även alla andra övriga medicinska sjukdomar. I stället för att man skall få en professor i enbart detta ämne rekommenderar alltså utskottet, att de blivande professorerna i medicin skall sköta om både hjärt- och kärlsjukdomar och alla andra invärtes medicinska sjukdomar. Det är naturligtvis en mycket beklaglig avvikelse från den tidigare ståndpunkten, som ju var betydligt mera rationell.

Slutligen kan jag inte underlåta att beröra motiveringen att professor Nylin avgår 1959. Det kan naturligtvis inte i och för sig ha någonting att betyda för befintligheten av en professor i ämnet. Det är väl ingenting som hindrar att professor Nylin sitter som professor ett par år i ämnet och sedan avlöses av en yngre person. Det är ju en historiegång, som vi alltid möter inom olika ämnen vid universiteten.

Jag finner alltså i likhet med herr Franzon att utskottets ståndpunktstagan- de är betydligt ljummrae än förra gången, men att det också kvalitativt skiljer sig i hög grad från det uttalande som gjordes 1953.

I likhet med herr Franzon har jag inte något yrkande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vartdera av de båda momenten av utskottets hemställan.

Sedermera gjordes enligt de i fråga om mom. I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det

förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. II hemställt.

Punkterna 22—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 244 och II: 444,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna under punkten införd avlösningsstat för tandläkarhögskolan i Stockholm, att tillämpas vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 135 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 244, av herrar *Axel Andersson* och *Sunne*, samt II: 444, av fru *Sjöstrand* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att en omedelbar förstärkning av personalen vid avdelningen för odontologisk ortopedi skulle ske genom att nuvarande käkortopeden erhöle avdelningstandläkares ställning (Cg 22), att han såsom biträde erhöle en assistent (arvodes-tjänst) (8 814 kronor) samt en tand-sköterska (Cg 8) och en tandtekniker (Cg 18) samt att anslaget till tandläkarhögskolan skulle uppräknas med 44 442 kronor.

Reservation hade anförts av, utom andra, herrar *Ohlon*, *Boman*, *Sundelin*

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 244 och II: 444,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad i reservationen anförts;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 161 000 kronor.

Herr ANDERSSON, AXEL, (fp):

Herr talman! Den fråga som det här gäller berör inte någon stor grupp av människor, men den berör dem i stället på ett särskilt smärtsamt och intensivt sätt. Det föds här i landet varje år något hundratal barn med läpp-, käk- och gomdefekter. Tyvärr har dock samhället inte gjort mycket för att hjälpa dessa olyckliga barn och de förtvivlade föräldrarna till dessa barn. Inom plastikkirurgien i övrigt har det under de senare åren skett en glädjande utveckling, men just detta område har blivit försummat. Att det över huvud taget blivit någonting gjort här beror inte på någon insats från samhällets sida, utan på att en enskild person haft ett varmt intresse för dessa olyckliga barn och frivilligt offrat mycken tid på att försöka hjälpa dem. Det går nämligen inte att hjälpa bara med den vanliga plastikkirurgien i dessa fall, utan det måste vara ett intimt samarbete mellan plastikkirurgerna och käkortopederna, för att man skall nå fram till ett lyckligt resultat. Om man företar en vanlig plastisk operation, blir den till mycket kortvarig nytta. Det måste vara en samord-

ning, så att käken i fortsättningen utvecklas på rätt sätt, så att den rätta tandställningen infinner sig o. s. v.

Den man jag åsyftar har under ett tiotal år samarbetat med platstikkirurgerna på karolinska sjukhusets barnklinik och även på andra ställen. Han har gjort detta utan någon som helst ersättning. Man tycker att det inte är samhället värdigt att på detta sätt lita på att en enskild människa skall utföra vad samhället borde sörja för. Det är också alldeles självklart att hans arbetsinsats inte kan vara tillräcklig. För närvarande finns det 400 barn i den kö, som väntar på att få hjälp. Det betyder 400 små olyckliga människor, och det betyder en mängd olyckliga föräldrar.

Nu säger statsutskottets majoritet att den finner detta vara en mycket allvarlig fråga. Det heter bl. a.: »Utskottet anser sig böra framhålla angelägenheten av att dessa frågor ägnas allvarlig uppmärksamhet.» Men eftersom tandläkarhögskolan inte har gjort någon framställning petitavägen och frågan alltså inte varit underställd universitetskanslern, har utskottet avstyrkt den motion som hade lagts fram i denna fråga.

Nu menar kanske många att det inte kan vara så farligt att dröja ett år. Utskottet har ju sagt att utskottet förutsätter, att »förevarande spörsmål kommer att i samband med tandläkarhögskolans anslagsäskanden för budgetåret 1957/58 upptagas till övervägande». Detta skulle alltså innebära ett års väntan, och det anser man inte kan betyda så förfärligt mycket. Men för de barn, som väntar, och för deras föräldrar är det en mycket lång väntetid. Det innebär i varje fall ytterligare ett år av lidanden och prövningar, och det leder kanske också i några fall till att den hjälp, som kunde ha lämnats, inte längre går att ge. Det gäller alltså ett uppskov som vi inte borde vara med på.

Rektorn vid tandläkarhögskolan uttalade sig häromdagen för en tidning i frågan och redogjorde bl. a. för vad det berodde på att anslagsäskandet inte hade framförts i år, och han fortsatte med att detta inte hindrade att han »hälsat

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

motionen i riksdagen med den största tillfredsställelse, då den i alla avseenden är fullkomligt riktig. Det gäller här mycket svårt handikappade barn, som får lida mycket i en kamratmiljö, som brukar vara grym och hård. För föräldrarna till dessa barn är lidandena också stora, i synnerhet för modern. Det vanliga brukar vara, att föräldrar till ett sådant barn aldrig vågar skaffa sig flera barn, då de är rädda för att defekten är ärftlig. »Jag hoppas», säger tandläkarhögskolans rektor till sist, »att riksdagen bifaller reservationen.»

I motionen framställs ett längre gående yrkande än det som framförts av reservanterna som nöjer sig med att begära en mindre förstärkning av anslaget med 26 000 kronor. När vi ser eller läser om grymhet mot barn brukar vi alla reagera mycket starkt. Men om man skall vara fullt uppriktig så är väl detta att låta gomdefekta barn vänta ett helt år på den hjälp, som de så väl behöver, också ett slags grymhet mot barn. Som jag tidigare sade tycker jag inte det är värdigt samhället att handla på det sätt som utskottsmajoriteten föreslagit, och jag vågar därför vädja till kammarens ledamöter att i detta fall stödja den med a) betecknade reservationen, som jag ber att få yrka bifall till.

I detta anförande instämde herr *Johansson, Anders*, (fp) och fru *Hamrin-Thorell* (fp).

Herr **NÄSTRÖM** (s):

Herr talman! Herr Andersson började med att säga att den fråga det här gäller berör de drabbade människorna på ett smärtsamt sätt. Så långt vill jag instämma med herr Andersson. Han nämnde sedan något om att rektorn vid tandläkarhögskolan hade förklarat, varför inte i högskolans petita hade föreslagits en upprustning på detta område, vilket ju lett till att frågan inte underställts universitetskanslern och Kungl. Maj:t.

Jag vet inte vad detta kan ha berott på, men jag vet att förslag om nya tjänster bör beredas i vanlig ordning. Det förvånar mig inte att rektorn förklarat att

han ingenting har emot att få anslag till en ny tjänst. Nej, vilken rektor skulle ha någonting emot något sådant? Men vi i statsutskottet måste ändå se på dessa ting sådana de verkligen är. Jag medger gärna att det kan förekomma fall när det gäller gomdefekta barn som är tragiska, det är inte fråga om annat. Men riksdagen måste ändå hålla på att den rektor och hans kollegium, som har det närmaste ansvaret för saken, skall framlägga förslag och klarlägga, om läget är så förtvivlat som det påstås. De har inte gjort det, och förslag har icke underställts universitetskanslern. Det är detta statsutskottet har haft att ta hänsyn till.

Jag vill emellertid understryka ett uttalande av utskottet som också herr Andersson själv pekade på. Utskottet skriver: »Utskottet anser sig böra framhålla angelägenheten av att dessa frågor ägnas allvarlig uppmärksamhet.» I sak finns det alltså ingen meningsskiljaktighet på den här punkten, men utskottet anser att frågan först bör behandlas av vederbörande institution på vanligt sätt. Jag tycker inte, herr talman, att man skall behöva anses vara en byråkrat därför att man kräver att de, som har det närmaste ansvaret, skall framlägga förslag. Det är ju så det går till i dessa sammanhang.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Detta om detta. Jag vill också framhålla att även när det gäller tandläkarhögskolan har i år skett en mycket god upprustning. Även här föreslås anslagshöjningar på väsentligt över 20 procent, och det är inte dåligt marscherat på ett enda år. Om vi får de ekonomiska möjligheterna att fortsätta på den inslagna vägen, tror jag att vi kan ordna förhållandena även på detta område på ett tillfredsställande sätt.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är, som herr Näsström sade, av formella skäl som statsutskottets majoritet har motsatt sig ett bifall till motionerna. Orsaken till att

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

tandläkarhögskolan inte tog upp detta anslagskrav den här gången var, som skolans rektor upplyst, att man höll på med att försöka ordna frågan i samarbete med medicinalstyrelsen genom att få till stånd s. k. käkstationer på några håll ute i landet — jag tror det var fråga om fem stycken. Det var väl den diskussionen som gjorde att man inte nu tog upp förslaget, men såvitt jag förstår kan ju inte ett bifall till denna reservation på något som helst sätt föregripa arbetet på att försöka få till stånd dessa käkstationer på olika håll i vårt land.

Jag måste säga, att den som har haft tillfälle att se litet av vad det gäller, som jag har haft, får ett intryck som han aldrig glömmar, och jag är övertygad om att om kammarens ledamöter hade sett bara litet av detta, så skulle ingen av kammarens ledamöter tveka att ansluta sig till reservationen.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Då jag har del i den motion som herr Andersson här omnämnt och då jag under min lärargärning vid åtskilliga tillfällen har kommit att ta befattning med barn som lider av gomdefekter, skulle jag vilja säga några ord. Det har varit barn som har kommit till vuxen ålder med dessa defekter, och i flera fall har man då kommit för sent för att kunna göra något. Jag måste vitsorda, att de lidanden, som dessa barn utsätts för genom grymma kamrater, och de mindervärdighetskomplex, som de kommer att lida av, är upprörande. Jag vet att, som herr Andersson sade, dessa operationer måste göras mycket tidigt, redan strax efter det barnet är fött, om defekterna kommer till synes redan då. Läkare, som jag har talat med, har sagt att operationerna måste ske i serier med vissa mellanrum, men för närvarande kan man icke hålla dessa tidsmellanrum, utan det går för lång tid mellan operationerna. Därför blir det mycket större lidanden för barnen, och felet kan icke rättas till såsom man hade kunnat, om man hade haft möjlighet att fullfölja behandlingen så som man borde.

Jag måste säga, att detta är en mycket allvarlig sak. Det gäller ju människor, som om behandlingen kommer till stånd i tid skulle kunna nästan helt befrias från sitt lyte men som annars i många fall får dragas med lytet och de svårigheter som medföljer det under hela sitt liv.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att den motion, som här behandlas, i andra kammaren är undertecknad av ledamöter från samtliga partier, och jag hoppas att den inte görs till något slags partifråga. Herr Andersson och jag hade säkerligen också kunnat få motionen här i kammaren undertecknad av medlemmar från olika partier, om vi hade haft mera tid på oss.

Herr talman! Med anledning av att det är så viktigt, att behandlingen av dessa defekter kan ske i normal tid och att dessa serieoperationer kan ske så att man uppnår det resultat som är nödvändigt för att lytet skall så gott som helt försvinna, skulle jag i likhet med herr Andersson vilja vädja till kammaren att gå med på denna reservation. Det gäller ju dock bara 26 000 kronor, och då finge man i alla fall en anställd specialist, som kunde utbilda andra specialister inom käkortopedien. Jag tror, herr talman, att många föräldrar skulle bli glada, om kammaren i dag fattade ett beslut i denna riktning, och jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON (s):

Herr talman! Jag vill liksom herr Näsström gärna se tingen som de verkligen är, och i detta fall är det verkligen så, att här föds ett icke ringa antal barn med gomdefekter, som kan bli ett handikapp under hela deras liv. Men forskningen och vetenskapen på dessa områden har givit oss möjlighet att i ganska hög grad neutralisera verkningarna av ett sådant medfött lyte. Vi är tack samma för de resultat som här vunnits, ty numera kan man, som herr Sunne sade, genom en tidig behandling helt eller i varje fall nästan helt avhjälpa det lyte, som från början såg verkligt skrämmande ut. Men de barn som be-

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

höver hjälp är många. Det är omkring 400 som väntar, och det är en siffra som verkar högst betänkelig. Jag tror att dessa barn, som går och väntar, verkligen får lida ganska mycket under väntetiden, och i många fall kan det bli fråga inte om ett utan flera års väntetid. Jag har också litet erfarenhet av dessa barn och vet, att de ofta väcker en inte önskvärd uppmärksamhet bland sina kamrater på lekplatser och annorstädes, mest därför att de talar så illa. Detta gör att föräldrarna inte vill släppa ut dessa barn bland kamrater, och det kan man väl förstå; de vill gärna skydda sina barn mot det lidande som tanklösa kamrater utsätter dem för. Men barn behöver ju vara tillsammans med kamrater, och det är inte heller för dessa barn nyttigt att bli isolerade.

Tandläkarens uppgift vid behandlingen av gomdefekter är mycket betydelsefull, såsom vi hört, och det kan inte vara rimligt att dessa olyckligt lottade barn måste vänta kanske flera år på behandling, därför att det inte finns tillgång till tandläkare med den utbildning som fordras i detta fall. Ytterst gäller det ju här, att man utbildar tandläkare som kan sin sak och därför kan hjälpa dessa olyckliga människor.

Jag tror att det i denna kammare inte finns någon, som inte instämmer i att allvarlig uppmärksamhet bör ägnas åt dessa frågor. Tandläkarhögskolan har kanske försummat att ta upp denna sak i sina petita. Jag tycker nog att man här kan tala om en försummelse, men jag undrar i alla fall om denna rent formella omständighet kan göra att vi med gott samvete ännu ett år låter några av dessa 400 barn vänta, fastän de står i tur att bli hjälpta.

Jag måste säga ifrån att jag kommer att rösta med reservationen. Även om det för närvarande endast kan bli en provisorisk lösning, tycker jag att det är bättre än ingen lösning alls. Vid ett senare tillfälle — jag hoppas redan till nästa år — kan ju Kungl. Maj:t och universitetskanslern komma med ett förslag som innebär en varaktig lösning av frågan.

I fru Sjöström-Bengtssons yttrande instämde fru *Wallentheim* (s).

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Jag förstår mycket väl fru Sjöström-Bengtsson, och jag vågar tro att de allra flesta av statsutskottets ledamöter hyser lika varm medkänsla som någon annan med dessa olyckliga barn. Men får jag erinra om, herr talman, att vi bara för några minuter sedan har hört motionärer tala varmt för andra speciella önskemål, beträffande hjärtsjukdomar, njursjukdomar o. s. v. Vi människor är ju så danade, att vi har våra speciella intressen, men statsutskottet kan inte med bästa vilja i världen se frågorna på det sättet, utan måste söka fördela hävorna något så när rättvist över hela fältet.

Varför har inte tandläkarhögskolans kollegium tagit upp denna sak i sina petita? Såvitt jag kan förstå, beror det på att man haft andra saker att föra fram, som har ansetts ännu viktigare. Det brukar ju vara på det sättet.

Herr Sunne framhöll att motionen i andra kammaren har underskrivits av ledamöter från flera olika partier. Ja, herr Sunne, vi får i statsutskottets andra avdelning många sådana motioner till behandling, och tyvärr måste vi bedöma dem på alldeles samma sätt som de motioner, som är underskrivna av bara en ledamot. Det avgörande måste vara motionernas rent sakliga innehåll, inte hur många ledamöter som undertecknat dem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **SÖDERQUIST** (fp):

Herr talman! Jag ber att få instämma med herr Axel Andersson, herr Sunne och fru Sjöström-Bengtsson. De har sagt vad som bör sägas i denna fråga. Utöver detta enkla instämmande vill jag emellertid gärna ha sagt, att mitt yrkande om bifall till reservationen är alldeles särskilt enträget. Jag anser liksom de nyss nämnda talarna, att det här är fråga om en utomordentligt behjärtansvärd sak.

Jag skall inte förlänga diskussionen — det behövs inte; kammaren vet vad det

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

rör sig om — men jag ber enträget få vädja till kammaren att biträda reservanternas förslag.

Herr **LARSSON, NILS THEODOR**, (bf):

Herr talman! I herr Axel Anderssons, herr Sunnes och fru Sjöström-Bengtssons inlägg i denna debatt ingick som en mycket betydelsefull del en redogörelse för vilka bekymmer och svårigheter dessa barn och deras föräldrar ställes inför. Jag tror att ingen i denna kammare — inte heller statsutskottets majoritet — är okunnig om dessa förhållanden. Vi är alla, såsom herr Näsström mycket riktigt har sagt, besjälade av en önskan att hjälpa dessa olyckliga barn, när nu vetenskapen har kommit så långt att det finns möjligheter att hjälpa dem.

Men varför har då inte statsutskottets majoritet tillstyrkt bifall till motionärens framställning? Ja, det har också framhållits här: ärendet har inte kommit fram den vanliga vägen, genom att de berörda myndigheterna framlagt ett förslag, utan det är en grupp motionärer som framfört önskemålet och föreslagit hur man för dagen skulle lösa problemet.

Nu har i alla fall statsutskottet gjort ett uttalande som jag ber att få understrika: »Utskottet förutsätter emellertid att förevarande spørsmål kommer att i samband med tandläkarhögskolans anslagsäskanden för budgetåret 1957/58 upptagas till övervägande.» Det är en så klar och redig beställning från riksdagens sida, att man kan förvänta att riksdagen nästa år har ett förslag, som då har gått den regelrätta gången och som kanske är utformat på ett sådant sätt, att vi genom medicinalstyrelsens medverkan får ett program med uppbyggda stationer ute i landet och det hela blir ordnat i ett sammanhang.

Jag har, herr talman, med det anförda velat understrika, att det från majoritetens sida inte föreligger någon känslökyla eller oförståelse inför de olyckligas ställning i detta fall, utan en önskan att få ett problem utrett från början på ett sådant sätt, att vi kan ta ansvar vid den

slutliga utformningen i riksdagen av denna fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Fru **HAMRIN-THORELL** (fp):

Herr talman! Det är nog ingen i denna kammare som misstänker att det råder någon känslökyla hos statsutskottet i denna fråga, men det är väl möjligt att vi har något olika synpunkter på den rent formella lösningen av frågan.

Med anledning av herr Näsströms anförande skulle jag vilja fråga, om det är riktigt att såsom parallellfall ta inrättandet av de andra tjänsterna? Enligt sakkunskap och läkare är det ju här bevisligen fråga om barn, som inte kan opereras och återställas i ett normalt skick, sedan en viss tid har gått. Det kanske är en sak, som man ur formell och byråkratisk synpunkt inte kan taga hänsyn till, men jag skulle vilja vädja till kammaren att tänka just på denna visserligen lilla grupp, som jag tror lider alldeles oerhört. Jag råkade nyligen träffa en mamma, som själv led av denna missbildning. Som de flesta kanske vet är den ärftlig, åtminstone i ganska stor utsträckning. Hennes barn hade också fått samma missbildning, och det var ganska fruktansvärt att höra, hur mamman lidit av detta under hela sitt liv och nu inte såg någon möjlighet att få barnet behandlat i sådan tid, att det verkligen kunde bli en effektiv bättring.

Det är sådana fall som gör att man kanske här skulle vilja gå utanför den vanliga formalistiska gången, som man naturligtvis mycket väl förstår är den riktiga. Jag har här en liten broschyr, som docent Skoog i Uppsala givit ut och som handlar just om kluvna läppar och gommar. Jag önskar nästan att jag hade en apparat för att visa kammarens ledamöter hur dessa barn ser ut före och efter en operation som har lyckats.

Jag betvivlar inte, att alla skulle vilja hjälpa dessa barn. Skulle det då inte vara möjligt att denna gång gå utanför den vanliga ordningen och inte avvakta de krav, som kommer från dem det närmast vederbör, såsom det heter.

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr **ARRHÉN** (h):

Herr talman! Jag begärde ordet endast för att förklara, att anledningen till att jag här inte går på reservationen är — såsom från olika håll försäkrats — att utskottets egen skrivning är så stark.

De motiveringar, som av olika talare anförts — jag kanske närmast tänker på den herr Andersson, Axel, gav i sitt första anförande — delar jag givetvis. Anledningen till att jag i alla fall följt utskottsmajoriteten är, att utskottets skrivning innebär en beställning. De formella invändningar, som här kan göras, är väl ändå av sådan art, att de inte kan helt negligeras.

Det förhåller sig i detta fall för övrigt inte på det sättet, att verksamheten upphör, genom att vi vägrar detta anslag i år. Tvärtom kan inte minst denna debatt kanske bidra till att verksamheten fortsättes i den förvisningen, att det från och med nästa budgetår blir ändrade och mera preciserade förhållanden på detta område.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON** (s):

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord till herr Näsström.

Jag instämmer med fru Hamrin-Thorell i att det inte är adekvat att jämföra detta lyte, som vi kallar harmynthet och klivna läppar, med hjärtsjukdomar och njursjukdomar. När det gäller harmyntheten är det fråga om en behandling, som löper över många år, och det blir inte bara fråga om operativa ingrepp utan också om tandläkaringrepp och i mycket stor utsträckning även om talpedagogisk verksamhet, som inte kan ta sin begynnelse förrän operationerna är genomförda och man kommit så långt i behandlingen, att en sådan verksamhet över huvud taget lönar sig.

Jag vill dessutom framhålla, att människor med njursjukdomar och hjärtsjukdomar dock inte behöver gå omkring och känna sig mindervärdiga på sam-

ma sätt som dessa andra människor får göra. Det är så sant att de inte behöver göra det, men de kan inte underlåta att göra det. Därför tycker jag att denna jämförelse inte är hållbar.

Herr **NÄSSTRÖM** (s):

Herr talman! Gentemot fru Hamrin-Thorell ber jag bara att få säga, att jag har arbetat inom socialvården i 25 år och personligen handlagt en rad sådana här ärenden. Jag är således inte främmande för vad saken betyder.

Men det innebär inte, herr talman, att man får lägga enbart känslosynpunkter på detta ärende, utan statsutskottet måste taga reell hänsyn också till frågans övriga aspekter. Det är litet farligt, om det blir för mycket känslosynpunkter. Vi hade ett ärende förra veckan, som gällde en pension. Jag vill fråga kammarens ärade ledamöter: Läste ni tidningarna i går? Gjorde man det, framstod saken något annorlunda än när den diskuterades i kammaren i förra veckan. Nu vill jag icke framställa detta fall som en direkt parallell, men jag vill att det skall tagas skäligen hänsyn till såväl humanitära synpunkter som de synpunkter som ett riksdagsutskott alltid måste anlägga vid behandling av sådana här ärenden. Jag är fullt medveten om att det gäller en angelägen sak, vilket också utskottet har framhållit, men det är inte så, som någon tycks vilja göra gällande här, att dessa operationer skall ske på viss dag. Ibland kan det dröja år, innan patienten får resa för att opereras. Det beror på arten av missbildningen.

Jag tycker, att vi skall se på saken precis som den är. Denna fråga kommer alldeles säkert att lösas. Det är som herr Larsson sade, att vi löser den på bästa sättet, om vi följer statsutskottets förslag.

Herr **ANDERSSON, AXEL**, (fp):

Herr talman! Jag vet inte, herr talman, om jag skall beklaga eller beundra herr Larssons möjligheter att behärska sina varma känslor. Jag tycker ju, att

Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm

det är egendomligt att lägga sina varma känslor i ett kylskåp till nästa år, när man vet, att om det inte sker något med detsamma, så är det i alla fall åtskilliga barn som inte längre kan hjälpas. Även om majoriteten i statsutskottet talar om sina varma känslor aldrig så mycket, innebär varje uppskov i denna fråga i varje fall en uppenbar risk för en liten del av de barn det här gäller.

Med all aktning för de varma känslor, som statsutskottets majoritet hyser, tror jag att det vore nyttigare, riktigare och bättre, om de varma känslorna komme till uttryck i handling omedelbart.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Jag vill som svar på vad herr Axel Andersson nyss sade göra kammaren uppmärksam på att verksamheten vid denna avdelning ju är i gång sedan länge och att den ingalunda upphör, därför att man inte bifaller denna motion. Det förhåller sig kanske i stället så, såsom mycket riktigt påpekades av herr Näsström, att verksamheten vid avdelningen ytterligare stimuleras, därför att den klara beställning av förslag till nästa års riksdag som utskottets förslag innebär givetvis kommer att medföra, att företrädarna för institut och avdelning vågar i varje fall vidmakthålla arbetet vid avdelningen och kanske på olika sätt utveckla den under det år som nu löper. Dessa patienters utveckling skall ju följas kontinuerligt under en följd av år. Om man väntar ett år till dess att en ordentlig utredning hunnit verkställas, betyder detta alltså inte att dessa barn blir ställda utan hjälp. Hjälpen finns redan, men hur den skall utformas i framtiden bör vi ha de närmast ansvarigas förslag om, innan vi tar ställning.

Herr talman! Jag tycker att det fortfarande inte har framkommit några skäl för att man inte skall följa vad statsutskottet här föreslagit.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Med anledning av det sista yttrandet ber jag bara att få göra

den reflexionen, att ett år, mer eller mindre fördärvat för ett barn, betyder mycket i detta barns liv.

I övrigt skall jag inte blanda mig i denna debatt på annat sätt än att jag bara vill fråga, vad de harmynta barnen har att göra med en viss persons förmögenhet som, såvitt jag vet, icke är harmynt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Andersson, Axel, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Andersson, Axel, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 81;

Nej — 41.

Anslag till naturastipendier åt universitetsstudering m. fl.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 31—45

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 46***Anslag till naturastipendier åt universitetsstudering m. fl.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 4 480 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bergman* och *Holmqvist* (I: 247) och den andra inom andra kammaren av herrar *Adamsson* och *Nilsson* i Östersund (II: 413), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta att till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 4 875 000 kronor samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att antalet stipendier för nästkommande budgetår måtte anpassas så, att 1950 års riksdagsbeslut och studentsociala utredningens förslag om stödet till mindre bemedlade universitets- och högskolestuderande samt studerande vid socialinstituten kunde förverkligas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 513), i vilka, såvitt här var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte fastställa, att antalet naturastipendier skulle beräknas på 26 procent av antalet nyinskrivna, samt att riksdagen med anledning härav måtte under åttonde huvudtiteln till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstal-

ter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 6 479 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 106), vari hemställts, att till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter måtte för budgetåret 1956/57 anvisas ett reservationsanslag av 6 479 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Edberg* m. fl. väckt motion (II: 386), vari hemställts, att riksdagen med beaktande av vad i motionen anförts måtte besluta att under åttonde huvudtiteln till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett belopp på kronor 6 479 000 eller alternativt, att riksdagen — om berörda förslag av statsfinansiella skäl i år bedömdes omöjligt att antaga — måtte besluta att i enlighet med garantilänenämndens äskande till angivna ändamål anvisa ett belopp på 4 780 000 kronor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på återropade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 247 och II: 413 — såvitt de avsåge anslagsbeloppets storlek — samt motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, II: 106 samt II: 386, till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 4 480 000 kronor;

b) att motionerna I: 247 och II: 413 — såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

a) av herrar *Ohlson*, *Boman*, *Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan,

Anslag till naturastipendier åt universitetsstuderande m. fl.

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här är i fråga, II: 106 och II: 386, sistnämnda motion i vad den avsåge det i första hand angivna anslagsbeloppets storlek, ävensom med avslag å motionerna I: 247 och II: 413, såvitt de avsåge anslagsbeloppets storlek, och II: 386, såvitt den avsåge det i andra hand angivna anslagsbeloppets storlek, till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 6 479 000 kronor;

b) att motionerna I: 247 och II: 413 — såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) av herrar *Hesselbom* och *Holmqvist*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 247 och II: 413, i vad de avsåge anslagsbeloppets storlek, samt med avslag å motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, II: 106 och II: 386 till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 4 875 000 kronor;

b) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 247 och II: 413, i vad de icke behandlats under a, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att antalet stipendier för nästkommande budgetår måtte anpassas så, att 1950 års riksdagsbeslut och studentsociala utredningens förslag om stödet till mindre bemedlade universitets- och högskolestuderande samt studerande vid socialinstitutet kunde förverkligas.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Under de sista åren har nästan till leda omvitnats nödvändigheten av att samhället tar hand om begåvningarna, från vilken grupp i samhället de än må komma. Jag tror nu

att detta är en riktig synpunkt, inte bara för de enskildas skull utan också för samhället. Så ont om folk som det för närvarande är när det gäller experter med akademisk utbildning, är det nödvändigt att man tar till vara begåvningarna var de än uppträder i samhället. Principen har godtagits när det gäller våra gymnasier men däremot inte i samma utsträckning i fråga om universiteten och högskolorna. Där har man liksom gjort halt. Resultatet är att — såsom ofta omvitnats — sammansättningen av studenterna vid våra högsta läroanstalter inte alls motsvarar socialgruppernas representation i samhället.

Jag ger nu inte mycket för denna jämförelse, ty om en person skall ägna sig åt högre studier, beror inte bara på ekonomiska omständigheter utan också på en del andra fakta — tradition inom familjen, karaktär, begåvning o. s. v. Men det råder inte något tvivel om att det i vårt land föreligger en disproportion mellan de olika socialgruppernas representation vid universiteten och högskolorna och deras förefintlighet i samhället. I själva verket har utvecklingen under de sista 25 åren gått i den riktningen, att ett relativt mindre antal studenter i dag kommer från den s. k. socialgrupp 3 än för 25 år sedan. År 1931 räknade man med att 11,5 procent av de studerande vid universiteten och högskolorna kom från socialgrupp 3. I den sista undersökningen, som så vitt jag vet gjordes 1951, hade siffran sjunkit till 9,4 procent och har säkerligen icke sedan dess ökat. Såsom jämförelse kan nämnas att socialgrupp 3 utgör ungefär hälften av Sveriges befolkning.

Nu kan ju invändas, att samhället dock under de sista åren ökat på anslagen till stipendier åt studerande vid universitet och högskolor. Det är sant. Men ändå befinner vi oss här på efterkälken. År 1953 gjordes en undersökning rörande utgifterna i olika länder för stipendier till högre undervisningsanstalter. Kostnaden angavs i schweizerfrancs och uträknades per invånare. Då visade det sig, att i England anslogs av offentliga medel för ändamålet 2,06 schweizerfrancs

Anslag till naturastipendier åt universitetsstudierande m. fl.

per invånare; i Frankrike var motsvarande siffra 0,72 och i Sverige 0,09. Även om man tar hänsyn till de ökade anslag som har lämnats under de senare åren i Sverige, ligger vi ändå efter England och Frankrike.

Nu finns det många som leker med tanken, att det skulle införas studielön för studenterna. Det tror jag vore en olycklig utveckling. Först och främst skulle då studenternas frihet vid valet av studier o. s. v. komma i farozonen, och en nödvändig förutsättning för ett rikt akademiskt liv är att frihetsprincipen är förhärskande. För övrigt skulle en hel del pengar på detta sätt slarvas bort, och det skulle bli en våldsamt ökning av utgifterna för samhället, sannolikt omkring 100 miljoner kronor om året. I stället får vi gå fram styckevis och laga efter lägligheten.

Vad är det som utgör det största psykologiska motståndet, när en ung student står färdig att välja yrke och skall avgöra, huruvida han skall ge sig ut i förvärvslivet eller slå sig på akademiska studier? Jo, det är initialsvårigheterna. När studenterna kommer till universitetet och högskolorna, får de som nykomlingar inga nämnvärda stipendier. Lånemöjligheterna är då små, tills de har visat vad de duger till. De behöver hjälp vid själva starten. De naturastipendier, som upptagits i den svenska riksstaten och som infördes under den tid Arthur Engberg var ecklesiastikminister, avser just att hjälpa studenterna i början av deras akademiska studier. Tyvärr kom det Engbergska naturastipendiesystemet inte att utvecklas i full utsträckning, eftersom världskriget kom emellan, och efter kriget har utvecklingen inte gått så raskt som var avsett med beslutet på 1930-talet.

År 1950 fattade riksdagen ett nytt principbeslut, fotat på förslag av den s. k. studentsociala utredningen. Enligt detta förslag skulle målsättningen vara, att ungefär var fjärde student skulle vid början av sina studier erhålla naturastipendium. Vi vet att vi inte alls uppnått den siffran. De mindre bemedlade kommer ju inte i fråga, endast de obemedlade,

och poängsiffran, uttryckt i betyg, för möjligheten att få stipendium ligger ganska högt.

Studentsociala utredningens förslag om att ungefär var fjärde student skulle stipendieras vid början av sina studier har fått en ytterligare belysning i en undersökning, som gjorts genom professor Quensel i Lund. Enligt denna undersökning skulle 33 procent av studenterna vid början av studierna vara tvungna att helt finansiera studierna på annat sätt än genom bidrag från föräldrar, alltså genom lån eller genom förvärvsarbete. Förvärvsarbete verkar ju hindrande på studierna. Om man nu räknar med att en femtedel av de där 33 procenten inte kommer upp i en genomsnittlig betygsnivå på AB eller därutöver, så bortfaller 7 procent. Kvar står, att enligt riksdagens principbeslut från 1950 skulle i varje fall 26 procent vara berättigade att få stipendier. För nästa budgetår räknar man med att — enligt det förslag som Kungl. Maj:t har framlagt — ungefär 19 procent av de nya studenterna kan komma i åtnjutande av naturastipendier. Att siffran kommit att ligga så högt, beror på att prolongeringen av stipendier för äldre studenter inte är så utpräglad som man i första omgången hade att räkna med. Om nu målsättningen enligt principbeslutet 1950 skall förverkligas, behövs det en större anslagsökning än Kungl. Maj:t i år har äskat. Kungl. Maj:t har begärt en ökning med 1 700 000 kronor. Det behövs ytterligare 1 999 000 kronor, alltså närmare två miljoner kronor till.

Vad som här ifrågasatts bygger på ett krav som är framställt av Sveriges förenade studentkårer, och den reservation, som föreligger under denna punkt, ansluter sig inte bara till kravet från studentkårerna, utan till det principbeslut som riksdagen fattat år 1950.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Naturastipendierna kom ju till vid övergången från 1930-talet till

Anslag till naturastipendier åt universitetsstuderande m. fl.

1940-talet och har sedan undan för undan utvidgats, så att vid 1953 års riksdag beslöts, att stipendieringen skulle omfatta samtliga akademiska utbildningsanstalter under åttonde och tionde huvudtitlarna. Då ökades också stipendietidens längd per läsår från högst åtta till högst nio månader. Jag kan erinra kammaren om hur anslagen har ökats i absoluta tal. Budgetåret 1939/40 var det cirka 220 000 kronor, 1944/45 240 000 kronor, 1951/52 345 000 kronor, 1952/53 646 000 kronor, 1953/54 ungefär 1 000 000 kronor och 1954/55 1 962 000 kronor. För innevarande budgetår har anslagits 2 780 000 kronor, och nu föreslår Kungl. Maj:t — med tillstyrkan av utskottet — en ökning med 1 700 000 kronor till 4 480 000 kronor. Man kan således inte säga annat än att här har skett en betydande utveckling i den riktning som har avsetts.

Jag skulle kunna nämna ytterligare några siffror. Antalet nya stipendier — utom de fortsättningsstipendier, som vi har talat om tidigare — var år 1953 273 eller 7 procent av de nyinskrivna studenterna, 1954 548 eller 12 procent och 1955 690 eller 14 procent. Enligt det förslag, som nu föreligger från Kungl. Maj:t och utskottet, beräknas enligt numera omräknade siffror 936 nya stipendier kunna utdelas år 1956, vilket skulle utgöra 19 procent av antalet nyinskrivna studenter. Det är sålunda en markant stegring.

Stödet till studenterna har vidgats högst betydligt, om man dessutom tar hänsyn till att riksdagen i år på grund av proposition nr 50 har beslutat om en sänkning av behörighetskravet för erhållande av studielån med statlig garanti för studerande vid universitet eller annan högre undervisningsanstalt — det är alltså här fråga om lån och inte bidrag. I stället för medelbetyget Ba+ i läroämnena i studentexamen skall sålunda numera endast krävas ett genomsnittsbetyg av Ba i nämnda ämnen. Det har således skett en väsentlig utökning på lånesidan. I själva verket är det nästan en fördubbling, i det att man beräknar att antalet studenter med Ba—Ba+

i genomsnittsbetyg ligger vid 25 à 30 procent, och de tidigare låneberättigade utgjorde 30 procent. Man har i alla fall synnerligen klart närmast sig den målsättning enligt 1950 års riksdagsbeslut som herr Ohlon erinrade om.

SFS:s framställning — som folkpartiet här har tagit upp i motion och reserverat sig till förmån för — om ett anslag på 6 479 000 kronor innebär i själva verket, att man för detta år skulle högst väsentligt överskrida den målsättning, som gjordes år 1950. Om man nämligen drar de 946 fortsatta stipendier, som nu beräknats, från den siffra på 2 769 stipendier, som man räknar med att det i reservationen föreslagna beloppet skulle räckta till, blir det 1 823 nya stipendier. Då det totala antalet nyinskrivna läsåret 1956/57 enligt garantilånenämndens statistik kan beräknas till 4 950, kan med dessa 1 823 nya stipendier inte mindre än mellan 36 och 37 procent av de nyinskrivna studenterna erhålla stipendier. Som herr Ohlon erinrade om, var statsmaktens beslut år 1950, att stipendium skulle kunna utgå till var fjärde student eller ca 26 procent.

Det är sålunda ingen tvekan om att SFS:s och folkpartiets förslag innebär ett verkligt överbud på 1950 års riksdagsbeslut. Vi har i departementet gjort en approximativ beräkning framåt, som visar, att om man fortsätter på den linjen, skulle det 1958/59 bli fråga om ett anslag på drygt 11 miljoner kronor, d. v. s. inemot en tredubbling av det anslag som Kungl. Maj:t har föreslagit i år. Det är väl ganska naturligt, att vi inte utan vidare utredningar kan vara beredda att gå med på en så väldig utökning av dessa stipendier. Jag menar att det därför är rimligt att för detta år stanna vid Kungl. Maj:ts förslag.

Med de siffror jag här har anfört, vill jag ännu en gång understryka att detta förslag enligt min mening innebär en så klar uppgång under de senare åren och en så pass rimlig syftning emot 1950 års besluts förverkligande, att jag hoppas att kammaren kan ansluta sig till det förslaget.

Anslag till naturastipendier åt universitetsstuderande m. fl.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern påstår, att om Folkpartiet skulle fortsätta att »bjuda över» — för att använda hans terminologi — på detta sätt, skulle vi om några år komma upp till 11 miljoner kronor. Men var har ecklesiastikministern fått det ifrån, att vi, sedan vi fått 1950 års principbeslut förverkligat, skulle fortsätta vidare på den vägen? Det är, såvitt jag kan förstå, en alldeles otillätlig extrapolering av den utveckling som skett under de senare åren.

Jag vill gärna ge herr statsrådet det erkännandet, att han har varit framgångsrik och vandrat allt hastigare mot målet, men i år har det inte skett fullt så fort som vi skulle ha önskat och som hade varit möjligt med hänsyn till den statsfinansiella situationen.

För övrigt är det väl så, att de pengar, som här läggs ut, inte är några bortkastade pengar. Det gäller inga socialunderstöd, utan det är pengar som så småningom kommer att bidra till ökad produktivitet i samhället, för så vitt som det är ett fundamentalt villkor att vi söker upp begåvningarna överallt där de finns och får dem placerade på de platser, där de kan göra ett optimum av nytta för hela samhället som sådant.

Herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Jag har inte polemiserat emot herr Ohlons resonemang om att dessa pengar är väl använda pengar. Jag har bara sagt, att en så våldsam ökning, som folkpartimotionen leder fram till, kan vi inte gärna gå in för utan en verklig utredning om en förändrad målsättning på detta område.

När herr Ohlon menar, att det inte har varit hans avsikt att fortsätta så långt, vill jag säga, att min slutsiffra går ut ifrån att herr Ohlon givetvis måste mena, att om han har fått 1 823 nya stipendier i år, skall han inte ha mindre antal stipendier nästa år heller. I stället avser han väl att få procentsatsen att följa med det antal nyinskrivna som kommer då, och samtidigt ge dem fortsatta stipendier, som är berättigade till det. Det

är under sådana förhållanden man får denna utomordentliga ökning.

Jag har velat påvisa detta för kammaren, för att kammaren inte skall tro, att herr Ohlon har sagt i runt tal 6,5 miljoner, och där stannar han och begär inte mera. Jag tror konsekvensen fordrar, att herr Ohlon går till ett betydligt högre belopp, och det är inte jag beredd att göra i dag.

Herr **NÄSSTRÖM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Sedan departementschefen mycket utförligt har belyst denna fråga, kan jag fatta mig mycket kort. Jag vill bara hänvisa till vad statsutskottet här skrivit, men till det skulle jag vilja lägga en sak, nämligen att denna siffra, 26 procent, som förekommer här, inte av mig betraktas som något heligt tal. Den kan ändras, beroende inte bara på statens ekonomiska möjligheter, utan också på de sökandes ekonomiska möjligheter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **HESSELBOM** (s):

Herr talman! Förutom den reservation, som herr Ohlon här redan har yrkat bifall till, föreligger på denna punkt i utskottsutlåtandet en reservation av herr Holmqvist och mig. I denna reservation upptas ett yrkande i motionerna 247 i denna kammare och 413 i andra kammaren, som stöder sig på ett förslag från garantilänenämnden.

Rent allmänt sett vore det önskvärt, om utskottet hade kunnat biträda det förslag, som herr Ohlon här har pläderat för. Men det är ju, som departementschefen har upplyst, redan enligt utskottets förslag fråga om en mycket kraftig ökning av detta anslag eller med inte mindre än 1,7 miljoner kronor, under det att herr Ohlon vill lägga på ytterligare två miljoner. Inte minst mot bakgrunden av de synpunkter, som socialdemokratiska ungdomsförbundet framlagt i en skrivelse som häromdagen överlämnades till chefen för ecklesiastikdepartementet, ha-

Anslag till naturastipendier åt universitetsstudierande m. fl.

de det varit önskvärt, om riksdagen nu kunnat fullfölja 1950 års beslut. Jag måste emellertid medge att det ligger åtskilligt i vad utskottets talesman och statsrådet här har anfört, nämligen att dessa anslag får övervägas i förhållande till våra möjligheter och andra kostnadskrävande önskemål.

Det är glädjande att i dag kunna konstatera att herr Ohlon har blivit så varm anhängare av ökade naturastipendier. När vi i fjol så här års hade att diskutera åttonde huvudtiteln, hade riksdagen att ta ställning till en motion av principiellt samma innehåll som den motion, vilken den av herr Holmqvist och mig avgivna reservationen här biträder. Förra året samlade detta yrkande fem reservanter i statsutskottet, dock icke herr Ohlon, vilken då anslöt sig till utskottsmajoritetens ståndpunkt och inte ens ville vara med om en skrivelse till Kungl. Maj:t för att söka aktualisera frågan till innevarande års riksdag. I år däremot är herr Ohlon beredd att lägga på två miljoner utöver den av Kungl. Maj:t redan äskade ökningen, och detta är ju enbart glädjande. Jag vet inte vad anledningen kan vara, men det är kanske tillåtet att gissa och då kommer man osökt att tänka på tredje söndagen i september.

Ett bifall till den av herr Holmqvist och mig avgivna reservationen, som ansluter sig till ett förslag från garantilånenämnden och som skulle innebära en kostnadsökning utöver Kungl. Maj:ts och utskottets förslag på knappt 400 000 kronor, skulle innebära att vi tillämpade samma grunder som riksdagens beslut år 1954, vilket avsåg ett utbyggande av stipendiegivningen för det då stundande läsåret 1954/55, med den uttryckliga målsättningen att obemedlade nyinskrivna studerande, som hade ett genomsnittsbetyg av AB, skulle kunna få sådana stipendier. Innevarande läsar har 690 nya stipendier kunnat utdelas, och enligt garantilånenämndens beräkningar täcker inte detta mer än 71 procent av de enligt 1954 års riksdagsbeslut stipendiekompetenta sökandena. Enligt garantilånenämndens beräkningar skulle det erfordras 1 014 nya stipendier för kommande

läsar för att 1954 års beslut skulle kunna fullföljas för läsåret 1956/57. Detta skulle, som sagt, kräva en anslagsökning med knappt 400 000 kronor.

Den av herr Holmqvist och mig tillstyrkta motionen innehåller också ett yrkande om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa att antalet stipendier för nästkommande budgetår anpassas så, att 1950 års riksdagsbeslut och studentsociala utredningens förslag om stödet till mindre bemedlade universitets- och högskolestuderande samt studerande vid socialinstituten skulle kunna förverkligas.

Herr talman! Då jag i år liksom i fjol anser det rimligt att utsträcka stipendiegivningen så pass långt, att man i enlighet med 1954 års riksdagsuttalande kan ge stipendier åt obemedlade studerande, som har ett genomsnittsbetyg av AB, och då jag anser detta vara en rimlig ståndpunkt, får jag yrka bifall till den med b) betecknade reservationen.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Den föregående ärade talarrens fantasier om vad som skall ske i höst kanske jag kan lämna åsido. Låt mig bara uttrycka den förhoppningen, att inte herr Hesselboms partivänner skall uppträda i valpropagandan och skildra det högre och högsta undervisningsväsendet såsom den svenska ämbetsmannöverklassens sista skans. Det var en partivän till herr Hesselbom som påstod detta här i Stockholm i förra veckan. Han är en av partiets mest uppskattade kulturpersonligheter, om jag nu får kalla honom så.

Det är för att rasera den eventuellt återstående skans, som här kan finnas, som vi kommit med vårt förslag om ökat antal naturastipendier.

Vidare hänvisade herr Hesselbom till vad som hände i statsutskottet i fjol. Jag är nöjd med den redogörelse som han lämnade. Den visade i alla fall att man är utvecklingsduglig.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den nu föredragna

**Anslag till naturastipendier åt universitetsstudera-
nde m. fl.**

punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herrar Hesselboms och Holmqvists vid punkten anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Ohlon* och *Hesselbom* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Ohlons m. fl. reservation.

Herr *Hesselbom* äskade emellertid votering jämväl om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 78 punkten 46 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålls i herrar Hesselboms och Holmqvists vid punkten anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositio-

nen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nejpropositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 68.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78 punkten 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herrar Hesselbom och Holmqvist vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hesselbom* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 49.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten 47

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 48***Anslag till licentiand- och doktorandstipendier**

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag samt med avslag å motionen II:544, till Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 1 680 000 kronor.

I motionen II:544, av herrar *Regnéll* och *Braconier*, hade hemställts, att riksdagen måtte till Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier för budgetåret 1956/57 anvisa ett med 240 000 kronor förhöjt reservationsanslag av 1 920 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Arrhén*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **ARRHÉN** (h):

Herr talman! Vi talade nyss om anslaget till naturastipendier för studenterna. Det anslag, som det nu är fråga om, ligger i varje fall inom samma intressesfär som det förra. När vi talar om dessa naturastipendier, får vi hålla i minnet, att de, som kan erhålla dylika, måste ha föräldrar som inte har ett högre beskattningsbart belopp än 9 å 10 tusen kronor. De är dessutom i andra avseenden förmånliga såtillvida som betygsgenomsnittet genom de senaste årens beslut har satts så lågt som till Ba-standard.

Detta system skapar i själva verket inom vår skolvärld rätt underliga förhållanden. Elever, som tillhör de bästa i klassen, som man säger, men som råkat bli utrustade med föräldrar som har t. ex. 11 000 kronor i beskattningsbar inkomst, kan icke ifrågakomma till dessa naturastipendier, under det att kamrater till dem med lägre betygsstandard men lägre föräldrainskomststandard kan få stipendium. Detta faktum väcker varje vår bland studentklassernas elever förvåning och undran, om ett system, som fungerar på detta sätt, verkligen kan vara i allo riktigt. Sådant det nu emellertid är

konstruerat, ställer det praktiskt taget hela den svenska medelklassens ungdomar utanför stipendiemöjligheter, vilket måste betraktas som en olycka.

Jag har grubblat mycket över detta problem under senare år men ännu inte kunnat komma fram till någon lösning, om man nu inte skall framlägga oerhört drastiska förslag och kräva omläggning av själva principerna för stipendieutdelningen och gå över till ett system efter engelska och franska mönster, exempelvis, där stipendier utdelas efter ren betygskonkurrens eleverna emellan.

Jag lämnar emellertid denna sak därhän, herr talman. Det finns dock möjligen vissa möjligheter att bättra på vårt nuvarande system. Jag vill emellertid samtidigt betona, att jag med vad jag här sagt icke uttalat mig mot själva huvudtanken i det nuvarande systemet, uppbyggt efter rent sociala betraktelsesätt, vilket jag i alla fall anser bör bibehållas. Dock skulle jag, som sagt, möjligen vilja arbeta för vissa ändringar. Mina erfarenheter som lärare och kanske framför allt som klassföreståndare, i vilken senare egenskap jag fått möjlighet till inblick bakom kulisserna i föräldrarnas ekonomi, säger mig, att det här borde finnas vissa möjligheter att bygga på och förbättra de nu tillämpade grunderna för ett bedömande. Jag har visserligen ingen direkt anledning att under den punkt, som diskussionen nu närmast gäller, framlägga något förslag i den vägen, men jag har velat även under denna punkt påpeka sambandet mellan dessa frågor.

När studenterna kommer till universitet, får de, sedan de avlagt sina första grundläggande akademiska examina, äntligen möjlighet till fri tävlan om stipendierna, med begåvningen som utslagsgivande faktor. Jag syftar på den prövning, som äger rum vid utdelandet av licentiand- respektive doktorandstipendier. Då först tävlar alla på lika bas, oavsett från vilken samhällsgrupp vederbörande kommer.

Herr Ohlon påpekade i sitt första anförande, att vi i Sverige, när det gäller utdelandet av stipendier vid universiteten, befinner oss långt ned i kön, om man gör internationella jämförelser. Det

Anslag till licentiand- och doktorandstipendier

land, som har det bäst utbildade stipendiesystemet i detta avseende, torde väl vara England. Man uppger, att för närvarande inte mindre än 70 procent av de engelska studenterna mottar stipendier från staten, kommunen, politiska eller religiösa organisationer eller privata fonder. Det är en för våra förhållanden märklig siffra. Resultatet har också blivit, att under året, 1954 enligt uppgift, 40 procent av de engelska studenterna stammar från lantarbetar- och industriarbetarhem. Detta får dock ses i sammanhang med de speciella förhållandena i England under efterkrigstiden, då man har varit ytterst generös vid utdelandet av sådana här studiestipendier till de hemvändande deltagarna i det andra världskriget. Jag tror, att dessa siffror måste verka lite chockerande för var och en. De har visserligen en speciell efterkrigsbakgrund men i alla fall är de ett uttryck för, att tendensen i England är en helt annan än här.

I juni 1955 tillsatte Kungl. Maj:t en universitetsutredning, och i dess direktiv betonades forskarrekyteringen och forskarutbildningens vikt och betydelse. Det skulle vara, stod det i direktiven, en av utredningens främsta uppgifter att på dessa områden föreslå åtgärder, som var ägnade att försäkra oss om forskarbegåvningarna. Detta är fullkomligt riktiga synpunkter. Man har anledning erinra om att detta uttalas på tröskeln till atomtidsåldern, för att använda ett uttryck, som präglades för några år sedan, och inför automationsfenomenet och annat. Vi är väl litet till mans här något yrvakna beträffande den tid, i vilken vi själva lever. Kanske förhåller det sig så, att vi inte riktigt har uppfattat vad det är som håller på att hända. Det är dock, förvisso, märkligt, att man redan om tio till femton år räknar med att atomforskningen skall för vårt näringsliv ha avsatt sådana resultat, att bilden vad beträffar råvaruförsörjningen och råvaruförbrukningen, särskilt på energiens område, kommer att väsentligt förändras. Detta i förening med automatisering eller automationen kommer ju att ställa väldiga krav på den unga generatio-

nens utbildning. Detta har under den senaste tiden framhållits i olika sammanhang — jag erinrar om Industriförbundets konferens om dessa frågor på sommaren eller våren 1954 samt Landsorganisationens konferens om samma frågor här i november i fjol, där just särskilt utbildningsfrågorna betonades. Jag kan också återigen — jag har visst gjort det en gång förut här i kammaren i år — erinra om landshövding Nyströms uttalande ganska nyligen, där han kastade fram den tanken, att vad som vore av särskild vikt för barnfamiljerna vore att från dem så mycket som möjligt avlyfta uppfostringsbördan.

Alla dessa synpunkter tillhör samma område, samma blickfält som det är fråga om här, när vi talar om dessa stipendier till högre vetenskapliga studier. Det rop, som nu höjs över hela världen, lyder: »Begåvningarna fram! — Hjärnorna fram!» Det ljuder i Amerika med nästan skräckblandad styrka, ty man är medveten om sina brister därvidlag. Det ljuder, kort sagt, i hela den industrialiserade världen och även vi kommer mycket snart om fem—tio—femton år att ha detta krav applicerat på oss som ett strupgrepp. Det är därför, som det är så viktigt, att universitetsberedningen får sätta sig in i problem av denna art och studera dem, och det är därför, herr talman, som jag finner det så beklagligt, att när universitetskanslern krävt en väsentlig ökning av dessa licentiand- och doktorandstipendier, detta inte har mött någon resonans i departementet.

Vi har också att under det närmaste årtiondet vänta en stark ansvällning av studentantalet. Detta omvittnades här i fjol i ett anförande av statsministern, som arrangerades den 26 maj i fjol som svar på en interpellation. Svaret gavs i en stencil på ett 20-tal foliosidor, som naturligtvis ingen hann läsa, men i det svaret meddelades bland den härskara siffror, som presenterades, att under de närmaste 10 åren kommer antalet studenter vid våra universitet att växa från nuvarande 20 000 till 30 000 och antagligen ett gott stycke däröver. Det betyder krav på allt möjligt, som inte finns

Anslag till licentiand- och doktorandstipendier

i nuvarande stund: lokaler, utrustningar av olika slag, men framför allt lärare. Det måste ju finnas folk på de olika akademiska lärarnivåerna, som utbildar dessa människor, om vilka vi alla säger: »Visst har vi ett förfärligt stort behov av dem.» Just nu är stunden kommen att ta initiativ för att få dessa akademiska lärare utbildade, ty man kan inte ta en akademisk lärare från hyllan, när man behöver honom, utan här krävs en lång förberedelsestid. Det är som ett led i detta förberedelsearbete man har att se punkt 48 i föreliggande utlåtande.

Antalet sökande till stipendierna är ett av måtten på stipendiernas angelägenhetsgrad. Om man tar del av handlingarna på punkten, finner man, att siffrorna därvidlag är mycket höga, och ändå anar man, att de skulle ha varit ännu mycket högre, om alla, som är i behov av sådana stipendier, verkligen hade ställt sig i kön; men många vet, att de inte kan komma in fråga, därför att antalet stipendier är för litet. De hårdast drabbade disciplinerna är de humanistiska, som inte har de amanuens- och assistentbefattningar för forskningsuppgifter, som dock i viss utsträckning finns på det naturvetenskapliga området.

Allt talar således för, herr talman, att den nuvarande tillgången på stipendier är klart otillräcklig, och detta medför, såsom frambålles i herrar Regnélls och Braconiers motion, risk för misshushållning med forskarbegåvningarna, som vi inte har råd att undvara. I motionen yrkas därför att riksdagen skall följa universitetskanslerns förslag om ett väsentligt ökat antal stipendier.

Jag vill sluta med detta, herr talman, och samtidigt kanske jag nästan måste be om ursäkt för att jag har talat så pass länge. Jag har emellertid velat skaffa mig ett alibi på den här punkten — att jag har yttrat detta just i dag i fråga om den framtid, som jag anar. Men jag kommer det oaktat icke att framställa det yrkande, som kammarledamöterna kanske anser vara självfallet, det vanliga om bifall till motionen. Jag skall chockera kammaren med att säga, att jag — tills motsatsen kan konstateras — har förtro-

ende för den arbetande universitetsberedningen och att vad jag nu yttrat mera har adress till den och till Kungl. Maj:t, om vilken senare instans jag hyser den förhoppningen, att den till nästa år på basis av förslag från universitetsutredningen skall framlägga de äskanden på den här punkten, som verkligen svarar mot de behov, om vilka vi till sist här i kammaren kanske inte är så värst oeniga.

Herr NÄSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kan försäkra herr Arrhén, att jag lyssnat till honom med stort intresse. Vad som, såvitt jag kunde fatta, var det väsentliga i herr Arrhéns framställning var tröskelproblemet när det gäller tillgången till stipendier. På den punkten vill jag säga, att det är ju så besvärligt i vårt samhällsliv, att sådana tröskelproblem möter på en rad olika områden.

Jag vet inte, om jag missförstod herr Arrhén på en annan punkt. Om jag fattade honom rätt, förmenade han, att stipendierna hade ekonomiska bekymmer, och han talade om barnfamiljer och uppfostringskostnader i det sammanhanget. Antingen menade han, att stipendierna hade bekymmer av den arten, eller också att stipendiernas föräldrar hade sådana bekymmer. Avsåg han det senare fallet, så måste jag säga, att jag tycker att dessa föräldrar borde slippa de bekymren, när barnen har kommit upp i så vuxen ålder, ty är man så gammal, är det ju vanligt att man får klara sig själv. Men jag kanske missuppfattade herr Arrhén på den punkten.

Det väsentliga gällde ju stipendierna. Jag tror inte att det är någon som vill bestrida riktigheten av vad herr Arrhén nu anförde om den framtida utvecklingen. Vi hoppas att utvecklingen skall bli sådan. För egen del är jag emellertid inte riktigt övertygad om den saken. Har man upplevt flera mycket allvarliga depressionsperioder, har man litet svårt att tänka sig att framtiden skall gestalta sig som en oavbrutet brant uppåtstigande kurva. För min del tror jag att detta

är en chimär. Men blir utvecklingen sådan, är vi väl alla glada över det.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 49—51

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 52

Anslag till klinisk forskning

Under punkten 130 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för de kliniska forskartjänsterna, som föranleddes av vad departementschefen anförde, dels godkänna av departementschefen angiven stat för de kliniska forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 160 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat inrättande av två nya kliniska forskartjänster i lönegraden Ce 30.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 518), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte inrätta fem nya särskilda forskningsläkartjänster för klinisk forskning samt under punkten 130, Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning, anvisa ett förslagsanslag av 240 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motio-

nerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för de kliniska forskartjänsterna, som föranleddes av vad departementschefen anförde;

b) godkänna under punkten införd stat för de kliniska forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 160 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlson, Bomán, Sundelin* och *Malmberg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* samt herr *Helén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och i anslutning till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för de kliniska forskartjänsterna, som föranleddes av vad i reservationen anförts;

b) godkänna i reservationen införd stat för de kliniska forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 228 000 kronor.

Herr **HUSS** (fp):

Herr talman! De docenturer, som det här är fråga om, avser klinisk forskning; dock avser de inte — såsom var fallet med de under punkterna 1, 7 och 14 behandlade docenturerna — även kliniskt arbete, d. v. s. sjukvård och undervisning. Det är alltså här fråga om att tillgodose någonting, som man skulle kunna beteckna såsom klinisk grund-

Anslag till klinisk forskning

forskning. Tidigare har för detta ändamål beviljats medel till fem forskartjänster i lönegrad Ce 30. Med hänsyn till omfattningen av de uppgifter, som föreligger på detta område, har statens medicinska forskningsråd föreslagit, att antalet tjänster skall utökas med ytterligare fem, så att man sammanlagt skulle få tio sådana forskartjänster. Departementschefen har emellertid inte ansett sig kunna gå med på denna hemställan utan föreslagit en utökning med allenast två nya befattningar.

Motionsvis har hemställts, att antalet forskartjänster i enlighet med forskningsrådets förslag måtte utökas med fem. Såsom stöd för detta förslag kan man givetvis åberopa omfattningen av de uppgifter, som forskarna på detta område har sig anförtrodda. Det är i själva verket här plats för ett nästan obegränsat antal forskare, om man skulle ta itu med alla de ouppklarade problem, som föreligger på området. Emellertid måste självfallet en viss begränsning ske. Allmän enighet torde dock råda om att antalet bör vara så stort som möjligt. I viss mån förefaller det, som om utskottet också delar denna uppfattning, i det att utskottet hänvisar till vad som sagts under punkten 1, där utskottet framhåller, att det utgår från att Kungl. Maj:t, i den mån förhållandena så medger, vidtar åtgärder av här ifrågasatt slag för ett successivt förstärkande av den kliniska forskningens resurser. Detta får väl tolkas såsom en hemställan, att Kungl. Maj:t om möjligt i nästa års statsverksproposition måtte upptaga förslag om ytterligare forskartjänster.

Emellertid har några reservanter i utskottet ansett, att detta önskemål borde understyrkas genom ett yrkande om utökning redan till nästa budgetår av antalet nya tjänster av ifrågavarande slag med fem.

Med hänsyn till vad jag nu sagt och kanske också med hänsyn till att alla utgifter på detta område snarast torde vara att betrakta som kapitalinvesteringar och inte som kostnader för nå-

got vetenskapligt självändamål, yrkar jag bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag kan fatta mig mycket kort.

Såvitt jag vet, finns det intet annat anslag under åttonde huvudtiteln som procentuellt höjts så mycket som just detta anslag, från 107 000 till 160 000 kronor. Jag är väl medveten om att vi här har ett område, där det blir nödvändigt att lägga ned mycket pengar under de kommande åren, men statsutskottet har måst följa det långsamma framåtskridandets väg, såsom Kungl. Maj:t har föreslagit; höjningarna blir ju ändå ganska stora.

Jag får kanske rikta uppmärksamheten på ett papper, som nyss delades ut i kammaren och som är av mycket stort intresse i detta sammanhang. Vi har till och med i dag, enligt vad som anges på detta papper, höjt anslagen utöver vad statsverkspropositionen innebar med inte mindre än 99 249 000 kronor. Det går i den riktningen, även med de återhållande krafter som är verksamma inom alla utskott. Ätminstone för mig innebär detta en tankeställare, även om det kanske inte varit möjligt att göra så mycket åt huvuddelen av höjningarna, som avser statstjänarnas löner. Men nödvändigheten av återhållsamhet blir ju undan för undan aktuell på olika punkter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 53—55

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 56 och 57

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av klinik för alkoholsjukdomar vid karolinska sjukhuset;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till skyddsympning mot polio;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till Svenska sjukhuset i Kореа;

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser ytterligare medel till kommittéer och utredningar genom sakkunniga under elfte huvudtiteln;

nr 84, i anledning av väckt motion om bidrag av statsmedel till Förbundet för sockersjukas rådgivningsverksamhet;

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde; och

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser anslag till statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om rätt till förlustutjämnning vid beskattningen m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av väckta motioner om vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämnning vid beskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 291 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 239 av herr *Hjalmarson* m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte

1) antaga i motionerna infört förslag till förordning om rätt till förlustutjämnning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte efter den utredning, som härför kunde vara behövlig, för 1957 års riksdag framlägga förslag rörande permanenta regler dels för förlustutjämnning vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet, som deklarerades enligt den s. k. kontantprincipen, dels för s. k. öppen resultatutjämnning vid beräkning av inkomst av rörelse och av inkomst av jordbruksfastighet;

II) de likalydande motionerna I: 293 av herr *Ohlon* m. fl. och II: 224 av herr *Ohlin* m. fl., vari bland annat hemställdes, att riksdagen måtte besluta

1) antaga i motionerna infört förslag till förordning om rätt till förlustutjämnning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

2) antaga i motionerna infört förslag till förordning om ändring av förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt (nr 576);

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om permanenta regler för s. k. öppen resultatutjämnning vid beräkning av inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet; ävensom

III) de likalydande motionerna I: 300 av herr *Sigfrid Larsson* m. fl. samt II:

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

222 av herrar *Hansson* i Önnarp och *Hansson* i Skegrie, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning rörande införande av öppen resultatutjämning vid taxering av inkomst av jordbruksfastighet och rörelse, så att förslag i avseenden, som angivits i motionerna, kunde föreläggas redan årets riksdag eller senast 1957 års riksdag.

De likalydande motionerna I: 293 och II: 224 innehöllo utöver nyss återgivna yrkanden jämväl yrkanden i ett flertal andra hänseenden, vilka sistnämnda yrkanden icke av utskottet upptagits till behandling i det nu föreliggande betänkandet.

De i motionerna I: 291 och II: 239 samt I: 293 och II: 224 framlagda förordningsförslagen inneburo bland annat rätt till förlustutjämning vid taxeringen till statlig inkomstskatt för aktiebolag och ekonomiska föreningar m. fl. juridiska personer, oavsett i vilken förvärvskälla förlusten uppkommit, samt för fysiska personer såvitt avsåg förlust i jordbruk, varav inkomsten deklarerades enligt bokföringsmässiga grunder, eller i rörelse.

Utskottet hade i det nu förevarande betänkandet av angivna orsaker hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 291 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 239 av herr Hjalmarson m. fl. om vidgade möjligheter till s. k. resultatutjämning vid beskattningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlon m. fl. och II: 224 av herr Ohlin m. fl. om vissa lättnader i beskattningen, i vad motionerna behandlats i detta betänkande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

3) att de likalydande motionerna I: 300 av herr Sigfrid Larsson m. fl. samt II: 222 av herrar *Hansson* i Önnarp och *Hansson* i Skegrie om införande av öppen resultatutjämning vid taxering till skatt för inkomst av jordbruksfastighet

och rörelse, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Söderquist*, *Velander*, *Sjölin*, *Kollberg* och *Edström*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 291 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 239 av herr Hjalmarson m. fl. samt de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlon m. fl. och II: 224 av herr Ohlin m. fl., sistnämnda motioner i vad de behandlats i detta betänkande,

a) antaga i reservationen infört förslag till förordning om rätt till förlustutjämning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

b) antaga i reservationen infört förslag till förordning om ändring av förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt (nr 576);

2) att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 291 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 239 av herr Hjalmarson m. fl., de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlon m. fl. och II: 224 av herr Ohlin m. fl., sistnämnda motioner i vad de behandlats i detta betänkande, ävensom de likalydande motionerna I: 300 av herr Sigfrid Larsson m. fl. samt II: 222 av herrar *Hansson* i Önnarp och *Hansson* i Skegrie, besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om permanenta regler för s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet.

Herr **VELANDER** (h):

Herr talman! De frågor, som behandlas i det föreliggande utskottsbetänkandet, var också föremål för överväganden i samband med genomförandet förlidet år av ändrade regler för företagsbeskattningen. Beslutet därom, som genomdrevs mot en enhällig opposition från högerns och folkpartiets sida, innebar ju en utomordentlig skärpning av denna beskattning, vilken dock på grund av sin förutvarande konstruktion och utformning

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

i hög grad bidragit till den utveckling och den konsolidering av företagsamheten i detta land, som vi alla kunnat bevitna. Det antydda sammanhanget med företagsbeskattningen understryker betydelsen av de nu aktuella frågorna. Möjligheterna till en resultatutjämning hade också under förarbetena till de nya beskattningsreglerna ständigt hållits i sikte, ehuru företagsbeskattningskommittén icke förmådde samla sig till något förslag i ämnet. Däremot hade kommittén, såsom vi erinrar oss, framlagt ett förslag till förlustutjämning för de juridiska personerna, vilket enligt kommitténs enhälliga mening borde omedelbart genomföras. En minoritet inom kommittén hävdade därjämte den uppfattningen, att även enskilda rörelseidkare borde inbegripas under den ifrågasatta lagstiftningen och framlade förslag därom. Det är dessa förslag — kommitténs och minoritetens — utvidgade till att omfatta jämväl jordbrukare, vilka redovisar inkomsten av sina fastigheter enligt bokföringsmässiga grunder, som upptagits under punkt 1) i den till utskottsbetänkandet fogade reservationen.

Enligt reservationens punkt 2) förordar reservanterna skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning om införande av permanenta regler för s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet.

Reservationen ansluter sig till partimotioner av högern och folkpartiet samt därjämte beträffande dess punkt 2) till motioner från bondeförbundshåll, vilka dock icke vunnit stöd av partiets representanter i utskottet.

De i reservationen upptagna förslagen sammanfaller slutligen i motsvarande delar med från höger- och folkpartihåll avgivna reservationer, fogade till bevillningsutskottets betänkande nr 45 vid fjolårets riksdag rörande de ändrade reglerna för företagsbeskattningen.

Mot den sålunda antydda bakgrunden torde diskussionen här i dag angående de föreliggande spörsmålen kunna hållas inom mycket snäva gränser.

Förtjänt att omnämnas är emellertid

bl. a., att riksdagen redan år 1940, alltså för 16 år sedan, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll om utredning av spörsmålet om rätt att från vinst i viss förvärvskälla avdraga tidigare års förlust i samma förvärvskälla vid inkomsttaxeringen.

Intresset för en mera allsidig och klarläggande utredning av hithörande spörsmål har dock på ledande håll varit — skall jag kanske säga — alltför blygsamt. En helt negativ inställning till en lösning därav har också kunnat spåras. Men det är nog så, att man på många håll finner det naturligt, att sådana uppdrag, som är ägnade att tillföra det allmänna ökade inkomster, bör behandlas med förtursrätt i förhållande till andra, som bottnar i den inställningen, att en likformig och jämlik samt så långt möjligt rättvis skatteavvägning måste i alla sammanhang eftersträvas. Och uppenbart är, att en skattskyldig, förvärvskällan må vara vilken som helst, icke får beskattas för någonting annat eller mera än sin verkliga inkomst. Härav följer också, åtminstone med mitt sätt att se, att den, som för visst verksamhets- eller beskattningsår nödgas redovisa förlust på sin verksamhet, skall tillerkännas rätt till avdrag för den förlusten från ett följande års behållna inkomst eller vinst. Det är en angelägenhet av största vikt, att den principen helhjärtat fullföljes och detta så länge inte alldeles avgörande hinder därför möter.

Den gällande utomordentligt hårda direkta beskattningen i vårt land ger en alldeles särskild tyngd åt kravet på att så verkligen sker. Det går inte att söka komma förbi detta krav med till sitt innehåll mer eller mindre gripbara invändningar i syfte att nå fram till ett uppskov eller skjutande på framtiden.

Ett ord, som ofta skyntar vid överläggningar eller diskussioner i beskattningsfrågor är »skatteflykt». Men det ordet eller det begreppet får icke tilläggas någon som helst betydelse utan närmare klarläggande av dess innebörd i de olika sammanhangen. Redan med hänsyn till den lojala skattebetalaren är detta ofrånkomligt. Därtill kommer, att skatteflykten bör mötas så att säga på dess eget

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

plan genom åtgärder eller bestämmelser, som neutraliserar eller eliminerar möjligheterna därtill. I det hänseendet torde utformandet av författningstexten under reservationens punkt 1) fylla behöriga anspråk.

Det är därför ingen anledning att icke nu gå in för ett bifall till reservationen i denna del.

Detsamma gäller självfallet reservationens punkt 2), där fråga är om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om permanenta regler för s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst såväl av rörelse som av jordbruksfastighet.

Jag skall, herr talman, begränsa mig till det sagda och hemställer i anslutning därtill om bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Häri instämde herrar *Domö* (h) och *Spetz* (fp).

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! När man studerar motionerna och utskottslåtandet i denna fråga, blir väl det första intrycket att det föreligger mycket starka meningsmotsättningar, men vid en närmare analys av skrifterna kan man ju konstatera, att man är ganska enig om att skäl finnes för att företa en utredning av frågan om en öppen resultatutjämning, låt vara att utskottsmajoriteten därvidlag yttrar sig ytterligt försiktigt. Det heter i utskottsbetänkandet av i år, att det vore »i och för sig önskvärt, att möjligheter föreläge till en öppen resultatutjämning». I fjol sade utskottet i samma ärende, att det kunde finnas skäl som från rent principiella synpunkter talade för att möjligheterna till öppen resultatutjämning övervägdes, men att önskemålet härom måste betraktas som en fråga på längre sikt.

När jag i höstas interpellade finansministern i denna fråga, lovade han, att en utredning om resultatutjämning skulle komma till stånd. Han sade emellertid att tillgången på expertis på skatteområdet var begränsad och att det fanns andra taxeringsfrågor, som var av mera brådskande natur, och att det därför

skulle komma att dröja en tid, innan en utredning kunde sättas i gång.

Det som skiljer utskottsmajoriteten och motionärerna är således inte det principiella i frågan utan närmast det förhållandet, att vi har olika uppfattning beträffande angelägenhetsgraden av denna utredning. I motion nr 300 i första kammaren — likalydande med motion nr 222 i andra kammaren — framhåller motionärerna, av vilka jag är en, att saken är av brådskande natur och att utredningen därför bör tillsättas nu så att ett förslag eventuellt kunde framläggas redan till nästa års riksdag.

I vår motion har vi inte gjort någon skillnad mellan resultat- och förlustutjämning. Det må förlåtas mig, som i viss mån är lekman på skatte- och taxeringsområdet, att jag har mycket svårt att förstå att just nettointkomstsläget 0 under ett år skall utgöra skiljelinje för om skatteutjämningen olika år emellan får ske eller inte. Kunde det inte vara ungefär lika berättigat att säga, att om nettointkomsten ett år understiger det bevillningsfria avdraget, skulle man få göra en utjämning med ett kommande, i inkomsthänseende bättre år, så att det bevillningsfria avdraget för båda åren helt kunde utnyttjas? Även en sådan situation kunde väl betraktas som något slags förlustutjämning, om vi hade en sådan. Men vi är inte där ännu, även om både utskottet och höger- och folktopartimotionärer är eniga om att denna typ av resultatutjämning skall komma först. Nämnda motionärer menar, att frågan om förlustutjämningen redan är så pass utredd, att riksdagen kan besluta att införa den från och med den 1 januari 1957. Utskottsmajoriteten anser däremot att frågan först bör närmare begrundas och föreslog redan i fjol att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära en sådan utredning.

Då förlustutjämning — som jag ser saken — endast är ett specialfall av resultatutjämning, kan man fråga sig, om den av utskottsmajoriteten och av höger- och folktopartimotionärerna föreslagna åtgärden att bryta ut denna kategori av resultatutjämning och behandla

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

den separat, kan vara särskilt lyckad. Det är väl dock så, som utskottet har sagt, att resultatutjämningen och följaktligen också förlustutjämningen innebär införandet av en ny princip i vår skattelagstiftning. I båda fallen utgör den ett avsteg från den nu gällande regeln, att beskattningen för ett visst år endast skall baseras på intäkter under detta år med avdrag för kostnader under samma år. Varje beskattningsår utgör ett avslutat helt som varken berör föregående eller efterkommande. Skall man nu göra en ändring härutinnan, d. v. s. göra en resultatutjämning, innebär detta — förefaller det mig — en så omfattande nyhet i vårt skattesystem, att en utredning är nödvändig. Att en dylik resultatutjämning är berättigad har ju herr Velander framhållit, och jag instämmer helt med honom däri. För övrigt är det inte så många, som kan påstå, att denna tanke inte är riktig. Vi bör få en sådan utjämning genomförd så fort som möjligt. Jag anser därför, att vårt krav på att en utredning skall tillsättas snarast möjligt är starkt motiverat, men då detta bör omfatta resultatutjämningen i sin helhet och inte enbart ett specialfall av en sådan utjämning, kan jag inte ansluta mig till vad reservanterna hemställt under punkt 1) i sin reservation. Däremot vill jag givetvis yrka bifall till punkt 2) i reservationen. Under punkt 2) hemställer nämligen reservanterna om bifall bl. a. till vår motion, i vilken vi föreslagit att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning om öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet. Härutöver önskar vi att denna utredning skall bli skyndsamt, något som dock inte kommit till uttryck i reservationen — jag antar att herr Velander är överens med mig om att denna utredning skall bli skyndsamt.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i fråga om förlustutjämningen. I fråga om utredningen om den öppna resultatutjämningen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till punkt 2) i den av herr Kris-

tensson i Osby m. fl. avgivna reservationen.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Såsom framgått av de föregående talarnas anföranden gäller debatten här å ena sidan förlustutjämningen enbart och å andra sidan en öppen resultatutjämning, som går ut över ett mycket vidare fält.

Beträffande förlustutjämningen är det riktigt som herr Velander sade, att redan 1940 års riksdag skrev till Kungl. Maj:t om den. Med anledning därav vidtogs vissa åtgärder. Det kom ett förslag från företagsbeskattningskommittén, fastän denna inte ansåg sig kunna föreslå förlustutjämning rörande andra än juridiska personer. Kommittén menade, att för fysiska personer, som var rörelseidkare, förelåg så stora svårigheter att man inte kunde medtaga dessa personer i sitt förslag. Reservanterna i företagsbeskattningskommittén kom däremot med ett förslag om förlustutjämning även för fysiska personer. Vid remissbehandlingen visade det sig att invändningar restes också mot kommitténs förslag. Kungl. Maj:t ansåg, att förslag inte kunde läggas fram utan en förnyad undersökning och dryftning.

Men riksdagen skrev förra året till Kungl. Maj:t, att frågan om förlustutjämning är av den naturen, att den snarast möjligt bör omprövas och att ett förslag därom bör komma på riksdagens bord. Detta skrev riksdagen så sent som någon gång i maj förra året, då företagsbeskattningskommitténs förslag behandlades. Enligt detta förslag skulle man pröva förlustutjämning inte bara för juridiska personer utan även för enskilda rörelseidkare. Utskottet har i år sagt, att det menar att utredningen bör omfatta även de jordbrukare, som deklarerar och taxeras efter kontantprincipen. Utredningen skulle alltså över huvud taget omfatta alla rörelseidkare, vare sig de var juridiska eller fysiska personer, vare sig de hade ordnad bokföring eller inte. Hela detta förslag ligger sålunda hos Kungl. Maj:t, och riksdagen har understrukit

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

att den vill ha en förutsättningslös utredning om hela spörsmålet.

Nu säger reservanterna i år, att här redan föreligger ett utarbetat lagförslag rörande förlustutjämning för juridiska och fysiska personer. Först och främst upptar detta lagförslag inte de fysiska personer inom jordbrukarklassen, som taxeras enligt kontantprincipen, utan blott dem som har en enligt bokföringsmässiga grunder ordnad taxering. Detta är alltså en begränsning av förslaget. Vidare säger reservanterna, att deras förslag är prövat så att riksdagen kan anta det. Vi vet alla, att riksdagen inte gärna tar ett lagförslag utan att detta är noga prövat i vederbörliga instanser. Någon sådan prövning föreligger inte beträffande reservanternas förslag. De sade förra året, att de under hand hade tillställt skatteflyktskommittén detta förslag, och den hade föreslagit en viss mindre ändring. Men reservanterna har enligt sin egen framställning inte tillställt kommittén förslaget i den del det gäller fysiska personer. Skatteflyktskommittén är en mycket värdefull kommitté, men det är inte enbart av den som lagförslag av denna viktiga art bör behandlas. Förslaget har icke underkastats den prövning, som skulle behövas för att riksdagen i år rimligen skulle kunna anta det. Förslaget har inte varit underkastat vanlig remissbehandling.

Det är här också fråga om den öppna resultatutjämningen. Det är alldeles givet, som herr Larsson påpekar, att detta är ett stort område och även innefattar förlustutjämning. Beträffande denna öppna resultatutjämning har man föreslagit en skrivelse, att den skulle gälla inkomst av såväl rörelse som jordbruksfastighet. Men vad man här angriper är ju närmast det förhållandet, att beroende på den progressiva beskattningen kommer höga vinststoppar för en enskild företagare att kunna beskattas rätt hårt. Men den progressiva skalan tillämpas som bekant inte bara för företagare utan också för löntagare av alla de slag, och vi får erinra oss att den progressiva skalan sätter in först efter det att vi haft en proportionell beskattning i botten. För

gifta inkomsttagare inträder den först vid en inkomst mellan 14 000 och 15 000 kronor; upp till 14 000 å 15 000 kronor är det alltså proportionell beskattning. Detta gäller ju även de enskilda företagen — bolagen har som bekant en proportionell beskattning över hela fältet.

Eftersom herr Larsson nu varit uppe och talat i jordbrukarnas sak vill jag erinra om att det är ett mycket ringa antal jordbrukare som kommer över en inkomst av 14 000—15 000 kronor. Det finns väl 300 000 inkomstbeskattade jordbrukare här i landet. Ungefär fjärdedelen av dem har en inkomst överstigande 10 000 kronor. De tre fjärdedelarna har alltså under 10 000 kronor. De kommer aldrig att kunna få någon nytta av möjligheten att undvika progressiv beskattning. Och hur många är det av den fjärdedel, som har inkomster över 10 000 kronor, som kommer över 14 000—15 000 kronor? Det är svårt att beräkna. Jag har ingen statistik för det allra sista året tillgänglig, men jag skulle gissa att antalet är, låt oss säga, 20 000 av de 300 000 jordbrukarna. Däremot har man alldeles säkert ett par hundra tusen anställda som kommer över denna inkomst. De kan också ha mycket varierande inkomster. Här är det inte bara fråga om tjänstemän, som har tämligen jämna inkomster, utan även andra anställda med mycket varierande inkomster. Dessa uppgår säkerligen till ett antal som är tio gånger så stort som de jordbrukare det här kan bli fråga om.

Alltså är hela denna fråga om den öppna resultatutjämningen egentligen en fråga om progressiviteten. Utskottet har skrivit att skall man angripa detta problem, kommer frågan om den progressiva beskattningen på tapeten. Detta är ett så vittutseende spörsmål, det går så pass långt, att det är fråga om det kan lösas i en handvändning. Herr Larsson vill, att man skall lösa problemet med det samma. Har herr Larsson kanske lösningen i fickan? Var då snäll och dra upp den, överlämna den till departementet och säg att det är ordnat i en handvändning!

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

Men jag tror inte, att det ligger till på det sättet. Det ligger tvärtom så till, att skall man till diskussion ta upp frågan om en öppen resultatutjämning, kommer alla reformer i detta avseende att fördröjas. Då får vi vänta åtskilligt innan vi kan komma fram till den förlustutjämning, som jag tror skulle ligga litet närmare inom räckhåll. Gapar man över mycket kan man ju mista hela stycket. I varje fall kan man råka uppskjuta de mera aktuella och påträngande reformerna till en ytterst oviss framtid.

Är det detta som är herr Sigfrid Larssons uppgift inom denna kammare, så må det vara hans sak, men utskottet har för sin del varnat för att slå in på en sådan väg. Tvärtom har utskottet sagt att frågan om den öppna resultatutjämningsen är något som mycket väl är värt att diskutera, men ingenting som är lättfånget, ingenting som är enkelt att lösa. Det är en fråga av mycket stor omfattning, mycket komplicerad och svårlöst. Den kan väl tas upp till diskussion, men låt oss till en början begränsa oss till de mera lättfångna reformerna på detta område. Det är än så länge tillräckligt med att hålla sig till förlustutjämningsen.

Jag tror därför, herr talman, att det vore lyckligt och klokt om riksdagen i dag antog det förslag som utskottet här har framlagt och som, med sympati för att den öppna resultatutjämningsen någon gång tas upp till prövning, i första hand inriktar sig på att man nu skall försöka gå fram på de mera snabbt nådda reformernas väg för att så småningom kunna ta upp detta spörsmål i sin helhet till prövning. Skulle man ta upp det hela omedelbart, skulle det väl helt enkelt betyda att man uppsköte de mera trängande reformerna till en avlägsnare framtid, och det har inte utskottet velat vara med om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NIKLASSON (bf):

Herr talman! När det gäller att ta ställning till det problem som vi här behandlar och det förslag som utskottet har

kommit till, skall jag be att få peka på ett par saker.

Såsom står angivet på s. 12 i utskottets utlåtande — och såsom ju också herr Larsson anfört — har finansministern i ett interpellationssvar förra året förklarat, att såväl förlustutjämning som resultatutjämning skulle bli föremål för utredning så snart förhållandena det medgav. På s. 15 i utlåtandet förklarar utskottet, att det anser frågan om förlustutjämning även vid redovisning från jordbruk enligt kontantmetoden vara inefattad i den skrivelse som utskottet förra året avlät på bevillningsutskottets förslag.

I ett utlåtande, nr 24 detta år om jag inte minns fel, har bevillningsutskottet mycket starkt understrukt, att man förväntar att de utredningar om skattefrågor som hänskjutits till regeringen, måtte påskyndas, så att resultatet därav så snart som möjligt kan föreläggas riksdagen.

Beträffande de två spörsmål som vi nu behandlar har utskottet också i detta utlåtande förordat att vi så snart som möjligt bör komma fram till ett resultat. Därför har man även funnit, att det kanske kunde vara lämpligt att först ta upp den enklare frågan om förlustutjämning och först därefter den andra och mera invecklade om resultatutjämning. Nu kan väl ett sådant uttalande knappast utgöra något hinder för Kungl. Maj:t att, om man finner skäl därtill, företaga bägge utredningarna i ett sammanhang. I vart fall är ju inte någon av frågorna undanskjuten.

Vilken fråga som är den mest betydelsefulla för rörelseidkare och jordbrukare beror väl mest på det enskilda fallet. Det har frågats om skillnaden mellan förlustutjämning och resultatutjämning. Man kan säga att förlustutjämningsen tar sikte på möjligheterna att ett kommande år utnyttja avdrag som det inte varit möjligt att tillgodogöra sig under det löpande året, medan resultatutjämningsen därutöver siktar till att skjuta på framtiden beskattning av viss inkomst ett visst år.

När rätten till bokföringsmässig redo-

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

visning för inkomst av jordbruk infördes, så menade väl många att man här hade lösningen på många hithörande spörsmål och att man inom ramen för de möjligheter, som denna redovisningsform erbjuder åtminstone i viss utsträckning skulle kunna såväl ordna med förlust- och resultatutjämning som lösa de avskrivningsproblem som vi behandlade förra veckan. Erfarenheten har emellertid visat, att man ställt sig tveksam inför denna redovisningsform. En sådan redovisning kräver ju inte endast kunnskap i bokföring utan även noggranna ekonomiska överväganden och bedömningar, om inte den redovisningsskyldige skall inveckla sig i svårigheter av olika slag, och vi får nog räkna med att det tar en avsevärd tid innan denna redovisningsform mera allmänt kommer till användning. Därför måste möjligheten till förlust- och resultatutjämning även för dem, som deklarerar efter kontantprincipen, vara en mycket angelägen åtgärd. Vi skall inte blunda för att det här föreligger svårigheter, men de torde väl inte vara större än att frågan kan lösas så att vi kommer till antagbara resultat.

Genom vad som förevarit i denna fråga och vad utskottet har uttalat torde väl de önskemål, som framförts i motionerna I: 300 och II: 222 ävensom i de övriga motionerna vad beträffar utredningen om frågorna, vara i stort sett tillgodosedda i utskottets utlåtande.

Vad som skiljer utskottsmajoriteten och reservationen i denna del är, som herr Larsson också har påpekat, kanske mera att hänföra till olika skrivsätt än till skiljaktigheter i sak. Jag tror inte att uppfattningen om angelägenhetsgraden är så varierande.

Vi måste nog hålla i minnet att det viktigaste, om vi vill nå ett resultat, är att på detta område såväl som på andra områden söka oss fram efter vägar som har utsikter att vinna framgång i riksdagen. I annat fall kan ju det hela rinna ut i sanden.

Förslaget om direkt lagstiftning skall jag inte säga så mycket om. Vi vet alla vilken ömtålig ställning vår skattelagstiftning har för att vi utan mycket ingå-

ende prövning skulle ge oss till att lagstifta på detta område. Det har påtalats, kanske icke alldeles utan skäl, att vår skattelagstiftning är så invecklad och krånglig, att inte många helt behärskar detta område. Att vi har kommit dithän beror väl på att vi genomför lagstiftning i ett visst syfte och att denna lagstiftning sedan utnyttjas även för helt andra syften. Då måste vi ge oss på att snickra om det hela. Med tanke på detta har bevillningsutskottet inte gärna velat föreslå ändrad lagstiftning utan att den först har prövats över hela linjen och man fått all den säkerhet som är möjlig för att man med lagstiftningen skall vinna just det avsedda syftet och intet annat.

Jag tror därför att vi bäst främjar motionärernas syften och önskemål — åtminstone när det gäller utredningsfrågorna — om vi biträder utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag känner mig något överraskad över det sätt att resonera, som kommit till uttryck i herr Larssons anförande nyss. Det ligger ju så till att vid behandlingen nästlidet år av de ändrade bestämmelserna beträffande företagsbeskattningen var också dessa frågor uppe. Vid sin behandling därav beslöt utskottet föreslå, att en allsidig prövning av frågan om förlustutjämning skulle komma till stånd, och utskottet förordade skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att denna utredning skulle ske snarast möjligt. Representanter för jämväl bondeförbundet yrkade bifall till utskottets betänkande, och jag utgår också ifrån att de röstade för bifall till detta.

Det var då fråga om förlustutjämning. Nu kommer herr Sigfrid Larsson och andra ledamöter av bondeförbundet med en motion, där de begär en skyndsamt utredning rörande införande av öppen resultatutjämning vid taxering av inkomst av rörelse och av jordbruksfastighet, och de vill att förslag i dessa avseenden skall föreläggas redan årets riksdag eller senast 1957 års riksdag.

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

Herr Sigfrid Larsson säger här, att frågan om förlustutjämning och frågan om resultatutjämning är samma sak. Jag misstänker, att herr Larsson menade, att frågan om förlustutjämning är den mindre frågan, som omfattas av den större, resultatutjämnings. Men det har väl inte kunnat vara något missförstånd från bondeförbundets sida om hur dessa frågor legat till och hur de behandlades i riksdagen så sent som i fjol. Då tog riksdagens majoritet avstånd från ifrågasatt utredning rörande resultatutjämnings. Jag erinrar mig inte omröstningsresultatet just nu, men det var väl med bondeförbundets stöd som det skedde. Och från sådana utgångspunkter yrkar herr Sigfrid Larsson nu bifall till reservationens punkt 2)! Men han är inte intresserad av en definitiv lösning av frågan om förlustutjämnings! Varken högerreservanterna eller andra har på den punkten begärt någon ny skrivelse till Kungl. Maj:t. Reservanterna har tagit sikte på denna definitiva lösning och därjämte på utredning om resultatutjämnings, och det senare har också bondeförbundet uttryckligen gjort i sina motioner.

Till herr Sjødahl har jag inte mycket att säga i detta sammanhang. Det referat, som presterades från hans sida, behöver inte föranleda några erinringar av mig. Jag undrar dock om herr Sjødahl, och med honom utskottsmajoriteten, verkligen är av den meningen, att frågan om resultatutjämnings bör bli föremål för utredning, att man måste överväga, hur man skall komma den frågan in på livet och att man måste nå fram till en lösning därav, låt vara att det kräver åtskillig tid! Varför vill då inte utskottsmajoriteten från sådana utgångspunkter vara med om att sätta i gång den utredning, som både högern och folkpartiet siktar till? Den omständigheten att herr Sjødahl betraktar frågan såsom svårlöst, bör väl närmast leda till att man så snart som möjligt ger sig i kast med den, eftersom man menar, att det i varje fall tar tid, innan man kommer till något resultat.

Jag tror också att det är en rätt svår fråga att ta ståndpunkt till, men svårigheten ligger inte i själva utredningen,

utan svårigheten ligger i att ta ståndpunkt, att bestämma sig för den ena eller den andra lösningen. Och det är visserligen ett avgörande, som kräver att man beaktar konsekvenserna.

Beträffande frågan om förlustutjämnings tycker jag, att herr Sjødahl inte skall vara så blygsam, som han framträdde i sitt anförande nyss. Det var dock en enhällig kommitté — som för övrigt räknade herr Sjødahl som sin ordförande — som presterade förslaget med lagtext till lösning av denna fråga; och kommittén var också enig om att frågan skulle lösas utan vidare omgång.

Förslaget omfattade de juridiska personerna. Det fanns reservanter i kommittén — det har jag tidigare varit inne på — som ansåg, att detta förslag skulle utvidgas till att omfatta även rörelseidkare, och när man är inne på en sådan utvidgning ligger det nära till hands, med den inställning som vi alltmer tillägnat oss, att med rörelseidkare jämställa jordbrukare, som redovisar sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder. Från sådana utgångspunkter tycker jag, att herr Sjødahl inte skulle behöva vara så ytterligt tveksam att medverka till en lösning av frågan om förlustutjämnings, som hans kommitté dock varit intresserad av och utan tvekan rekommenderat till snabbt genomförande.

Herr Sjødahl antydde något om att man inte skall gapa över för mycket, då det kan medföra vissa konsekvenser. Jag hoppas att jag inte behöver inlägga den meningen däri, att om man inte begränsar sig till förlustutjämnings, utan också vill arbeta sig fram till en lösning av det större spörsmålet, resultatutjämnings, så får man inte heller förlustutjämnings. Det är väl klart, att herr Sjødahl inte kunde mena någonting sådant.

Sedan finns det en särskild anledning för bevillningsutskottet och riksdagen att gå till mötes yrkandena om en utredning beträffande resultatutjämnings, ty, såsom herr Sigfrid Larsson, eller kanske det var herr Niklasson, anförde, förklarade finansministern förliden höst, att hur än dessa frågor till slut löstes så skulle han igångsätta en utredning av-

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

seende både förlustutjämning och resultatutjämning, och det skulle bli så snart erforderlig arbetskraft förefunnnes. Varför har inte bevillningsutskottet kunnat ta konsekvensen av detta finansministerns uttalande, som ju ger oss anledning att hoppas i varje fall på en utredning om resultatutjämningen, även om kamraren i dag godkänner utskottsbetänkandet?

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Jag är överens med herr Velander på den punkten, att vi båda önskar en utredning om resultatutjämning. Däremot är herr Velander och herr Sjödahl ense om att man skall bryta ut en viss del av frågan om resultatutjämning, nämligen förlustutjämningen, och klara den först. Det är klart att en sådan sak kan diskuteras. Från mina utgångspunkter tycker jag dock att det är svårt och mindre lyckligt att behandla bara en del av problemet och skjuta på helheten. Ty det är dock så — och på den punkten var vi väl överens, herr Velander — att förlustutjämning är en form av resultatutjämning.

Herr Sjödahl frågade mig om jag kanske hade någon lösning i fickan på hur en resultatutjämning skulle ske. Nej, det har jag tyvärr inte! Hade jag haft det skulle jag inte ha begärt en utredning.

Jag håller med herr Sjödahl och även herr Velander om att denna resultatutjämning är en svår sak. Det är många ting att ta hänsyn till och därför svårt att lösa problemet. Men när vi nu är överens om att det är riktigt och rättvist med resultatutjämning, är det väl all anledning att vi så fort som möjligt sätter i gång med en utredning.

Herr Sjödahl sade att jag talade enbart å jordbrukets vägnar och menade, att frågan om förlustutjämning inte berör jordbruket så mycket, därför att flertalet jordbrukare har en inkomst som är så pass låg, att de inte beröres av progressiviteten, vilket skulle vara en anledning till att de inte har behov av ut-

jämning. Ja, tyvärr är det så, herr Sjödahl. Men vi har inte sett denna fråga ur någon särskild grupps synpunkter. Det står i motionen att det skall vara generella regler, sålunda inte bara för jordbrukare utan för rörelseidkare över huvud taget. Det finns givetvis företagare i sådana inkomstlägen, att de beröres av progressiviteten, och därför är det även ur denna synpunkt riktigt att vi får till stånd resultatutjämning.

Men det är inte bara detta som det är fråga om. Det är också fråga om möjligheterna att utnyttja det bevillningsfria avdraget. Jag tror att många jordbrukare bättre skulle kunna utnyttja detta avdrag, om de hade resultatutjämning. Under dåliga år kan nämligen många jordbrukares inkomster bli så låga, att de inte kan utnyttja det bevillningsfria avdraget.

Man kan invända, att detta blir svårt att ordna. Nåja, jag har redan sagt att detta är ett svårt problem. Men när ingen har förnekat att vår tankegång är riktig och rättvis, bör man väl sätta i gång en utredning. På vissa håll är man för all del inte ovillig att medverka härtill. Det är bara det att man säger, att det inte är någon brådska utan att det finns andra ting som bör gå före. För egen del delar jag uppfattningen hos dem, som hävdar att detta är en brådskande angelägenhet.

I punkt 1 i reservationen har från höger- och folkpartihåll sagts, att vi kan ta förslaget om förlustutjämningen nu, därför att saken redan är utredd. Jag måste hålla med herr Sjödahl och även herr Niklasson om att på så lösa grunder kan riksdagen inte fatta beslut. För övrigt har jag redan tidigare ifrågasatt om det kan vara riktigt att ta en del av resultatutjämningen nu, nämligen den del som kallas för förlustutjämning, och skapa vissa regler därför. Föregriper man inte då det stora problemet, resultatutjämningen?

Jag ber sålunda, herr talman, att ännu en gång få yrka bifall till punkt 2 i reservationen. När det däremot gäller dess punkt 1 är jag av samma mening som utskottet.

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag sade redan i mitt första anförande, att denna fråga behandlades ganska ingående i fjol, varför åtminstone jag skulle söka begränsa diskussionen. Jag nöjer mig därför här med en kort replik till herr Sigfrid Larsson.

Vad riksdagen uttalade sig för och beslöt i fjol, har klarlagts i utskottets betänkande. Både jag och herr Sjödahl har ytterligare sökt klarlägga den saken. Vi har, såvitt jag förstår, gjort det på ett sammanfallande sätt. Det måste då vara litet besvärligt för herr Sigfrid Larsson att förklara, varför han är med om att väcka motioner av det innehåll, som närmare redovisas i utskottets betänkande, då han nu efter allt att döma endast med stark tveksamhet vill stödja dessa motioner och i varje fall inte krävet på en lösning av frågan om förlustutjämning nu med ens.

Om emellertid herr Sigfrid Larssons förklaring till att han varit med om att väcka motionerna är riktig, betyder det, att han, när motionerna skrevs, inte skulle ha varit på det klara med vad som därmed menades. Jag kan naturligtvis inte utgå från någonting sådant, utan måste förutsätta, att herr Sigfrid Larsson, varit på det klara med vad motionerna verkligen gällde.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Jag sitter inte i bevillningsutskottet och har därför inte samma ingående kunskap om alla dessa ting som herr Velander. I vår motion står dock ingenting om förlustutjämning, utan där talas endast om resultatutjämning. Vi utgår emellertid från att resultatutjämning omfattar även förlustutjämning, och det tycks ju alla vara överens om. Hade vi bara varit intresserade av detaljfrågan, d. v. s. förlustutjämningen, hade vi inte behövt motionera, ty riksdagen beslöt ju i fjol att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en sådan utredning. Vi vill nu ha utredningen utvidgad till att gälla problemet i dess helhet, således resultat-

utjämning. Såvitt jag vet har riksdagen inte tidigare skrivit till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av detta problem.

Vad vi önskar, herr talman, är kort och gott att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t anhålla om en dylik utredning.

Herr SJÖDAHL (s):

Denna debatt, herr talman, ger ett starkt understöd åt de synpunkter som jag framförde i mitt första anförande.

Här har nu företagsbeskattningskommittén framlagt ett förslag om förlustutjämning för juridiska personer. I en reservation till kommitténs betänkande föreslår två reservanter, att rätten till förlustutjämning skall utsträckas även till fysiska personer som bedriver rörelse. Därmed har man ökat svårighetsgraden av hela problemet — redan det att genomföra förlustutjämning för juridiska personer är svårt. Sedan kommer man från jordbrukets sida och säger, att förlustutjämningen bara gäller fysiska personer, som taxeras enligt bokföringsmässiga grunder, men man vill för jordbrukets vidkommande utvidga förlustutjämningen till att gälla även jordbrukare som taxeras enligt kontantprincipen, vilket är det stora antalet jordbrukare. Därmed har man ytterligare vidgat problemet och försvårat möjligheten att lösa det. Så kommer man nu och säger, att vi inte skall nöja oss med förlustutjämning utan också ha den öppna resultatutjämningen. I och med detta vidgas problemet än mer. Men inte nog därmed. Man fortsätter och säger, att visserligen skall detta bara gälla rörelseidkare, men inte bara sådana som taxeras enligt bokföringsmässiga grunder utan också dem, som deklarerar enligt kontantprincipen. Med hänsyn till att rätten till förlustutjämning ju minskar tyngden i progressiviteten anser utskottet emellertid, att förlustutjämningen inte bara bör gälla för rörelseidkare utan för alla inkomsttagare. Därmed har emellertid problemet blivit så vittomfattande att man inte kan åstadkomma

Om rätt till förlustutjämning vid beskattningen m. m.

något. Gud vet, herr talman, när vi med en dylik utvidgning av problemet över huvud taget skulle kunna göra något alls! Här har vi faktiskt ett skolexempel på hur man skall gå till väga för att fördröja en reform. Med sina stora krav sätter man käppar i hjulet och kommer ingenstans.

Herr talman! Den av utskottet anvisade vägen kan leda fram till rätt snabba resultat. Följer man den får lagstiftningen sedan undan för undan rulla vidare.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag vill göra herr Sjö-dahl uppmärksam på något, som han dock näppeligen kan ha förbisett, nämligen att, när han talar om utvidgning av rätten till förlustutjämning till att gälla jordbrukare, som redovisar sin inkomst enligt den s. k. kontantprincipen, så är den frågan inte att hänföra till förlustutjämnningen enligt reservationens punkt 1). Däremot är den aktuell i samband med resultatutjämnningen enligt reservationens punkt 2). Frågan skall alltså i dag inte lösas på annat sätt än att riksdagen säger nej eller ja till den utredning, som reservanterna siktat till och som finansministern redan har sagt, att han skall sätta i gång oberoende av något riksdagens beslut.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att där- under yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Velander*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid betänkandet fogade reservationen; samt 3:o), av herr *Larsson, Sigfrid*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i punkten 2 av nämnda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Velanders* yrkande.

Herr *Larsson, Sigfrid*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående bevillningsutskottets betänkande nr 31 antager bifall till herr *Velanders* yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr *Sigfrid Larssons* yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Sigfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 38.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 31, röstar

Ja;

Ang. återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 79;
Nej — 42.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta mo-

tioner dels om översyn av formerna för den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri samt återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor, dels ock om viss ändring av bestämmelserna angående industrigarantilån.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nr 218 i första kammaren av herr *Ohlon* m. fl. och nr 458 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. samt nr 323 i första kammaren av herr *Andersson*, *Alvar*, m. fl. och nr 258 i andra kammaren av herr *Andersson* i Brämehult m. fl.

I motionerna I: 218 och II: 458, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av formerna för den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri, dels ock att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den utredning om småföretagens lokalfrågor, som tillsatts i november 1948 men förklarats vilande 1951, måtte återupptagas.

Motionerna I: 323 och II: 258, vilka även voro likalydande, utmynnade i en hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära sådan ändring i bestämmelserna angående industrigarantilån, att dylik garanti skulle kunna utan att särskilda skäl därtill vore beviljas jämväl för lån avsedda att täcka företagares behov av rörelsekapital.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) anse motionerna I: 218 och II: 458, i vad de avsåge den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri, ävensom motionerna I: 323 och II: 258 besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförte;

2) besluta, att motionerna I: 218 och II: 458, i den del de avsåge utredningen om småföretagens lokalfrågor, icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor

Reservation hade avgivits av herrar *Danmans, Carlsson* i Tibro och *Löfgren*, vilka ansett,

a) att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

b) att utskottet därför under punkt 2 bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att med bifall till motionerna I: 218 och II: 458 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att den utredning av småföretagens lokalfrågor, som tillsatts i november 1948 men förklarats vilande 1951, måtte återupptas.

Herr DANMANS (fp):

Herr talman! I en reservation har några av utskottets ledamöter betonat vissa synpunkter på en av hantverkets och småindustriens stora frågor. Det gäller frågan om samhällets bidrag vid ordnandet av lokaler, anpassade särskilt för de behov som anmäler sig i detta sammanhang. Nu är det ju så att ett helt annat frågekomplex — jag tänker närmast på lokaliseringsfrågorna för näringslivet — just nu är högaktuellt och att riksdagen gång på gång får taga ställning till framförda förslag på detta område. Kommunerna på Sveriges landsbygd tvingas ju av omständigheter, som alla så väl känner till, att tänka på vad som kan göras för att inom olika delar av landet få till stånd ett livsdugligt och differentierat näringsliv. Kunde ett gott bidrag lämnas dem som är villiga att starta sådana företag genom att på ett ändamålsenligt sätt lösa deras lokalfråga, vore mycket vunnet, men oavsett om man tänker på nyetablering av smärre företag föreligger här ett behov att sänka lokalbeståndet litet varstans i landet.

Här möter oss en av den mindre företagsamhetens stöttestenar. Ofta ger de lokaler som småföretagarna disponerar inte förutsättningar för en rationell drift. Ofta är det brist på utrymme, och många gånger är det fråga om källarlokaler eller vindsutrymmen. Transporterna blir många gånger dyrbara och svåra att genomföra, och trivseln för de

anställda i sådana lokaler uteblir. I många fall är småföretagarnas lokaler mindre tillfredsställande ur hälsosynpunkt eller rent av hälsofarliga. I det fallet kan jag hänvisa till ett uttalande av yrkesinspektionen, där denna fråga ventileras. »Lokalerna», heter det, »är vanligen belägna i hyreshusens källarvåningar under gårdar och i andra sekundära utrymmen, som ligger helt eller delvis under jord. En del är inrymda i skjul, vilka ger bristfälligt skydd mot väder och vind. Takhöjden är ibland så låg som 2,0—2,1 meter. Dagsljusbelysningen är sparsam, många gånger helt obefintlig. Dålig ventilation och bristfälliga uppvärmningsanordningar är andra utmärkande egenskaper för lokalerna i fråga... Anledningen till dessa förhållanden får främst sökas i svårigheten för en företagare att komma över en för ändamålet lämplig lokal. Gäller det att uppföra en egen byggnad reser sig många gånger oöverstigliga hinder i form av svårigheter att anskaffa lämpligt belägna tomter eller att få byggnadstillstånd.»

Att småföretagarna behöver stöd för att kunna ordna sina lokalfrågor, vitsordas bland annat av arbetsmarknadsstyrelsen. Styrelsen hänvisar därvid till ett uttalande 1953 och säger där, att redan då åtskilliga problem förelåg, vilka borde utredas. Till frågan om formen för utredningen ville emellertid styrelsen inte taga ställning då utan skulle göra det i annat sammanhang.

Det var ju så, att en utredning om småföretagens lokalfrågor tillsattes år 1948. Men man får väl förutsätta att innan frågan avancerat så långt hade ärendet befunnits vara av sådan natur att en utredning borde komma till stånd. I ett utlåtande år 1954 säger bankutskottet i anledning av en motion att utskottet vill understryka att småföretagens lokalbestånd inte är tillfredsställande. På samma gång förklarade utskottet att behovet av en upprustning av lokalerna var framträdande. Dessa omdömen är helt säkert riktiga än i dag.

Men när det nu gäller att ta ställning till motionernas yrkande om återuppta-

Ang. återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor

gande av den avbrutna utredningen, gör utskottet något som liknar en kringgående rörelse. Utskottet erkänner tydligen att ett behov av en viss upprustning av småindustriens lokaler föreligger, men utskottet föreslår inga speciella åtgärder, utan förutsätter att företagarföreningarna liksom också kommunerna skall uppmärksamma de här frågorna. Säkert gör de det också, men åtminstone vad kommunerna beträffar kommer de att beakta saken alldeles oberoende av ett sådant påpekande av utskottet. Företagarföreningarna och kommunerna kommer nu att ge frågan en sådan belysning, anser utskottet, att ett återupptagande av utredningen är obehövligt, och därför avstyrks motionen.

Går man emellertid till det uttalande som Sveriges hantverks- och småindustriorganisation gör i anledning av de väckta motionerna, får man en litet annan syn på saken. Det heter där: »Organisationen beklagar för sin del livligt att denna utredning avbröts innan man hunnit göra en sammanfattning av vunnna resultat. Sedan dess har byggnadsfrågorna för den mindre företagsamhetens del ytterligare aktualiserats. Den i ökad takt fortskridande saneringen av våra städers och tätorters centrala delar utgör ett allvarligt hot mot där sedan decennier och generationer verksamma småföretag.» Organisationen hänvisar också till ett yttrande i ett annat sammanhang, där organisationen beklagade »bristen på utredningar på detta område, vilket medfört avsevärda feldispositioner i stadsplaneringen, och erbjöd sig medverka vid kommande utredning rörande lokalbehov och lokaliseringsfrågor».

Det pågår ju en ganska intensiv sanering av de äldre stadsdelarna i städer litet varstans här i landet, och icke minst därigenom blir lokalbehovet för hantverk och småindustri ännu mer aktuellt än det eljest skulle vara. Genom saneringen försvinner en hel del lokaler, som visserligen varit mindre lämpliga men dock givit innehavarna möjlig-

het att bedriva sin verksamhet, låt vara under rätt svåra förhållanden.

Summerar vi vad som anförts i den här frågan, blir väl resultatet att läget är prekärt för hantverk och småindustri i vad gäller lokalfrågan i stort. Reservanterna menar att det är samhällets uppgift att utreda frågan och ge den en sådan belysning som ärendets betydelse för landets lyckosamma utveckling fordrar.

Det är möjligt att ett återupptagande av utredningen av denna fråga fordrar en komplettering av direktiven för utredningen. Om den saken har jag ingen bestämd mening. Huvudsaken är att småföretagarnas lokalfråga blir förut-sättningslöst utredd.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som fogats vid bankoutskottets utlåtande.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Det råder ingen delad mening om att frågan om hantverkets och småindustriens lokalbehov förtjänar all möjlig uppmärksamhet. Meningskilljaktigheten gäller i detta fall närmast formen för detta arbetes bedrivande. Det är nu återigen fråga om en motionsledes gjord framställning om att den år 1948 tillkallade och år 1951 vilandeförklarade utredningen om småföretagens lokalfrågor skall återupptagas. Samma framställning har gjorts två år tidigare, dels år 1953 och dels år 1954. Vid båda tillfällena beslöt riksdagen på bankoutskottets hemställan att lämna motionsyrkandet utan åtgärd.

År 1953 förklarade dåvarande chefen för handelsdepartementet i ett interpellationssvar, att åtgärderna för att förbättra småföretagens lokalförhållanden snarast borde ses som ett led i det större problemet rörande småindustriens rationalisering och finansiering, i vilket hänseende utredningar påginge, och att han därför för det dåvarande icke var beredd att föreslå ett återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor.

Ang. återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor

Såsom framhållits i det nu föreliggande utskottsutlåtandet står vi åter inför en utredning om samordning av de statliga stödformerna till förmån för hantverk och småindustri, och frågan om upprustning av småindustriens lokaler sysselsätter jämväl företagsföreningar och kommunala myndigheter.

Det har under sådana förhållanden inte framstått för utskottet som om någonting skulle vara att vinna genom att nu återupptaga 1948 års utredning. Skulle erfarenheten ge vid handen att ytterligare åtgärder krävs utöver den utredning, som nu återigen skall igångsättas, får man väl söka någon annan form än att återuppliva en utredning från år 1948 med direktiv efter då rådande förhållanden.

En av reservanterna har här antytt, att man är medveten om att dessa direktiv kanske behöver göras om. Ja, till sist gäller det väl om man inte behöver göra om hela konstruktionen på denna utredning med hänsyn till de förhållanden, som numera råder. Det är ju dock nära tio år sedan denna utredning tillstattes och över fem år sedan den förklarades vilande.

Med hänvisning till detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Det är ju ganska egenomligt att man inte på allvar försöker få till stånd en utredning av den fråga, som dessa motioner avser.

Herr Ewerlöf säger, att han inte finner skäl föreligga att man på nytt sätter i gång en utredning, som år 1951 förklarades vilande. Jag vill för min del bara framhålla, att kreditförhållandena på landsbygden, särskilt när det gäller småindustri, småhantverk och jordbruk, är mycket bekymmersamma. Det är mycket allvarligt när man inte har möjlighet att få de allra minsta krediter trots god säkerhet. Under de senaste veckorna har ju dessutom genom riksbankens åtgärder förhållandena ytterligare skärpts.

När herr Ewerlöf säger att dessa spörs-

mål förtjänar all möjlig uppmärksamhet, skulle jag vilja fråga, om man inte också borde ha sagt ifrån att alla dessa kreditrestriktioner, som nu införes på löpande band, också bör försvinna. Riksbankschefen har ju, såsom vi vet, i stället antytt att vi ännu en tid har att dragas med sådana saker.

Om vi skall gå den väg, som man nu slagit in på och som jag förstår att åtminstone herr Ewerlöf tycker är bra, alltså med denna höga ränta och med dessa kreditrestriktioner, skulle jag vilja fråga finansministern, hur han tror att det skall gå med hantverk och jordbruk i framtiden, om detta skall fortsätta. Jag tror att det finns allt skäl för att man fortast möjligt vidtar åtgärder i syfte att bereda en lättnad åt dem som är sämst ställda i fråga om kapitaltillgångar. Det kan naturligtvis tänkas, att detta i sin tur medför att man får vidtaga andra åtgärder. Jag skulle inte alls vara främmande för tanken att man försökte införa ett allmänt pris- och lönestopp i stället för att gå denna snedgång över hela näringslivet för att behärska löneutvecklingen. En annan möjlighet är att avtalen slutes för längre tid. Det är ännu inte mer än en månad sedan avtalsförhandlingarna slutfördes, och om några månader skall de på nytt tas upp. Jag ställer bara frågan, om man vid en eventuellt kommande löneökning skall ånyo skärpa kreditrestriktionerna, höja räntorna och dylikt för att suga tillbaka den löneökning som man först har gett.

Jag tror att det föreligger mycket starka skäl att göra någonting åt dessa förhållanden, och därför vill jag tillkännagiva, herr talman, att jag kommer att rösta för den till detta utlåtande fogade reservationen.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag har inte anledning att säga annat än att det föreföll mig som om herr Elofsson talade i ett helt annat ärende än det nu föreliggande. Här är det ju inte på något sätt fråga om kreditrestriktioner och vad därtill hör, utan den enda fråga det gäller är

huruvida riksdagen skall besluta hemställa till Kungl. Maj:t att återuppliva 1948 års utredning om småindustriens lokalfrågor, om vi skall nöja oss med hittills vidtagna åtgärder eller om vi inte i så fall bör överväga andra former än som här föreslagits.

Herr **ELOFSSON, GUSTAF**, (bf):

Herr talman! Jag anser att det här hade varit ett tillfälle att återigen uppta dessa problem, om man hade varit intresserad av att fortast möjligt lösa denna fråga.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepade propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Danmans* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Danmans* begärde rösträkning, verkställdes nu votering

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.
medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 28.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner m. m.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tio inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 120 i första kammaren av herr *Ohlsson, Ebbe*, och herr *Magnusson* och nr 88 i andra kammaren av herr *Svensson* i Krokstorp m. fl., de likalydande motionerna nr 324 i första kammaren av herr *Strandler* m. fl. och nr 256 i andra kammaren av herr *Persson* i Appuna m. fl., de likalydande motionerna nr 325 i första kammaren av herrar *Eliasson* och *Wolgast* och nr 259 i andra kammaren av herr *Andersson* i Brämhult m. fl., de likalydande motionerna nr 326 i första kammaren av herr *Pålsson* m. fl. och nr 586 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Rosshol m. fl. samt de likalydande motionerna nr 327 i första kammaren av herr *Franzén* och nr 255 i andra kammaren av herrar *Adolfsson* och *Börjesson*.

I motionerna I: 120 och II: 88 hade hemställts, att riksdagen måtte uttala som sin mening att lån, för vilka ställdes borgen i enlighet med SFS nr 409/1954, borde utlämnas utan hinder av för kreditinstituten gällande kreditinskränkande instruktioner.

Motionerna I: 324 och II: 256 utmynnade i hemställan om att riksdagen måtte besluta, att industrigarantilån jämlikt Kungl. Maj:ts kungörelse den 4 juni 1954 (nr 409) tills vidare skulle få lämnas

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

av ifrågavarande kreditinrättningar utan avseende på vad i riksbankens överenskommelse med kreditinrättningarna föreskrevs beträffande hållande av kassareserv och viss utlåningskvot.

I motionerna I: 327 och II: 255 hade framställts det yrkandet, att riksdagen skulle uttala, att riksbanken borde söka träffa överenskommelse med kreditinstitutet rörande sådan tillämpning av kreditåttstramningen, att de mindre företagens kreditbehov kunde tillgodoseas på tillfredsställande sätt.

Motionerna I: 325 och II: 259 innehöll en hemställan, att riksdagen måtte besluta om skyldighet för Sveriges riksbank att inträda som långgivare för lån med statsgaranti, i händelse av att långgivare icke kunde erhållas i öppna kreditmarkanden, i enlighet med vad som i motionen anförts.

I motionerna I: 326 och II: 586 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts kungörelser nr 342/1948, § 16, nr 366/1948, § 21, och nr 367/1948, § 1, att även riksbanken skulle utlämna garantilån inom den av riksdagen fastställda garantilånramen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet hemställt,

1) att motionerna I: 120 och II: 88, I: 324 och II: 256 samt I: 327 och II: 255 måtte anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförde;

2) att motionerna I: 325 och II: 259 samt I: 326 och II: 586 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anförde bland annat:

»I betraktande av att det icke kunnat med säkerhet visas att speciella svårigheter skulle ha drabbat småföretagare inom hantverk, industri och jordbruk, är utskottet icke för sin del berett tillstyrka att särskilda lättnader skulle genomföras för denna kategori av låntagare. Men utskottet är samtidigt medvetet om att den strama kreditpolitik som numera föres orsakar både näringslivet, däribland nu berörda kategorier av fö-

retagare, och den offentliga verksamheten sådana svårigheter att i och för sig angelägna investeringsprojekt får ställas på framtiden samt att likviditeten i många fall blir ytterst ansträngd. Med hänsyn härtill är det av vikt att bankofullmäktige uppmärksamt följer utvecklingen och inom ramen för en fortsatt restriktiv kreditpolitik vidtager de åtgärder för tillgodoseende av motionernas syften som fullmäktige finner möjligt att genomföra.»

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrarna *Eliasson* och *Persson* i Norrby ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits. I det av reservanterna föreslagna utlåtandet hade anförts bland annat följande:

»I motionerna har vidare förordats särskilda åtgärder i syfte att säkerställa att utlämnande av lån mot statlig kreditgaranti kan ske inom de fastställda ramarna utan hinder av gällande kreditrestriktioner. Dyliga åtgärder har tillstyrkts av Sveriges hantverks- och småindustriorganisation och RLF. Enligt utskottets mening är det angeläget, att ifrågavarande garantilån kan utnyttjas i full omfattning, då dessa lån är av stor betydelse för att främja småföretagsamheten särskilt på landsbygden. Detta spörsmål bör bli föremål för överläggningar mellan riksbanken och kreditinstitutet. Utskottet vill i detta sammanhang framhålla, att det här gäller relativt begränsade belopp i förhållande till den totala kreditvolymen. Utskottet vill vidare erinra om att en överenskommelse tidigare träffats om prioritering av krediter till bostadsbyggandet. Därest resultatet av de sålunda förordade överläggningarna icke skulle kunna helt tillgodose motionernas syften, torde frågan om att även riksbanken bör utlämna ifrågavarande garantilån böra upptagas till övervägande.

Åberopande det anförda hemställer utskottet, att motionerna I: 120 och II: 88, I: 324 och II: 256, I: 327 och II: 255, I: 325 och II: 259 samt I: 326 och II: 586 må anses besvarade med vad utskottet sålunda anförde.»

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Detta utlåtande behandlar motioner som väckts av ledamöter från tre av riksdagens fem partier, nämligen högern, socialdemokraterna och bondeförbundet. Gemensamt för motionerna är att de tar upp vissa för de mindre företagen aktuella kreditfrågor och påyrkar åtgärder i syfte att bättre trygga kreditförsörjningen på detta område. Bland annat begäres i motionerna — ehuru yrkandena är litet olika utformade — att lån mot statlig kreditgaranti skall utlämnas utan hinder av gällande kreditrestriktioner. Då jag tillsammans med herr Persson i Norrby har avgivit en reservation till utskottets utlåtande, ber jag att få säga några ord om motiven till den.

Det är väsentligen på två punkter vi funnit att utskottets ställningstagande inte är tillfredsställande. Den första punkten gäller bedömningen av den skärpta kreditpolitikens verkningar för småföretagen inom hantverk, industri och jordbruk. Utskottets majoritet tycks ha den uppfattningen, att den skärpta kreditpolitiken inte medfört några speciella svårigheter för dessa småföretag. Vi kan för vår del inte finna, att den beskrivningen av läget är riktig, och vi stöder oss i det sammanhanget på att både Sveriges hantverks- och småindustriorganisation och Svenska jordbrukskreditkassan — två organisationer som bättre än de flesta bör känna läget på detta område — i stort bekräftar de svårigheter som framhållits i motionerna.

I vår reservation har vi velat understyrka, att en skärpt kreditpolitik alldeles uppenbart måste drabba de mindre likvida och starkt skuldsatta företagen hårdare än likvida företag. Det har ju för övrigt bankoutskottet i annat sammanhang anfört. De mindre företagen har i regel en mer begränsad förmåga till självfinansiering. Läget är helt naturligt annorlunda för större och väl konsoliderade företag som inte behöver uppträda på lånemarknaden eller endast behöver göra det i mycket ringa utsträckning i förhållande till deras kapitalbehov. Detta torde inte heller vara

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

någon hemlighet. Det omvittnades för övrigt häromdagen av herr Ohlon, att svårigheterna kanske vore störst för de nystartade företagen med deras sämre kontakter med kreditinstituten. När det gäller jordbruket är det klart, att dess kreditvärigheter i hög grad accentuerades av fjolårets dåliga skörd. Utskottsmajoriteten menar, att inte heller några speciella svårigheter skulle ha inträffat för jordbruket under fjolåret. Jag förmodar, att majoriteten här stöder sig på de remissyttranden, som avgivits av bl. a. vissa bankföreningar. Man pekar där på att utlåningen till jordbruket under 1955 var oförändrad eller i stort sett oförändrad, i något fall till och med ökad. Dessutom hade skördeskadelån utgått. Jag måste säga, att dessa statistiska uppgifter inte alls bevisar någonting, som strider mot vår uppfattning, att speciella svårigheter här förelåg. Man måste besinna, att problematiken icke gäller huruvida lånevolymen till jordbruket var i stort sett oförändrad eller inte. Man måste bedöma den kreditvolym som stod till jordbrukets förfogande i förhållande till det kreditbehov som förelåg speciellt med hänsyn till de omfattande skördeskadorna. Jag erinrar om att fjolårets dåliga skörd beräknades medföra ett inkomstbortfall av 504 miljoner kronor. Bankkrediterna och skördeskadelånen var inte av sådan omfattning att jordbruket kunde undgå att på grund av den dåliga skörden få en mycket stark känning av kreditvärigheterna. Det är mot den bakgrunden herr talman, som herr Persson i Norrby och jag inte har kunnat godkänna utskottsmajoritetens beskrivning av jordbrukets kreditläge i bankoutskottets utlåtande nr 21, utan till utlåtandet har fogat en blank reservation.

Det är alltså i den allmänna bedömningen i fråga om småföretagens kreditproblem som vi skiljer oss från utskottsmajoritetens uppfattning. Den andra punkt, där vi velat markera annan uppfattning, är frågan om de lån, som utlämnats mot statlig kreditgaranti. Här har utskottet inte velat vara med om att ställa dem i särklass på kreditmarkna-

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

den. Vi delar emellertid den uppfattning som kommit till uttryck i motioner även från högerhåll och från socialdemokratiskt håll på denna punkt. Vi anser det vara angeläget, att dessa garantilån, som utgår både till småindustri, hantverk och på jordbrukets område, kan utnyttjas i full omfattning. Det finns för dessa statliga kreditgarantier ramar uppställda. Vi begär inte att dessa ramar skall ökas eller vidgas, utan vi begär helt enkelt, att man skall trygga en sådan ordning, att man kan utnyttja kreditgarantierna till fullo inom dessa ramar. Här pekar man på att arbetsmarknadsstyrelsen uppgivit att det inte varit några svårigheter, och handelsministern skulle vid något tillfälle ha sagt att de kan utnyttjas relativt hyggligt. Härtill vill jag säga, att erfarenheterna tydligen är olika. Jag har talat med en företagskonsulent, anställd hos en företagsförening, som sade att det tidvis under fjolåret var nästan hopplöst att få fram förhandsbesked från bank om kreditgaranti för nu berörda företag.

Läget är kanske ett annat i dag, men tidvis har det dock förelegat sådana här svårigheter i vissa delar av landet. Var och en, som studerar lantbruksstyrelsens beskrivning av läget för jordbrukets del, skall finna att samma problem framträtt när det gäller att utnyttja dessa ramar för garantilånen på jordbrukets område. Då kan man fråga sig: Finns det någon särskild anledning att ge dessa krediter prioritet framför andra? Ja, det har ju alla dessa motionärer varit ense om — bl. a. även herr Magnusson, som på denna punkt ställt ett yrkande. Vi har ansett, att en viss prioritering borde ske, och jag tycker, att det finns starka skäl för det. För det första är det ju så, att de krediter det här är fråga om, är väldigt små i förhållande till den totala kreditvolymen. De rör sig om ytterst blygsamma belopp. Men å andra sidan spelar dessa garantilån en stor roll för just de mindre företagens utveckling. Det gäller inte minst på landsbygden. Här spelar inte minst de lokaliseringspolitiska synpunkterna en stor roll. Vi menar därför att dessa

garantilån bör få en viss prioritet, och vi har svårt att fatta, att det skulle betyda ett principiellt avsteg från den kreditpolitik som förs. Jag vill påpeka, att riksbanken har träffat överenskomelse med affärsbankerna om att hundratals miljoner skall ställas till förfogande för att trygga byggnationen av flerfamiljshus. Skall man då inte kunna ur principiella synpunkter också säga sig att på ett område som detta, som har så stor betydelse, även om lånebeloppen är ringa, kan det bli en liknande prioritering? Det är detta vi i reservationen har velat ge uttryck åt. Vi menar, att riksbanken bör taga upp överläggningar med kreditinstitutet för att trygga att garantilånen skall kunna placeras i full utsträckning.

Jag vill inom parentes säga att när man diskuterar, huruvida dessa ramar kan utnyttjas eller inte, får man inte bortse ifrån att vederbörande i de flesta fall måste ha ett förhandslöfte om att kredit kan erhållas, innan han kan söka en kreditgaranti. När man studerar statistiken, får man därför inte glömma bort, att många människor sannolikt inte sökt kreditgaranti av den anledningen att de inte kunnat få något sådant förhandslöfte.

Vi anser således, att riksbanken bör ta upp överläggningar med kreditinstitutet för att garantilånen i full utsträckning skall kunna utnyttjas. Det får bli en överläggningsfråga, huruvida dessa garantilån eller krediter skall ges inom de kassareservsbestämmelser man avtalar eller vid sidan av dem. Det gäller här små belopp, så att det kan inte spela någon större roll. Skulle man vid dessa överläggningar inte kunna nå en tillfredsställande ordning, som tillgodoser motionärernas önskemål, bör man enligt vår mening ta upp frågan om att även riksbanken skall utlämna garantilån.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar Pålsson (bf), Nils Theodor Larsson (bf), Franzén (bf) och Wolgast (bf).

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Här står vi inför ett ärende, där det gäller att bedöma den nya penningpolitikens verkningar. Här står emot varandra å ena sidan uppfattningen, att verkningarna har varit likformiga över hela fältet, såsom avsikten varit med det hela — det är ju fråga om en generell åtgärd — och å andra sidan den, att vissa grupper skulle ha blivit missgynnade. Herr Eliasson har åberopat uttalanden av vissa jordbruksorganisationer till stöd för att det skulle förhålla sig på det sättet, och han säger att de grupper han angivit mer än andra känner svårigheterna. Det må vara riktigt, att de känner svårigheterna speciellt inom detta fält, men därav följer inte att de känner, huruvida den behandling, som har kommit låneärendena till del när det gäller dessa grupper, har varit mera sträng än på andra områden. För att kunna bedöma detta behöver man ha en allmän överblick, och den allmänna överblicken torde framför allt riksbanken kunna göra. Riksbanksfullmäktige har för sin del bestämt förklarat, att nu tillgängliga uppgifter icke givit något stöd för uppfattningen, att jordbruket och småföretagsamheten drabbats speciellt hårt.

Det finns ju inte någon möjlighet att från denna utgångspunkt göra gällande, att man skulle vitta en åtgärd som i och för sig vore så irrationell att den splittrade kreditmarknaden i olika delar och gäve prioritet för olika grupper. Herr Eliasson säger nu: »Ja, men detta har man ju gjort när det gäller bostadsbyggandet.» Man kan inte gärna göra någon jämförelse med bostadsbyggandet, som berör hela folket i största allmänhet. Om varje grupp med de olika intressen det här är fråga om, vare sig det gäller industri, hantverk, småindustri eller jordbruk, skulle göra gällande, att det borde tillskapas prioritet, blev det inte gärna möjligt att föra en verksam penningpolitik i detta land. Bakom utskottsmajoritetens ställningstagande ligger självfallet den uppfattningen, att det inte gärna kan komma i fråga att på detta sätt bryta sönder penningpolitiken. Men samti-

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

digt har vi i så tillmötesgående riktning som möjligt när det gäller de önskemål, som här framställts, förklarat, att om det verkligen skulle kunna påvisas eller den fortsatta utvecklingen skulle ge vid handen, att vissa grupper blivit missgynnade i förhållande till andra grupper, är det av vikt att bankofullmäktige uppmärksamt följer utvecklingen och inom ramen för en fortsatt restriktiv kreditpolitik vidtar de åtgärder för tillgodoseende av motionernas syften som fullmäktige finner erforderliga. Därmed menar vi att det inte kan bli fråga om att bryta ut ett visst område och ge det prioritet framför andra, men att det bör ankomma på bankofullmäktige att tillse att rättelse sker om det kan konstateras att någon grupp är missgynnad i förhållande till andra.

Den senare delen av reservationen tar upp detaljfrågan om garantilånen. Man tycks vilja göra gällande, att dessa lån under alla förhållanden skall lämnas ut till det belopp som står till förfogande. Kungl. Maj:t och utskottet har utgått från att garantilånen skall undergå precis samma behandling och underkastas samma konkurrens på lånemarknaden som övriga lån, och det är vad som nu har skett. Det har intygats både av arbetsmarknadsstyrelsen och av handelsministern i ett intervjuuttalande i Morgon-Tidningen att det, såvitt man från dessa instansers sida kunnat finna, inte förekommit något missgynnande av garantilånen, utan att samtliga sådana garantilån, som varit av beskaffenhet att böra beviljas också blivit beviljade. Det finns inte heller i detta hänseende anledning att göra något slags särarrangemang, och allra minst har utskottet velat stödja den motion, i vilken gjorts gällande att i den mån det skulle möta svårigheter att på den vanliga kreditmarknaden få lånen placerade, skulle riksbanken åläggas lämna ut dessa lån. Detta har ju riksbanksfullmäktige för sin del tagit alldeles bestämt avstånd ifrån.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Jag skulle i stora stycken kunna instämma med herr Eliasson. Jag har en rätt bestämd uppfattning om att den nu tillämpade politiken i fråga om kreditrestriktioner drabbar just småföretagarna och även jordbruket hårdare än den träffar de större företagen. Utskottet, som stöder sig på vissa yttranden som avgivits, säger att det inte med säkerhet kan visas att speciella svårigheter skulle ha drabbat småföretagare inom hantverk, industri och jordbruk. Detta har naturligtvis utskottet viss täckning för i vissa av de yttranden som har avgivits, men det finns också yttranden redovisade här — som herr Eliasson påpekade — vilka ger uttryck åt en annan mening. Jag tycker att det ligger i själva sakens natur att dessa kreditrestriktioner måste drabba de mindre och kapitalsvaga företagen hårdare än de större företagen.

Nu har jag sett att utskottet ändå ställt sig positivt till flera av de här motionerna. Utskottet säger, som herr Ewerlöf påpekade, att det är av vikt att bankofullmäktige uppmärksamhet följer utvecklingen och inom ramen för en fortsatt restriktiv kreditpolitik vidtar de åtgärder för tillgodoseende av motionernas syften som fullmäktige finner möjliga att genomföra. Jag skulle starkt vilja understryka just detta utskottets uttalande. Såsom jag ser det är frågan om möjligheterna för småföretagen att hävda sig i konkurrensen en fråga av utomordentligt stor vikt bland annat för landsbygden. Kommunerna där gör i många fall stora ansträngningar för att få fram ett differentierat näringsliv ute i sina bygder, och det är av största betydelse att företagen där — det blir i regel fråga om mindre sådana — inte bromsas upp utan har möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Men jag har som sagt ingen anledning att i fråga om själva yrkandet inta någon annan ståndpunkt än utskottet, som ju om de av dessa motioner, vilka närmast berör kreditpolitiken, säger att de må anses besvarade genom vad utskottet har anfört.

Då det möjligen kan se ut som om

bondeförbundet genom sitt ställningstagande i denna fråga vore det enda parti som slog vakt om småföretagarna och jordbruket, vill jag påpeka att uppfattningarna på det hållet kanske inte är så där ensartade och entydiga. Jag har här ett uttalande på ledarplats i måndagsnumret av det organ som väl anses vara bondeförbundets huvudorgan. I ledaren erinrar man om ett föredrag av finansministern och säger: »Han var angelägen att påpeka, att någon uppmjukning av den ekonomiska politiken inte är möjlig. Och det måste man hålla med honom om. De bondeförbundsreservanter som nu kräver kreditlättnad i en utskottsreservation, har råkat komma en smula vid sidan om den aktuella utvecklingen.» Detta tyder väl i varje fall på att herr Eliasson kanske inte har partiet som helhet med sig i sina synpunkter.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Jag kan inte finna att herr Ewerlöfs argumentation på något sätt stärker utskottsmajoritetens ställning. Man bör observera att min argumentation inte går ut på att de mindre företagen skulle ha missgynnats av bankerna i förhållande till de större. Det är inte detta, herr Ewerlöf, som är huvudfrågan, utan den är vilka verkningar en skärpt kreditpolitik har på olika områden av näringslivet. Där tycker jag att saken är så självklar att man inte borde behöva spilla några ord på den. De företag som behöver låna pengar kommer i en svårare situation än de som inte behöver låna pengar, eller hur, herr Ewerlöf? Jag förstår inte att detta skall kunna föranleda några olika uppfattningar. Den beskrivning som vi har givit i reservationen pekar just på detta förhållande. Utskottsmajoriteten har inte alls ägnat någon uppmärksamhet åt att de mindre likvida företagen, de skuldsatta företagen och säkerligen i ännu högre grad de nystartade företagen drabbas relativt hårdare av en skärpning av kreditpolitiken än äldre, väl konsoliderade företag. Det är just därför, herr Ewerlöf, som man kan ha mycket olika meningar när man

diskuterar utformningen av den ekonomiska politiken. Om man såsom herr Ewerlöf och hans parti menar att vi skall driva denna kreditpolitik till dess yttersta spets och använda endast den, så är det klart att verkningarna blir helt anorlunda än om vi betjänar oss av en ekonomisk politik som försöker bromsa inflationen med ett bredare register av åtgärder.

Frågan är så enkel, herr Ewerlöf, när det gäller att bekämpa inflationen. Det är inte bara så att säga en teoretisk diskussion, utan det är den gamla banala frågan: Vem skall bära bördorna vid bekämpandet av en inflationskris? Det är denna fråga vi har velat peka på. Jag tror inte att man kan bestrida, att hantverks- och småindustriorganisationen bör ha rätt goda möjligheter att bedöma just de svårigheter som kreditrestriktionerna medför för de mindre företagen.

Herr Ewerlöf sade inte ett ord om jordbruket. Jag vet inte om det var något förbiseende. Jordbruket ingick också i min argumentation. Alla de uppgifter som kommit fram visar att affärsbankernas utlåning till jordbruket varit ungefär oförändrad under fjolåret, men det säger ingenting. Om jordbrukets skördeförhållanden hade varit normala, hade inte jordbrukets likviditetskris varit så utpräglad som den måste bli i ett läge, då skördebortfallet beräknas till över 500 miljoner kronor. Att under sådana förhållanden bestrida, att kreditpolitiken har framkallat alldeles speciella svårigheter, tycker jag är att leka blindbock med realiteterna.

Sedan skulle jag i detta sammanhang vilja påpeka — det står ju i utskottets utlåtande, och det kanske herr Sundelin också observerat — att när riksbanksfullmäktige behandlade denna fråga, anmälde bl. a. herr Kristensson reservation under framhållande av att de belopp, som erfordras för att tillgodose de lånebehov som avses i motionerna, inte är av den storleksordning att hinder med hänsyn till gällande kreditrestriktioner bör föreligga för deras tillgodoseende. Man borde enligt herr Kris-

Ang. utlämnandet av garantilån m. m. tensson kunna tillfredsställa ifrågavarande önskemål genom överenskommelse mellan riksbanken och kreditinstituten. Detta gällde alltså garantilånen.

Herr Ewerlöf förklarade, att utskottsmajoriteten inte vill ge någon prioritet för de lån, som utlämnas mot ställig lånegaranti. Såvitt jag förstod herr Sundelin var denne välvilligt inställd till tanken, men han ville inte yrka bifall till några åtgärder. Då kostar det ingenting att vara välvillig!

Frageställningen här är: Är detta ett principiellt avsteg från kreditpolitiken, som inte kan motiveras? Om det kan vara motiverat av sociala skäl att man ger prioritet i fråga om flera hundratal miljoner för byggande av flerfamiljshus här i landet — det föreligger inom parentes ingen motsvarande överenskommelse beträffande egnahemsbyggandet — varför skulle man då inte kunna ge prioritet åt de små belopp som det här är fråga om? Dessa garantilån är ju ändå i hög grad motiverade av sociala skäl för att man skall hindra en avfolkning av orter, där man i stället vill utveckla näringslivet, och för att ur speciella synpunkter ge ett handtag åt den mindre företagsamheten. Det kallar herr Ewerlöf att bryta sönder kreditpolitiken. Jag har med avsikt inte alls tagit upp någon diskussion av frågan, om den skärpta kreditpolitiken är riktig och om det är önskvärt att den skärpes ytterligare. Jag har inte sysslat med detta problem, utan frågan gäller här: Betyder prioriteten ett avsteg från riktlinjerna för penningpolitiken? Jag kan inte inse, att dessa krediter är av den storleksordningen, att så blir fallet. Ett bifall till reservationen kan väl ändå inte innebära att man skulle bryta sönder penningpolitiken.

Sedan vill jag när det gäller garantilånen bara tillägga utöver vad som här redan har sagts, att det inte skulle innebära någon revolutionerande nyhet, om riksbanken skulle utlämna garantilån. Såvitt jag inte är felaktigt underrättad lämnar riksbanken redan ut vissa garantilån. Vi har dock i vår reservation inte begärt, att riksbanken skall lämna ut sådana lån, utan vi menar att denna

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

fråga kan lösas genom en överenskommelse mellan riksbanken och kreditinstitutet. Först om man inte kan nå något resultat på den vägen, anser vi att frågan om riksbankens utlämnande av garantilån bör tas upp till prövning.

Låt mig till sist, herr talman, säga några ord till herr Sundelin. Han tog upp frågan, huruvida jag har mitt parti bakom mig eller inte. Jag skulle kunna säga att detta är en sekundär fråga för mig. Jag anser att man bör lösa en fråga förnuftigt, oavsett om man råkar ha partiet framför sig eller bakom sig. Men det skulle vara intressant att veta, om herr Sundelin har sitt parti bakom sig.

Jag har också läst Skånska Dagbladets ledarspalt och dess uttalande om att reservanterna kommit litet vid sidan av utvecklingen på grund av den skärpta kreditpolitiken. Det måste bero på att skribenten helt enkelt har missuppfattat hela reservationen. Jag skall skicka den till honom så att han får läsa den igen — om han har läst den. Vi vänder oss inte mot den skärpta kreditpolitiken, vi tar inte upp den till diskussion, utan vad vi diskuterar är, om vi inom en restriktiv kreditpolitik kan ge viss prioritet åt garantilånen.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om herr Eliasson inte förstod den distinktion, som jag ville göra mellan att å ena sidan prioritera vissa områden i sammanhang med penningpolitiken, vilket jag motsatte mig, eller att å andra sidan utgå ifrån att riksbanken har att tillse att det blir likformiga verkningar och att man, om man finner att något brister i detta hänseende, skall ifrån riksbankens sida se till att det blir en rättelse. Härefter ligger skillnaden oss emellan. Jag förstår inte riktigt den replik, som herr Eliasson nu gav på denna punkt.

Man kan inte komma ifrån att det, som herr Eliasson säger, är skillnad mellan folk som behöver låna och folk som inte behöver låna. Den skillnaden kan

man väl inte utjämna med hjälp av kreditpolitik. Vad är det som säger att man genom att lyfta ut just småindustrien och jordbruket skulle komma åt alla dem som skulle ha speciella svårigheter? En sådan ojämnheter finns ju inom alla områden av näringsliv och privatliv över huvud taget, där krediter kan vara erforderliga.

Vad jag pläderar för är att penningpolitiken måste vara generellt verkande. Det innebär att man skall se till att det blir en likformig behandling över hela linjen, och om man finner att den av någon anledning inte är likformig utan att det finns sådana som är särskilt missgynnade har vi utgått ifrån att bankofullmäktige skall se till att det blir rättat.

Vad garantilånen beträffar säger herr Eliasson att det var bra att få konstaterat, att herr Ewerlöf ansåg att garantilånen borde behandlas på samma sätt som andra lån. Vad ligger det för diskriminerande i det? Menar herr Eliasson att så fort någon begär ett garantilån skall han få det alldeles oavsett sin personliga situation och det ändamål det är fråga om att stödja? Jag menar med detta att ett sådant lån naturligtvis skall prövas från precis samma utgångspunkter som andra lån: Vad är det för ett ändamål som lånet skall användas till och vilken kreditvärdighet har låntagaren? Någon annan form för lånens beviljande kan väl inte gärna tänkas.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr ELIASSON (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte nämnvärt förlänga debatten. Då jag tror att ståndpunkterna har klargjorts här, är det tillräckligt för mig att endast ta upp det sista som herr Ewerlöf yttrade. Garantilånen bör ha prioritet, men inte på det sätt som herr Ewerlöf vill tolka det hela. Jag har aldrig gjort gällande att vem som helst som söker kreditgaranti skall

få den, alldeles oavsett sina personliga förutsättningar och ändamål med lånet, det tror jag är uppenbart för herr Ewerlöf. Vad jag har begärt är endast att de, som uppfyller villkoren för att få kreditgaranti och som inom de ramar som finns kan tilldelas kreditgaranti, skall få utnyttja den utan hinder av kreditrestriktionerna.

När det gäller hantverket måste jag fråga herr Ewerlöf, om han verkligen menar att dessa 10 miljoner kronor till hantverket och småindustrien i kreditgaranti skulle bryta sönder penningpolitiken i detta land. Det är väl ändå att överdriva proportionerna.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Det påstående herr Eliasson tillskriver mig har jag aldrig gjort, och jag kan helt instämma i vad herr Eliasson nu senast sade om vilka som borde få dessa lån. Vi som tillhör majoriteten har av handlingarna och utredningen i ärendet ansett oss kunna utgå ifrån att alla som uppfyllt villkoren också har fått dessa lån. Det är där meningskiljaktigheten ligger.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Det är enligt egen uppgift herr Eliasson likgiltigt om han är framför eller bakom sitt parti i denna fråga. Vad som emellertid uppenbarligen inte är honom likgiltigt är det rent kalendariska faktum att september månad närmar sig. Det var, såvitt jag förstår, vad som måste ha varit den drivande omständigheten i hela hans aktion.

Herr Eliasson och de som delar hans uppfattning stöder i vått och torrt den ekonomiska politik som slutar i kreditrestriktioner. Men vad det gäller konsekvenserna av denna politik på ett visst politiskt särskilt matnyttigt område anmäler man reservation, antingen i bankokoutskottet eller i förekommande fall i bankofullmäktige.

Det finns ingen anledning att närmare karakterisera ett sådant uppträdande. Jag vill bara erinra om att den som när-

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

mare har studerat statistiken för den senaste tiden har ur denna kunnat läsa ut att det inte finns något fog för påståendena om att några speciella grupper skulle ha missgynnats av den förda kreditpolitiken. Det kan på statistiska grunder anses vara rätt väl bevisat att detta generella medel har verkat generellt. Det är emellertid en saklig uppgift.

Det konstateras här i reservationen att mindre företag och jordbruk är speciellt illa träffade av kreditrestriktionerna, och efter denna principiella deklaration väntar man sig då reservanternas program för att möta denna svårighet. Vad finner man? Jo, reservanterna uttalar att enligt deras mening är det av vikt att bankofullmäktige uppmärksamt följer utvecklingen och vidtager de åtgärder för tillgodoseende av motionernas syften som befinner sig möjliga att genomföra. Det är verkligen en stor förladdning, men med bra litet krut i patronen, och framför allt är det, herr talman, bra litet konkretion i de slutsatser man drar. Beror det måne på svårigheten att samtidigt vara regeringstrogen och regeringsmotståndare — ett ekvilibristiskt nummer som ställer stora krav på den som söker utföra det.

Herr ELIASSON (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber kammaren om ursäkt om jag föranlett herr Svärd att begära ordet. Men jag måste ändå säga några ord till svar.

Herr Svärd fäste uppmärksamheten på att jag tyckte det inte var det väsentliga om jag hade partiet bakom mig eller inte i denna fråga, och jag förstår att herr Svärd fäste uppmärksamheten vid detta därför att i det fallet kanske herr Svärd och jag inte har alldeles samma ställning.

Jag måste reagera, herr talman, när herr Svärd beskyller andra för att tänka på september mera än han själv gör. Vad är hela högerens kampanj annat än ett inriktande på valet i september? Herr Svärd präglade ju själv här en gång i tiden namnet »propagandaingenjör»; han

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

torde inte vara alldeles främmande för den synpunkten.

Jag reagerar också mot att man säger, att vi i vått och torrt stöder en regeringspolitik men inte vill ta konsekvensen därav. Det borde, herr Svärd, ändå inte vara så svårt att uppfatta av denna diskussion, att jag gång på gång har sagt, att jag inte riktar någon kritik mot de skärpta kreditrestriktionerna. Jag har inte alls tagit upp till diskussion riksbankens beslut av i torsdags, även om jag skulle kunna göra det ur vissa synpunkter. Frågeställningen gäller, om man inom denna kreditpolitik, när man har givit prioritet för bostadsbyggandet, inte också kan ge en viss prioritet åt de begränsade krediter det här är fråga om. Jag, herr Svärd, tar konsekvenserna av handlandet.

Men den här frågan kan gå tillbaka till herr Svärd som en bumerang. Vem är det i riksdagen som mer än högern — och i det sammanhanget med herr Svärd som primus motor — har talat just för att vi skall använda en skärpt kreditpolitik för att komma till rätta med problematiken inom vår samhällsekonomi? Vem har drivit den linjen att gå emot praktiskt taget varje åtgärd på det finanspolitiska området för att få lägga tyngdpunkten just på det kreditpolitiska området?

Det vore intressant att veta om herr Hjalmarson själv har formulerat sitt uttalande av i fredags, där han söker smita undan hela ansvaret, så att inte högern på något sätt skulle råka i klistret för att vi fått en skärpt kreditpolitik. Jag förmodar herr Svärd har sett detta uttalande.

När man som herr Svärd sitter i glas-huset, eller bra nära, skall man inte rikta kritik mot andra för att smita undan konsekvenserna.

Herr Svärd sade, att det saknades statistiska grunder för att man generellt skulle kunna påstå, att kreditpolitiken har en mera starkt hämmande verkan för de mindre företagen än för de större. Jag tycker att den saken är så uppenbar, att man inte behöver så mycket diskutera den. Men om herr Svärd är så in-

tresserad av ekonomisk politik och inte bara av min person här i kammaren, kan jag hänvisa herr Svärd till Ekonomisk Tidskrift nr 1. Den innehåller nämligen en enkät rörande de olika ekonomisk-politiska åtgärdernas inverkan på företag av olika storlek med vissa uppgifter om hur kreditåstramningen, räntehöjningen och investeringsavgiften verkat i olika fall. Den statistiken är tyvärr inte helt tillfredsställande, ty den tar inte med företag som har högst fem arbetare. Låt mig inom parentes säga, att jag hoppas att det göres en ny enkät, som belyser verkningarna även på sådana företag. Då får vi ytterligare fakta på bordet; men alldeles tomhänta är vi inte nu heller.

Jag skall inte ta upp till bemötande sådana uttryck som att vi bedriver akrobatik. De tycker jag inte ligger på ett sådant plan, att de förtjänar något bemötande — men det väntade herr Svärd kanske inte heller.

Herr SVÄRD (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte spilla några ord på den moraliska indignation som herr Eliasson presterade, på de förkastelsesdomar han uttalade över det mesta och de flesta eller på hans löfte att i annat sammanhang närmare kritisera den förda kreditpolitiken. Jag har i dessa hänseenden inte anledning att föra någon mera djupgående diskussion — om det nu är teoretiskt möjligt att föra en sådan med herr Eliasson.

Jag skall bara i all vänlighet ge honom det rådet, att om han skall använda älskvärdheter mot mig, skall han inte citera älskvärdheter, som jag redan använt mot — tillförordnade — landshövdingen von Heland.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Vi har av herr Eliasson fått en utförlig skildring av de stora svårigheter som enligt hans mening uppstått för det enskilda näringslivet, speciellt hantverket och småindustrin, på grund

av kreditrestriktionerna. Det är inte utan att man såsom enskild företagare blir rörd över den enastående välvilja som man från herr Eliassons håll vill visa oss enskilda företagare. Då jag själv är aktiv sådan, vill jag understryka att svårigheterna i dagens läge naturligtvis är mycket stora. Efter allt tal från bondeförbundshåll om dessa svårigheter kunde man också från den sidan ha närmare förklarat, på vilket sätt man vill avhjälpa svårigheterna för de enskilda företagarna. Från reservanternas sida föreslås emellertid praktiskt taget inga åtgärder som kan få någon nämnvärd betydelse för att öka kreditmöjligheterna för det enskilda näringslivet. Det enskilda näringslivet skulle säkerligen ha uppskattat bondeförbundets välvilja mycket mer, om bondeförbundet hade försökt att avhjälpa en del andra svårigheter för det enskilda näringslivet, som just är grunden till att det uppstått ett stort kreditbehov och bekymmer av skilda slag. Jag tänker här bland annat på de olika former av beskattning som under den senaste tiden pålagts det enskilda näringslivet. Denna tyngande beskattning spelar mycket större roll än mycket annat och har medfört att näringslivet för närvarande har större kreditbehov än tidigare.

Jag måste, herr talman, konstatera, att vi från näringslivets sida har svårt att förstå anledningen till att man på detta sätt från bondeförbundshåll så mycket talar om dessa svårigheter, när man inte på något som helst sätt vill söka avhjälpa den för näringslivet så besvärliga situation som vi för närvarande befinner oss i.

Herr BOO (s):

Herr talman! Herr Sundelins anförande gjorde mig åtskilligt konfunderad och föranledde mig att begära ordet.

Det föreliggande utskottsutlåtandet bygger på att vi har en rad motioner vari yrkas uppmjukningar i kreditrestriktionerna för olika grupper av kredittagare. Utskottet förklarar att man i föreliggande läge inte kan vara med här-

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.
om men ser i övrigt välvilligt på motionernas syfte. Utskottets utlåtande är enhälligt, bortsett från att två representanter för bondeförbundet reserverat sig. Även folkpartiets representater går alltså på samma linje som utskottet i övrigt. När nu herr Sundelin begärde ordet i debatten och i stor utsträckning avslöt sig till den linje som herr Eliasson gjort sig till förespråkare för, måste man fråga sig, om herr Sundelin har en åsikt som går emot den som hans partikamrater tagit i utskottet och som folkpartiet även i övrigt har fört fram.

Om jag går litet längre tillbaka i tiden så har ju folkpartiet jämte högern åtskilligt kritiserat den penningpolitik som regeringen fört och krävt en hårdare och mer direktgående penningpolitik med kreditrestriktioner etc. Nu förefaller det som om herr Sundelin närmast anser att man ändå går för hårt fram och att man bör göra vissa undantag för t. ex. hantverk och småindustri. Jag måste då fråga herr Sundelin, om han anser att det nu bör göras vissa uppmjukningar i den förda penningpolitiken.

Då folkpartiet vidare begagnar alla tillfällen att försöka avskaffa byggnadsregleringen och en rad andra återhållande faktorer på det ekonomiska området, måste resultatet bli att man skulle tvingas företa en betydande skärpning av räntepolitiken eller vidta andra åtgärder för att få samma återhållande effekt som t. ex. byggnadsregleringen i dag innebär. Frågan blir då om inte dessa andra åtgärder skulle ställa hantverk och småindustri i en minst lika svår situation som dessa näringsgrenar i dag har att kämpa med på grund av de rådande kreditrestriktionerna.

Jag vill också med anledning av herr Sundelins anförande understryka vad utskottet för sin del säger, att man nu inte kan gå längre beträffande dessa grupper än att tillse att de inte drabbas av någon speciell orättvisa vid tillämpningen av kreditrestriktionerna. Om nu bondeförbundet utifrån sina utgångspunkter vill ha en kanske delvis annan politik, är väl representanterna för det partiet ändå konsekventa i sitt ställ-

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

ningstagande. Jag undrar om man kan säga detsamma om herr Sundelins anförande.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Magnusson gjorde sig till tolk för de enskilda företagen. Såsom han lade upp sitt anförande tycktes han närmast tänka på storföretagen, medan vi här närmast ögmar för de många småföretagen. Jag tror inte att man bör undervärdera svårigheterna för de små företagen att klara sitt kapitalbehov under nuvarande kreditrestriktioner.

Debatten har faktiskt inte så mycket kommit att röra sig om de olika yrkandena. Reservanternas yrkande skiljer sig ju inte så mycket från utskottsmajoritetens, men reservanternas motivering är några grader varmare till förmån för småföretagen, och det behöver väl herr Magnusson inte vara orolig för. Jag ser visserligen att han drar på munnen åt mitt yttrande. Men, herr Magnusson, vi går ofta till väga så här i riksdagen att när man inte kan ändra på en sak direkt får man försöka få till stånd en sådan skrivning av utskottets motivering att man därigenom kan främja saken för framtiden.

Det invänds mot oss att det inte finns någon statistik som bevisar, att småföretagen drabbats hårdare av kreditrestriktionerna. Alla med praktisk erfarenhet på området måste emellertid erkänna, att ett gammalt företag, som kanske haft samma bankförbindelse i 50 år, inte på långt när behöver riskera att råka lika illa ut som ett nytt företag.

Herr Sundelins anförande förvånade mig i någon mån. Först förklarade han att han i stort sett kunde instämma med herr Eliasson, som ju är reservant, men sedan förklarade han att han i alla fall var nöjd med utskottsutlåtandet. Kan man, herr talman, vara nöjd med sins- emellan så pass olika motiveringar, kan det ju också göra detsamma vad man röstar för.

Jag för min del kommer att rösta för reservationen och yrkar bifall till den.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Till herr Boo vill jag säga att jag inte har vänt mig mot utskottets hemställan. Utskottet har i sin motivering dragit den slutsatsen — visserligen med stöd av vissa uttalanden — att småföretagen inte är särskilt illa ute. Jag tillät mig betvivla att denna slutsats var riktig och framhöll som min åsikt, att det måste vara betydligt svårare för de mindre och kapitalsvaga företagen att klara sig i nuvarande situation än för de större företagen. Detta är min uppfattning till skillnad från utskottets, och det var den jag ville redovisa med mitt anförande. Jag kommer likväl att gå på utskottets hemställan och kommer inte heller att ställa något särskilt yrkande i fråga om motiveringen. Men jag anser, som sagt att det kan diskuteras, huruvida de slutsatser, som utskottet kommit till beträffande svårigheterna för småföretagen, är riktiga.

Till herr Näsgård skulle jag också vilja säga att reservanternas i stort sett har gått på samma linje i huvudfrågan som utskottet har gjort — det är inte någon större divergens mellan reservanternas och utskottet här. Även om jag instämmer med herr Eliasson i den av mig nyss berörda frågan om svårigheterna för småföretagen, anser jag mig kunna med den positiva inställning, som utskottsmajoriteten ändock tagit, ansluta mig till dess hemställan.

Herr ELIASSON (bf):

Herr talman! Jag vill säga ytterligare ett par ord.

Herr Magnusson sade — och det är ju samma tema som herr Svärd spunnit på — att vi här ville skänka välvilja. Jag förmodar att även herr Magnusson menade att vi har några spekulationer för september. Jag måste säga att det är ganska underligt, att när vi faktiskt går på samma yrkande, som herr Magnusson ställt i en motion, beskyller han oss för att anlägga valtaktiska synpunkter. Herr Magnusson har ju själv tillsammans med herr Ebbe Ohlsson väckt en motion, i vilken hemställes, att »riksdagen måtte

uttala som sin mening att lån, för vilka ställes borgen i enlighet med SFS nr 409/1954, bör utlämnas utan hinder av för kreditinstituten gällande kreditinskränkande instruktioner». Det är ju den principen, som vi har gått på, herr Magnusson.

Detta yrkande kommer alltså från högern. Man uttalar sympatier för det i utskottet från folkpartiets sida, fastän det av någon anledning inte kom till uttryck i utskottsutlåtandet. Från socialdemokratiskt håll föreligger samma synpunkter på denna fråga, och vi bondeförbundare har inte haft någonting emot att ansluta oss till denna linje. Jag har då svårt att förstå varför herr Magnusson vill beskylla mig för att föra mera partitaktiskt tal än andra. Jag tycker det är en smula underligt.

Till herr Svärd vill jag inte säga mer än att jag konstaterar, att herr Svärd inte hade ett uns till försvar för det tal, som herr Hjalmarson förde i fredags. Det ger mig rätt i min förmodan att man på det hållet sitter i glashus och inte bör beskylla andra för att lägga partitaktiska synpunkter på kreditåstramningen.

Herr BOO (s):

Herr talman! Herr Sundelin sade senast, att vad han närmast vänt sig emot är inte utskottets hemställan, utan motiveringen, där utskottet säger, att det inte har kunnat konstatera att dessa grupper ännu har drabbats hårdare av kreditrestriktionerna än andra. Då kan man ju fråga, om herr Sundelin anser att de har drabbats hårdare. Har de det, vore det ju konsekvent, om herr Sundelin anslöte sig till den föreliggande reservationen. Om herr Sundelin däremot anser att så inte har skett, då är ju även utskottets motivering riktig. Man kan väl inte hysa *båda* meningarna i denna fråga.

Sedan återstår det väsentliga spörsmålet, om herr Sundelin, när han driver sin mening, kommer till en helt annan inställning i huvudfrågan — om kreditrestriktionerna — än den hans parti intar.

Ang. utlämnandet av garantilån m. m.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag vill bara i all korthet till herr Eliasson säga, att jag har inte fällt det yttrandet, att herr Eliasson förde en valpolitisk taktik här, och när han talar om den motion som jag varit med om att väcka och påpekar att han har instämt i det yrkande, som motionen utmynnar i, så vill jag bara säga, att det, såsom det tidigare i dag har framhållits, inte kunnat påvisas, att några sådana här lån har vägrats, då man kunnat förebbringa företagsekonomiska förutsättningar, och alltså har utskottets välvilliga skrivning tillgodosett detta krav.

Då herr Näsgård säger att jag inte känner till småföretagsamhetens problem, vill jag samtidigt kontatera, att jag kan ju inte beskylla herr Näsgård för att han intresserar sig för min egen person.

Herr ELIASSON (bf) kort genmäle:

Då har man att konstatera, att herr Magnusson har väckt en motion som han nu inte anser behövlig.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! I anledning av det senaste anförandet av herr Boo vill jag framhålla, att reservationen och utskottets utlåtande innehåller i långa stycken nästan ordagrant samma motivering. Det säges att med hänsyn till de förhållanden som angivits är det enligt utskottets mening av vikt att bankofullmäktige uppmärksam följer utvecklingen och vidtager de åtgärder för tillgodoseende av motionernas syften som befinnes möjliga att genomföra. Detta har sagts i reservationen, och det har uttryckts i ungefär samma ordalag i utskottsmajoritetens förslag, så att någon större skillnad anser jag inte föreligga i det avseendet.

På frågan av herr Boo om jag intar en annan ställning än partiet, då det gäller kreditpolitiken, vill jag öppet svara, att jag i detta avseende inte intar någon annan ställning än partiet.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eliasson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Eliasson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 28.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående vissa åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 454 i första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. och nr 580 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i följande spörsmål, nämligen

1) Undersökning av förutsättningarna att genom skattereformer eller på annat sätt stimulera tillämpningen inom det enskilda näringslivet av vinstandelssystem med särskild hänsyn till angelägenheten att främja kapitalbildningen genom att bereda de anställda ökade möjligheter till sparande och uppnå större effektivitet i produktionen.

2) Undersökning av förutsättningarna för vinstandelsmetodernas tillämpning inom av det allmänna ägda företag i branscher där de befunne sig i en effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor.

3) Undersökning av det allmännas möjligheter att genom ändring eller komplettering av rådande lagstiftning underlätta tillkomsten av investeringsbolag eller investeringsfonder med låga aktievälörer eller andra liknande institutioner i avsikt att skapa en fördelaktig form för mindre inkomsttagares sparande och öka tillgången på aktivt kapital. Denna undersökning borde även innefatta utredning av möjligheterna att öka aktieägarnas kunskaper om företagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 454 och II: 580 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *De Geer*, *Gustafson* i Göteborg och *Löfgren*, vilka ansett, att ut-

Om åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

skottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att, med bifall till motionerna I: 454 och II: 580, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i följande spörsmål:

1) Undersökning av förutsättningarna att genom skattereformer eller på annat sätt stimulera tillämpningen inom det enskilda näringslivet av vinstandelssystem med särskild hänsyn till angelägenheten att främja kapitalbildningen genom att bereda de anställda ökade möjligheter till sparande och uppnå större effektivitet i produktionen.

2) Undersökning av förutsättningarna för vinstandelssystemens tillämpning inom av det allmänna ägda företag i branscher där de befunde sig i en effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor.

3) Undersökning av det allmännas möjligheter att genom ändring eller komplettering av rådande lagstiftning underlätta tillkomsten av investeringsbolag eller investeringsfonder med låga aktievalörer eller andra liknande institutioner i avsikt att skapa en fördelaktig form för mindre inkomsttagares sparande och öka tillgången på aktivt kapital. Denna undersökning borde även innefatta utredning av möjligheterna att öka aktieägarnas kunskaper om företagen.

2) av herrar *Svärd* och *Regnéll*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herr *Sköld*.

Herr DE GEER (fp):

Herr talman! Den fråga som det här gäller är ingalunda ny för riksdagen; den har behandlats flera gånger tidigare i olika sammanhang. På sista tiden har en diskussion, som ligger på gränsen till det område som motionen rör sig om, tilldragit sig stor uppmärksamhet, nämligen herr Skölds inlägg i föredrag och tidningsartiklar om dessa frågor. Herr Sköld har också fört in debatten i utskottet; han har själv deltagit i ärendets be-

handling och försett utskottsutlåtandet med ett särskilt yttrande. Ehuru herr Sköld har varit något försiktigare i formuleringen av sina synpunkter i sitt yttrande än han har varit i den fria debatten utanför riksdagen, har dock hans yttrande mycket stort intresse och visar en något annan inställning än utskottsmajoritetens.

Vad herr Sköld framför allt gör gällande är, att om de anställda skall få större vinstandel, är det nödvändigt att de också får delaktighet i ansvaret för företagets skötsel, antingen genom rätt att utse någon styrelseledamot eller på annat sätt.

Vi motionärer är ingalunda främmande för en sådan ståndpunkt. Tvärtom anser vi nog att den utredning, som vi föreslår, även bör gälla den frågan jämte andra, såsom skatteproblemen, frågan om eventuella ändringar av arbetslagstiftningen och av aktiebolagslagstiftningen. Motionärerna syftar ju icke till att direkt genom lagstiftning ingripa på området. De vill bereda marken för privata initiativ och genom utredningar klarlägga, om det finns några eventuella stenar, som ligger hindrande i vägen, och i så fall föreslå åtgärder för att vältta dessa stenar åt sidan.

När man behandlar dessa frågor, ligger det ju nära till hands att man uppmärksammar förhållandena i de två stora föregångsländerna då det gäller vinstandelssystem, aktieäggande av de anställda m. m., nämligen Förenta staterna och England. Jag vill påpeka att dessa länder icke har infört någon lagstiftning på området, vilket icke heller vi föreslagit för vårt lands vidkommande, men det har förekommit utredningar och tagits initiativ på det parlamentariska planet både i Förenta staterna och i England, i det senare landets parlament av såväl Labour party som Tory. Bevisligen har andelssystemet och även aktieäggandet givit positiva resultat i båda länderna när det gäller ökning av sparandet och trivseln i arbetet liksom i fråga om övriga psykologiska faktorer på arbetsmarknaden, vilkas betydelse inte får underskattas.

Om åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

De främsta invändningar, som utskotts-majoriteten anför mot olika former av vinstandelssystem och som i stor utsträckning bygger på remissyttranden från fackorganisationerna — framför allt Landsorganisationen och Arbetsgivarföreningen — går ut på att detta är ett område som lagstiftarna bör hålla sig borta ifrån; det tillkommer parterna att själva göra upp om den här saken. Jag vill ånyo påminna om att den uppfattningen delas också av motionärerna. Vi vill utreda förutsättningarna och om det finns några hinder i vägen för att gå fram på bred front enligt de idéer som vi har skisserat. Bakom argumentationen mot vinstandelssystem m. m. skymtar kanske farhågor hos intresseorganisationerna att detta kan minska deras inflytande. Det kan nog också göras gällande att dylika farhågor inte är alldeles ogrundade. Ett starkt stigande välstånd, en ökad trygghet och ett mer differentierat näringsliv är förvisso ägnat att minska fackföreningarnas maktställning och betydelse. När man studerar förhållandena i Amerika med den våldsamma välståndsökningen och den ökade trygghet, som nu tagit sig uttryck i att där i allt större omfattning tillämpas årslön även för arbetarna, får man ett starkt intryck av att detta har bidragit till att försvaga de fackliga organisationerna i Amerika, och förmodligen kommer det att bidra till att i framtiden ytterligare försvaga dem. Det tror jag att även fackföreningsmän i vårt land är eniga om. Det är ju också ganska naturligt att så sker.

Jag kan inte låta bli att citera ambassadör Boheman, som höll ett föredrag dagen före i förrgår i Exportföreningen, där han redogjorde för den våldsamma välståndsökningen i Förenta staterna. Han gjorde gällande att 62 procent av Amerikas hushåll, sedan skatten betalats, har en årsinkomst av 20 000 kronor. Ungefär lika många har egna hem, och bland de anställda arbetarna blir det allt vanligare med två bilar per hushåll. Likaså påpekades den allt vanligare tillämpningen av årslön inom sådana stora företag som US-stål, General Motors

m. fl. och inte minst den mycket kraftiga ökningen av antalet aktieägare bland de amerikanska arbetarna.

Jag vill inte underlåta att dra ett ganska drastiskt exempel som direkt alludeerar på vad vi här diskuterar. Det var ett företag i telefonbranschen i Amerika, där aktierna var mycket spridda. Man visste att de anställda — företrädesvis damer — ägde mycket aktier i företaget, men de flesta hade inte inregistrerat dem. Detta var förra året. Så kom det upp en starkt kontroversiell fråga på bolagsstämman. Det gjordes nämligen gällande att det borde finnas en kvinnlig styrelseledamot i företaget, eftersom där fanns så många kvinnor anställda. Det ledde till att aktieägarna i stor utsträckning började registrera sina aktier. Och vad fann man då? Jo, det visade sig, när registreringen var färdig, att aktiemajoriteten innehades av de anställda! Onekligen var detta ett ganska radikalt sätt att genomföra de anställdas medinflytande i företagets ledning.

Nu är ju inte Sverige Amerika, och jämförelser kan förvisso inte direkt göras mellan det rika Amerika och vårt land. Jag vill på intet sätt genom min argumentering försöka minska uppfattningen av fackföreningarnas betydelse eller uppskattningen av vad de gjort i gången tid och vikten av de stora, nödvändiga uppgifter fackföreningarna alljämt har framför sig här i landet. Å andra sidan torde vi alla vara ense om att de fackliga intresseorganisationerna inte på lång sikt har något självändamål. När vi en kraftig välståndsökning med ökad trygghet som följd, då minskar nog behovet av starka organisationer för de anställda och vikten av de uppgifter organisationerna har att fylla. Mot en sådan utveckling bör väl medlemmarna av våra fackliga intresseorganisationer inte ha något att erinra.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av mig själv samt herrar Gustafson i Göteborg och Löfgren.

Om åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

Herr GEIJER (s):

Herr talman! Detta utlåtande från bankoutskottet berör två spørsmål, dels frågan om vinstandelssystem, dels frågan om möjligheter för anställda att köpa aktier i företaget på ett enklare och lättare sätt än nu.

Jag har med intresse lyssnat till reservanternas talesman, herr De Geer, och hans argumentering för den till utlåtan- det fogade reservationen. Man borde kanske vara både smickrad och tilltalad av den omtanke som reservanterna, ja, hela folkpartiet, ägnar löntagarna; det är bara det, att löntagarorganisationerna inte själva begriper finessen i denna omtanke. Man vill inte lagstifta utan bara rulla undan de stenar som ligger i vägen, säger herr De Geer. Herr De Geer är säkerligen fullt medveten om att parterna själva har möjligheter att på egen hand göra erforderliga utredningar, där- est intresse skulle finnas för denna sak.

När det talas om vinstandelssystem, bör man först ställa sig frågan: Vad är vinst? Ja, vinsten är väl den slutprodukt som återstår efter verkställt bokslut. Motionärerna och reservanterna har inte tänkt sig någonting annat än att denna slutprodukt, som kallas vinst, skulle utgöra underlaget för en fördelning som skulle tillgodose löntagarnas intressen, men man har inte velat sträcka sig dithän, att de anställda skulle ha något inflytande på det bokförings- arbete som äger rum och på storleken av den vinst som blir slutresultatet. Det är där som även jag vill anknyta till diskussionen i utskottet och till vad förre finansministern Sköld yttrar om ökat inflytande, något som ju herr De Geer har refererat. Om man skulle ha ett vinst- andelssystem, uppbyggt ungefär på det sätt herr De Geer och hans medreservan- ter skisserar, så faller det sig ganska naturligt för de anställda att önska ett med- inflytande även när det gäller att bestä- ma, hur vinsten kommer fram och hur stor den skall bli, d. v. s. ett inflytande på de dispositioner av annan art som gö- res, innan bokslutet föreligger; där är ju avskrivningspolitiken och mycket an- nat av stor betydelse.

Herr De Geer har talat om erfarenhe- ter från Storbritannien och Förenta sta- terna. Det är mycket intressant, därför att man ger sken av att systemet med vinstandelar skulle ha en betydande om- fattning i dessa länder, vilket är felak- tigt. I synnerhet när man refererar till Förenta staterna, bör det observeras, att ju mer de anställda lyckats organisera sig, dess starkare har motståndet mot vinstandelssystem blivit. Det utbyggda vinstandelssystemet har i Förenta stater- na inte grundat sig på överenskommel- ser utan på ensidiga utfästelser och av resp. företag utarbetade planer för hur systemet skulle verka.

Att i detta sammanhang ta upp en diskussion om fackföreningarnas bety- delse i ett samhälle, där välståndet skulle vara ännu större än nu, tjänar kanske inte mycket till, men jag skulle nog vilja anmäla en annan uppfattning än herr De Geer. Om välståndet ökar, finns det säkerligen ingenting som talar för att de anställas organisationer får minskad be- tydelse. Det säges att organisationernas roll skulle ha minskat i och med att man i Förenta staterna genomfört någonting som kallas årslön. — Ja, i så fall är det egendomligt att just organisationerna har drivit igenom vad som nu kallas årslön, mot ett mycket kraftigt motstånd från företagarnas egen sida.

Om jag återvänder till frågan om vinst- andelssystem, som här förordas, är det ganska självklart att ett system, upp- byggt på sätt man nu tänker sig, skulle få återverkan på de reguljära avtalsför- handlingarna och även på löneutveck- lingen och lönebildningen i hela sam- hället. Det skulle naturligtvis gynna dem, som råkar vara anställda i ett företag med god bärighet, men det finns före- tag med låg bärkraft, vilka inte lämnar någon vinst alls och som ur samhälls- ekonomisk synpunkt är lika nödvändiga som de företag, som lämnar en god av- kastning. Självfallet skulle vi här få ett förhållande, som ur arbetskraftsynpunkt, framför allt under en full sysselsättning, skulle komma att skapa stora svårigheter, inte minst ur ekonomisk synpunkt.

Att de anställda vill ha andel i vinst-

Om åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

ten, är alldeles självklart, men de vill ha denna andel på det traditionella sättet, alltså genom avtalsförhandlingar. Jag utgår från att organisationerna i vårt land också i fortsättningen skall kunna erhålla en rimlig andel av vinsten, även om det inte sker efter ett system, som motionärerna har tänkt sig.

Vad skulle för övrigt hända i ett företag, där man inte har någon vinst? Vi kan ta som exempel ett stort företag, där herr De Geer är ordförande och som äges av svenska staten, och antager att det uppstår vinst i detta företag, vilket herr De Geer spår att det skall göra, och det hoppas vi alla. Detta företag kommer emellertid helt naturligt att under lång tid framåt ha så stora avskrivningsbehov, att en överenskommelse om ett vinstandelssystem inte har någon praktisk betydelse. Vi kan ta ett annat fall, där vi har företag, som är sammansatta av olika industrier, å ena sidan skogsvaruindustrien och å andra sidan malm- och järnindustrien. Det kan hända att järnsidan lämnar ett gott överskott, som emellertid går in i det gemensamma bokslutet, och då kanske verksamheten som sådan visar ett resultat, som egentligen inte innebär någon vinst. Det kan också vara så, att skogssidan visar ett gott resultat och järnsidan ett underskott. Vad kommer man till i sådana fall? Ja, det är då orimligt och omöjligt att stimulera det intresse för en ökad produktion, som reservanterna har talat för i sitt yttrande. Den stimulans till ökad produktion, som vi behöver, kan åstadkommas lika framgångsrikt på annat sätt. Vi hoppas kunna skapa den stimulans, som erfordras för att åstadkomma bästa möjliga produktionsresultat, utan att man skall behöva bygga upp ett system med vinstandel. Detta är organisationerna medvetna om, och därför har också både arbetsgivar sidan och arbetarsidan yrkat avslag på förslaget, ty man har insett svårigheten, för att inte säga omöjligheten att skapa ett system, som inte skulle föra med sig nackdelar, om man betraktar näringslivet i stort.

Jag vill, herr talman, med detta yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Tanken att sprida äganderätten har både aktualitet och rätt mycket av framtidskraft i sig. Det finns åtskilligt som tyder på att man inom en nära framtid måste lösa de praktiska problem av olika art, som detta aktualiserar.

Alternativet till en statlig eller kollektiv äganderätt är nämligen, såvitt man kan förstå, en i konkret bemärkelse demokratiserad äganderätt. Det är emellertid olyckligt, att så många av dem, som är inne på tankegångar av detta slag, har fixerat sin uppmärksamhet på projektet om vinstandel. Det är ett projekt, som i och för sig är intressant men som i viss grad innebär ett passerat stadium och som framför allt medför så svåra praktiska komplikationer, att man har mycket svårt att se, hur detta vinstandelssystem skall kunna omsättas i praktiken.

Det är riktigt att tanken på ett sådant system har legat långt framme i amerikansk diskussion. Den ligger kanske inte lika långt framme numera. Den har också legat långt framme i den engelska debatten och där varit föremål för diskussion mellan de båda politiska huvudriktningarna och inom var och en av dessa huvudriktningar för sig. Det förefaller emellertid, som om vinstandelsprincipen även i England hade sett sina bästa dagar. Den har — vilket motionärerna och reservanterna påpekat — genomförts i viss utsträckning. Granskar man något närmare inom vilken typ av företag denna princip har kommit till praktiska uttryck, finner man att det i väsentlig grad är företag, som har en absolut dominerande ställning på marknaden och som i stort sett är ensamma som företagsenheter. Den stora engelska kemiska trusten, för att ta ett exempel, är ett alldeles specifikt företag som vi knappast har motsvarighet till här i landet, och det är kanske den omständigheten, som har bidragit till att man där försökt sig på experimentet med vinstandel. Men vi bör samtidigt komma ihåg, att om ett vinstandelssystem genomföres i ett företag med monopolka-

Ang. konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.

raktär, kan man komma ur askan i elden. Man kan komma i den situationen, att företaget och de anställda — om jag talar drastiskt — får ett gemensamt intresse av att plundra konsumenterna, och det är en mycket litet önskvärd utveckling.

Liksom herr Geijer anser jag att det är angeläget att fästa uppmärksamheten vid att där vinstandelstanken har nått någon grad av konkretion, har den fått detta av egen kraft och inte på det sättet, att statsmakterna lagt sig i selen för den. Det skulle förefalla t. ex. de engelska anhängarna av denna idé nästan groteskt, om någon kom på den idén att besvära det engelska parlamentet med en fråga av sådan art. Man ser i den en spontan rörelse, noterar vad den kan åstadkomma men observerar också de mindre önskvärda följder, till vilka den leder. En av frågeställningarna — vad man än säger från folkpartiets håll — är den, som herr Geijer varit inne på, nämligen frågan, huruvida man kan förena en solidarisk lönepolitik med ett vinstandelssystem.

Mot bakgrunden av vad jag nu har sagt är det väl ganska naturligt att jag inte kan vara med om att hemställa om bifall till motionerna eller reservationen. Det finns emellertid i reservationen en punkt som berör ett område, där staten faktiskt har en uppgift att fylla och där, såvitt jag kan förstå, det i viss mån är angeläget att någonting blir gjort. Det är den punkt som gäller lagstiftning om ökade möjligheter att få till stånd investeringsbolag och investeringsfonder med låga aktievalörer, en typ av aktieäggande, som innebär att man får en riskfördelning samtidigt som ägandemöjligheten placeras inom räckhåll för de stora grupperna av medborgare.

Jag är alltså, herr talman, för min del beredd att yrka bifall till reservationen under punkten 3), och om det blir tekniskt möjligt — vilket jag inte vet — kommer jag på denna punkt att rösta med reservanterna. På övriga punkter kommer jag — om än med djup sorg — att rösta mot dem.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *De Geer*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Spärd*, att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i punkten 3 av nämnda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *De Geer* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *De Geer* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om inrättande av ett statligt byggnadskreditinstitut, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt mo-

Ang. konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.

tion om utredning för fastställande i vad mån svensk rätt strider mot de förpliktelser, som Sverige åtagit sig enligt Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 590, av herr *Håstad*, vari föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en utredning måtte företagas med uppgift att

1) fastställa i vad mån svensk rätt strede mot Sveriges förpliktelser enligt Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.;

2) undersöka möjligheten att genom en separat reform skapa dels snabb domstolskontroll och dels möjligheter för den enskilde att vid myndigheter inom landet väcka talan om skadestånd på grund av frihetsingripanden, som streddo mot konventionens föreskrifter.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört bland annat:

»Under hänsynstagande till ovan angivna förhållanden finner utskottet den systematiska genomgång av gällande rätt mot bakgrund av konventionens regler, som utskottet ansett sig böra i och för sig förorda, kunna något anstå. Det får ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles bestämma lämplig tidpunkt för denna genomgång, vilken icke synes behöva göras mera vidlyftig än att den skulle kunna utföras inom Kungl. Maj:ts kansli.

Motionärens yrkanden i övrigt beträffande en särskild form av snabb domstolskontroll och möjligheter för enskild att föra skadeståndstalan sammanhänga nära med de utredningsuppdrag, som lämnats de båda tidigare nämnda kommittéerna, som syssla med administrativa frihetsberövanden respektive det allmännas skadeståndsansvar. Det finns all anledning antaga att de av motionären berörda problemställningarna icke komma att förbises av de båda kommittéerna under deras lagstiftningsarbete.

Någon särskild utredning i dessa avseenden kan utskottet därför icke förorda.

Under erinran om den i motionen väckta frågans stora allmänna räckvidd hemställer utskottet, att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 590, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet ovan angivit.»

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag har tillåtit mig att begära ordet i anledning av föredragningen av detta lagutskottsutlåtande, då utlåtandet ju vilar på en kritik av en proposition, som på min föredragning förelades riksdagen år 1951 och av riksdagen bifölls. Första lagutskottet är emellertid djupt bekyrrat över att vi den gången företog denna anslutning. Utskottet anser nämligen, att den gällande svenska rätten inte når upp till den standard, som är föreskriven i den konvention, som Sverige då gav sin anslutning till. Vi hade tydligen bort dröja med anslutningen — det måste vara tankegången — till dess att vi på olika områden fått genomföra ändring i den svenska lagstiftningen, så att Sverige skulle kunna bli kvalificerat såsom medlem av denna konvention.

Nu vill jag emellertid lugna kammaren och utskottet med att säga att dessa utskottets farhågor enligt min mening är komplett överfödiga. Det är inte så, att vi löper några särskilda risker genom att vi står anslutna till denna konvention, och det är inte så — såsom utskottet inbillar sig — att frågan inte utredes, innan konventionen framlades för riksdagen. Sverige var med på hela det stadium, då denna konvention utarbetades; vi hade ett par framstående jurister som svenska representanter och jag tror att de tillsammans representerade väl så stor och kanske större sakkunskap än som kan representeras av de många jurister, som har störtat fram och varit tillskyndare till detta utskottets utlåtande.

Den motion, som närmast framkallat lagutskottets utlåtande och förslag om

Ang. konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.

skrivelse, är väckt av herr Håstad i andra kammaren. Utskottet går nu inte så långt som herr Håstad, som hade föreslagit en utredning som skulle slå fast i vilka avseenden svensk lag strider mot konventionen. Han ville också, att utredningen skulle gå ut på att visa upp vad vi skulle göra för att ställa oss konventionens regler till efterrättelse. Utskottet nöjer sig med att referera en del framkomna farhågor för att gällande svensk rätt inte skulle vara förenlig med konventionen och slutar med att föreslå att i skrivelse till Kungl. Maj:t skall givas till känna de synpunkter som utskottet har anfört.

Jag bör kanske tillägga, att utskottet också nöjer sig med att säga, att denna utredning inte behöver få någon större omfattning och att den säkerligen kan företagas inom Kungl. Maj:ts kansli. Ja, men det är väl vad som skedde, innan konventionen lades fram i riksdagen. Då behandlades saken i Kungl. Maj:ts kansli. Jag kan inte begripa, att en ny utredning inom Kungl. Maj:ts kansli skulle komma till annat resultat än man kom till den gången.

Om man går till själva sakfrågorna — jag skall inte nu utförligt uppehålla mig vid de många anmärkningar, som har framkommit och som går ut på att den eller den regeln i svensk rätt inte når upp till den höga standard, som konventionen föreskriver för de deltagande staterna, utan jag skall nöja mig med att ta upp några exempel på utskottets resonemang — vill jag då först nämna, att det huvudsakligen rör sig om vad man kallar de administrativa frihetsberövandena, som förekommer på olika områden av den gällande rätten. Utskottet menar, att just när det gäller s. k. administrativa frihetsberövanden stämmer inte vår rätt med konventionen. Där emot sätter utskottet inte i fråga att vår lagstiftning på det stora huvudområdet när det gäller frihetsberövanden, nämligen i samband med åtal eller häktning för brott, är annat än tillfyllestgörande för att täcka konventionens regler, utan frågan gäller de frihetsberövanden, som förekommer på andra områden, huvud-

sakligen på socialvårdens område. Det gäller sinnessjuka, alkoholister, underåriga och psykiskt efterblivna o. s. v.

Om jag får ta som exempel de sinnessjuka, där utskottet gör en allmän hänvisning till en kritik som framförts redan 1952 — jag kommer strax närmare till den saken — så bestämmes enligt svensk gällande rätt frågan om deras internering av den s. k. sinnessjuknämnden. I denna nämnd skall obligatoriskt finnas en domare som ledamot. Vi har således ett juridiskt element i nämnden. Den är helt fristående, och man kan säga, att den har precis samma funktion som en domstol. Nu tycks utskottet utgå från att man nödvändigtvis skall koppla in de allmänna domstolarna på behandlingen av dessa frågor. Jag vill inte här ta ståndpunkt till den frågan. Det är många, som tycker, att man i större utsträckning skall koppla in de allmänna domstolarna även på dessa områden. Jag vill emellertid framhålla, att den fråga det här gäller inte rör, huruvida det är önskvärt eller inte att vidga de allmänna domstolarnas kompetens, utan frågan är, om det står i strid med konventionen att ha det system vi nu har. A priori måste man säga vid ett vettigt studium av konventionen, som ju går ut på att ha tillfredsställande regler om internering och som skall ge en viss garanti för att det därvid inte sker något oriktigt, att en sinnessjuknämnd är lika kvalificerad som en domstol. Nämnden sysslar ju ständigt med dessa mål. Den blir en specialdomstol, som rimligen fyller de krav, som i konventionen avses. Om man nu skall företaga en ändring, menar då lagutskottet, att vi skulle slopa sinnessjuknämnden och flytta över dess uppgifter till allmän domstol, eller menar lagutskottet, att vi bara skulle ändra på benämningen och kalla sinnessjuknämnden för domstol och därmed låta allan rättfärdighet vara uppfylld?

Jag kan som ett exempel nämna att den svenska strafflagsberedningen för icke så länge sedan framförde den tanken, att man på socialvårdens område skulle efter norskt mönster anlita lokala kommunala nämnder, förstärkta med do-

Ang. konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.

mare, för att avgöra frågan om frihetsberövande. Det kan sägas att det är just ett sådant system vi har här. Vi har en nämnd som avgör sådana här frågor, och i den skall sitta en domare.

Detta var ett exempel från det område, där det gäller, huruvida kravet i konventionen på domstolsprövning nödvändigtvis förutsätter att man skall ha sådana institutioner som i det svenska lagspråket kallas för domstolar, eller om inte konventionen är uppfylld genom att man i sak tillgodoser kravet på en självständig, oberoende institution, som ger tillräckligt tillfredsställande garantier ur rättssäkerhetssynpunkt.

Ytterligare tillkommer att 1952 var denna fråga uppe i riksdagen på ett något annat sätt. På grund av några motioner tog lagutskottet då upp frågan och förordade en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående ökade garantier i fråga om administrativa frihetsberövanden. Utskottets kläm knöt inte an speciellt till denna konvention, utan man hade uppe det allmänna problemet som långt tidigare varit diskuterat här i landet, om man inte bör stärka garantierna mot de administrativa frihetsberövandena. Utskottet skrev alltså till Kungl. Maj:t om detta, och en kommitté i det syftet har blivit tillsatt av Kungl. Maj:t.

I årets utlåtande förklarar utskottet att en utredning redan pågår, och då är det sannolikt att det i den utredningen också skall kunna fastställas, om gällande rätt på detta område på något vis strider mot konventionen. Eftersom vi har en utredning i gång på detta huvudområde, mot vilket anmärkningarna — enligt min mening utan fog — har riktat sig, så undrar man vad det kan vara för skäl att ännu en gång hos Kungl. Maj:t ge till känna att här är någonting som står i strid med en konvention, till vilken vi har varit anslutna sedan 1951.

Det enda nya exempel som anföres i utskottsutlåtandet avser församlingsrätten. Utskottet påstår inte att det är något fel med den svenska församlingsrätten i förhållande till reglerna i konven-

tionen, utan det skriver bara så här: »Alla bestämmelser i svensk lagstiftning, som inskränka församlingsfriheten, ha exempelvis icke genomgått i syfte att klarlägga huruvida de stå i överensstämmelse med konventionens regler på denna punkt.» Vad säger då konventionen om församlingsrätten? Står där någonting som är striktare än våra regler och som alltså förbjuder inskränkningar vilka kan förekomma i svensk rätt? Jag skall tillåta mig att läsa upp artikeln om församlingsfrihet i konventionen:

»1. Envar skall äga rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, däri inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen.

2. Utövandet av dessa rättigheter må icke underkastas andra inskränkningar än sådana som äro angivna i lag och i ett demokratiskt samhälle äro nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, förebyggandet av oordning eller brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller av annans fri- och rättigheter. Denna artikel förhindrar icke, att för medlemmar av de väpnade styrkorna, polisen eller den statliga förvaltningen lagliga inskränkningar må göras i de nämnda rättigheternas utövande.»

Det är, skulle jag tro, en tillräckligt vidsträckt paragraf för att man inte skall behöva vara bekymrad över att den svenska församlingsrätten är snävare än som medges i denna konvention.

När denna fråga var uppe 1951, remitterades den till utrikesutskottet, och då fanns det en motion av herr Herlitz vilken gick på ungefär samma linjer som herr Håstads motion i år och alltså anförde en del av de här kritiska anmärkningarna om att man inte visste vad domstol var, vad lag var o. s. v. och att det kunde råda tvekan om hur man skulle tolka dessa uttryck. Utskottet gick omsorgsfullt igenom alla dessa anmärkingar. Jag tror att jag inte är felunderrättad, om jag säger att utskottet hade tillfälle att höra av en av de jurister som hade deltagit i utarbetandet, hur dessa

Ang. konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.

olika anmärkningar skulle bedömas, om man närmare såg på dem. Utskottet kom till det resultatet, att det enhälligt tillstyrkte Sveriges anslutning till konventionen. Jag vet inte, om första lagutskottet har velat manifesteras sin ringaktning för utrikesutskottets juridiska kunskaper, men jag tror inte att första lagutskottet innehåller så många fler jurister än utrikesutskottet, att det ger skäl till någon särskild förhåvelse.

Det har bland annat varit en debatt om detta i Nordiska kriminalistföreningen, och diskussioner har förekommit även på andra håll. Jag tror att en av orsakerna till att en del jurister här har skyndat fram och ansett att det vore lämpligt att låta allmänna domstolar i högre grad befatta sig med dessa socialvårdsproblem är, att de anser sig få ett stöd för sina önskemål genom att säga att härom finns en konventionsbestämelse, och detta t. o. m. i en konvention som vi redan har antagit. Vi kan, menar de, råka ut för att brännmärkas av en internationell kommission, om vi inte skyndsamt ändrar vår lag och för in domstolsprövning på alla dessa områden. Detta är min arbetshypotes — jag vet inte, om den är riktig.

Ytterligare skulle jag vilja hänvisa till den förklaringen, att det är många svenska jurister, som med all sin utmärkta kompetens i övrigt inte har så stor erfarenhet av internationella traktater och deras avfattning. Här gäller det ju en principkonvention — en konvention angående respekt för de mänskliga rättigheterna — som skall omfatta ett stort antal länder med vitt skilda institutioner på dessa områden. En sådan konvention läses av en del svenska jurister precis som om det vore en svensk lag, och de hakar upp sig på den ena punkten efter den andra.

Jag är för min del övertygad om att den undersökning som gjordes, innan propositionen år 1951 lades fram för riksdagen, var tillfyllestgörande, och jag tror inte att det finns något som helst fog för de farhågor som nu för andra gången tillkännages av första lagutskottet.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! När utskottet har behandlat denna fråga, har utskottet tagit del av den diskussion som förts här i landet, sedan denna konvention antagits, och det har — såsom även hans excellens herr utrikesministern framhållit — uttalats delade meningar i frågan, huruvida Sveriges lagstiftning i allo uppfyller de föreskrifter som är givna i konventionen.

För att ta det exempel som utrikesministern själv nämnde, sinnessjukvården, är det ju givet att det ur svensk språksynpunkt är rätt främmande att beteckna sinnessjuknämnden såsom en domstol. Det må emellertid medges, att man har varit tveksam, huruvida uttrycket domstol riktigt återger den engelska originaltexten och om inte därmed avses i viss mån något annat än vad vi menar med domstol. På den punkten kan naturligtvis rätt stor tvekan råda.

Men det skall påpekas, att beträffande sinnessjukvården kan vissa tvivel uppstå även av andra skäl, såtillvida som man därvidlag inte har möjlighet att få själva intagningsbeslutet prövat annat än genom att gå omvägen att begära en utskrivning och sedan få saken bedömd av läkaren och slutligen prövad av sinnessjuknämnden som en besvärinstans. Det är även tvivelaktigt, om detta kan uppfylla det krav på en snabb behandling som är uppställt i konventionen.

Det finns andra områden, där man också kan vara mycket tveksam. Jag skall bara nämna det föreläggande om intagande av försumliga försörjare på arbetshem som sker utan någon medverkan av domstolsliknande myndighet.

Slutligen skall jag som ett exempel på grundligheten av den juridiska prövning, som gjordes vid konventionens antagande, hänvisa till bestämmelsen i konventionens artikel 6, där det står: »Envar skall, när det gäller att pröva hans civila rättigheter och skyldigheter eller anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till opartisk och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upp-

Ang. konventionen ang. skydd för de mänskliga rättigheterna m. m.

rättats enligt lag. Domen skall avkunnas offentligt, men pressen och allmänheten må utestängas från rättegången eller en del därav...». I rättegångsbalken står: »Har förhandling hållits inom stängda dörrar, må ock dom eller beslut avkunnas inom stängda dörrar.»

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogits av herr förste vice talmannen.

Herr SANDLER (s):

Herr talman! Den fråga, som första lagutskottet här bringat på tal, är ju inte alls frågan, om det kan behövas den eller den förbättringen av gällande svenska rättsregler på olika områden, utan den fråga det gäller är, huruvida vi genom att år 1951 biträda konventionen har begått en handling, som vi i själva verket inte kan stå till svars för på grund av att våra rättsregler är så dåliga, att en internationell kommission skulle kunna komma att förklara, att de svenska rättsreglerna står i strid med konventionens bestämmelser.

Jag har egentligen begärt ordet för att framhålla för kammaren, att om här har skett något galet, är det ju inte bara departementschefen som är skyldig till det, utan på svarandesidan får även sätas hela det enhälliga utrikesutskottet och riksdagen själv, som biföll utrikesutskottets enhälliga utlåtande.

Jag vill bestyrka vad utrikesministern här redan har antytt, att det i utrikesutskottet förekom en grundlig föredragning av ärendet. Man gick igenom de olika paragraferna för att komma till en uppfattning om huruvida vi kunde på alla punkter — det gjordes förbehåll på en punkt — ansluta oss till konventionen. Efter den granskningen kom utrikesutskottet enhälligt till den uppfattningen, att så var förhållandet.

Jag har med stor förvåning läst, vad första lagutskottet här har skrivit. Jag

vill karakterisera detta såsom en i detta ärende fullständigt onödig samvetsömhet, gränsande till självplågeri. Då utskottets skrivning kommer till Kungl. Maj:ts kännedom — någonting annat är ju inte begärt — förmodar jag, vilket jag tror är det rätta, att Kungl. Maj:ts inte behöver därvid fästa avseende.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr förste vice talmannen meddelade, att arbetsplenium — dock utan efterföljande kvällsplenum — komme att hållas fredagen den 27 innevarande månad med början kl. 13.00.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till stipendier m. m. jämte i ämnena väckta motioner;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärings i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väcka motioner.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

Interpellation ang. vissa problem rörande biltrafiken genom Kungälv

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärningen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; och

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall.

Skrivelseförslagen godkändes, under förutsättning beträffande förslaget nr 192, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 172, angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande tyska tillgångar i Sverige, m. m.

Anmälades och bordlades en av herr *Larsson, Nils Theodor*, under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 583, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.

Interpellation ang. vissa problem rörande biltrafiken genom Kungälv

Herr **SVÄRD** (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Biltrafiken mellan Göteborg och Oslo passerar för närvarande genom Kungälv stad. Denna passage försvåras emellertid avsevärt, eftersom genomfartsledens kapacitet är uppenbart otillräcklig. Besvärliga trafikstockningar förekommer. Förhållandena kan också betecknas som otillfredsställande ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Planer föreligger på att framdraga en förbifartsväg väster om staden med ny bro över Nordre älv. Det har från vissa håll framförts önskemål om utbyggandet av en provisorisk genomfartsled inom

det stadsplanerade området i avvaktan på utförandet av den slutliga förbindelsen. Den som ett provisorium betecknade leden har föreslagits få en sträckning som i huvudsak sammanfaller med en enligt stadsplanen utlagd gata, Strandgatan.

Ett provisorium av detta slag är ägnat att inge både principiella och praktiska betänkligheter. Dess realiserande medför, att en gata som icke är avsedd som permanent genomfartsled av automobilskattemedel erhåller statsbidrag i för gator icke avsedd omfattning. Det förefaller dessutom troligt, att utförandet av denna förhållandevis dyrbara provisoriska genomfartsled kommer att försena påbörjandet av den slutliga förbifartsvägen.

Det har dels i skrivelse och dels under hand från företrädare för motorismen påpekats, att man, under förutsättning av att myndigheternas fulla stöd kan påräknas för att arbetet på den slutliga förbindelsen snarast sättas i gång, anser det vara med trafikens intresse bäst förenligt att krafterna redan nu inriktas på den definitiva lösningen — även om detta medför en övergångstid utan provisorium.

Jag åberopar det anförda och hemställer om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga: Har herr statsrådet uppmärksammat de praktiska och principiella olägenheter som är förknippade med ett genomförande av den föreslagna provisoriska lösningen av de trafikproblem på huvudleden Göteborg-Oslo, som aktualiseras vid Kungälv?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.19.

In fidem

G. H. Berggren

Onsdagen den 25 april eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Ang. domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 332 i första kammaren av herr *Ohlon* m. fl. och nr 268 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte anhålla om en generell och förutsättningslös utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 332 och II: 268, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Rylander*, *Lindblom*, *Magnusson*, *Alexanderson*, *Larsson* i Stockholm och *Fröding*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 332 och II: 268, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad i reservationen angivits.

I den av reservanterna föreslagna motiveringen hade bland annat uttalats, att det syntes angeläget, att frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen snarast upptoges till verklig undersökning och icke längre undanskötes.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Den fråga som aktualiserats genom de föreliggande motionerna är av djupgående betydelse och av stor vikt för de enskilda medborgarnas rättsskydd i vårt land. Det gäller ju vilka garantier vi kan skapa för att förvaltningsavgörandena verkligen kommer att stå i överensstämmelse med de intentioner som lagstiftarna, d. v. s. Kungl. Maj:t och riksdagen, haft vid olika författningars antagande. Betydelsen härav för de enskilda medborgarna har under den utveckling, som på senare tid ägt rum, vuxit på ett synnerligen påtagligt sätt genom att förvaltningsmyndigheternas maktbefogenheter och verksamhetsområden svällt ut i en omfattning som man tidigare icke kunnat ana.

Det är därför naturligt att den frågan med stor kraft trängt sig fram, om det system för kontroll av förvaltningsmyndigheternas beslut, som vi nu har och som kommit till under mera idylliska tider, verkligen håller måttet i dagens samhälle.

Frågan har varit föremål för behandling i riksdagen år 1954, då motioner väcktes med liknande yrkanden som de nu föreliggande. Motionerna avslogs då under hänvisning till pågående utredningar, varmed avsågs framför allt besvärssakkunniga.

Dessa sakkunniga har nu avgivit ett betänkande om administrativt rättsskydd, vilket i viss utsträckning behandlar dessa frågor. Betänkandet innehåller inga direkta förslag utan innebär närmast vissa principiella överväganden, som är av betydelse för uppläggnings av besvärssakkunnigas fortsatta arbete.

De sakkunniga fastslår i betänkandet, att avsevärda brister vidlåder det svenska rättsskyddet i fråga om kontrollen över förvaltningsmyndigheternas avgöranden. Såsom de påpekar står förhållandena i Sverige i detta avseende i utpräglad motsättning mot förhållandena i

Ang. domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

de flesta andra västerländska stater. Där finner man regelbundet en generell möjlighet att få prövning av förvaltningsmyndigheternas beslut antingen inför allmän domstol, såsom i Danmark, Norge, England och USA, eller hos förvaltningsdomstol, såsom i Frankrike och åtskilliga av franskt system påverkade länder. I Sverige är däremot möjligheten att få besluten prövade av förvaltningsdomstol, t. ex. regeringsrätten eller försäkringsrådet, begränsad till vissa kategorier av ärenden och möjligheten till prövning vid domstol ännu mera beskuren.

I sistnämnda avseende har för övrigt aldrig någon samlad översyn ägt rum, utan frågan om i vilken utsträckning denna möjlighet står öppen har utbildats i rättspraxis, huvudsakligen under hänsynstagande till den historiska utvecklingen på olika områden. Omfattningen av de allmänna domstolarnas kompetens att pröva förvaltningsbeslut är därför å ena sidan mycket oklar och å andra sidan icke avvägd på ett genomtänkt sätt. Belysande är t. ex. det s. k. Lifaco-fallet, där rådhusrätten och hovrätten ansåg sig behöriga att bedöma förvaltningsbeslutets rättsenlighet, men högsta domstolen undanröjde domarna på den grund att allmän domstol i detta fall icke kunde anses behörig. Däremot har domstolarna sedan gammalt ansett sig behöriga att döma i frågor om tillämpning av avlösningsförfattningar och dylikt, som vi i fjol här i riksdagen fick anledning att konstatera i samband med ärendet rörande reservofficerarnas löneförmåner.

Besvärssakkunniga har nu ansett, att de luckor i rättsskyddet, som de konstaterat, bör fyllas huvudsakligen genom ett förbättrat besvär förfarande och genom utvidgning av regeringsrättens kompetens. Däremot anser de, att en generell rätt till domstolsmässig prövning av rättsenligheten av förvaltningsavgöranden icke nu bör ifrågasättas vare sig genom förvaltningsdomstol eller allmänna domstolar. I vilken mån tillgången till prövning av allmän domstol på speciella områden bör ökas lämnas öppet, och att de redan befintliga möjligheterna i

detta avseende bör bibehållas anser de sakkunniga höjt över diskussion.

Betänkandet har remissbehandlats, och bland remissmyndigheterna har olika meningar uttalats i den nu aktuella principiella frågan. Man fäster sig särskilt vid vissa synnerligen väl motiverade och därför tungt vägande uttalanden som gjorts av bl. a. vissa av regeringsrättens ledamöter. I dessa framhåves betydelsen av att det s. k. svenska systemet för förvaltningskontroll blir föremål för en radikal omprövning.

I detta läge har frågan ånyo kommit på riksdagens bord. De starka skäl, som talar för en allmän, förutsättningslös utredning av detta viktiga problem, torde efter den redogörelse, som jag redan lämnat, stå klara för envar som över huvud taget önskar ett betryggande rättskydd mot felaktiga avgöranden av förvaltningsmyndigheterna.

Det torde räcka med att sammanfattningsvis påpeka att vårt land i detta avseende befinner sig i en särställning i förhållande till våra grannländer och så gott som alla andra västerländska stater samt att någon samlad översyn av den lämpliga gränsdragningen mellan allmänna domstolarnas och förvaltningsdomstolarnas kompetens aldrig ägt rum. Det må vara naturligt att besvärssakkunniga med hänsyn till det uppdrag, som tilldelats dem och deras härför avpassade sammansättning kommit till den uppfattningen, att befintliga brister i rättsskyddet kan avhjälpas inom ramen för ett reformerat besvär förfarande. Vi reserverar kan emellertid inte godtaga att kraven på ett mera allsidigt och betryggande rättsskydd avfärdas endast med hänvisning till de resultat, som kan vinnas inom ramen för besvärssakkunnigas nu pågående utredningsarbete. Vi anser att hela frågan bör bli föremål för en förutsättningslös prövning i ett sammanhang. Utskottsmajoriteten har inte tagit ståndpunkt i denna fråga, utan hänvisar till att betänkandet är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Jag kan inte förstå att detta skulle utgöra hinder för riksdagen att uttala sin mening i frågan om en dylik utredning bör komma till stånd.

Ang. domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Jag utgår nämligen från att det kan spela en stor roll för regeringen, när den skall bestämma sig, vilken inställning till frågan som finns här i riksdagen. Det är därför anmärkningsvärt att utskottsmajoriteten icke velat bekänna kort och klargöra om den anser en utredning önskvärd eller inte, men jag noterar också med tillfredsställelse att majoriteten icke velat utsäga, att den icke finner någon utredning av detta viktiga spörsmål påkallad. Jag vill därför hoppas, att det bland dem, som bildar utskottsmajoriteten, finns åtskilliga, som delar reservanternas mening i detta avseende.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen, som innebär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle ge till känna de synpunkter på frågan, som anförts i reservationen och som jag här närmare har belyst.

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! I den här föreliggande partimotionen från folkpartiet yrkas, såsom herr Alexanderson nämnde, att »riksdagen måtte anhålla om en generell och förutsättningslös utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen».

Varken i motionen, reservationen eller i herr Alexandersons anförande har framförts några nya synpunkter i denna fråga. Herr Alexanderson nämnde att vid 1954 års riksdag väcktes från folkpartihåll en liknande motion. Därin yrkades även domstolsmässig prövning av regeringsbeslut. Till följd härav behandlades denna motion av ett sammansatt konstitutions- och första lagutskott. Detta utskott avstyrkte motionen, bland annat med hänvisning till den pågående utredningen.

Gången i detta ärende har ju varit den, att efter motion av professor Herlitz fick först professor Herlitz Kungl. Maj:ts uppdrag att närmare kartlägga detta lagstiftningsproblem och göra en översikt över vilka frågor, som i första hand borde upptagas för planeringen av det fortsatta lagstiftningsarbetet. Efter denna

allmänna inventering och kartläggning av dessa frågor överenskomms mellan Kungl. Maj:t och utredningsmannen, att det mest angelägna var en utredning av besvärsinstitutet. Besvärssakkunniga tillsattes följaktligen. Meningen var redan från början, att när detta avsnitt var färdigt, skulle utredningen på fältet i övrigt fortsätta. I direktiven för besvärssakkunniga ingick även uppdrag att utreda frågan om domstolskontroll över förvaltningen.

Under tiden för utredningsarbetet har det förekommit en väsentlig diskussion i dessa frågor, och det resulterade i sin tur i att utredningen efter samråd med justitieministern avgav ett principbetänkande, som innehåller en summarisk redogörelse för vad de sakkunniga i framtiden tänker arbeta med. Detta betänkande har, såsom herr Alexanderson nämnde, varit föremål för remissbehandling. Besvärssakkunniga har även sysslat med, som jag nämnde, frågan om domstolskontroll över förvaltningsbeslut och har därvid för sin del närmast kommit till det resultatet, att det inte är lämpligt med de allmänna domstolarna som kontrollorgan i fråga om förvaltningsbeslut. Vid remissbehandlingen av betänkandet har flertalet remissinstanser förklarat sig dela besvärssakkunnigas uppfattning, men det finns också remissinstanser som bland annat menat att frågan bör göras till föremål för fortsatt utredning. Besvärssakkunnigas betänkande och remissvaren är för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Dels med hänsyn till det utredningsarbete som pågått — och jag skulle vilja säga alltjämt pågår, därför att besvärssakkunnigas utredningsarbete inte är avslutat — dels med hänsyn till att det redan från början varit avsikten att hela detta problem skulle tas upp till undersökning, har utskottsmajoriteten icke kunnat finna skäl föreligga för att bifalla motionens yrkande om en utredning på detta område.

Minoriteten inom utskottet, reservanternas, har väl också vid närmare övervägande kommit till resultatet, att motionsyrkandet om en utredning i en frå-

Ang. domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

ga, där utredning pågår, inte var så särskilt kvickt. Man har därför gått på en annan linje och velat ge Kungl. Maj:t till känna sin uppfattning om hur det fortsatta utredningsarbetet bör bedrivas och vilka frågor som där bör ha förtursrätt.

Inom majoriteten har vi ansett det vara den normala gången att riksdagen kommer i efterhand, att den skall taga ståndpunkt till frågorna, sedan Kungl. Maj:t prövat utredningens resultat och remissvaren. Jag kan inte erinra mig att det under min riksdagstid har varit kutym när en fråga varit föremål för utredning och legat under Kungl. Maj:ts prövning, att riksdagen redan innan ärendet ens har prövats av departementschefen har utlåtit sig om hur riksdagen ansett att Kungl. Maj:t bör pröva frågan. Och när därtill kommer, att jag för min del inte anser det nödvändigt att rättsfrågorna skall politiseras, så är det för mig alldeles likgiltigt vem som här tagit initiativet. Då initiativ har tagits av professor Herlitz och eftersom utredningsarbetet i frågan alltjämt pågår, föreligger enligt min mening ingen som helst anledning att skriva till Kungl. Maj:t.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Herr Ahlkvist säger att det inte har hänt någonting sedan sist, men det har ändå hänt så pass mycket som att besvärssakkunniga har avgivit ett betänkande, där de har redovisat vissa synpunkter på denna fråga, och av det betänkandet kan man dra den slutsatsen, att besvärssakkunniga inte har för avsikt att ytterligare göra någonting åt just den fråga, som motionerna gäller, fastän de sakkunniga har känt sig så pass osäkra på sin ståndpunkt, att de velat underställa justitieministern frågan om hur utredningsarbetet i detta fall i fortsättningen skall läggas upp. Därför har detta mera principiellt upplagda betänkande kommit till. I den situationen

kan jag inte finna annat än att det är påkallat, att riksdagen, om den nu har den uppfattningen, skriver till Kungl. Maj:t och framhåller sina önskemål om att utredningen bör avse de frågor som berörs här i motionerna.

Herr Ahlkvist sade vidare, att han ansåg att det inte var kutym att riksdagen skriver och begär utredning i en fråga som redan är föremål för utredning. Men det är inte det, som är situationen här. Situationen är ju tvärtom den, att vi vill begära en utredning av en fråga, där ännu inte en utredning har satts i gång och som den pågående utredningen — besvärssakkunniga — har sagt att de inte tänker göra någonting åt, fastän det ju kan tänkas att justitieministern finner att den bör tagas upp i samband med den pågående utredningen i fråga om besvär förfarandet. Jag tycker då, att det just nu är den lämpligaste tidpunkten att göra en sådan framställning.

Jag kan inte underlåta att påpeka, att det inte är så länge sedan riksdagen beslöt en framställning till Kungl. Maj:t i frågor som just aktualiserats genom gjorda utredningar på familjeområdet, och i dag ligger på kammarens bord ett enhälligt utlåtande, där utskottet föreslår en skrivelse till Kungl. Maj:t i en sådan fråga. Den praxis som herr Ahlkvist åberopade tycks inte vara alldeles obruten.

Herr AHLKVIST (s):

Herr talman! När herr Alexanderson säger, att sedan frågan sist prövades år 1954 skulle det nya ha inträffat, att besvärssakkunniga har avlämnat sitt betänkande, vill jag tolka detta på det sättet att när folkpartiet år 1954 väckte samma motion, förelåg ingen anledning att motionera.

Jag vill tillägga, att besvärssakkunniga har avlämnat ett principbetänkande. Detta innebär inte att frågan är slutprövad, utan, som jag sade i mitt förra anförande, att frågan för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Jag tror, herr Alexanderson, att vi inte skall försöka leka kurragömma med varandra! Det är allmänt känt att folk-

Om registrering av vissa föreningar såsom ekonomiska föreningar

partiet på senare tid har sökt uppträda som rättssäkerhetens riddare i detta land, och nu har man konstaterat att initiativet har glidit partiet ur händerna på ett så viktigt område som detta. Initiativet är taget av en högerns representant, och en socialdemokratisk justitieminister har tillsatt utredningen. Nu hjälpte det ju inte ens att motionen i dag bifölles, ty folkpartiet blev ändå inte initiativtagare — såvida inte initiativet skall anses äga retroaktiv verkan! Hela framställningen är alltså meningslös.

Om det är något, som förvånar mig i sammanhanget, skulle det endast vara att högerns representant i utskottet har gått med bland reservanterna. Det innebär ju ingenting annat än ett misstroende votum mot professor Herlitz, som ägnade så mycket av sin riksdagstid just åt lösningen av dessa frågor.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Det förhåller sig på det sättet att den fråga, som väcktes av professor Herlitz och som sedan har förts vidare och nu är under utredning av besvärssakkunniga, inte är samma fråga som den, som här ifrågavarande motioner gäller. Detta framgår allra klarast av referatet av besvärssakkunnigas principbetänkande, där dessa för sin del tar avstånd från att gå in på denna fråga, som ju alldeles klart ligger utanför deras uppgift enligt de nuvarande direktiven.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter

given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Alexanderson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 82;

Nej — 31.

Om registrering av vissa föreningar såsom ekonomiska föreningar

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för vissa slag av föreningar att registreras såsom ekonomiska föreningar.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 459 i första kammaren av herr *Nilsson*, *Hjalmar*, m. fl. och nr 591 i andra kammaren av herr *Andersson* i Ronneby m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade bland annat redogjorts för ett regeringsrättsutslag, enligt vilket en förening vägrats registrering såsom ekonomisk förening, då den enligt sina stadgar hade till ändamål att främja medlemmarnas och de till dem anslutna medlemmarnas ekonomiska intressen genom att till medlemmarna, till dem anslutna medlemmar och

i orten verksamma sammanslutningar uthyra lokaler för möten, teater, biograf, bibliotek, bostäder samt lek- och festplatser samt att för medlemmarna och de till dem anslutna medlemmarna driva teater- och biograf- samt annan därmed sammanhängande rörelse. Med hän-syftning på detta utslag hade i motionen föreslagits, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning syftande till att registrering om möjligt inom ramen för lagen om ekonomiska föreningar skulle kunna medgivas föreningar med ändamål, som framginge av nämnda regeringsrättsutslag, samt att i övrigt en närmare precisering skulle erhållas av föreningar, som kunde registreras enligt lagen, med beaktande av behovet att en mera vidgad omfattning därav erhöles.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 459 och II: 591, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **PETTERSSON** (s):

Herr talman! Utskottet har inte ansett sig kunna bifalla motionerna, och det har motiverat sitt ställningstagande med att den för närvarande arbetande varumärkes- och firmautredningen har att behandla detta spörsmål.

Jag skall inte framställa något yrkande, men jag skulle vilja uttala ett önskemål om att detta utredningsarbete snabbt måtte leda till ett resultat. De nuvarande förhållandena är nämligen oerhört besvärliga. Jag kan som exempel nämna ett fall i en kommun, där det fortfarande finns en folketshusförening. Den har i stadgarnas första paragraf en ändamålsbestämning som säger att dess uppgift är att bygga och anskaffa lokaler till de organiserade arbetarna och med dem sympatiserande. I denna kommun har man ansett det vara nödvändigt att ordna lokaler, som kunde användas av alla, och av den anledningen har man gått i författning om att bilda en ny förening, i vilken kommunen har inträtt. Vidare har anslutit sig ekonomiska föreningar,

Ang. höjning av vissa underhållsbidrag idrottsföreningar och andra, så att man nu kan säga att hela föreningsvärlden står bakom denna organisation. Men det finns för närvarande ingen möjlighet att göra den till en ekonomisk förening och få den inregistrerad. Detta medför stora svårigheter, framför allt då man skall söka krediter, eftersom rättskapaciteten därvid kanske kan ifrågasättas. Om man vet att det företag, som föreningen har att genomföra, kommer att dra en kostnad av 2 å 2,5 miljoner kronor, så förstår man att arbetet på att på den här vägen skaffa samlingslokaler blir lamslaget. Det gäller här alltså inte enbart folketshusföreningar, utan även föreningshusföreningar, medborgarhusföreningar och liknande, som nu saknar möjlighet till inregistrering. Det skulle därför vara önskvärt att utredningen om möjligt bröt ut den ifrågavarande detaljen och löste den så snabbt som möjligt.

Det är egentligen bara det önskemålet jag skulle vilja framföra i samband med behandlingen av föreliggande utlåtande.

Häri instämde herr *Nilsson, Hjalmar*, (s).

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Ang. höjning av vissa underhållsbidrag

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 350 i första kammaren av fru *Gärde Widemar* m. fl. och nr 279 i andra kammaren av herr *Löfgren* m. fl., dels ock en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 602, av fru *Holmqvist* och fru *Löfqvist*.

I motionerna I: 350 och II: 279, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen med anledning av penning-

Ang. höjning av vissa underhållsbidrag

värdets förändring efter 1950 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående höjning av belopp, som utginge på grund av underhållsskyldighet av i motionerna närmare angiven karaktär.

I motionen II: 602, som i viss del tilldelats andra lagutskottet, hade, såvitt nu var i fråga, hemställt, att riksdagen måtte besluta om en generell uppräknings av underhållsbidrag fastställda enligt äldre avtal eller dom.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 350 och II: 279 samt II: 602, i vad den avsåge en generell uppräknings av underhållsbidrag, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag.

Reservation hade anmälts av herrar *Magnusson* och *Fröding*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med avslag å de i motionerna I: 350 och II: 279 samt, såvitt nu vore i fråga, II: 602 framställda yrkandena likväl måtte i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas i ärendet anförts.

I det av reservanternas föreslagna yttrandet hade bland annat uttalats, att utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t komme att med uppmärksamhet följa den fortsatta prisutvecklingen, så att möjligen framdeles erforderliga förslag till åtgärder för återställande av underhållsbidragens realvärde skulle kunna utan onödigt tidsutdräkt föreläggas riksdagen.

Herr **MAGNUSSON** (h):

Herr talman! Vid 1952 års riksdag godkändes ett lagförslag som innebar att generella höjningar genomfördes på underhållsbidrag, fastställda genom tidigare domslut. Dessa höjningar uppgick till varierande procentsatser — 60, 30 och 20 procent — beroende på hur långt till-

baka domen hade avkunnats. Av dessa procentsatser framgår det, att väsentliga förändringar i levnadskostnaderna hade uppstått på grund av penningvärdeförändringen.

Sedan denna höjning vidtagits, skulle enligt socialstyrelsens uppgifter levnadskostnaderna ha stigit med cirka 16 procent. Vi reservanter anser nu, att denna förändring inte är så avsevärd att den motiverar ett så kraftigt ingripande som ett beslut om generella ändringar i tidigare fattade domslut. En förändring av domstolsutslag genom riksdagsbeslut är en så pass allvarlig sak, att vi inte kan vara med härpå under andra förutsättningar än att avsevärda förändringar uppstått i de grunder, varpå utslagen bygger.

Det är därför, herr talman, som jag nu ber att få yrka bifall till den vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen.

Herr **AHLKVIST** (s):

Herr talman! Meningsskiljaktigheten i denna fråga mellan utskottsmajoriteten och reservanterna är knappast så stor, att den tarvar någon nämnvärd diskussion.

Såsom herr Magnusson nämnde har enligt socialstyrelsen levnadskostnadsindex sedan beslutet förra gången fattades stigit med 16 enheter. Reservanterna anser, att man här inte bör vidtaga någon förändring förrän stegringen blivit 20 å 25 procent.

Utskottsutlåtandet kan man väl säga är en kompromiss. Vid utskottsbehandlingen av detta ärende stod jag personligen ganska nära reservanternas uppfattning, att man på detta område inte alltför ofta bör göra förändringar. Jag fann emellertid att det kompromissförslag, som utskottet slutligen antog, låg så nära reservationen, att det var meningslöst att skriva sig skiljaktigt. Utskottsutlåtandet innebär nämligen inte helt bifall till motionerna, men det innebär att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall anhålla om en översyn av lagen om höjning av vissa underhållsbidrag i anledning av den redan inträffade penning-

Ang. höjning av bidragsförskottens maximibelopp m. m.

värdeförsämringen. Reservanterna föreslår också en skrivelse till Kungl. Maj:t, men de anser att Kungl. Maj:t skall vänta med höjningen till dess en ytterligare stegring i index skett. Utskottsmajoriteten säger inte när översynen skall ske. Skiljaktigheten är alltså mycket obetydlig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II för budgetåret 1955/56, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 7 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. höjning av bidragsförskottens maximibelopp m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp.

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 349 i första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. samt nr 266 i andra kammaren av fru *Johansson* i Skövde och fru *Lewén-Eliasson*;

dels ock motionen nr 602 i andra kammaren av fru *Holmqvist* och fru *Löfqvist*.

I motionerna I: 349 och II: 266 hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning angående höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximigräns.

Motionen II: 602, som i viss del tilldelats första lagutskottet och behandlats av nämnda utskott i dess utlåtande nr 22, avsåg, i vad den behandlats av andra lagutskottet, höjning av det i 8 § bidragsförskottslagen angivna maximibeloppet för bidragsförskott från nuvarande 600 till 900 kronor per barn och år.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, nämligen

1. II: 602, såvitt nu vore i fråga, samt
2. I: 349 och II: 266,

mätte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville överlämna ifrågavarande motioner — motionen II: 602 endast såvitt nu vore i fråga — till den inom socialdepartementet tillkallade särskilda beredning, som hade att inom departementet biträda vid fortsatt handläggning av samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna, att av beredningen beaktas vid dess fortsatta arbete.

Fru **SJÖSTRÖM-BENGTSSON** (s):

Herr talman! Jag har givetvis intet yrkande — vi motionärer har ju fått vad vi begärt, nämligen utskottets tillstyrkande av att frågan om underhållsbidrag till ensamma mödrar av olika kategorier och deras barn skall hänskjutas till den beredning, som är tillsatt för att biträda vid handläggningen av familjesociala frågor.

Men jag kan ändå inte underlåta att i detta sammanhang påpeka, att de möd-

Ang. höjning av bidragsförskottens maximibelopp m. m.

rar och barn det här är fråga om borde få förtursrätt när det gäller att bättra på de familjesociala förhållandena. En utredning inom socialstyrelsen har visat, att just denna kategori procentuellt utgör den största delen av socialvårds-klientelet. Med tanke på de oerhörda svårigheter dessa ensamma mödrar har att kämpa emot — de må vara ogifta, änkor eller frånskilda — så vore jag och många med mig synnerligen tacksamma, om de inte sattes i efterhand utan snarare i första rummet när det gäller familjesociala åtgärder.

Jag har som sagt intet yrkande, herr talman.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottets i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar på grund av statsunderstödd

olycksfallsförsäkring för fiskare, m. m.; och

nr 25, i anledning av väckta motioner om införande av kontroll å hörapparater.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående utarbetande av förslag till en stadga om allmänna vatten- och avloppsledningar; samt

nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring i folkbokföringsförordningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 20.11.

In fidem

G. H. Berggren